

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΝΑΝΗΘΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΝΑΝΗΘΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΝΑΝΗΘΑ

διότι, μισῶν τὸν ἀνεψιὸν καὶ ἀναμιμνησκόμενος τῶν ἡμερῶν τῆς εὐημερίας αὐτοῦ, ἰδίας δὲ ταπεινώσεως ἀνηλεῶς κατέγνω τοῦ νεανίου τούτου ἀφόρητον στέρησιν τῆς ἐλευθερίας· ἀπέκρυψε δ' αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου, καθειργνύων αὐτόν (2). Τέλος ὁ Δημήτριος, κατατηκόμενος ὑπὸ τῆς λύπης καὶ ἀπραξίας βίου μονήρους, στερούμενος δ' ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου, ἄνευ παραμυθίας καὶ ἐλπίδος, ἐτελεύτησε τῷ 1509, γενόμενος οἰκτρὸν θῦμα ὠμῆς πολιτικῆς, θρηνούμενος ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων καὶ προσδοκῶν ἐχδίκησιν μόνον μετὰ τὸν παρόντα βίον (3). Ἡ τελευταία ἀπέδωκε τῷ Δημητρίῳ πάντα τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα· διότι ἡ Ῥωσσία εἶδεν αὐτὸν ἐπὶ πολυτελοῦς νεκρικοῦ φερέτρου ἐπισήμως κηδευόμενον ἐν τῷ νεοδμήτῳ ναῶ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἐνθα ἐτάφη παρὰ τῷ πατρί.

Ἡ ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ εὐπατρίδου Χοβάνσκη γραφείσα διαθήκη αὐτοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ φυλακῇ εἶχεν ἴδιον ταμεῖον καὶ πολλὰ πολύτιμα πράγματα, ὧν τινὰ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Βασίλειος, ἀμείβων οἶονεὶ τὴν στέρησιν τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Δημήτριος ἀπαριθμῶν ἐν αὐτῇ πᾶσαν τὴν οὐσίαν, τοὺς μαργαρίτας, τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον (ὑπὲρ τὰ δέκα πούδια) οὐδὲν διατίθησι· δηλοῖ δὲ μόνον τὴν ἐπιθυμίαν ἵνα δοθῶσι γαθαί τινες τοῖς μοναστηρίοις, ἀπελευθερωθῶσιν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, οἱ ἐλεύθεροι περιποιηθῶσι, τὰ ἀγορασθέντα παρ' αὐτοῦ χωρία ἀποδοθῶσι δωρεὰν τοῖς πρώτοις ἰδιοκτῆμοσι, τὰ δὲ δανειστικὰ ἔγγραφα ἐξαφανισθῶσι. Παρακαλεῖ δὲ τὸν Βασίλειον ἄνευ ταπεινώσεως, οὐδ' ἀλαζονίας, ὑπέικων μὲν τῇ τύχῃ, μὴ ἐπιλανθάνομενος δὲ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ.

Ἡ ἡγεμονία τοῦ Βασιλείου ὑπῆρξε συνέχεια, οὕτως εἶπεῖν, τῆς Ἰωάννου τοῦ Γ', διότι, ζηλωτῆς τῆς μοναρχίας, εὐσταθῆς δὲ καὶ ἀκιμπτος, ὡς ἐκεῖνος, καί τοι οὐχὶ τοσοῦτον αὐστηρὸς, ἠκολούθησεν ἀπαραβάτως ταῖς αὐταῖς ἀρχαῖς ἐν τοῖς πράγμασι τῆς ἐπικρατείας· ἐδίκαζε τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν εὐπατριδῶν, μαθητῶν καὶ συστρατιωτῶν τοῦ Ἰωάννου, ἐπὶ τῆς γνώμης δ' αὐτῶν στηρίζων τὴν ἑαυτοῦ, ἐδεικνύετο μὲν μετριοφρων κατὰ τὴν διαχείρησιν τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἐγίνωσκε συγχρόνως ἵνα κελεύῃ ἠγάπα τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, μὴ φοβούμενος ὅμως τὸν πόλεμον, οὐδεμίαν περιστάσιν πρέλειπε πρὸς αὐξήσιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἐφημίζετο δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῇ ἐπικινδύνῳ τοῖς ἐχθροῖς πολυτροπία, ἢ τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις· διὸ κατ' οὐδὲν ἐταπείνωσε τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτὴν, ἐφάνη δὲ καὶ μετὰ τὸν Ἰωάννην ἄξιός τοῦ μοναρχικοῦ ἀξιώματος.

Ἐκτιμῶν ἀποχωρόντως ὁ Βασίλειος τὴν μετὰ τοῦ Μεγλί—Γιρέι συμμαχίαν, ἐπεθύμει διακαῶς τὴν ἀνανέωσιν αὐτῆς· διὸ, ἀναγγελλῶν αὐτῷ τὴν τελευταίαν τοῦ πατρὸς ἦται παρ' αὐτοῦ τὴν διομολόγησιν νέας ἐνόρκου συνθήκης· ὁ δὲ Μεγλί—Γιρέις ἔπεμψε παραχρημα αὐτὴν διὰ δύο μεγιστάνων. Ἄλλ' οἱ Μόσχοι εὐπατρίδαι εὐρόντες, ὅτι τὸ περίλημμα αὐτῆς διέφερε τῆς δοθείσης τῷ Ἰωάννῃ, προέτειναν ἑτέραν, ἣν οἱ πρεσβευταὶ ἐπεκύρωσαν· ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν ἔπεμψεν εἰς Ταυρικὴν ἐπιφανῆ τινα ἀξιωματικόν, Κωνσταντῖνον τὸν Ζαβολόβσκη, ὅπως βεβαιωθῇ περὶ τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας τοῦ Χάνη καὶ λάβῃ παρ' αὐτοῦ ὄρκον.

Ἡ προδοσία τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης ἀπῆται ἐκδίκητιν. Τότε δὲ ὁ βασιλόπουις Κουϊδακούλ, ἀδελφός

Χαρακτήρ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου ἐν γένει.

1505
Π. ἐσθία εἰς
Ταυρικόν.

Ὁ Βασιλεὺς τῆς Καζάνης ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν καὶ νυμφεύεται τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνου.

1506.

τοῦ Ἀλεγάμου, ἡμέτερος αἰχμάλωτος, ἐύηκωσε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐπιστροφῆς. Διέτριβε δ' οὗτος ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπείῳ τοῦ Ῥοστόβου. Μεταπεμφόμενος δ' αὐτὸν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν εἰς Μόσχαν, καὶ ἰδὼν τὰς ἐξόχους αὐτοῦ ἀρετὰς, τὴν περὶνοίαν, τὰ καλὰ ἤθη καὶ τὴν προθυμίαν πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐκέλευσε τὴν ἐν τῷ Μόσχᾳ ἐπίσημον βάπτισιν αὐτοῦ, παρούσης πάσης τῆς αὐλῆς. Ὁ νεόφυτος ἐκλήθη Πέτρος, μετὰ μῆνα δὲ ἐγένετο γυναικάδελφος τοῦ Βασιλείου, γήμας τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Εὐδοκίαν. Διὰ τοῦ γάμου τούτου προσκλήσας ὁ βασιλεὺς οἰονεὶ τὸ δικαίωμα πρὸς διατάξιν τῆς τύχης τῆς Καζάνης, παρεσκευάσθη εἰς πόλεμον πρὸς αὐτήν. Ὅθεν Δημήτριον τὸν ἀδελφὸν κατέστησεν ἄρχοντα τοῦ στόλου καὶ τοῦ ἰππικοῦ μετὰ τῶν στρατηγῶν Θεοδώρου Βέλσκη, Σεῖν, Ἀλεξάνδρου Ῥοστόβσκη, Παλέτσκη, Κούρβσκη, καὶ ἄλλων, τῇ δὲ 22 Μαΐου τὸ Ῥωσικὸν πεζικὸν ἀπέβη παρὰ τῆ Καζάνη. Καί περ ὑπερβολικῆς θερμότητος οὔσης, ὁ κεκμηκὼς στρατὸς ἡμῶν συνῆψε παραχρῆμα μάχην πρὸς τὰ ἐχθρικά στίφη καὶ ἀπώθει αὐτὰ πρὸς τὴν πόλιν· ἀλλὰ τὸ Ταταρικὸν ἰππικὸν προσβαλὼν αὐτοὺς ἐκ τῶν νώτων, ἀπέκοψε τὴν εἰς τὸν στόλον ἐπάνοδον, διὰ δὲ τῆς σφοδρᾶς προσβολῆς κατετάραξε τοὺς Ῥώτσους, ἐξ ὧν πολλοὶ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ ἐπνίγησαν εἰς τὴν Λίμνην Παγάνην, ἣ ἡχμάλωτίσθησαν, ἄλλοι δὲ διὰ τοῦ ἐχθροῦ κατήντησαν εἰς τὰ πλοίαρια, ἐνθα ἀνέμειναν τὸ ἰππικόν. Καὶ τοῦτο ὀλίγω ὕστερον ἐφάνη· ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, μαθὼν τὴν ἤτταν ταύτην, αὐθημερὸν ἐπεμφεν ἐπὶ τὴν Καζάνην τὸν πρίγκιπα Βασίλειον Χόλμσκη μετὰ νεαλέων στρατευμάτων, ἀπηγόρευσε δὲ τῷ Δημητρίῳ τὴν ἔφοδον

Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Καζάνης.

πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν· ἀλλ' οὗτος παρακούσας τοῦ ἀδελφοῦ κατησχύνθη ἔτι μᾶλλον. Ἐν τούτοις προτήγγιζεν ἡ ἐποχὴ τῆς ἐξακούστου ἀγορᾶς τῆς Καζάνης. Ὁ Μεχμέτ—'Αμὴν, ὑπερηφανευόμενος ἐπὶ τῇ νίκῃ, νομίζων δ' ὅτι οἱ Ῥῶσσοι πολὺ ἀπεῖχον, εὐωχεῖτο μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ τῇ 22 Ἰουνίου ἐν τῷ λειμῶνι Ἄρσκη, ἔνθα ὑπῆρχον σκηναὶ ὑπὲρ τὰς χιλίας καὶ ἔνθα οἱ ἀλλοδαποὶ ἔμποροι ἐξέθησαν διάφορα ἐμπορεύματα, ὁ λαὸς περιήρχετο, αἱ γυναῖκες ἐκάθηντο ὑπὸ τὰς σκηνάς, τὰ δὲ παῖδια ἐπαιζον. Αἰφνης ἐφάνησαν αἱ Μοσχιακαὶ φάλαγγες, αἱ τινες, κατὰ τὸ χρονικόν, «ἐφαίνοντο ὡς οὐρανόθεν πεσοῦσαι ἐπὶ τῶν Καζανιτῶν», οὓς κατεπάτουν, κατέσφαττον, καὶ κατεδίωκον εἰς τὴν πόλιν. Οἱ φεύγοντες συνωθοῦντο πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀπέθνησκον ὑπὸ τῆς ἐν ταῖς στενωποῖς καταθλίψεως. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι εὐχερῶς κατελάμβανον ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν, ἥτις παρεδίδετο αὐτοῖς μετὰ πέντε ἢ ἐξ ἡμέρας, ἀλλ' ὡς καταπεπονημένοι ἀνεπαύθησαν ὑπὸ τὰς σκηνάς. Αὐτόθι δ' εὔρον σιτία, παντοειδῆ ποτὰ, πολλὰ πολυτελῆ πράγματα καὶ ἐπελάθοντο τοῦ πολέμου· εὐωχοῦντο καὶ διήρπαζον. Μόνη ἡ νύξ ἐπέρανε τὰς εὐωχίας καὶ διαρπαγὰς, ἐπαναληφθείσας τῇ ἐπαύριον. Καὶ οἱ μὲν εὐπατρίδαι καὶ ἀξιοματικοὶ ἐνετρύφων ὑπὸ τὰς βασιλικὰς Ταταρικὰς σκηνάς, χαίροντες ἐπὶ τῷ θεάματι καὶ ἐγκαυχώμενοι, ὅτι ἀκριβῶς μετὰ ἓν ἔτος ἐξεδικήθησαν τοῖς Καζανίταις τὴν σφαγὴν τῶν Ῥώσσω ἐμπόρων· οἱ δὲ στρατιῶται ἔπινον καὶ ἐθορύβουν, ἡ δὲ ἐμπροσθοφυλακὴ ὑπνωττεν. Ἄλλ' ὁ Μεχμέτ—'Αμὴν ἐπεσκόπει ἐκ προμαχῶνός τινος, βλέπων δὲ τὴν ὀλιγωρίαν τῶν ἐχθρῶν, διεβουλεύετο ἐκδίκησιν ἀντὶ ἐκδικήσεως, κατάπληξιν ἀντὶ καταπλήξεως. Διὸ τῇ 25

Ἰουνίου περὶ ἡλίου ἐπιτολὰς ἐξῆλθε τῆς πόλεως μετὰ 20,000 ἰππέων καὶ 30,000 πεζῶν, ἐφορμησάντων μετ' ἀλαλαγμῶν πρὸς τοὺς σχεδὸν καθεύδοντας Ῥώσους. Καὶ οὗτοι μὲν ἦσαν διπλάσιοι τῶν Καζανιτῶν, ἀλλ' ὡς ἀγέλη προβάτων ἔφυγον εἰς τὰ πλοιάρια, ἀκολουθοῦντες τοῖς στρατηγοῖς, ἄοπλοι καὶ ἐν ἀταξίᾳ, ὁ δὲ λεμμὼν ἐβάφη ἐκ τοῦ αἵματος καὶ ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν πτωμάτων. Οἱ πρίγκιπες Κούρβσκης καὶ Παλέτσκης ἐφρονεύθησαν, ὁ δὲ στρατηγὸς Σεὶν ἐζωγρήθη. Καὶ ὅμως οἱ διαφυγόντες τὸν θάνατον ἦσαν τοσοῦτοι, ὥστε ἐδύνατο διὰ νέας μάχης ἐπανορθῶσαι τὴν τε ῤθυμίαν καὶ δειλίαν· οὐδεὶς ὅμως διενοήθη τοῦτο, ἀλλὰ ὡς πεφοβημένοι ἐφόρμων εἰς τὰ πλοιάρια καὶ ἔκοπτον τοὺς κάλως πρὸς ταχεῖαν ἀποχώρησιν. Μόνον τὸ Μοσχιακὸν ἰππικόν, στρατηγούμενον ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Κίσσελεβ καὶ τοῦ βασιλόπαιδος Ζαδενάϊ, υἱοῦ τοῦ Νορδοουλάτ, ἀνέδειξεν ἀνδρίαν τινά· διότι ἀποχωροῦν διὰ ξηρᾶς εἰς Μούρομον, ἀπέκρουσε γενναίως τοὺς Καζανίτας, προσβαλόντας αὐτὸ τεσσαράκοντα βέρστια ἀπὸ τοῦ Σούρα. Ἐκ πάντων δὲ τῶν ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Δημητρίου ξένων πυροβολητῶν εἰς μόνος ἐπανήγαγεν εἰς Μόσχαν τὰ ἴδια τηλεβόλα. Οἱ συστρατιῶται δὲ τούτου προσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν μονάρχην, ὅστις ὀργίλως εἶπεν αὐτῷ μόνον· «Ἐσωσας τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ τὰ τηλεβόλα· ἀλλὰ μάθε, ὅτι οἱ »μαχηταί εἰσι πολυτιμότεροι τῶν τηλεβόλων» (5). Ὁ Βασίλειος οὐδεμίαν τιμωρίαν ἐπέβαλε τοῖς στρατηγοῖς, ὡς τιμῶν τὸν στρατάρχην ἀδελφόν, κυρίως αἴτιον τῆς καταστροφῆς τῶν Ῥώσων· ἔκτοτε ὅμως ὁ Δημήτριος οὐδέποτε ἐστρατήγησε.

Οὕτως οὖν ἡ ἡγεμονία τοῦ Βασιλείου, ὡς καὶ ἡ τοῦ

πατρός, ἤρξατο ἐξ ἐκστρατείας ἀτελεσφορήτου κατὰ τῆς Καζάνης· ἀλλ' ἡ τιμὴ καὶ ἀσφάλεια τῆς Ῥωσσίας ἐπέβαλλον τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι τὴν ταπείνωσιν τοῦ Μαχμέτ—Ἀμίν. Διό, τοῦ περικλεοῦς στρατηγοῦ Δανιὴλ Στσένια συσκευαζομένου εἰς ἐκστρατείαν πρὸς τὸν Ῥᾶ, ὁ ἐπίορκος βασιλεὺς ἐδήλωσε μεταμέλειαν, εἴτε προτραπείς ὑπὸ τοῦ Μεγλί—Γιρέι, εἴτε προῖδων τὰ ὀλέθρια ἐπακολουθήματα ἀνίσου πολέμου· ὥστε ἔγραψε πρὸς τὸν Βασιλεῖον Γίαν Θεριπευτικὴν ἐπιστολὴν αἰτῶν συγγνώμην καὶ εἰρήνην. Καὶ ὁ μὲν μονάρχης ἀπήτησε τὴν ἀπόλυσιν τοῦ πρεσβευτοῦ ἡμῶν Ἰαροπκίνου, ὡς καὶ πάντων τῶν συλληφθέντων μετ' αὐτοῦ ἐμπόρων καὶ αἰχμαλώτων Ῥώσων, ὁ δὲ Μαχμέτ—Ἀμίν ἐξετέλεσε παραχρῆμα ταῦτο, ὀμόσας ἐν νέον ὄρκον πίστεως, ὡμολόγησεν ἑαυτὸν ὑποτελεῖ τῆς Ῥωσσίας, ὡς ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου.

Ὁ Βασιλεὺς ἐν ταῖς μετὰ τῆς Λιθουανίας σχέσεσιν ^{Λιθουανικά.} ἐδείκνυεν ἐν λόγοις μόνον διάθεσιν εἰρηνικὴν, καθόσον ἐσπούδαζεν, ὅπως βλάβη αὐτὴν κρύφα καὶ διαρρήδη. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος, ἀγνοῶν τὴν τελευτὴν τοῦ Ἰωάννου, ἐπέμψεν εἰς Μόσχαν πρεσβευτὴν αἰτιώμενος, ὡς συνήθως, τοὺς Ῥώσους. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ὑποδεξάμενος τὸν πρεσβευτὴν, ὑπισχνεῖτο τὴν τιμωρίαν τῶν ἐνόχων, ἀλλ' οὐκ ἔτεινεν αὐτῷ τὴν δεξιάν, ἐπειδὴ κατεφθείρετο τότε ἡ Λιθουανία ὑπὸ ἐπιδημικῶν νόσων. Ἡ ἀγγελία τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Βασιλείου ἐνέπλητε χαρᾶς τὸν βασιλέα· διότι πάντες ἐγίνωσκον τὸ ἄκαμπτον τοῦ Ἰωάννου, ἢ δ' ἀπειρία καὶ νεότης τοῦ Βασιλείου ἐφαίνοντο λυσιτελεῖς τοῖς ἡμετέροις ἐχθροῖς. Ὅθεν ὁ Ἀλέξανδρος, τὴν διομολόγησιν εἰρήνης προσδοκῶν, ἐπέμψεν εἰς Μόσχαν δύο μεγιστάνας, Γλεβοβ

καὶ Σαπέγαν, ἐπαναλαμβάνων τὰς περὶ τῶν Λιθουανικῶν πόλεων ἀξιώσεις· ἀλλ' οἱ Μόσχοι εὐπατρίδαι ἀπεκρίθησαν, ὅτι ὁ Βασίλειος ἤρχε μόνον ἰδίων κτήσεων, οὐδεμιᾶς δ' ἄλλοτρίας. Διὸ οἱ Λιθουανοὶ μεγιστᾶνες ἐπανῆλθον δυσχεραίνοντες, ὁ δὲ Βασίλειος ἔπεμψε πρὸς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ πρέσβεις, ἀγγελοῦντας πρὸς τὸν γαμβρὸν τὴν εἰς τὴν θρόνον τῆς Ῥωσσίας ἀνάβασιν, ἐγχειρίσοντας δὲ τῇ Ἑλένη χρυσοῦν σταυρὸν μετὰ Ἀγίων λειψάνων, κληροδοτηθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ πατρός. Ὁ Βασίλειος ἀπέκρουσεν ὡς ἀδίκους τὰς κατὰ τῶν Ῥώσων αἰτιάσεις τῶν Λιθουανῶν, ἐλύπησε δὲ μεγάλως τὸν Ἀλέξανδρον ἀναμιμνήτκων αὐτὸν ἐντόνως, ὅπως μὴ ταράξῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν· τότε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος συνείδεν, ὅτι κατέστη μὲν ἐν Ῥωσσίᾳ ἕτερος μονάρχης, ἀλλ' ἐπεκράτει τὸ αὐτὸ σύστημα. Τὰ πάντα ἔμειναν ὡς εἶχον πρότερον, ψυχρῶς δ' ἐφιλοφρόνουν ἀλλήλους. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς, τιμῶν τὸν Βασίλειον, ἐπέτρεψε τὴν διὰ τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ δίοδον τοῦ Ἑλληνοῦ Τρακηνιώτου, ἀπερχομένου ἐκ Μόσχας εἰς Ἰταλίαν, ὁ δὲ Ῥώσος ἡγεμὼν προσήνεγκεν αὐτῷ ἀσήμους ὑπηρεσίας, ἀπέλυσε, π.χ. τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωνᾶ, Μητροπολίτου τοῦ Κιέβου, αἰχμάλωτον ἐν Ῥωσσίᾳ.

Τελευτήσαντος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ 1506, ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἔπεμψε παραχρῆμα πρὸς τὴν χήραν Ἑλένην τὸν ἀξιωματικὸν Ναοῦμοβ μετὰ παραμυθητικῆς ἐπιστολῆς καὶ ἀποκρύφου ὁδηγίας, ἐν ἣ προέτρεπεν αὐτὴν, ὅπως δοξάσῃ ἑαυτὴν διὰ μεγάλου ἔργου, τουτέστιν ἐνώσῃ τὴν Λιθουανίαν, Πολωνίαν καὶ Ῥωσσίαν, πείθουσα τοὺς μεγιστᾶνας τῆς ἐπικρατείας αὐτῆς ἐκλέξαι αὐτὸν βασιλέα· ἔλεγε δὲ,

ὅτι ἢ τῆς θρησκείας διαφορὰ οὐδὲν κώλυμα παρέχει· ὅτι ὑπισχνεῖται ἐνόρκως προστασίαν τῆς Λατινικῆς πίστεως καὶ πατρικὴν πρὸς τὸν λαὸν ἀγάπην, ὃν εὐεργετήσῃ μᾶλλον ἢ ὁμόθρησκος ἡγεμὼν. Ὁ Ναοῦμοβ παρηγγέλθη εἰπεῖν τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὸν Βοϊτέχον, Ἐπίσκοπον τῆς Βίλνας, τὸν μεγιστᾶνα Νικόλαον Ῥάδσιβιλ, καὶ ἐν γένει πρὸς πάντα τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τοῦ Κράτους. Ἡ γνώμη αὕτη ἦν τολμηρὰ καὶ διὰ τὰς τότε περιστάσεις θαυμασία· διότι ὁ νέος μονάρχης οὐ μόνον ὑπὸ φιλοδοξίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ διορατικοῦ ὑπερφυοῦς ἐνεπνέετο· καθόσον ἡ Λιθουανία καὶ ἡ Ῥωσσία διηλλάσσοντο, εἰ ἐν μόνον κράτος ἀπετέλουν. Ὁ δὲ Βασίλειος ἄνευ τῆς διδασκαλίας πολυχρονίου πείρας, ἄνευ παραδείγματος, ἀλλὰ διὰ μόνου τοῦ νοῦ αὐτοῦ συνεῖδε τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀλήθειαν· εἰ δ' ἢ ἐπιθυμία αὐτοῦ ἐξεπληροῦτο ἢ ἀρχτῶα Ἐυρώπη εἶχεν ἄν ἑτέραν ἱστορίαν. Ὁ Βασίλειος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀποσόβησιν τῶν συμφορῶν τῶν λαῶν, οἵτινες ἐπὶ τοὺς τρεῖς ἐπομένους αἰῶνας κατεσπαράσσοντο ἐρίζοντες περὶ ἀρχαίων καὶ νέων ὀρίων. Ἐκ δὲ τῆς αἱματηρᾶς ταύτης πάλης ἐπεκρέματο παντελῆς ὄλεθρος τῆς ἑτέρας τῶν δυνάμεων τούτων, ὑπείκουσαι δὲ ἐνὶ ἀρχηγῶ καὶ ἐνούμενοι δι' ἀδελφικῆς ἀγάπης, παρέτεινον τὴν εἰρηναίαν αὐτῶν δεσποτείαν ἐφ' ἅπασαν τὴν ἀρχτῶαν Ἐυρώπην.

Ἄλλ' ἢ Ἐλένη ἀπεκρίθη πρὸς τὸν Βασίλειον, ὅτι ὁ Σιγισμοῦνδος, ἀνδράδελφος αὐτῆς, ἀνηγορεύθη ἤδη διάδοχος ἐν Βίλνα καὶ Κρακοβία. Τοῦτ' αὐτὸ ἀνεκοίνωσε καὶ ὁ νέος βασιλεὺς, προτείνας αὐτῷ αἰδίδιον εἶρήνην, εἰ ἀπέλυε τοὺς Λιθουανοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἀπέδιδε πάσας τὰς χώρας, τὰς ὑπὸ τῶν Ῥώσσων κα-

1507. ταληφθείσας ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐξαστοῦς ἀνακωχῆς. Καί τοι αἱ προτάσεις αὗται ἦσαν μέτριαι, ὁ Βασίλειος ὁμῶς δυσχεραίνων ἴσως ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ βασιλεῦσαι τῆς Λιθουανίας, ἤθελεν ἵνα τηρήσῃ ἑαυτῷ πᾶσαν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν· διὸ αἰτιώμενος ὅτι παρὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1503 οἱ Λιθουανοὶ ἐτάραττον διηνεκῶς δι' ἐπιδρομῶν τὰς χώρας τῶν ἡγεμόνων Σταροδούβου καὶ Ῥύλσκου, ἐδῆουν τὰς τοῦ Βριάνσκου καὶ ἀφήρουν τὰς ἡμετέρας, ἐπεμφε τὸν πρίγκιπα Χόλμακην, τὸν εὐπατρίδην Ἰάκωβον τὸν Ζαχαρίου πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Σμολένσκου. Προέβησαν δ' οὗτοι μέχρι τοῦ Ματισλάβου, οὐδενὶ τῶν ἐχθρῶν ἐντυχόντες. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ οἱ πρεσβευταὶ τοῦ βασιλέως διέτριβον ἐτι ἐν Μόσχᾳ, ὁ Σιγισμουνδος ἐμέμφετο τὸν Βασίλειον, ὅτι, διαπραγματευόμενος περὶ εἰρήνης, ἤρξατο τοῦ πολέμου.

1509. Τότε ὁ περιόδοξος Κωνσταντῖνος ὁ Ὄστρόγιος, παραβὰς τὸν πρὸς τὸν Βασίλειον ὄρκον, ἔφυγεν ἐκ Μόσχας εἰς Λιθουανίαν, καὶ περ τοῦ ἡμετέρου Μητροπολίτου ἐγγύησιν δόντος. Ὑπὸ τῆς ἀγάπης τῆς πατρίδος καὶ τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσσοις μίσους προσετρίψατο αὐτῷ μέγα ὄνειδος, διότι ἐξηπάτησε τὸν Μέγαν ἡγεμόνα καὶ τὸν Μητροπολίτην, καὶ παρεβίασε τὸν ὄρκον, τοὺς νόμους τῆς τιμῆς καὶ τῆς συνειδήσεως· οὐδεὶς δὲ λόγος δικαιοῖ τὴν ἐπιτορκίαν. Καὶ ὁ μὲν Σιγισμουνδος ὑπεδέξατο εὐμενῶς τὸν προδότην Κωνσταντῖνον, ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἐξεδίκησεν ὀλίγω ὕστερον τῷ βασιλεῖ τῆς Λιθουανίας, κηρυχθεὶς προστάτης ἐτέρου μᾶλλον ἐπικινδύνου προδότου αὐτῆς.

Οὐδεὶς τῶν μεγιστάνων τῆς Λιθουανίας ἦν τοσοῦτον ἐπίσημος, πλούσιος, ἰσχυρὸς καὶ μεγαλόδωρος πρὸς τοὺς

ὑπηρετοῦντας αὐτῷ, ἐπίφοβος δὲ τοῖς ἐχθροῖς, ὅσον ὁ Μιχαήλ Γλίνσκη, καταγόμενος ἐξ ἡγεμόνος Τατάρου, καταφυγόντος ἐκ τῆς παρεμβολῆς πρὸς τὸν Βιτόβτον (6). Ἀνατραφεὶς οὗτος ἐν Γερμανίᾳ, παρεδέχθη τὰ Γερμανικὰ ἔθιμα· ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺν χρόνον τῷ Ἀλβρέχτῳ τῆς Σαξωνίας, ἐν δὲ Ἰταλίᾳ τῷ αὐτοκράτορι Μαξιμιλιανῷ· φημιζόμενος δ' ἐπὶ τε ἀνδρία καὶ περινοία ἐπανῆλθεν οἴκαδε, ἔνθα τοσοῦτον συνωκείωθη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὥστε οὗτος προσεφέρετο αὐτῷ ὡς πρὸς φίλον, ἀποκαλύπτων πάντα τὰ μυστήρια τῆς καρδίας. Ὁ Γλίνσκης διὰ τῶν ἔργων ἀνεδείχθη ἄξιος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως ταύτης· διότι ὅτε ἡ μὲν φοβερά τοῦ Μεγλί-Γιρρεί στρατιὰ δι' αἰφνιδίου εἰσβολῆς κατετάραξε τὴν Λιθουανίαν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ἐπιθανάτως ἔχων πρὸ τοῦ ἐχθροῦ σχεδὸν, ἐπεκαλεῖτο τὸν ζῆλον τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς ἄμυναν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος, ὁ Γλίνσκης ἀνέβη τὸν ἵππον, συνήθροισε τοὺς στρατιώτας καὶ διὰ λαμπρᾶς νίκης παρεμύθησε τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ βασιλέως... (7) Καὶ οἱ μὲν φθονοῦντες τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐσίγησαν, ἀλλὰ, τελευτήσαντος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἤρξαντο βεβαιοῦντες, ὅτι διενοεῖτο ἵνα σφετερισθῇ τὸν θρόνον· διὸ ἀπεποιεῖτο ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον. Ὁ μεγιστὰν Ζαβρεζένσκης κατηγόρει αὐτοῦ μᾶλλον πάντων, ὁ δὲ Μιχαήλ ἰκέτευσεν ἐπιμόνως τὸν νέον βασιλέα ἵνα κρίνῃ αὐτὸν καὶ τὸν Ζαβρεζένσκη, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, προσκλίνων πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Γλίνσκη, ἀνέβαλλεν ἐκάστοτε τὴν ἀπόφασιν· ὥστε οὗτος ἀποβαλὼν τέλος τὴν ὑπομονήν, εἶπεν· « Ἡγεμῶν, ἐκάτεροι μεταμελησόμεθα, ἀλλὰ βραδέως.» Παραχρῆμα δ' ἀνεχώρησε σὺν τοῖς ἀδελφοῖς, Ἰωάννη καὶ Βασιλείῳ, εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν Τούροβον, ἐνθα, συναθροίσας τοὺς

συγγενεῖς καὶ φίλους, ἀπήτησεν ἱκανοποίησιν παρὰ τοῦ Σιγισμούνδου τάξας προθεσμίαν. Ταῦτα διεθρυλλήθησαν ἐν Μόσχα, ἐνθα ἐγίνωσκον πάντα τὰ συμβαίνοντα ἐν Λιθουανία· διὸ ὁ Βασίλειος, κατανοήσας τὴν βουλήν τοῦ Μιχαήλ, ἔπεμψε τὸν γραμματέα τοῦ συμβουλίου, ὅπως ὑποσχεθῆ τοῖς τρισι Γλίνσκη τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἑωσσίας, εὐνοίαν καὶ μισθόν. Ἄλλ' οὗτοι, τηροῦντες εὐπρέπειαν, ἀνέμειναν ἐπὶ τινα ἔτι χρόνον τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως, μὴ λαβόντες δ' αὐτῆ· ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς ὑπηρέτας τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μόσχας, ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι ὁ Βασίλειος διὰ τῶν ὄπλων ἐξασφαλίσει αὐτοῖς τὰς ἐν Λιθουανία πόλεις αὐτῶν, ὡς καὶ τὰς ἐκουσίως παραδοθησομένας αὐτοῖς. Ἡ συνθήκη αὕτη ἐμπεδώθη ὑπ' ἀμοιβαίου ὄρκου. Ὁ δὲ Μιχαήλ πνέων ἐχδίκησιν, συνέλαβεν αἰφνιδίως τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ Ζαβρεζένσκη, διατρίβοντα ἐν ἐπαύλει τινὶ παρὰ τὸ Γρόδνον, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (8), ἀπέκτεινε πολλοὺς ἄλλους μεγιστᾶνας καὶ συναγείρας στρατὸν ἐξ εὐγενῶν, ὑπηρετῶν καὶ μισθοφόρων, ἐκυρίευτεν εἶτα τοῦ Μοζήρου καὶ συνωμολόγησε συμμαχίαν πρὸς τε τὸν Ὀσποδάρων τῆς Μολδαβίας καὶ τὸν Μεγλι—Γιρέιν. Τούτων δ' ὁ πρῶτος ὑπέσχετο αὐτῷ τὴν τοῦ Κιέβου ἄλωσιν καὶ παράδοσιν αὐτοῦ. Ἀναφέρεται, ὅτι οἱ Γλίνσκη ἐβουλεύοντο ἀληθῶς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας μεγάλης ἡγεμονίας τοῦ Κιέβου, ὅπως ἄρχωσιν αὐτόθι αὐτόνομοι, καὶ ὅτι πολλοὶ ἐγγχώριοι εὐπατρίδαι ὤμοσαν αὐτοῖς ὄρκον πίστεως, ὁ δὲ Μιχαήλ ἐσκόπει ἵνα γήμη τὴν χήραν τοῦ Συμεῶνος Ὀλελκοβίδου Ἀναστασίαν, ὅπως ἀποκτήσῃ ἐκ τούτου νόμιμον δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας ταύτης, ἀλλ' ὅτι ἡ ἐνάρετος Ἀναστασία, ἀποστρεφομένη τὴν προδοσίαν αὐτοῦ, οὐδ' ἀκοῦσαι ἤθελε περὶ τούτου (9).

Ὁ Γλίνσκησ ἀνέμενε τὸν Μοσχιακὸν στρατὸν. Οἱ ἡμέτεροι στρατηγοὶ Σεμιάκιν, Ὀδοέβσκη, Τρουβέτσκη καὶ Βοροτίνσκου, ἐνωθέντες αὐτῷ παρὰ τὸν Βερεζίναν, ἐπολιορκήσαν τὸ Μίνσκον, ἐπόρθησαν δὲ τὴν χώραν μέχρι τῆς Βίλνας. Ἄλλος στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σμολένσκου. Ὁ Βασίλειος, ἐπιθυμῶν καὶ ἐλπίζων τὴν κατάλυσιν τῆς Λιθουανίας, ἔπεμφεν ἐπὶ τὴν Ὀρσαν ἐκ Νοβογορόδου καὶ Μόσχας στρατὸν καὶ τὸν μὲν ἤγεεν ὁ περιώνυμος εὐπατρίδης Ἰάκωβος ὁ Ζαχαρίου, τὸν δὲ ὁ περικλεῆς Δανιήλ Στσένιας. Ὁ δὲ Γλίνσκησ καὶ Σεμιάκιν, στρατεύσαντες ἐκ Μίνσκου εἰς Δρουῦτσκον, ἠνάγκασαν τοὺς ἡγεμόνας τούτου ἵνα ὁμόσωσιν ὄρκον πίστεως πρὸς τὴν Ῥωσίαν, ἠνώθησαν δὲ μετὰ τοῦ Δανιήλ παρὰ τὴν Ὀρσαν. Πλήττοντες διὰ τῶν τηλεβόλων τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ταύτης, διανοοῦντο ἔφοδον.

Οὐδέποτε ἡ Λιθουανία ἡμηχάνησε τοσοῦτον, ὅσον ἤδη· διότι ἡ μὲν Ῥωσία ἐξηργέρθη κατ' αὐτῆς, ὁ δὲ Μεγλί—Γιρέϊ, καὶ οἱ Βλάχοι παρεσκευάζοντο εἰς εἰσβολὴν, ἐσωτερικῶς δὲ στάσεις καὶ νέα κυβέρνησις, ἧς πᾶσαι αἱ βουλαὶ ἐγένοντο γνωσταὶ τῷ Γλίνσκη· οἱ παρὰ τῷ βασιλεῖ μισθοφόροι Γερμανοὶ ἀπήτουν μισθὸν, ἡ δὲ σπατάλη τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκένωσεν ἤδη τὸ ταμεῖον. Ἄλλ' ὁ Σιγιμοῦνδος εἶχεν εὐστάθειαν, σύνεσιν καὶ τύχην διαψεύδουσαν τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ νοός. Συναγείρας δὲ στρατὸν μετ' ἀκατανοήτου ταχύτητος, προσέταξεν αὐτῷ ἵνα προχωρήσῃ εἰς Ὀρσαν καὶ σώσῃ τὸ ἀξιόλογον τοῦτο φρούριον, ἠνάγκασε δὲ καὶ τοὺς Ῥώσους στρατηγοὺς εἰς λύσιν τῆς πολιορκίας καὶ ἀποχώρησιν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Βορουσθένους. Ἐπὶ ἑξ ἡμέρας οἱ ἀντιπολεμούμενοι στρατοὶ παρετήρουν ἀλλήλους ἐκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ. Τέλος δ'

Πόλεμος πρὸς
τὸν Σιγιμοῦν-
δον, διάδοχον
τοῦ Ἀλεξάνδρου.

οἱ Μόσχοι στρατηγοὶ ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὸ Κρίτσεβον καὶ Μοτίσλαβον, ἔνθα κατεπόρθησαν κώμας τινάς, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπανήλθον ταχέως πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἰδίων μεθουρίων· διότι ὁ βασιλεὺς, εἰσελθὼν εἰς Σμόλενσκον, ἔπεμφε τὰ στρατεύματα ἐπὶ τὴν Δορογοβούζην, Βέλοϊ καὶ Τοροπέτσον. Εὐθύς δ' ὁ Βασίλειος, ἀναθεὶς τὴν ἀμυναν τῆς Οὐκραίνης τοῖς πρίγκιψι τοῦ Σταροδοῦβου καὶ τῷ Σεμιάνην, ἐκέλευσε τὸν μὲν εὐπατρίδην Ἰάκωβον ἵνα μείνῃ ἐν Βιάζμη, τὸν δὲ Δανιήλ ἵνα ἐκβάλῃ τοὺς Λιθουανοὺς τοῦ Τοροπέτσου. Τούτου δ' κάτοικοι, ὁμόσαντες ἀνάνδρως ὄρκον τῷ Σιγισμούνδῳ, ἐδέχθησαν περιχαρῶς τὸν ἡμέτερον στρατηγόν, ὃς ἀνήγγειλε τῷ μονάρχῃ τὴν φυγὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰ δὲ καὶ ὁ Βασίλειος οὐδεμίαν εἶχεν, ὡς φαίνεται, ἀφορμὴν ἵνα ἐναβρύνηται ἐπὶ ταῖς νίκαις τῶν στρατηγῶν, μηδ' ἐπὶ τοῖς σπουδαίοις ἐπακολουθήμασι τῆς προδοσίας τῶν Γλίνσκη, ἀλλ' ὅμως ἐφαίνετο, ὅτι εὐηρεστεῖτο ἐκ τῶν πρώτων καὶ λίαν φιλοφρόνως ἐξένιζε τὸν Μιχαήλ, ἐλθόντα εἰς Μόσχαν. Ἐδωρήσατο δ' αὐτῷ οὐ μόνον βαρῦτιμα ἱμάτια, θώρακα καὶ ἀσιανοὺς ἵππους, ἀλλὰ καὶ Μοσχιακά τινα χωρία παρὰ τῷ Μουρόμῳ καὶ δύο πόλεις, Ἰαροσλάβετσον καὶ Μεδίνην. Καὶ οἱ μὲν ἀδελφοὶ τοῦ Μιχαήλ ἔμειναν ἐν Μοζήρῳ, οἱ δ' ὑπηρετοῦνται μετὰ τῶν θησαυρῶν, ὡς καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ὁμοφρόνων, Δημήτριος Ζιβέρσκης, Ἰωάννης Ὁζορέσκης καὶ Ἀνδρέας Λουκόμσκης ἐν Ποτσέπῳ. Τοῦ Μιχαήλ αἰτήσαντος στρατὸν πρὸς φυλακὴν τοῦ Τουρόβου καὶ Μοζήρου, ὁ Βασίλειος ἔδωκεν αὐτῷ τὸν στρατηγὸν Νεζβίτσκην μετὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Γαλίτσου καὶ Κστρομαῖ καὶ μετὰ Τατάρων.

Ἐν τούτοις οἱ Λιθουανοὶ ἐπυρπόλησαν τὴν Βέλαν καὶ κατέλαβον τὴν Δορογοβούζην, ἀποτεφρωθεῖσαν ὑπ'

αὐτῶν τῶν Ῥώσσω, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Ὀστρόγιος, ἄρχων στρατοῦ τοῦ Σιγισμούνδου, ὑπέσχετο τοῖς στρατιώταις, ὅτι δείξει τὴν εἰς Μόσχαν ἄγουσαν· ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμῶν οὐδόλως κατέτριβε τὸν χρόνον, διότι, διατάξας τὸν στρατὸν, ἐκέλευσε τὸν μὲν Χόλμσκην ἵνα πορευθῆ εἰς Μοζάισκον, τὸν δὲ εὐπατρίδην Ἰάκωβον διὰ τῆς Βιάζμης εἰς Δορογοβούζην, ἔνθα ἦρχεν ὁ Πολωνὸς στρατηγὸς Στανισλάος Κίσκα. Ὁ ὑπερόπτης δ' οὗτος μεγιστὰν, κατορθώσας νίκας τινὰς κατὰ τὰς πρὸς τοὺς Ῥώσσους ἀψιμαχίας, ἐνόμιζεν ἀπολωλότα τὸν στρατὸν ἡμῶν, τὰ δὲ ἐλεεινὰ λείψανα αὐτοῦ, διασκορπισθέντα εἰς τὰ δάση, ἀνίκανα ὅπως ἀναφανῶσιν· ἀλλ' ἰδὼν τὰς φάλαγγας τοῦ Χόλμσκη, ἔφυγεν εἰς Σμόλενσκον. Οὕτως οἱ ἀντιπολεμούμενοι ἀπεδίωξαν ἀλλήλους ἐκ τῶν μεθορίων, μῆτε νικήσαντες, μῆτε ἡττηθέντες. Ἀλλ' ὅμως ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας ἐδοξάσθη ἔτι μᾶλλον, διότι ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων νέας κυβερνήσεως καὶ ἐσωτερικῆς προδοσίας ἀπώθησεν ἰσχυρὸν ἐχθρὸν, ἐπίφοβον τοῖς προκατόχοις αὐτοῦ.

Ὁ συνετὸς Σιγισμούνδος, μὴ τυφλούμενος ὑπ' ἄφρονος ὑπερηφανίας, φοβούμενος δὲ τὸν Μεγλι—Γιρέιν, καὶ ἐπιθυμῶν τῆς ἡσυχίας τοῦ κράτους αὐτοῦ, προέτεινε τῷ Βασιλείῳ ἐκ νέου εἰρήνην, ἣν οὗτος παρέδέχθη. Ὁ δὲ Γλίνσκη ἐνηθρύνετο ἐπὶ τοῖς πολλοῖς φίλοις καὶ ὁμόφροσιν ἐν Λιθουανίᾳ· ἀλλ' ἀγαθῆ τύχῃ τῶν κυβερνήσεων οἱ προδόται σπανίως θριαμβεύουσι· διότι παράνομος δύναμις ἢ ἀνατρέπει διὰ τῆς πρώτης προσβολῆς τὰ καθεστῶτα, ἢ ἐξασθενεῖται ἀείποτε ὑπὸ τοῦ ἀχωρίστου ἀπ' αὐτῆς φόβου καὶ τῶν ἐλέγχων τῆς συνειδήσεως, εἰ μὴ τῶν πρωτουργῶν, τοῦλάχιστον τῶν συνεργῶν αὐτῶν. Οὕτως οἱ Γλίνσκη μᾶτην ἐπεχείρησαν

τὴν ἐξανάστασιν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Βολυνίας· διότι ὁ μὲν λαὸς ἀνέμενεν ἀδιαφόρως τὰ συμβησόμενα, οἱ δ' εὐπατρίδαι ἠύχοντο μὲν τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Μιχαήλ, ἐφοβοῦντο ὅμως μὴ τιμωρηθῶσι διὰ τὴν ἐπανάστασιν, ὥστε ὀλιγάριθμοὶ τινες συνετάχθησαν αὐτῷ, ὁ δὲ στρατὸς αὐτοῦ μόλις συνέκειτο ἐκ δισχιλίων, ἢ τρισχιλίων ἰπέων, καθόσον καὶ οἱ διοικηταὶ πασῶν τῶν πόλεων ἐνέμειναν πιστοὶ τῷ κυριάρχῃ αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Μεγλί—Γιρέϊς συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν νίκην τοῦ Ἰωάννου κατὰ τὸν πρὸς τὴν Λιθουανίαν πόλεμον, ἀλλ' ὁ Βασίλειος οὐδόλως ἔβλεπε τὸν ἡγεμόνα τοῦτον πρόθυμον ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆ 'Ρωσσία· διότι παρὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ ἐνορκὸν συνθήκην, ἐπικυρωθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν τοῦ Χάνη, οἱ λησται τῆς Ταυρικῆς ἐτάραττον τοσοῦτον τὴν Οὐκραίνην, ὥστε ὁ Μέγας Ἠγεμὼν ἔπεμψε σιριτὸν πρὸς ἄμυναν αὐτῆς. Ἡ δὲ ἐλπίς τοῦ διεγείραι τοὺς Νογαίους πρὸς ἰσχυρὰν εἰσβολὴν εἰς Λιθουανίαν ἐματαιώθη· διότι ὁ ἡγεμὼν Τεμίρ, ὑπηρετῶν τῶν Βασιλείω, ἀπῆλθε πρὸς τὸν μούρζαν Ἀσσά καὶ τοὺς ἄλλους υἱοὺς τοῦ Ἰαμγουρτσέι καὶ Μουσσᾶ, προτείνων αὐτοῖς, ὅπως συμπράττοντες ἡμῖν ἐκδικήσωσι τῷ βασιλεῖ τὴν παρὰ τὰς συνθήκας φυλάκισιν τοῦ Χάνη Σιγ—'Αχμέτη, συγγενοῦς καὶ φίλου αὐτῶν. Ὁ Τεμίρ ἐσκόπει ἵνα ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν Τανάιν καὶ Βορυσθένην, ἀλλ' ἀπέτυχεν· ὥστε τὰ συμβήματα ταῦτα, ἢ δέησις τῆς χήρας βασιλίσσης Ἐλένης, τὸ εὐσταθὲς τοῦ Σιγισμούνδου καὶ ἡ ἀμφίβολος ἐκθασίς τοῦ πολέμου ἔπεισαν τὸν Βασίλειον πρὸς εἰλικρινῆ ἀγάπην τῆς εἰρήνης. Ὁ βασιλεὺς ἔπεμψεν ἐκ Σμολένσκου εἰς Μόσχαν τὸν στρατηγὸν τοῦ Πολότσκου Στανισλάον, τὸν Σαπέγαν καὶ Βοϊτέχον, τοποτηρητὴν

τῆς Πρεσμιλίας, οἵτινες, κατὰ τὸ σύνηδες, ἀπήτησαν τὸ πρῶτον μὲν πολλὰ, εἶτα δὲ περιώρισαν τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν ἐν ὀλίγοις· διότι ἀντὶ τοῦ Τσερνιγόβου, Λουβέτσου, Δορογοβούζης καὶ Τοροπέτσου, ἤρκεσθησαν μόνον εἰς πέντε ἢ ἕξ δήμους τῆς ἐπαρχίας τοῦ Σμολένσκου, ἐπὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου ἀφαιρεθέντας παρὰ τῆς Λιθουανίας. Διωμολόγησαν δὲ ἀίδιον εἰρήνην. Ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Σι-^{Εἰρήνη.}γισμοῦνδος, προσφερόμενοι πρὸς ἀλλήλους ὡς ἀδελφοὶ καὶ κηδεσταί, ὑπέσχοντο ὁμόνοιαν καὶ ἀμοιβαίαν βοήθειαν κατὰ παντός ἐχθροῦ πλὴν τοῦ Μεγλί—Γιρέϊ, καὶ ἐν περιστάσει, καθ' ἃς καθίστατο ἀδύνατος ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ ὅρκου τούτου (ἐπομένως ἡ συνθήκη ἐματῆιούτο). Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ὡμολόγει ὡς Ῥωσσιακὰς χώρας πάσας τὰς τοῦ Ἰωάννου κατακτήσεις, ὡς καὶ πάσας τὰς κληρονομικὰς πόλεις καὶ χώρας τῶν πριγκίπων Σεμιάκιν, Σταροδούβου, Τρουβέτσου, Ὀδοέβου, Βοροντίνσκου, Πρεσμιλίας, Νοβοσίλου, Δελέβου καὶ Μοσσάλσκου· ὁ δὲ Βασίλειος ὑπέσχετο μὴ ἀπαιτῆσαι τὴν Κίεβον, ὡς καὶ τὸ Σμόλενσκον καὶ ἄλλα Λιθουανικὰ κτήματα. Κατὰ τὴν αὐτὴν συνθήκην αἱ ἐπαρχίαι Ἰωάννου τοῦ Ἰωάννου, Μεγάλου Ἡγεμόνος τῆς Ῥεζάνης, ὁμολογοῦνται ὡς Ῥωσσιακαὶ, αἱ δὲ μεταξὺ τῶν Ῥώσσων καὶ Λιθουανῶν ὑπηκόων διαφοραὶ δικάζονται ἀμετακλήτως ὑπὸ κοινῶν καὶ ἐνωμότων διαιτητῶν· διωμολογήθη δὲ προσέτι, ὅτι οἱ πρεσβευταὶ καὶ ἔμποροι τῶν δυνάμεων τούτων μεταβαίνουσιν ἐλευθέρως ἀπὸ ταύτης εἰς ἐκείνην τὴν χώραν καὶ ἐμπορεῦνται κατὰ τὸ δοκοῦν· τέλος δὲ, ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι ἀπελευθερωθήσονται ἐκατέρωθεν ἀνυπερθέτως. Καὶ οὐδεὶς μὲν λόγος ἐγένετο περὶ τῶν Γλίνσκη,

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

μήτε θέλων τὴν μετὰ τῆς Λιθουανίας εἰρήνην, ἀνέμενε μετ' ἀνησυχίας ἀγγελίας ἐκ τῆς Ταυρικῆς, ὅπως βεβαιωθῆ περὶ τῆς σπουδαίας συμμαχίας τοῦ Μεγλί-Γιρέι. Ἴσως δ' οὗτος οὐδόλως συμμετέσχε τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν τῆς Κριμαίας εἰς τὰς Μοσχιακὰς χώρας, ἀλλ' ἢ ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας προθυμία αὐτοῦ ἠλαττώθη· διότι, κρατήσας παρ' ἑαυτῷ ἐπὶ ἐνιαυτὸν περίπου τὸν Ζαβολότσκη, ἀπήτησε διὰ ταχυδρόμου παρὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ἵνα ἐπιτρέψῃ οὗτος τῷ προγόνῳ Ἀβδύλ—Λετίφ, ἐκπτώτῳ βασιλεῖ τῆς Καζάνης, τὴν εἰς Ταυρικὴν ἐπάνοδον. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος οὐκ ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ Μεγλί-Γιρέι, ἀποδοὺς ὅμως αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν ἐπέτρεψεν ἵνα διαβιοῖ ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ὑποσχόμενος αὐτῷ τὴν Κοσίραν ὡς κτῆμα. Ἴσως ἡ ἀγγελία τῶν περὶ εἰρήνης λόγων μεταξὺ Σιγισμούνδου καὶ Βασιλείου ἔπεισε τέλος τὸν Μεγλί—Γιρέιν εἰς ἀνανέωσιν τῆς φιλίας μετὰ τῆς Ῥωσσίας· τοῦλάχιστον παραχρῆμα ἀπολύσας τὸν Ζαβολότσκη, ἔπεμψεν εἰς Μόσχαν τρεῖς μεγιστᾶνας κομίζοντας χρυσοσφράγιστον συνθήκην συμμαχίας. Ὁ Χάνης ὤμοσεν ἐπὶ τῷ ἰδίῳ καὶ τῷ τῶν υἱῶν καὶ ἐγγόνων ἑνόματι ἵνα διάγῃ ἀδελφικῶς μετὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, συμπολεμῇ αὐτῷ καὶ συνειρηνεύῃ τοῖς Λιθουανοῖς καὶ τοῖς Τατάροις, ἀποτρέπη καὶ τιμωρῇ τοὺς ληστὰς, ὑπηκόους αὐτοῦ, προστατεύῃ τῶν ἐμπόρων καὶ ὁδοιπόρων Ῥώσων, ἐνὶ λόγῳ ἐκτελῇ πάντα τὰ τῆς συμμαχίας καὶ ἀμοιβαίας φιλίας ὡς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου.

Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως τοὺς πρεσβευτὰς, ἐστιάσας δ' αὐτοὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτῶν τὰς χεῖρας, εὖνοιαν δει-

κνύων. Οἱ δὲ πρεσβευταὶ προσήνεγκον ἐκ τοῦ κυριάρχου αὐτῶν ἑκκαίδεκα διαφόρους ἐπιστολάς, πλήρεις θωπειῶν. Ὁ Μεγλί—Γιρέϊς προὔτρεπε τὸν Βασίλειον εἰς ἀποστολὴν ναυτικῆς δυνάμεως καὶ τηλεβόλων πρὸς ὑποταγὴν τοῦ Ἀστραχανίου, ὑποσχόμενος τὸ κατ' αὐτὸν ἵνα ἐνεργήσῃ πάσαις δυνάμεσι κατὰ τοῦ Σιγισμούνδου καὶ ὑπὲρ τοῦ Μιχαήλ Γλίνσκη, ὃν ἐκάλει υἱὸν ἀγαπητόν· ἦται δὲ κυνηγετικούς ἰέρακας, σαρθέρια, ὀδόντας ἰχθύων, θώρακας καὶ ἀργυροῦν ποτήριον χωρητικότητος δύο βέρδων, πρὸς δὲ τούτοις φόρον τινὰ, ὃν ἐτέλουν αὐτῷ οἱ ἡγεμόνες τοῦ Ὀδοέβου, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπεθύμει, ὅπως ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐπιτρέψῃ τῷ Ἀβδύλ—Λετίφ τὴν εἰς Ταυρικὴν μετάβασιν πρὸς χαιρετισμὸν τῆς μητρός. Ἡ τελευταία αὕτη αἴτησις ἐφάνη τῷ Βασιλείῳ τοσοῦτον σπουδαία, ὥστε, συγκαλέσας τὸ συμβούλιον τῶν εὐπατριδῶν, ἠρώτησε τὴν γνώμην αὐτοῦ· πάντες δὲ ἐγνωμάτευσαν ὡς ἀσύμφορον τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Λετίφ. Διὸ ὁ Βασίλειος καλέσας τοῦτον εἰς τὸ συμβούλιον, εἶπε· «Βασιλεῦ Ἀβδύλ—Λετίφ, γινώσκεις ὅτι ὁ πατήρ μου ἐστέρησέ σε τῆς ἐλευθερίας δι' αἰτίαν σπουδαίαν· ἀλλ' ὅμως, εὐαρεστῶν » τῷ ἡμετέρῳ ἀδελφῷ Μεγλί—Γιρέϊ καὶ ἐπιλανθανόμενος » τοῦ ἀμαρτήματός σου, δίδωμί σοι ἐλευθερίαν καὶ πόλιν· ἄκουσον δὲ τοὺς ὄρους. » Κατὰ τούτους ὤφειλεν ὁμοῦσαι πιστὴν ὑπηρεσίαν τῇ Ῥωσσίᾳ, μὴ ἐξελθεῖν αὐτῆς αὐτογνωμόνως καὶ μὴ κοινοπραγεῖν τοῖς Λιθουανοῖς καὶ ἄλλοις ἐχθροῖς τῶν Ῥώσσιων. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ πρέσβεις τοῦ Μεγλί Γιρέϊ ὤφειλον ἐπικυρῶσαι δι' ἐπισήμου ὄρκου τὴν συνθήκην ταύτην. Ὁ Λετίφ, ὁμολογήσας ἑαυτὸν ἐπίμεμπτον καὶ ἀνάξιον τοῦ παραστῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ, ὤμοσεν, ὅτι οὐδαμῶς

καταπιέσει τοὺς χριστιανούς, οὐδὲ χλευάσει τὰ ἱερά αὐ-
των, ἀνακοινοῖ δὲ πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα πάσας τὰς
τυχόν κατ' αὐτοῦ, ἢ τῆς ἡσυχίας τῆς ἐπικρατείας, σκευω-
ρουμένας συνωμοσίας. Ἀντὶ δὲ τῆς ὑποσχεθείσης τὸ
πρῶτον Κοσσίρας, ἔλαβε τὸ Ἰουρίεβον. Ἀξιοσημείω-
τον δ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ὤμοσε φι-
λίαν τῷ Λετίφ ὡς καὶ πίστιν πρὸς τὸν Μεγλί Γιρέιν,
ἐκπληρῶν τὴν αἴτησιν τῶν πρέσβειων αὐτοῦ καὶ τὴν συμ-
βουλὴν τῶν εὐπατριδῶν. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀπέστειλε
συγχρόνως εἰς τὴν Ταυρικὴν τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Πε-
ρεβίτσκου Μορόζοβ, δηλώσοντα τῷ Χάνη τὴν εὐγνω-
μοσύνην αὐτοῦ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν, βεβαιώσοντα
αὐτὸν, ὅτι αὕτη ἦν ἀμοιβαία, ἀνακοινώσοντα δὲ καὶ
τὴν μετὰ τῆς Λιθουανίας εἰρήνην. Παρηγγέλθη προσέ-
τι ὁ Μορόζοβ εἰπεῖν ἰδίᾳ τῷ Χάνη, ὅτι ἡ πολυχρόνιος
σιγὴ αὐτοῦ καὶ τὰ διαθρυλληθέντα, ὅτι οἱ υἱοὶ αὐ-
τοῦ ἠνώθησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Σιγισμούνδου,
ἀνησύχησαν τὸν μονάρχην, ὥστε οὗτος ἐπετάχυνε
τὴν διομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ὅτι διετέλει
ὢν φίλος τοῦ Μεγλί—Γιρέϊ, οὐδόλως δ' ἐφοβεῖτο
νέον δίκαιον πόλεμον πρὸς τὸν κοινὸν αὐτῶν ἐχθρόν·
ὅτι ἀδύνατον ἡμῖν ἀποστεῖλαι στρατὸν καὶ τηλεβόλα
εἰς Ἀστραχάιον διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν πλοίων· ὅτι,
κεκμηκυῖα ἐκ τοῦ πολέμου ἢ Ἑρωσσία, καὶ τοι εἰρη-
νεύουσα μετὰ τῶν Λιθουανῶν, ἐπαπειλουμένη ὅμως ὑπὸ
τῶν Γερμανῶν τῆς Λιβονίας, ἔχρηζεν ἀναπαύσεως· προ-
σέτι δὲ, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰωάννης οὐδέποτε ἀπέστειλεν
ἐκεῖσε στρατὸν, κτλ. Ἐπειδὴ δ' ἐπιθανοποιεῖτο, ὅτι ὁ
Μεγλί—Γιρέϊς, ἐξησθενηκῶς ἤδη ὑπὸ τε τῆς ἡλικίας
καὶ τῶν νόσων, ὀλίγον ἐπιζήσει, ὁ Μορόζοβ παρηγγέλθη
ἵνα συνδιαλεχθῇ κρυφίως μετὰ τοῦ Μαχμέδ—Γιρέϊ,

πρεσβυτέρου τῶν υἱῶν τοῦ Χάνη καὶ λάβη παρ' αὐτοῦ ἔνορκον ὑπόσχεσιν περὶ τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν φιλίας, ὁμότης δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ἐν ὀνόματι τοῦ κυριάρχου.

Δυσχερῆσαι
τοῦ Ῥώσου πρε-
σβευτοῦ ἐν Ταυ-
ρικῇ.

Ἄλλ' ὁ Μορόζοβ δυσχερῆσθη ἐν Ταυρικῇ διὰ τὴν ἀκολασίαν καὶ πλεονεξίαν τῶν μεγιστάνων τοῦ Χάνη.

Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐνετείλατο ῥητῶς αὐτῷ ἵνα τηρήσῃ τὴν οἰκείαν αὐτῷ ἀξιοπρέπειαν, μὴ ἀνεχθῆ δὲ ὡς πρὸς τὴν ὑποδοχὴν αὐτοῦ ταπείνωσιν τινα ἐκ τῶν μούρζων τῆς Κριμαίας· διότι οὗτοι, ἀναμιμνησκόμενοι τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἠρέσκοντο μεγαλαυχοῦντες ἐνώπιον τῶν Ῥώσων. Ἐγγραφε δ' ὁ Μορόζοφ πρὸς τὸν Βασίλειον· « Ἀπέβην τοῦ ἵππου παρὰ τὰ ἀνάκτορα· » περὶ τὴν θύραν εὔρον καθημένους τοὺς μεγιστᾶνας » τοῦ Χάνη, οἳ τινες πάντες ἐχαιρέτισαν ὡς εἶκος τὸν » πρεσβευτὴν σου, πλὴν τοῦ μούρζα Κουδοιάρου, καλέ- » σαντός με δοῦλον. Ἀποποιηθέντος τοῦ διερμηνευτοῦ » τὴν μεθερμήνευσιν τῶν σκαιῶν αὐτοῦ λόγων, ὁ μούρζ- » ζας ἐκμανεῖς ἠθέλησεν ἵνα σφάξῃ αὐτόν, ἀφείλετο » δὲ βιαίως τοῦ κομίζοντος τὰ δῶρα ὑπογραμματέως » μου διφθέραν. Παρὰ τὰς πύλας οἱ Ἰασαοῦλοι (ἀξιο- » ματικοί) ἔφραξαν τὴν εἴσοδον, ῥίψαντες κατὰ γῆς τοὺς » καλάμους αὐτῶν καὶ ἀπαιτοῦντες τὸ εἰσόδιον. Καταπα- » τήσας τοὺς καλάμους αὐτῶν, εἰσῆλθον εἰς τὰ ἀνάκτο- » ρα τοῦ βασιλέως, οὗτος δὲ, ὡς καὶ οἱ βασιλόπαιδες, » ὑπεδέχθησάν με φιλοφρόνως. Ἐπιὼν ἐκ ποτηρίου καὶ » ἔδωκάν μοι πιεῖν τὸ ἐπίλοιπον· εἶτα προσήνεγκον αὐτοῖς » καὶ πᾶσι τοῖς μεγιστᾶσι τὸ ποτήριον τοῦτο, παραλείψας » τὸν Κουδοιάρου καὶ εἰπὼν τῷ Χάνη Βασιλεῦ! ἄ- » νερ ἐλεύθερε! ἔσο δικαστῆς μεταξὺ ἐ- » μοῦ καὶ τοῦ σκαιοῦ τούτου μούρζα. Εἰ μὴ » θεράπων σοῦ τε καὶ τοῦ κυριάρχου μου,

» οὐχὶ δὲ τοῦ Κουδοϊάρου. Ἀπολογηθήτω
 » νῦν ἐνώπιόν σου, πῶς τολμᾷ ὑβρίζειν
 » πρεσβευτὴν καὶ ἀφαιρεῖν βιαίως τὰ
 » πρὸς ὑμᾶς δῶρα; Ἀκούσας τὴν ὁμιλίαν ταύτην
 » ὁ Μεγλί—Γιρέις ἐδικαιολόγει τὸν μούρζαν, ἀλλ' ἐ-
 » ξελθόντος ἐμοῦ, ἐμέμφθη αὐτῷ καὶ ἀπέπεμφεν.» Ὁ
 Μουρόζοβ οὐκ ἐνέκρινεν ἐγχειρίσαι τῷ Χάνῃ τὰς ὁδη-
 γίας τοῦ κυριάρχου, οὐδὲ τὸν κατάλογον τῶν δώρων,
 ἀποκρινόμενος ὑπερηφάνως πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας τῆς
 Κριμαίας· «Οἱ λόγοι τοῦ κυριάρχου μού εἰσιν ἐγγε-
 » γραμμένοι ἐν τῇ καρδίᾳ μου, τὰ δὲ δῶρα αὐτοῦ παρε-
 » δόθησαν ὑμῖν, ὥστε οὐδὲν ἔχετε ἀπαιτεῖν.» Υἱὸς δὲ
 τις τοῦ Χάνῃ, αἰτιαθεὶς τὴν γλισχρότητα τῶν δώρων,
 ἠπέιλησε τῷ Μουρόζοβ δέσμευσιν, ἀλλ' οὗτος ἀπήν-
 τησεν· «Οὐδαμῶς φοβοῦμαι τὰ δεσμά σου, ἀλλὰ
 » μόνον τὸν Θεόν, τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα καὶ τὸν ἐλεύ-
 » θερον ἄνδρα βασιλέα σου... Ἄν ὑβρίσης με, οὐδέποτε
 » ὁ κυριάρχης μου πέμψει πρὸς ὑμᾶς ἐπισήμους ἄνδρας
 » (10).» Ἐν τούτοις, καίτοι τοῦ Μεγλί—Γιρέι ἐξησθε-
 νηκότος ὑπὸ τοῦ γήρατος, τῶν δὲ υἱῶν καὶ μεγιστάνων
 ἀπειθούντων, ἢ μετὰ τῆς Ταυρικῆς συμμαχία παρετάθη
 ἐπὶ τινα ἔτι χρόνον.

Τότε ἡ Ῥωσσία διωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τῆς Συνθήκη εἰρήνης
 Λιβονίας· διότι τῷ 1506 ἦλθε τὸ δεύτερον εἰς Μόσχαν μετὰ τῆς Λιβονίας.
 ὁ Ἀρτίγγερος μετ' ἐπιστολῆς τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, πα-
 ρακαλοῦντος καὶ αὐθις τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα ἵν' ἀπο-
 λύσῃ τοὺς Λιβονοὺς αἰχμαλώτους. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος
 ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ ἀπόλυσις αὐτῶν ἀπέκειτο τῇ εἰρήνῃ. Διὸ
 ὁ Ταξιάρχης τοῦ τάγματος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ῥή-
 γας, ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ Δορπάτου, ὡς καὶ πάντες οἱ
 ἰππῶται, ἔπεμψαν εἰς Μόσχαν πρεσβείαν· ἀλλὰ, μι-

μούμενος τὸν πατέρα ὁ Μέγας Ἑγερμών, ἀπεποιήθη ἵνα αὐτὸς διαπραγματευθῆ μετ' αὐτῶν. Ὅθεν ἀπῆλθον οὗτοι εἰς Νοβογόροδον, ἔνθα οἱ τοποτηρηταὶ Δανιήλ Στσένιας, Γρηγόριος Δαβίδοβ καὶ ὁ Ἰωάννης Ὀβολένσκης διωμολόγησαν μετ' αὐτῶν τῇ 25 Μαρτίου 1509 τεσσαρακαίδεκέτη συνθήκην. Κατὰ ταύτην ἀπέλυσαν τοὺς αἰχμαλώτους, ἀνενέωσαν δὲ τοὺς ἀρχαίους ὅρους περὶ τῆς ἐμπορίας καὶ ἀσφαλείας τῶν ὁδοιπόρων ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπικρατείαις. Τὸ σπουδαιότατον δὲ τῆς συνθήκης ταύτης ὑπῆρξεν ἡ κατάλυσις τῆς μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας συμμαχίας τῶν Γερμανῶν. Ὁ Μέγας Ἑγερμών οὐδὲ τῶν ἐν Λιβονία ἡμετέρων ναῶν ἐπελάθετο, ὧν ἀνεδέχθη τὴν διατήρησιν ὁ μέγας ταξιάρχης. Συγχρόνως ὁ αὐτοκράτωρ ἔγραψε πρὸς τὸν Μέγαν Ἑγερμόνα ὑπὲρ τῶν ὁμοσπόνδων πόλεων, λέγων, ὅτι, ἐμπορευθεῖσαι ἀνέκαθεν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐπ' ἀμοιβαία ὠφελείᾳ, ἐπιθυμοῦσι τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν γραφείων ἐν Νοβογορόδῳ, εἰ ἀπεδίδοντο τοῖς ἐμπόροις τῆς Λουβέκης τὰ ἀδίκως ἀφαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐμπορεύματα τῇ εἰσηγήσει κακοβούλων τινῶν. Ὁ δὲ Βασίλειος ἀπεκρίθη πρὸς τὸν Μαξιμιλιανόν· « Ἡ Λουβέκη καὶ αἱ ἑβδομηκονταδύο πόλεις τῆς ὁμοσπονδίας » πεμψάτωσαν τὰς ἀνηκούσας προσρήσεις πρὸς τοὺς ἐν » Νοβογορόδῳ καὶ Πσκόβῳ τοποτηρητάς μου, χάριν δὲ » τῆς πρὸς σὲ φιλίας παραγγέλλω τὴν ἐμπορίαν μετὰ » τῶν Γερμανῶν ὡς πάλαι· ἀλλὰ τὰ κτήματα αὐτῶν, » δημευθέντα δι' ἔγκλημα οὐκ ἀποδίδονται, ὡς ἐν καιρῷ ἔγραψε πρὸς σὲ καὶ ὁ πατήρ μου (11).

Ἐπιθέσεις τοῦ Πσκόβου.

Ἀποκαταστήσας τὴν γαλήνην ἐν Ῥωσσίᾳ ὁ Βασίλειος, ὥρισε τὴν τύχην τοῦ ἀρχαίου καὶ περι-

κλεοῦς Πσκοβίου. Ἡ δημοκρατία αὕτη, ἐπιζήσασα τῆ τοῦ Νοβογορόδου διὰ τὴν ἄκραν ἀγαθότητα Ἰωάννου τοῦ Γ', διατηρήσασα δ' ἔτι τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐναβρυνομένη ἐπὶ τῆ σκιᾷ τῆς ἐλευθερίας, ἐδύνατο ὑπεκφυγεῖν τὸ γενικὸν σύστημα τῆς μοναρχίας; Τὸ παράδειγμα τοῦ Νοβογορόδου κατεφόβει τοὺς Πσκοβίους, ἀλλὰ τρεφόμενοι ὑπὸ κενῶν ἐλπίδων, ἔλεγον· « Διὰ τί ὁ Βασίλειος οὐ φείσεται ἡμῶν, ὡς ὁ Ἰωάννης; Ἐσώθημεν ἐπὶ τοῦ πατρὸς, τιμῶντες τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ θέλησιν· μὴ παροργίσωμεν οὖν καὶ τὸν υἱόν. Ἡ ἀλαζονία ἀπόνοιά ἐστι τοῖς ἀδυνάτοις. Μὴ φεισθῶμεν πολλῶν πρὸς διατήρησιν τοῦ καιρίου ἡμῶν ἀγαθοῦ, τουτέστι τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἣ τουλάχιστον σπουδάσωμεν ἀπολαῦσαι αὐτῆς ἐπὶ πλείονα χρόνον. » Ἡ σκέψις αὕτη ὑπῆρξεν ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν. Οὕτω, ὅτε οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ἔπραττον παρανομίας, οἱ Πσκοβίοι ἀνέφερον ταῦτα πρὸς αὐτὸν καὶ ἰκέτευον ταπεινῶς ἵνα καταπαύσῃ τὰ ἀδικήματα. Καί τοι δὲ μισοῦντες τὸν πρίγκιπα Ἰαροσλάβον, ἐδέχθησαν ἐκ νέου αὐτὸν ὡς τοποτηρητὴν· διότι τοῦτο ἐπεθύμει ὁ Ἰωάννης, ἀναμένων ἴσως εὐθετον καιρὸν πρὸς κατάλυσιν τῆς Πσκοβίου ἐλευθερίας, ἀσυμβιβάστου πρὸς τὸ μοναρχικὸν σύστημα. Οἱ πόλεμοι, οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι, ἴσως δὲ καὶ τὸ γῆρας ἀπέτρεψαν αὐτὸν τῆς ἐκτελέσεως τῆς βουλῆς ταύτης. Ἄλλ' ὁ νέος Βασίλειος συνετέλεσε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς, ζητήσας δὲ εὖρεν εὐχερῶς νόμιμον πρόφασιν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Εἰ δὲ καὶ οἱ Πσκοβίοι ὑπῆρξαν ἐν γένει μετριοφρονέστεροι τῶν θερμονόων Νοβογοροδίων, ἤριζον ὅμως ἐσωτερικῶς, σύνηθες ἀπακολούθημα τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἐν πά-

σαι ταῖς δημοκρατίαις. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου, συνέβη ἐν Πσκόβω ὀχλαγωγία, καθ' ἣν ἐφρονεύθη ὁ κάθεδρος, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἐν τέλει ἔφυγον εἰς Μόσχαν. Ἀρνηθέντων δὲ τότε τῶν γεωργῶν τὸν πρὸς τοὺς πολίτας φόρον, τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον ἐτιμώρησεν αὐτογνωμόνως αὐτοὺς κατ' ἀρχαῖόν τινα νόμον, καθιστῶντα διὰ παντός αὐτοὺς ὑποτελεῖς καὶ ὑπηρέτας τῶν πολιτῶν. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἀπεδοκίμασε τὴν αὐτογνωμοσύνην ταύτην τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου, ὥστε οἱ Πσκόβιοι κατεπράυναν αὐτὸν διὰ παρακλήσεων καὶ δώρων. Τοποτηρητὴς αὐτῶν ἐπὶ Βασιλείου ἦν ὁ Ἰωάννης Μιχαήλ Ῥεπνιά Ὀβολένσκης, ὃν ἐβδελύσσετο ὁ λαός. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος, ὑποθάλπων τὴν διχόνοιαν τῶν πρεσβυτέρων καὶ νέων πολιτῶν, ἀνήνεγκε πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα τὴν ἀπειθείαν αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ τὴν τῶν ἐπιφανεστάτων ἀξιωματικῶν, ἀναμιγνυομένων δῆθεν ταῖς ἀποφάσει καὶ προσόδοις αὐτοῦ. Ταῦτα δ' ἤρχουν τῷ Βασιλείῳ.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1509 ἀπῆλθεν εἰς Νοβογόροδον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀνδρέου, τοῦ γαμβροῦ βασιλόπαιδος Πέτρου, τοῦ Λετίφ, τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Κολόμνας Μητροφάνους καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀρχόντων, στρατηγῶν καὶ παίδων εὐπατριδῶν. Τὸν σκοπὸν δὲ τῆς ὁδοιπορίας ταύτης ἐγίνωσκον βεβαίως μόνον οἱ πιστοὶ αὐτοῦ σύμβουλοι. Τὸν νέον μονάρχην, βραδέως καὶ πομπωδῶς πορευόμενον, ὑπεδέχετο πανταχοῦ ὁ λαός μετὰ χαρᾶς. Καὶ τὸ μὲν σκυθρωπάζον Νοβογόροδον ἀνέμενε τὴν παρουσίαν τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ λογάδος στρατοῦ, οἱ δὲ Πσκόβιοι ἔπεμψαν πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα πολυάριθμον πρεσβείαν, ἐξ ἐβδομήκοντα ἀρχόντων καὶ εὐπατριδῶν συγκεϊμένην, ὅπως

συγχαρῶσιν αὐτῷ ἐκ μέρους τῆς δημοκρατίας, ἐγχειρίσῃσι δὲ δῶρον ἑκατὸν πενήκοντα ρουβλίων. Εἶπε δ' αὐτῷ ὁ πρῶτος κάθεδρος Ἰούριος· «Τὸ Πσκόβον, ἢ πατρώα κληρονομία σου, προσκυνεῖ σε καὶ εὐχαριστεῖ σοι τῷ Ἰσάρῳ πάσης τῆς Ῥωσσίας, ὡς φυλάττοντι τοὺς ἀρχαίους θεσμοὺς αὐτοῦ, καὶ καλοκἀγάθως προστατεύοντι ἡμῶν, ὡς ὁ πατήρ σου, κατὰ πάντων τῶν ἀλλοφύλων. Διὸ πρόθυμοί ἐσμεν ὑπηρετῆσαί σοι μετὰ τῆς αὐτῆς πίστεως, ἣν ἀνεδείξαμεν τῷ τε πατρὶ καὶ τοῖς προγόνοις σου. Ἐπὶ ἄλλὰ, Ἡγεμῶν, ἔσο δίκαιος· ὁ τοποτηρητῆς σου καταπιέζει τοὺς ἀγαθοὺς καὶ πιστοὺς Πσκοβίους. Κυριάρχα! προστατεύσον ἡμῶν!» Ὁ δὲ Βασίλειος, δεχθεὶς εὐμενῶς τὰ δῶρα καὶ ἀκούσας τὰς αἰτιάσεις αὐτῶν, ὑπέσχετο θεραπείαν. Ἐπανελθόντες οἱ πρεσβευταὶ εἰς Πσκόβον ἀνεχοίνωσαν πρὸς τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον τοὺς λόγους τοῦ κυριάρχου, ἀλλὰ, κατὰ τὸν χρονογράφον, μόνος ὁ Θεὸς γινώσκει τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν. Ὁ Βασίλειος παρήγγειλε τῷ Πέτρῳ Σούισκη τῷ Μεγάλῳ καὶ τῷ γραμματεῖ Δολμάτοβ ἵνα μεταβάντες εἰς Πσκόβον, ἐρευνήσωσιν αὐτόθι τὴν ἀλήθειαν. Ἐπανελθόντες δ' οὗτοι εἶπον, ὅτι οἱ πολῖται καὶ ὁ τοποτηρητῆς κατηγοροῦν ἀλλήλων, ἢ συνδιαλλαγὴ αὐτῶν ἀπέβαινε ἀδύνατος, μόνῃ δὲ ἡ ἐξουσία τοῦ ἡγεμόνος ἐδύνατο λύσαι τὴν διαφορὰν. Ὅθεν πρὸς τοὺς νέους Πσκοβίους πρεσβευτάς, αἰτεῦντας τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς παῦσιν τοῦ Ὀβολένσκη ὁ Βασίλειος εἶπεν, ὅτι ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐξελέγξεως τοῦ ἀμαρτήματος ἦν ἀτοπος, παρήγγειλε δ' αὐτῷ ἵνα διαμείνη ἐν Νοβο-

γορόδω μετὰ τῶν κατηγορῶν καὶ ὅτι αὐτὸς δικάσει τὰς αἰτιάσεις αὐτῶν.

Ὁ χρονογράφος τοῦ Πσκόβου μέμφεται ἐν τούτοις τοὺς ἄρχοντας τῆς δημοκρατίας, ὡς ἀπερισκέπτως κηρύξαντας ἐν πᾶσι τοῖς δήμοις, ὅπως οἱ ἔχοντες αἰτίασίν τινα κατὰ τοῦ τοποτηρητοῦ παρασταθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Πολλοὶ δ' εὐρέθησαν τοιοῦτοι, ὡς καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἀπῆλθον κατηγορήσοντες ἀλλήλων πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα· ἐν τούτοις δ' ἦσαν διάσημοι καὶ πρῶτοι ἄρχοντες. Ἡ περίστασις αὕτη προεμήνυε τοῖς Πσκόβιοις τὴν τύχην τοῦ Νοβογορόδου· διότι καὶ οἱ πολῖται τούτου, ὑπὸ τῶν διχονοιῶν καὶ τῶν στάσεων ἀναγκασθέντες, ἐζήτησαν δικαιοσύνην παρὰ τοῦ Ἰωάννου, παρέσχον δ' ἀφορμὴν τούτῳ εἰς κατάλυσιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Ὁ δὲ Βασίλειος ἀπήτησε τὴν ἀντιπαράστασιν τῶν καθεδρῶν πρὸς τὸν Ἰωάννην Ὀβολένσκη, συνάμα δ' ἔγραψε πρὸς τὸ συνέδριον, ὅτι εἰ παρήκουον τῆς προσκλήσεως, πᾶσα ἡ χώρα αὐτῶν ὑπόλογός ἐστιν. Οἱ Πσκόβιοι κατεπτόθησαν, πρῶτον δ' ἤδη διενοήθησαν, ὅτι ἐπέκειτο αὐτοῖς ὄλεθρος. Διὸ οὐδεὶς ἐτόλμησε παρακοῦσαι, οἱ δὲ ἐννέα κάθεδροι, ὡς καὶ οἱ γεραίτεροι τῶν ἐμπόρων πασῶν τῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως, ἐπορεύθησαν εἰς Νοβογόροδον, ἔνθα παρηγγέλθησαν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος περιμεῖναι τὴν δικάσιμον ἡμέραν· ἔταξε δὲ τοιαύτην τὴν 6 Ἰανουαρίου.

1310

Τὴν ἡμέραν ταύτην, ἣτις ἐστὶν ἡ τῶν Θεοφανείων, ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν καὶ στρατηγῶν περικυκλούμενος, ἤκουσε τὴν θεϊαν λειτουργίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας, εἶτα δὲ ἀπῆλθεν ἐν

πομπή εἰς τὸν Βόλχοβον, ἔνθα ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Κολόμνας Μητροφάνης ἠγίασε τὰ ὕδατα αὐτοῦ, ὡς χηρεύοντος τότε τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου τοῦ Νοβογορόδου. Μετὰ τὴν τελετὴν οἱ Μόσχοι μεγαστᾶνες προσέταξαν τοῖς Πσκοβίοις ἵνα μεταβῶσι πρὸς τὸν ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπείῳ κυριάρχη· ἐνταῦθα δ' εἰσῆχθησαν οἱ ἄρχοντες, εὐπατρίδαι καὶ ἔμποροι, οἱ δὲ λοιποὶ ἔμειναν ἐν τῷ προαυλίῳ. Παρεσκευάζοντο δὲ πρὸς τὸν κατὰ τοῦ τοποτηρητοῦ ἀγῶνα, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς εἶχε διεγνωσμένην κρύφα τὴν καταδίκην αὐτῶν. Διὸ οἱ σύμβουλοι εὐπατρίδαι αὐτοῦ προσελθόντες αὐτοῖς εἶπον· «Συνελήφθητε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Βασιλείου τοῦ Ἰωάννου.» Καὶ τοὺς μὲν ἐπιστημοτάτους τῶν Πσκοβίων κατέκλεισαν ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπείῳ, τοὺς δὲ, καταγράφαντες, παρέδωκαν πρὸς φρουρήσιν τοῖς πικτὶ τῶν εὐπατριδῶν τοῦ Νοβογορόδου.

Ἐμπορὸς τις Πσκοβίος, μεταβαίνων εἰς Νοβογορόδον, ἔμαθε τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο καθ' ὁδόν· διὸ ἀφείλε τὰ ἐμπορεύματα ἀνήγγειλε ταχέως τοῖς συμπολίταις, ὅτι οἱ κλέδοροι καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν πολιτῶν ἐφυλακίσθησαν. Οἱ Πσκοβιοὶ τρσοῦτον κατεπλάγησαν, ὥστε ὁ χρονογράφος αὐτῶν λέγει· «Ἐκ τοῦ τρόμου καὶ κλύπης ἐξηράνθησαν οἱ λάρυγγες καὶ τὰ χεῖλη ἡμῶν. Ἐπάθομεν πολλὰς συμφορὰς, ὑπέστημεν λοιμὸν, εἰδομεν τοὺς Γερμανοὺς ὑπὸ τὰ ἡμέτερα τείχη, ἀλλ' οὐδέποτε περιήλομεν εἰς τσαύτην ἀπόγνωσιν.» Τὸ ἐθνικὸν συνέδριον συνελθὸν καὶ ὁ λαὸς ἐσχέπτοντο περὶ τοῦ ποιητέου· πότερον ἐξοπισθῆναι κατὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἢ ἐγκλεισθῆναι ἐν τῇ πόλει. «Ἀλλὰ, ἔλεγον οἱ Πσκοβιοὶ, ὁ πόλεμος ἔσεται ἡἰν ἀνομία καὶ παντελῆς ὄλε-

»θροσ. Ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ἐπιτυχία, ὅταν ὁ ἀσθενὴς
 »πορεύηται κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ ; Καὶ πάντες μὲν ὀλιγά-
 »ριθμοὶ ἐσμεν· τί δὲ ποιήσομεν νῦν στερούμενοι τῶν
 »καθέδρων καὶ ἀρίστων ἀνδρῶν, πεφυλαχισμένων ἐν
 »Νοβογορόδω ; Διὸ ἔπεμψαν ταχυδρόμον πρὸς τὸν Μέ-
 »γαν Ἡγεμόνα μετὰ τῶν λόγων τούτων· Προσκυνοῦ-
 »μέν σε πάντες μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, καὶ ἱκετεύομεν
 »θερμῶς ἵνα ἐπιβλέψῃς εὐμενῶς ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν κληρο-
 »νομίαν σου· ἡμεῖς δὲ τὰ ὄρφανὰ τέκνα σου καὶ πρότε-
 »ρον ἦμεν καὶ νῦν ἐσμεν ἀχώριστοι ἀπὸ σοῦ, ὧ ἡγεμῶν,
 »κατ' οὐδὲν δ' ἀντέστημεν. Ὁ Θεὸς καὶ σὺ κύριοί ἐστε
 »τῆς κληρονομίας ὑμῶν.

Μετὰ τὴν τοιαύτην ὑποταγὴν τῶν Πσκοβίων ὁ μον-
 νάρχης συνεκάλεσεν ἐκ νέου ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπείῳ
 πάντας τοὺς κρατούμενους ἄρχοντας αὐτῶν, πρὸς οὓς
 ἔπεμψε τοὺς πρώτους εὐπατρίδας, τὸν πρίγκιπα Ἀλέ-
 ξανδρον Ῥοστόβσκη Γρηγόριον τὸν Θεοδώρου, τὸν
 σταυλάρχην Ἰωάννου Ἀνδρέου Τσελαδνίν, τὸν πρί-
 γκιπα Πέτρον Σούσκη, τὸν Ταμίαν Δημήτριον τὸν
 Βλαδιμίρου καὶ τοὺς γραμματεῖς Μισούρην—Μουνέ-
 χην καὶ Λουκᾶν τὸν Συμεῶνα εἶπεῖν, « Ὁ Βασί-
 »λειος ἐλέω Θεοῦ Τσάρου καὶ κυριάρχης
 »πάσης Ῥωσσίας τάδε λέγει πρὸς τοὺς
 »Πσκοβίους· Οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ὁ πατήρ μου καὶ
 »ἡμεῖς αὐτοὶ προῦστατεύσαμεν ὑμῶν μέχρι τοῦδε,
 »ἐπειδὴ ἔτι μᾶτε καὶ ἐφοβεῖσθε τὸ ἡμέτε-
 »ρον ὄνομα, ὑπετάσσεσθε δὲ πάντοτε ταῖς τοποτηρη-
 »ταῖς μου, ἀλλὰ νῦν τολμᾶτε ἀνθίστασθαι τῇ ἡμετέρᾳ
 »ἐξουσίᾳ, ὑβρίζειν τὸν τοποτηρητὴν καὶ ἀναμιγνύεσθαι
 »ταῖς ἀποφάσεσι καὶ προσόδοις αὐτοῦ· ἐμάθομεν δὲ προσ-
 »έτι, ὅτι οἱ κάθεδροι καὶ δικασταὶ τῶν ὑμετέρων δήμων,

ἢ μὴ ἀπονέμοντες δικαιοσύνην καταπιέζουσι καὶ ἀδικοῦ-
 »σι τὸν λαόν· ἄξιοι οὖν ἔστε μεγάλῃς δυσμενεΐ-
 »ας. Ἄλλ' ὁμως συγχωροῦμεν ὑμῖν ἐπὶ τῇ συνθήκῃ,
 »ὅτι ἐκτελέσετε τὰς ἡμετέρας θελήσεις, τουτέστι
 »καταργήσετε διὰ παντός τὸ ἐθνικὸν ὑμῶν συνέδριον,
 »δέχεσθε δὲ ἐν τε τῷ Πσκόβῳ καὶ ἐν πάσαις ταῖς κώ-
 »μαις τοὺς ἡμετέρους τοποτηρητάς· τότε δὲ ἡμεῖς
 »αὐτοὶ ἐλευσόμεθα εἰς ὑμᾶς, ὅπως προσευχηθῶμεν τῇ
 »Ἁγίᾳ Τριάδι· ὑπισχνούμεθα δὲ τιμᾶν τὰ κτήματά
 »ὑμῶν. Ἄλλ' ἐὰν ἀποποιηθῆτε τὴν χάριν ταύτην, ἐκ-
 »στρατεύσομεν ἐφ' ὑμᾶς σὺν Θεῷ, τὸ δὲ χριστιανικὸν
 »αἷμα ἀπαιτηθήσεται παρὰ τῶν ταραχοποιῶν, κατα-
 »φρονούντων τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ κυριάρχου καὶ
 »μὴ ποιούντων τὸ θέλημα αὐτοῦ.» Οἱ Πσκόβιοι ἠὺγνω-
 μόνησαν· παρόντων δὲ τῶν εὐπατριδῶν τοῦ Βασιλείου
 ἀσπασάμενοι τὸν Ἁγιὸν Σταυρὸν ὤρσαν πιστὴν ὑ-
 πηρεσίαν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου
 πρὸς τὸν Ῥῶσσον μονάρχην, τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς δια-
 δόχους αὐτοῦ. Ἐστιάσας αὐτοὺς ὁ Βασίλειος εἶπεν,
 ὅτι ἀντὶ στρατευμάτων, πέμψει εἰς Πσκόβον τὸν γραμ-
 ματέα Τρετιάκον Δολμάτοβ, ἐδύναντο δ' ἤδη ἐπιστεῖλαι
 πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτῶν. Ἐπιφανῆς δέ τις ἔμπο-
 ρος, Ὀνήσιμος Μανούσιν, ἀπῆλθε μετ' ἐπιστολῆς τῶν
 ἀρχόντων καὶ πάντων τῶν ἐν Νοβογορόδῳ κρατουμένων
 Πσκοβίων πρὸς τὸν λαὸν αὐτῶν περιεχούσης τάδε «Πάν-
 »τες ἐκ ψυχῆς ὑπεσχέθημεν τῷ μονάρχει
 »ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, ἐκτελέσαι τὰ προσ-
 »τάγματα αὐτοῦ. Μὴ καταστήσητε ἡμᾶς ἐπιόρκους.
 »Ἐὰν δὲ διανοηθῆτε ἀντίστασιν, μάθετε, ὅτι ὁ μονάρ-
 »χης ἐν τῇ ὀργῇ καὶ τῷ θυμῷ αὐτοῦ πέμψει ἐφ' ὑμῶν
 »πολυάριθμον στρατόν· ἡμεῖς ἅπαντες ἀπολούμεθα, ὡς

»καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ αἵματοχυσίᾳ. Σκέφθητε ταχέως·διότι ἡ
»προθεσμία λήγει τὴν 16 Ἰανουαρίου. Ὑγιαίνετε.»

Ὁ Δολμάτοβ, προελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Πσκόβου καὶ προσαγορεύσας αὐτὴν ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνου, εἶπεν, ὅτι εἰ ἐπεθύμουν τηρῆσαι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πολιτικὴν ὑπαρξιν, ὧφειλον ἐκπληρῶσαι δύο ῥητὰς προσταγὰς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνου, τὴν κατάργησιν τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου μετὰ τοῦ συγκαλουῦντος αὐτὴν κώδωνος, καὶ τὴν παραδοχὴν τοποτηρητῶν αὐτοῦ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν. Ἐπέρανε δὲ τὸν λόγον ὁ πρεσβευτῆς, εἰπὼν, ὅτι τότε ὁ μονάρχης, ὡς εἰρηνικὸς ξένος, διατρίψει χρόνον τινὰ παρὰ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ὑπηκόοις· ἄλλως τε πέμψει στρατὸν πρὸς σωφρονισμόν τῶν ἀπειθούντων. Μετὰ ταῦτα δ' ὁ Δολμάτοβ ἐκάθισεν ἐπὶ θρανίου τινὸς τοῦ συνεδρίου, ἀναμένων ἐπὶ πολὺ ἀπάντησιν, διότι οἱ πολῖται οὐκ ἐδύναντο εἰπεῖν λόγον ἐκ τῶν κλαυθμῶν καὶ ὀδυρμῶν, ἕως τέλος ἤτησαν παρ' αὐτοῦ προθεσμίαν μέχρι τῆς ἐπαύριον. Τὸ νυχθήμερον τοῦτο ὑπῆρξε φοβερόν τῳ Πσκόβῳ, κατὰ δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ χρονογράφου διηγούμενα, μόνα τὰ βρέφη ἦσαν ἀνάλγητα πρὸς τὸ γενικὸν πένθος, διότι κατὰ τε τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς οἰκίας ἀντήχουν αἰοιμωγαί, πάντες δ' ἐνηγκαλίζοντο ἀλλήλους ὡσεὶ ἐπέστη τὸ τέλος τοῦ βίου αὐτῶν. Τοσοῦτόν ἐστιν ἰσχυρὰ ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἀρχαίους θεσμοὺς τῆς ἐλευθερίας! Καὶ ἀπὸ πολλοῦ μὲν ἤδη οἱ Πσκόβιοι ἐξηρτῶντο ἐν ταῖς πολιτικαῖς σχέσεσι πρὸς τοὺς ὁμόρους λαοὺς ἐκ τοῦ μονάρχου τῆς Μόσχας, ὃν ὠμολόγουν ἀνώτατον δικαστὴν, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε ὁ Ἡγεμὼν ἐτίμα τοὺς νόμους αὐτῶν, οἱ δὲ τοποτηρηταὶ ἐδίκαζον τοὺς πολίτας κατ' αὐτούς. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἦν τῳ ἐθνικῷ συνε-

δρίω, πολλαὶ δίκαι ἐδικάζοντο ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων, μάλιστα δ' ἐν ταῖς κώμαις, ἡ δὲ ἐκλογή αὐτῶν εὐηρέσκει τῷ λαῷ. Καταργῶν ὁ Βασίλειος τὴν βουλὴν αὐτῶν, πρόρριζον ἀνέσπει τὸ ἀρχαῖον τῆς Πσκοβείου ἀνεξαρτησίας δένδρον, ὅπερ, καίτοι βλαβέν, μὴ νεκρωθέν ὅμως, ἦν ἔτι πολύφυλλον καὶ καρποφόρον.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ λαὸς μᾶλλον ἐθλίβετο ἢ ἐσκέπτετο· ἡ δὲ ἀνάγκη τῆς ὑποχωρήσεως ἐφαίνετο τοῖς πᾶσιν ἀναπόδραστος. Ἐκούοντο ὀμιλίας τολμηραὶ μὲν, οὐχὶ δὲ θρασεῖαι. Ἡ τελευταία ὥρα τῆς ἐκπνεούσης ἐλευθερίας συμβάλλει μὲν τῇ μεγαλοφυχίᾳ, ἀλλ' ὁ ὀρθὸς λόγος χαλιναγωγεῖ τὴν καρδίαν. Τῇ ὑστεραίᾳ, περὶ τὴν ἔω, ἤχει ὁ κώδων. ὁ ἦχος δ' αὐτοῦ ἐφαίνετο, ὅτι ἀνήγγελλε τὴν ταφὴν πάντων τῶν πολιτῶν. Οὗτοι συνέρχονται καὶ ἀνομέουσι τὸν γραμματέα τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἐλθόντα δὲ εἶπον· «Κύριε πρεσβευτά! Ἡ ἱστορία ἡμῶν
 »μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ ἀγαθόφρονες Πσκοβῖοι ὡμο-
 »σαν πάντοτε ὄρκον πίστεως πρὸς τοὺς Μεγάλους
 »Ἡγεμόνας, ὁμολογήσαντες αὐτοὺς κυριάρχας, οὐ-
 »δέποτε δὲ συνεμάχησαν τῇ Λιθουανίᾳ, ἢ τοῖς Γερμα-
 »νοῖς. Εἰ δὲ παρέβαινον τὸν ὄρκον, ὑπέπιπτον τῇ
 »θεομηνίᾳ, τῷ λιμῷ, τῷ πυρὶ, τῷ κατακλυσμῷ καὶ τῇ
 »ἐπιδρομῇ τῶν ἀλλοφύλων. Ἀλλ' ὁ ὄρκος οὗτος ὑπῆρ-
 »ξεν ἀμοιβαῖος· διότι καὶ οἱ Μεγάλοι Ἡγεμόνες ὡμο-
 »σαν, ὅτι οὐδέποτε στερήσουσιν ἡμᾶς τῆς ἀρχαίας ἐ-
 »λευθερίας· ἐπειδὴ δ' ὁ ὄρκος ἦν ἀμοιβαῖος, ἀναγκαῖον
 »ἦν ὅπως καὶ ἡ τιμωρία ἦ ὁμοία τοῖς ἐπιόρκοις.
 »Νῦν ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἡγεμῶν εἰσι κύριοι τῆς κληρονο-
 »μίας αὐτῶν, ἦτοι τοῦ Πσκοβίου, ἡμῶν καὶ τοῦ κώ-

»δωνος. Τηροῦντες τοὺς ὄρκους, οὐκ ἀροῦμεν τὰς
 »χεῖρας κατὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ἐὰν εὐδοκῇ
 »πρὸςευχηθῆναι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἐ-
 »πισκεφθῆναι δὲ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, ἐλθέτω εἰς
 »Πσκόβον· χαίροντες δ' ἐπὶ τῇ ἐλεύσει ταύτῃ, εὐχα-
 »ριστήσομεν αὐτῷ ὡς μὴ ἐξολοθρεύσαντι ἡμᾶς.» Τῇ
 13 Ἰανουαρίου οἱ πολῖται κατεβίβασαν ἐκ τῆς Ἀγίας
 Τριάδος τὸν κώδωνα τῆς βουλῆς, ὃν ἰδόντες, ἐ-
 κλαυσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν τε ἀρχαίαν αὐ-
 τῶν Θεσμοθεσίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Τέλος τῆς ἀνε-
 ξαρτησίας τοῦ
 Πσκόβου.

Τὴν αὐτὴν νύκτα, ἐπεινελθὼν ὁ Δολμάτοβ εἰς τὸν Μέ-
 γαν Ἡγεμόνα μετὰ τοῦ ἀρχαίου τούτου κώδωνος, ἀ-
 νήγγειλεν ὅτι ἐξέλιπεν ἡ ἐθνικὴ βουλή τοῦ Πσκόβου.
 Τοῦτ' αὐτὸ ἀνενεγκόντων πρὸς αὐτὸν καὶ τῶν πρεσβευ-
 τῶν τῆς πόλεως ταύτης, ἐπεμφεν εὐθὺς τοὺς εὐπα-
 τρίδας μετὰ τάγματος στρατιωτῶν, ὅπως λάβω-
 σι τὸν ὄρκον τῆς πίστεως παρὰ τῶν πολιτῶν καὶ
 χωρικῶν. Συγχρόνως δὲ ἐκέλευσε τὸν εὐτρεπισμὸν τοῦ
 οἴκου τοῦ τοποτηρητοῦ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὑπὲρ δὲ τῶν με-
 γιστάνων, γραμματέων καὶ πολυαρίθμων σωματοφυ-
 λάκων, τὴν λεγομένην μεσαίαν πόλιν, μετοικίζων τοὺς
 κατοίκους ταύτης εἰς τὴν μεγάλην πόλιν. Τέλος τῇ
 20 Ἰανουαρίου ἀνεχώρησεν εἰς Πσκόβον μετὰ τοῦ
 ἀδελφοῦ καὶ τοῦ γαμβροῦ, τοῦ βασιλέως Λετίφ, τοῦ
 Ἐπισκόπου τῆς Κολόμνας, τοῦ Δανιὴλ Στσένια, τοῦ
 εὐπατρίδου Δαβίτοβ καὶ Μιχαὴλ Γλίνσκη. Οἱ δὲ Πσκό-
 βιοι, ἀπερχόμενοι εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ, διετάχθησαν
 ἵνα σταθῶσι δύο βέρστια ἀπὸ τῆς πόλεως, ὅπου, προ-
 σελθόντος τοῦ μονάρχου, ἔπεσον πρηνεῖς. Ἐρωτήσαντος
 δὲ τούτου πῶς εἶχον, οἱ γεραίτεροι ἀπεκρίναντο· « Ἀρχεῖ
 »ἡμῖν, Κυριάρχα, ὅτι σὺ ὑγιαίνεις.» Καὶ ὁ μὲν λαὸς ἐσίγα,

ὁ δὲ Ἐπίσκοπος τῆς Κολόμνας, προηγηθεὶς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἐπανῆλθε πρὸς προὔπαντησιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ κλήρου τοῦ Πσκόβου ὑπὸ τὸ τεῖχος τοῦ Δοβμόντου. Ἀποβάς τότε τοῦ ἵππου ὁ Βασίλειος, εἰσῆλθε, προπορευομένων τῶν σταυρῶν, εἰς τὸν ναὸν τῆς Τριάδος, ὅπου ὁ Ἐπίσκοπος μετὰ τὴν Παράκλησιν, ἐκφωνήσας πολυχρονισμοὺς, προσεφώνησε τῷ μονάρχῃ τοὺς λόγους τούτους, εὐλογῶν αὐτόν· « Δόξα τῷ Ὑψίστῳ, καταστήσαντί σε ἀναιμωτὴ κυριάρχῃν τοῦ Πσκόβου. » Τότε οἱ ἐν τῷ ναῷ πολλῆται, πικρῶς διακρύσαντες, εἶπον· « Ἡγεμῶν, οὐκ ἐσμὲν ἀλλότριοι· διότι ἀνέκαθεν ὑπηρετήσαμεν πιστῶς « τοῖς προγόνοις σου. » Καὶ αὐθιμερὸν μὲν, τῆ 24 Ἰανουαρίου, ὁ Βασίλειος ἐδείπνησε μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Κολόμνας, τοῦ Βαρλαάμ, Ἀρχιμανδρίτου τοῦ Ἀγίου Σίμωνος, τῶν εὐπατριδῶν καὶ στρατηγῶν, τῆ δὲ Κυριακῆ, 27 Ἰανουαρίου, συνήθροισε τοὺς Πσκοβίους ἐν τῷ προαυλίῳ τῶν ἀνακτόρων. Τότε ὁ πρίγκιψ Πέτρος Σουίσκης ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς φέρων ἐν χερσὶ κατάλογον, καλέσας δ' ὀνομαστὶ πάντα τοὺς ἄρχοντας, εὐπατρίδας, γερικτέρους, ἐμπόρους καὶ ἄλλους παλίτας, παρήγγειλε τὴν ἐν τῇ μεγάλῃ δικαστικῇ αἰθρῶσιν συνέλευσιν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δ' ὁ ἡγεμῶν, συνεδρεύων ἐν τῷ παρακειμένῳ δωματίῳ μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἔπεμψε τὸν Ἀλέξανδρον Ῥοστόβσκη, σταυλάρχῃν, τὸν Γσελαδνὶν, τὸν Πέτρον Σουίσκη, τὸν ταμίαν Δημήτριον τὸν Βλιδιμίρου, ὡς καὶ τοὺς γραμματεῖς Δολμάτοβ καὶ Μισοῦρον καὶ ἄλλους, εἰπεῖν αὐτοῖς· « Ἐνδοξοὶ Πσκοβίοι! ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ἐλέω Θεοῦ « Τσάρος καὶ κυριάρχης πάσης Ῥωσσίας, δῆλῃν ποιεῖ « ἡμῖν τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ. Ἀπέχει τῶν ἡμετέρων κτη-

»μάτων, ὑμεῖς δὲ ἀπολαύετε τούτων νῦν καὶ αἰεὶ. Ἄλλ'
 »ἐπειδὴ κατεπίεσατε τὸν λαὸν, πολλοὶ δὲ τῶν ὑφ' ὑμῶν
 »ἀδικηθέντων ἐπικαλοῦνται τὴν δικαιοσύνην τοῦ Με-
 »γάλου Ἡγεμόνος, ἀδύνατός ἐστιν ἢ ἐπὶ πλείονα χρό-
 »νον διαμονὴ ὑμῶν ἐνταῦθα. Λάβετε οὖν τὰς γυναῖκας
 »καὶ τὰ παιδιά, μετοικήσατε εἰς τὴν ἐπικρατείαν τῆς
 »Μόσχας καὶ εὐδαιμονεῖτε αὐτόθι, εὐνοούμενοι ὑπὸ τοῦ
 »κυριάρχου.» Πάντας τούτους τοὺς περιλύπους παρέ-
 δωκαν ππραχρῆμα τοῖς παισὶ τῶν εὐπατριδῶν, οὔτοι
 δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα ἔπεμψαν εἰς Μόσχαν τριακοσίας
 οἰκογενείας, ἐν αἷς ἦσαν καὶ αἱ γυναῖκες τῶν κρατου-
 μένων ἐν Νοβογορόδῳ Πσκοβίῳ. Εἰ δὲ καὶ ἔλαβόν
 μεθ' ἑαυτῶν μικρὰ ἐκ τῶν ἰδίων, βαρέως ὅμως ἔφερον
 μόνον τὴν στέρησιν τῆς πατρίδος. Τῇ δὲ δευτέρᾳ τά-
 ξει τῶν πολιτῶν ἐπέτρεψε τὴν οἴκαδε ἐπιστροφὴν,
 διαβεβαιῶν, ὅτι οὐδόλως μετοικήσει αὐτοὺς, ἀλλὰ φό-
 βος ἐπεκράτει πανταχοῦ, αἱ δὲ οἰμωγαὶ ἐξηκολούθουν
 ἐν τῇ πόλει. Πολλοὶ αὐτῶν, δυσπιστοῦντες πρὸς τὴν
 ὑπόσχεσιν τοῦ κυριάρχου, φοβούμενοι δὲ τὴν ἐξορίαν,
 ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἀπεκάρησαν ὅπως τελευτήσωσιν
 ἐν τῇ πατρίδι.

1520

Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀνέδειξε τοποτηρητὰς τοῦ Πσκο-
 βου τὸν εὐπατρίδην Γρηγόριον Θεοδώρου Λαβίδου καὶ
 τὸν σταυλάρχην Τσελαδὸν, πρὸς δὲ ἐκέλευσε τὸν μὲν
 γραμματέα Μισοῦρον, ἵνα ἐπιτηρῇ τὰς δικαστικὰς ὑπο-
 θέσεις, τὸν δὲ Ἀνδρέαν Βολοσάτκη, τὰς τῶν ταχυ-
 δρομείων· κατέστησε στρατηγούς, δικαστὰς καὶ γε-
 ραιτέρους κατὰ τὰς κώμας, ἐχάραξε νέον τύπον ἐπὶ
 τοῦ νομίσματος καὶ ἔταξε τιμολόγιον τῶν ἐμπορευμά-
 των, ἄγνωστον τέως ἐν Πσκοβῳ, ἐνθα οἱ ἔμποροι
 βύνηλλάσσοντο ἐλευθέρως. Δοὺς δὲ τοῖς Μοσχίοις εὐ-

πατρίδαις τὰς γαίας τῶν ἐξορισθέντων Πσκοβίων, ἐξήγαγε πάντας τοὺς πολίτας ἐκ τῆς μεσαιᾶς πόλεως, ἔνθα ὑπῆρχον χίλιαι πεντακόσiai οἰκίαι, παραγγείλας ἵνα κατοικῶσιν ἐν αὐταῖς μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοῦ, οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν καὶ οἱ Μόσχοι· διέταξε τὴν μετάθεσιν τοῦ ἐμπορείου ἐκ τοῦ τείχους τοῦ Δοβμόντου εἰς τὴν μεγαλὴν πόλιν· ἐξέλεξε τόπον πρὸς ἀνεγερσιν ἀνακτόρου καὶ ἰδρυσε τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Ξενίας, ὅπως ἀπαθανατίσῃ τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς τῆς Πσκοβείου ἐλευθερίας· τέλος δὲ μετὰ μῆνα, διατάξας τὰ πάντα καὶ καταλιπὼν τοῖς τοποτηρηταῖς χιλίους παῖδας εὐπατριδῶν καὶ πεντακοσίους Νοβογοροδίους πυροβολητὰς, ἀνεχώρησεν οἰκαδε ἐν θριάμβῳ, κατόπι δ' αὐτοῦ μετεκομίσθη καὶ ὁ κώδων τοῦ Πσκοβίου. Πρὸς ἀντικατάστασιν δὲ τῶν ἐξορισθέντων πολιτῶν ἔπεμψεν εἰς Πσκοβίον τριακοσίας οἰκογενείας ἐκ τῶν δέκα πόλεων τῆς κάτω χώρας.

« Οὕτως οὖν, λέγει ὁ συμπολίτης τῆς Ὀλγας χρονογράφος, ἐξέλιπεν ἡ δόξα τοῦ Πσκοβίου, κυριευθέντος οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἀπίστων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν. ὦ πάλαι ποτε μεγάλη πόλις! Θρηνεῖς ἐν τῇ ἐρημίᾳ σου. Ἄετὸς πολύπτερος καὶ γαμψώνυχος ἐπέπεσεν ἐπὶ σέ, ἀφήρπασεν ἐκ τοῦ κόλπου σου τρεῖς τοῦ Λιβάνου κέδρους, ἀνήρπασε τὴν καλλονὴν σου, τὰ πλούτη σου, τοὺς πολίτας σου, ἀνέσκαψε τὰς ἀγοράς σου, ἢ ἐπλήρωσεν αὐτὰς σκυβάλων (12) καὶ τέλος ἀπηγάγετο τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς ἡμῶν εἰς ἀπωτάτας χώρας, ἔνθα οὔτε οἱ πατέρες, οὔτε οἱ προπάτορες, οὔτε οὐδεὶς τῶν προγόνων αὐτῶν διέβίωσάν ποτε.»

Ἐπὲρ τὰ ἑξακόσια ἔτη τὸ Πσκόβον, κτισθὲν ὑπὸ τῶν Κριβίτσων-Σλάβων, ἀπῆλαυε τῶν ἰδίων πολιτικῶν θεσμῶν, οὐδ' ἠγάπα, μὴ γινώσκον, μηδὲ θέλον· ἵνα γνωρίσῃ κρείττονας. Ἦν δὲ ὑπεροχὴν Νοβογόροδον, καλούμενον νεώτερον ἀδελφὸν τούτου· διότι τὸ κατ' ἀρχὰς ἐσχημάτιζε μετ' αὐτοῦ μίαν ἐπικράτειαν καὶ μέχρι τέλους μίαν ἐπισκοπὴν. Πτωχὸν δὲ τὰ φυσικὰ δῶρα, ὡς τὸ Νοβογόροδον, ἐπλούτησε δραστηρίως ἐμπορευόμενον, διὰ δὲ τῶν πολυχρονίων πρὸς τοὺς Γερμανοὺς σχέσεων προσεκτῆσατο τὰς τέχνας καὶ εὐγενῆ συμπεριφορὰν. Καίτοι κατώτερον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν δόξαν νικῶν καὶ ἀπωτάτων κατακτήσεων, ἐτήρησεν ὁμως ἐπιπλείονα χρόνον τὴν πολεμικὴν διάθεσιν διὰ τοὺς πρὸς τὸ Λιβονικὸν τάγμα πολέμους. Ὡς δ' ἐν ταῖς οἰκογενείαις, οὕτω καὶ ἐν ταῖς πολιτικαῖς κοινωνίαις, βλέπομεν ἐνίοτε κληρονομικὰς ἀρετάς· ἢ σύνεσις, ἢ δικαιοσύνη καὶ ἢ πίστις διέκρινον τὸ Πσκόβον· διότι οὐδέποτε προὔδωκε τὴν Ἑρωσσίαν, προμαντευόμενον τὴν τύχην αὐτῆς, ἐκκέρυσσετο ὑπὲρ τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων καὶ ἐπεθύμει ἵνα προλάβῃ τὴν ἀπώλειαν τῆς Νοβογοροδείου ἐλευθερίας, συνδεδεμένης τῇ ἰδίᾳ, καὶ γενναίως συνεχώρει τῷ φθονερῷ λαῷ τὰς ἀδικίας καὶ ὕβρεις· προσέχων δὲ ἀνεδείκνυεν ἐνίοτε καὶ τολμηρὰν μεγαλοψυχίαν. Οὕτω, π.χ. προὔστάτευσε τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Τβέρης, ὃν κατεδίωκεν ὁ Χάνης καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μόσχας· θῦμα δὲ τέλος τῆς ἀμεταβλήτου εἰμαρμένης, ἐνέδωκε μὲν τῇ ἀνάγκῃ, ἀλλὰ μετὰ γενναίας τινὸς ταπεινώσεως, ἀξίας τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν, μήτε τὸ θράσος, μήτε τὴν δειλίαν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Νοβογοροδίων δεῖξαν. Οἱ νόμοι καὶ θεσμοθεσίαι ἀμφοτέρων τούτων τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων ὠμοίαζον· ἀλλὰ παρὰ τοῖς Πσκο-

θίοις ὑπῆρχεν ἰδία τάξις πολιτῶν, καλουμένων παιδων - καθέδρων, τιμωμένων μᾶλλον τῶν ἐμπόρων καὶ ιδιοκτητῶν. Ἀπεδείκνυον ἄρα πλείονα τιμὴν τῷ ἀξιώματι τῶν καθέδρων, διδόντες τοῖς ἀπογόνοις τούτων τὰ τῆς εὐγενείας δίκαια.

Ἐκ συγκαταβάσεως πρὸς τοὺς Πσχοβίους ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐξέλεξεν ἐξ αὐτῶν δώδεκα γεραιτέρους πρὸς δίκασιν τῶν ὑποθέσεων ἐν τοῖς δώδεκα δήμοις μετὰ τῶν τοποτηρητῶν καὶ ἀρχόντων τῆς Μόσχας, κατὰ τὸν δοθέντα αὐτοῖς καταστατικὸν νόμον (13). Ἄλλ' οἱ γεραιτέροι οὗτοι ἐστεροῦντο ἐξουσίας πρὸς περιστολὴν τῆς πλεονεξίας τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· οἵτινες ἐν ὀνόματι τῶν νέων νόμων ἐπέβαλλον ἐπαχθεῖς φόρους τοῖς πολίταις καὶ γεωργοῖς, κωφεύοντες δὲ πρὸς τὰς δικαίας αὐτῶν αἰτιάσεις, ἐτιμῶρουν τοσοῦτον ἀπηνῶς αὐτοὺς, ὥστε οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἀπεχώρουν καθ' ὀμίλους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀλλαχοῦ. Αἱ κῶμαι ἠρημώθησαν, οἱ δὲ ἀλλοδαποὶ, ἔμποροί τε καὶ χειροτέχναι, ἔχοντες οἰκίας ἐν Πσκόβω, ἀνεχώρησαν, ὅπως μὴ πάθωσιν, ἢ βλέπωσι τὰς βιαιοπραγίας ταύτας. Διὸ ὁ χρονογράφος προστίθῃσιν, «Ἐμείναμεν μόνοι· ἐβλέπομεν εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' οὐκ ἤνοιγεν· ἐβλέπομεν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀλλ' ἄνευ πετρῶν οὐκ ἐδυνάμεθα πετασθῆναι.» Μαθὼν ἐπὶ τέλους ὁ Μέγας Ἡγεμὼν τὰς κακώσεις τῶν ἀπλήστων αὐτοῦ τοποτηρητῶν, ἔπαυσεν αὐτοὺς τῆς ἀρχῆς καὶ ἀντ' αὐτῶν διώρισε τὸν Σούισκη καὶ Κούρβσκη, ἀνδρας δικαίους καὶ φιλανθρώπους. Οὗτοι καθησύχασαν τοὺς πολίτας καὶ τὸν λαόν, οἱ δὲ φυγάδες ἐπανῆλθον οἴκαδε. Εἰ δὲ καὶ οἱ Πσκόβιοι οὐκ ἔπαυσαν ποθοῦντες τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν θεισμοὺς, οὐκέτι ὅμως ἐγόγγυζον. Ἐκ-

τοτε δὲ, ὡς οἱ λοιποὶ Ῥῶσσοι, παρείχον στρατὸν τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι.

Οὕτως ὁ Βασίλειος διήνυσε τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας, εἰρηνοποιήσας τὸ κράτος αὐτοῦ διὰ τοῦ φόβου τῶν ὅπλων, ἄνευ μὲν νικῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀδόξως· ἀπέδειξε δὲ πρὸς μὲν τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς τὴν κληρονομικὴν ἰσχὺν τῶν κυριαρχῶν τῆς Ῥωσσίας, πρὸς δὲ τὸν λαὸν τὴν σταθερὰν αὐτῶν θέλησιν, ὅπως βασιλεύσωσιν αὐτοῦ ὡς μονάρχαι ἀπόλυτοι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Δυσσεσθήσεις ἀμοιβαίαι τοῦ Βασιλείου καὶ Σιγισμούνδου—'Ο Συμεών, ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου, βουλεύεται φυγὴν εἰς Λιθουανίαν—Ἐλευσις εἰς Μόσχαν τῆς βασιλείσης Νουρσαλτάν—Μεταμέλεια τοῦ Μαχμέτ-Ἀμίν—Ἐχθρα πρὸς τὸν Μεγλί-Γιρέν—Ἐπιδρομὴ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας—Πόλεμος πρὸς τὴν Λιθουανίαν—Συμμαχία μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ—Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῶν ὀμοσπόνδων πόλεων—Τουρκικὴ πρεσβεία—Ἄλωσις Σμολένσκου—Προδοσία τοῦ Γλίνακη—Μάχη παρὰ τὴν Ὀρσαν—Ἐπιβουλὴ τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Σμολένσκου—'Ο πρίγκιψ τοῦ Ὀστρόγου πλησιάζει τῷ Σμολένσκῳ—Νέα ἐπιδρομὴ τοῦ στρατοῦ τῆς Ταυρικῆς—Δευτέρα πρεσβεία πρὸς τὸν Σουλτάνον—Τελευτὴ τοῦ Μεγλί-Γιρέν—Πρεσβεῖται τοῦ νέου Χάνη Μαχμέτ-Γιρέν καὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος—Νέος καὶ πρεσβεία τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης—Συμμαχία πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας καὶ τὸ Λιθονικὸν τάγμα—Πρεσβεία τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ—Λιθουανοὶ πρέσβεις—Ἐφοδος τοῦ πρίγκιπος Ὀστρόγου κατὰ τῆς Ὀπόσκακ—Λόγοι περὶ εἰρήνης—Πρεσβεία πρὸς τὸν Μαξιμιλιανόν—Νέοι πρεσβευταὶ τουτου—Τελευτὴ τοῦ Λετιφ—Ἀνκνίωσις τῆς πρὸς τὴν Κριμαίαν συμμαχίας—Τελευτὴ τοῦ Μαχμέτ-Ἀμίν—Ὁ Σίγ-Ἀλέξ βασιλεὺς τῆς Καζάνης—Οἱ στρατοὶ τῆς Κριμαίας ἐκπυροῦσι τὴν Λιθουανίαν—Πρεσβεία πρὸς τὸν Σουλτάνον—Σχέσεις πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος καὶ πρὸς τὸν Πάπαν—'Ο Μέγας Ταξιάρχης πολεμᾷ πρὸς τὴν Πολωνίαν—Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Λιθουανίαν—Ἄδουκμια τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος—Πρεσβεία εἰς τὸν Σουλτάνον—Στάσις ἐν Καζάνη—'Ο Μαχμέτ-Γιρέν ἐμβάλλει εἰς Ῥωσίαν—Χαβάρ-Σίμσκη—Οἱ στρατηγοὶ θικάζονται—Στρατόπεδον παρὰ τῇ Κολέμνα—Πρεσβεία τοῦ Σολιμάν—Πρεσβεία Λιθουανίας—Ἀνακωχὴ—Τέλος Γερμανικοῦ τάγματος ἐν Πρωσίᾳ—Νέα ἀνακωχὴ πρὸς τὸ Λιθονικὸν τάγμα.

1510—1521.

Ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Λιθουανία ἐπὶ μικρὸν ἀπήλασαν τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης· διότι μετὰ τὴν διομολόγησιν αὐτῆς ἀνενεώθησαν νέαι δυσσεσθήσεις καὶ αἰτίσεις· ἐμέμφοντο δ' ἀλλήλους διὰ τὴν μὴ τήρησιν τῆς συνθήκης, καὶ δυσπιστοῦντες ἀλλήλοις, ἐζήτουν

1510
Δυσσεσθήσεις
ἀμοιβαίαι τοῦ
Βασιλείου καὶ
Σιγισμούνδου

συγχρόνως τὴν ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου. Καὶ ὁ μὲν Σιγισμουῦνδος κατηγόρει τοῦ μὲν Μεγάλου Ἡγεμόνος ὡς μὴ ἀπολύσαντος πάντας τοὺς αἰχμαλώτους, τῶν δὲ τοποτηρητῶν τῆς Μόσχας, ὡς μὴ δικαιούντων τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Λιθουανῶν ὑπηκόων, ὧν οἱ Ῥῶσσοι ἀφηροῦντο τὰς γαίας παρὰ τὴν συνθήκην. Ὁ δὲ Βασίλειος ἀπεδείκνυεν, ὅτι οὐδ' οἱ ἡμέτεροι αἰχμάλωτοι ἐπανῆλθον πάντες ἐκ τῆς Λιθουανίας, ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀποπέμψας τοὺς Μοσχίους ἐμπόρους, κατέσχε τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν, προσέτι δὲ, ὅτι αὐτοὶ οἱ Λιθουανοὶ πράττουσιν ἀφορήτους ὕβρεις κατὰ τῶν Ῥώσσω. Πολλάκις προετάθη ἐκατέρωθεν ἵνα πέμψωσιν ἀπὸ κοινοῦ δικαστὰς εἰς τὰ μεθόρια, ὀρίζοντες συνάμα καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀναχωρήσεως αὐτῶν, ἀλλὰ πάντοτε τὴν τεταγμένην ἡμέραν θάτερον τῶν μερῶν οὐ συνήρχετο. Ὁ Σιγισμουῦνδος ταχέως μετεμελήθη ὡς ἐπιτρέψας τοῖς Γλίνσκη τὴν ἐκ τοῦ βασιλείου ἐξέλευσιν· διὸ φυλακίσας τοὺς φίλους αὐτῶν, ἀπήτησε παρὰ τοῦ Βασιλείου τὴν παράδοσιν τοῦ Μιχαὴλ καὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ὁ μονάρχης ἀπεκρίθη, ὅτι οἱ Γλίνσκη ἔλαβον ὑπηρεσίαν παρ' αὐτῶ, ὅτε ἡ Ῥωσσία ἐπολέμει πρὸς τὴν Λιθουανίαν, οὐδενὶ δὲ παραδίδει τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν λόγοι οὗτοι παρετάθησαν ἐπὶ τρία ἔτη (14), οἱ

1511—1512. δὲ ταχυδρόμοι καὶ πρεσβευταὶ ἀπέρχοντο καὶ ἐπανήρχοντο πάντοτε δεικνύοντες δυσαρέστησιν, ἀλλὰ μὴ ἐκφράζοντες ἀπειλὰς, ἕως ἢ χήρα βασίλισσα Ἐλένη ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὅτι ἀντὶ εὐγνωμοσύνης διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆ βασιλείᾳ ζῆλον, ὁ Σιγισμουῦνδος ἐξ ἐναντίας ἐδείκνυε πρὸς αὐτὴν ἀποστροφὴν καὶ περιφρόνησιν· ὅτι οἱ Λιθουανοὶ μεγιστᾶνες προσεφέροντο αὐθαδῶς· ὅτι ἀναχωροῦσα ἐκ Βίλνας εἰς

τὰ ἐν Βρεσλάβω κτήματα συνελήφθη κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Νικολάου Ῥάδσιβιλ καὶ Γρηγορίου Ὀστίκοβ, εἰπόντων πρὸς αὐτήν· «Σὺ »βουλεύη φυγεῖν εἰς Μόσχαν· ὅτι ἀπαγαγόντες αὐτήν ἔξω τοῦ ναοῦ, ἀπέστειλαν εἰς Τρόκας, ἐνθα ἐκράτουν αὐτὴν αἰχμάλωτον, ἀπομακρύναντες αὐτῆς πάντας τοὺς οἰκείους. Ταραχθεὶς ἐκ τούτων ὁ Βασίλειος ἠρώτησε τὸν βασιλέα, τίνος ἕνεκεν ἡ Ἑλένη ὑποφέρει τοιαύτην ὕβριν, ἀπήτησε δ' ἐν' ἀποδῶ αὐτῇ ἐλευθερίαν, θησαυρὸν καὶ οἰκείους μετὰ τῶν προσηκουσῶν αὐτῇ τιμῶν (15). Καὶ ἀγνοοῦμεν μὲν τὴν ἀπόκρισιν τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ὀλίγω ὕστερον νέα συμβεβηκότα ἐξώργισαν ἔτι τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα κατὰ τοῦ Σιγισμούνδου.

Ὁ Συμεὼν τῆς Καλοῦγας, ὁ νεώτερος τῶν υἱῶν τοῦ Ἰωάννου, γνωστὸς ἐπὶ σφοδρότητι καὶ κουφότητι, ἐδυσφόρει ὑπείκων τῷ πρεσβυτέρῳ ἀδελφῷ, αἰτιώμενος τὸ δεσποτικὸν τοῦτου καὶ τὴν περιστολὴν τῶν ἀρχαίων δικαιομάτων τῶν κληρούχων ἡγεμόνων. Ἐνδίδων δὲ ταῖς συμβουλαῖς φιλοταράχων τινῶν εὐπατριδῶν, ἤτησε τὴν προστασίαν τοῦ Σιγισμούνδου, βουλευόμενος τὴν προδοσίαν τῆς Ῥωσσίας καὶ τὴν εἰς Λιθουανίαν φυγὴν. Μαθὼν τοῦτο ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, μετεκάλεσατο αὐτὸν, σκοπῶν ἵνα φυλακίσῃ· ἀλλ' ἡ μεταμέλεια τοῦ ἐνόχου, αἱ παρακλήσεις τῶν ἀδελφῶν, ἡ μεσιτεία τοῦ Μητροπολίτου καὶ πάντων τῶν Ἐπισκόπων κατεπράυναν τὴν ὀργὴν τοῦ Βασιλείου. Οὗτος δ' ἔδωκε τῷ Συμεῶνι συνειτωτέρους εὐπατρίδας καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ μείζονα εἰς τὸ μέλλον σύνεσιν, ἀλλ' εἶδε μετὰ λύπης, ὅτι ὁ Σιγισμούνδος ἐδύνατο ἔχειν κρυφίους φίλους ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ταῦτα δὲ πάντα οὐδόλως συνετέλουν πρὸς τὴν εἰρήνην, ἢ δ' ἐπιτυχία τῶν

Ὁ Συμεὼν, ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου, βουλευομένου φυγῆν εἰς Λιθουανίαν.

ἐν Ταυρικῇ σκευωριῶν τῆς Λιθουανίας κατέστησεν ἀφευκτον τὸν πόλεμον.

Ἐλευσις εἰς Μόσχαν τῆς βασίλισσας Νουρσαλτάν.

Τῷ 1510 ἡ Νουρσαλτάν, γυνὴ τοῦ Μεγλί—Γιρέι ἐπιθυμοῦσα ἰδεῖν τοὺς υἱοὺς Λετίφ καὶ Μαχμέτ—Ἀμίν, ἤλθεν εἰς Μόσχαν μετὰ τοῦ βασιλόπαιδος Σαίπ καὶ τριῶν πρέσβειων, διαβεβαιωσάντων τὸν Βασίλειον περὶ τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας τοῦ Χάνη. Ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ὑποδεχθεὶς αὐτὴν ὡς ἐπιφανῆ φίλην, ἀφῆκε μετὰ ἓνα μῆνα ἵνα ἀναχωρήσῃ εἰς Καζάνην, ἔνθα διέτριψεν ἓν σχεδὸν ἔτος, σπουδάζουσα ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν φιλικὴν διάθεσιν τοῦ βασιλέως, ὥστε οὗτος ὑπέσχετο διὰ νέας ἐπιστολῆς ἀγάπην πρὸς τὴν Ῥωσσίαν· ἀλλὰ μὴ ἀρκούμενος τοῖς ὅρκοις τῆς πίστεως, ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ἀποκαλύψῃ τὰ πάντα τῷ ἡγεμόνι, οὗτος δ' ἔπεμψε τὸν εὐπατρίδην Ἰωάννην Ἀνδρέου Τσελαδνίν, πρὸς ὃν εἰλικρινῶς ἀνεκρίνωσε τὸ ἀπόρρητον τῆς προτέρας συνωμοσίας τῆς Καζάνης, τὰ καθ' ἕκαστα καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς, μηδὲ τῆς ἰδίας γυναικὸς φειδόμενος· ἐνὶ λόγῳ οὐδεὶς δισταγμὸς ὑπῆρχε περὶ τῆς εἰλικρινείας αὐτοῦ. Ἐπανελθοῦσα ἐκ τῆς Καζάνης ἡ Νουρσαλτάν, διέτριψεν ἔτι ἕξ μῆνας ἐν Μόσχα, ἔνθα μεγαλοπρεπῶς ἐξέτισεν αὐτὴν ἡ αὐλή. Ἀνεχώρησε δ' εἰς Ταυρικὴν μετὰ τοῦ ἡμετέρου πρεσβευτοῦ Τουτσκόβ, εὐγνωμονοῖσα τῷ Βασιλείῳ, ἐκ πάντων πειθομένῳ περὶ τῆς φιλίας τοῦ Μεγλί—Γιρέι· ἀλλ' αἱ ἐλπίδες αὐταὶ ἐματαιώθησαν.

Μετακύβητος τοῦ Μαχμέτ—Ἀμίν

Ἐχθρὰ πρὸς τὸν Μεγλί—Γιρέιν.

Ὁ ἐσχατόγηρος οὗτος Χάνης, ἐξησθενηκῶς τὰς νοερὰς δυνάμεις, ἐξηρτᾶτο ἤδη ἐκ τῶν ἀβούλων υἱῶν, διωκόντων ἄλλο πολιτικὸν σύστημα, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, οὐδὲν, ὀρμωμένων δὲ μόνον ἐκ τῆς ἀρπαγῆς καὶ πλεογεξίας. Οἱ μεγιστᾶνες ἐθεράπευον τοὺς βασιλόπαιδας,

ἀνέμενον τὴν τελευταίαν τοῦ κυριάρχου, πάντα ποιούν-
τες πρὸς χρηματισμόν. Ὁφελούμενος δ' ἐκ τῆς εὐκαι-
ρίας ταύτης ὁ Σιγισμοῦνδος, διεπράξατο ἔργον τι,
οὗ τινος ἀπέτυχον ὁ τε Κασιμίρος καὶ Ἀλέξανδρος·
τουτέστιν ἐστέρησε τὴν Ῥωσσίαν τῆς ἀρχαίας καὶ σπου-
δαίας συμμαχίας τοῦ Μεγλί—Γιρέϊ, καὶ περ ἀν-
θισταμένης τῆς συζύγου τοῦ Χάνη διὰ τὴν πρὸς
τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα πρόθυμον φιλίαν. Ἡ Λιθου-
γία ἀνεδέχθη ἵνα τελῆ ἐνιαυσίως τῷ Μεγλί—Γιρέϊ
δεκαπέντε χιλιάδας χρυσῶν ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι ἄνευ
προφάσεώς τινος κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἀθετήσῃ τοὺς
ὄρκους, κηρύξει δὲ πρὸς αὐτὴν πόλεμον, τουτέστι πορ-
θήσῃ καὶ διαρπάσῃ τὰ ἡμέτερα μεθόρια. Ἡ ἀπόρ-
ρητος αὕτη συνθήκη ἐξετελέσθη παραχρῆμα· διότι τὸν
Μάϊον τοῦ 1512 οἱ υἱοὶ τοῦ Χάνη Ἀχμάτ καὶ ὁ Βουρ-
νάτ—Γιρέϊς, ἄγοντες πολὺν στρατὸν, εἰσῆλασαν εἰς
τὰς ἐπαρχίας Βελέβου καὶ Ὀδοέβου, ἔνθα ἐκακούρη-
σαν· ἀλλ' ἔφυγον ἅμα μαθόντες, ὅτι ὁ Δανιήλ Στσέ-
νιαν ἐσπευδεν ἐπ' αὐτούς. Εἰ δὲ καὶ ὁ Βασίλειος οὐ-
δαμῶς ἀνέμενε τοιαύτην εἰσβολὴν τῶν ἐκ Ταυρικῆς,
οὐκ εἶχεν ὁμως ἀνάγκην μεγάλων παρασκευῶν· διότι
ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἡ Ῥωσσία ἔμενεν ἔνοπλος,
αἱ δὲ φάλαγγες αὐτῆς οὐδέποτε διελύοντο πᾶσαι,
ἐναλλάξ ὑπηρετοῦσαι. Πολλοὶ τῶν στρατηγῶν ἐστρά-
τευσαν μετὰ τὸν Δανιήλ Ττσένιαν εἰς τὰ μεθόρια.
Τὸν δὲ μῆνα Ἰούλιον ὁ Ἀχμάτ—Γιρέϊς ἐβουλεύετο
τὴν τῆς Ῥεζάνης ἐκπόρθῃσιν, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος τῷ
Ῥοστόβου, παρατεταγμένος παρὰ τὸν Ὀστραν, καὶ
ὁ πρίγκιψ Βουλχάκος καὶ σταυλάρχης Τσελαδνίν, στρα-
τοπεδεύοντες παρὰ τὸν Οὔπαν, ἠνάγκασαν αὐτὸν εἰς
ἀποχώρησιν. Ὁ υἱὸς τοῦ Γιρέϊ Βουρνάτ—Γιρέϊς ἀνέδειξε

Ἐπιδρομὴ τῶν
Τατάρων τῆς
Κριματίας.

μείζονα εὐτολμίαν· διότι, προχωρήσας μέχρι τῆς 'Ρεζάνης, κατέλαβε μὲν ἐξωτερικά τινα ὀχυρώματα, ἀλλ' ἀπέτυχε τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως. Ἀπελάσαντες δ' οἱ Μόσχοι στρατηγοὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ, κατεδίωξαν διὰ τῶν ἐρήμων μέχρι τοῦ Τίχαϊ—Σόσνα.

Γινώσκων ὁ Μέγας Ἡγεμὼν τὸν ἀληθῆ πρωτουργὸν τοῦ πολέμου τούτου καὶ ἐπιθυμῶν ἵνα ὁ Μεγλί-Γιρέϊς ἐπιστρέψῃ εἰς ἑαυτὸν, παρέστησεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ἀρχαία φιλία, ἐρειδομένη ἐπὶ ἱερωτίτων ὀρκῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἀμοιβαίων συμφερόντων τῶν ἰδίων ἐπικρατειῶν, ἦν αἰρετωτέρα τῆς νέας συμμαχίας, τῆς ἀντὶ χρημάτων ἀγορασθείσης, ἀπαιτούσης δὲ ἐπιорκίαν καὶ λίαν ἀκροσφαλοῦς· ὅτι ἡμεῖς μὲν ἀνεμιμνησκόμεθα τῶν ὑπηρεσιῶν, οἱ δὲ Λιθουανοὶ τῆς πολυχρονίου ἐχθρας· ὅτι ἐκεῖναι μὲν συνεπαγόμεναι τὴν εὐγνωμοσύνην, στηρίζουσι τὴν φιλίαν, ἡ δὲ ἐχθρα προπαρασκευάζει ἐχδίκησιν, σήμερον ἢ αὔριον δηλωθησομένην. Δικαιολογούμενος δ' ὁ Μεγλί—Γιρέϊς ἀπεκρίθη, ὅτι «Οἱ »βασιλόπαιδες ἐπολέμουν τοῖς Ῥώσοις αὐτογνωμόνως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ.» Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἠλήθευον, οὐχ' ἦττον ὁμως ἡ πολυχρόνιος καὶ λυσιτελεῖς ἡμῖν αὕτη συμμαχία, ἔργον τῆς συνέσεως τοῦ Ἰωάννου, ἐξέλιπε διὰ παντός, ἡ δὲ Κριμαία, συμπράξασα πρὸς ἀναγέννησιν τῆς μεγαλειότητος ἡμῶν, ἐγένετο καταγώγιον λυμεῶνων.

Ὀλίγω ὕστερον ἔμαθεν ὁ Βασίλειος, ὅτι ὁ βασιλεὺς παρεσκεύαζε τὸν στρατὸν καὶ ὅτι ἀδιαλείπτως παρῶρμα τὸν Μεγλί-Γιρέϊν ἵνα ἐργασθῇ καθ' ἡμῶν πάσαις δυνάμεσι, προτιθέμενος τὴν μετ' αὐτοῦ ἐνάρξιν τοῦ πολέμου κατὰ τὸ θέρος. Ἀλλὰ τὸ περὶ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα συμβούλιον ἐνέκρινεν ἵνα προλά-

βη τὴν ἐπιβουλήν ταύτην· διὸ ὁ Βασίλειος, ἀποστεί-
 λας πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον ἐπιστολήν, ἔγραψεν
 ἐν αὐτῇ μόνον τὸ βασιλικὸν ὄνομα ἄνευ οὐδεμιᾶς
 ἄλλης ἐπωνυμίας, ἀπηρίθμησε πάντα τὰ δείγματα
 τῆς ἀδιαλλάκτου ἔχθρας αὐτοῦ, τὰς πρὸς τὴν βα-
 σίλισσαν Ἑλένην ὕβρεις, τὴν παραβίασιν τῆς συνθή-
 κης, τὰ ἐπίμεμπτα αὐτοῦ μηχανήματα καὶ τὴν σπου-
 δὴν, ὅπως πείσῃ τὸν Μεγλί—Γιρέϊν εἰσβαλεῖν εἰς
 Ῥωσσίαν. Εἶχε δ' ἡ ἐπιστολὴ αὕτη οὕτω· « Λα-
 »βῶν τὸν Κύριον εἰς βοήθειάν μου, πορεύομαι ἐπὶ σέ.
 »Παύσομαι δὲ ὅτε ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ, τὸν δ' ἐπὶ
 »τοῦ Ἁγίου Σταυροῦ ἀσπασμὸν ἀθετῶ.» Οἱ Λιβονοὶ
 πρεσβευταὶ παρῆσαν τότε ἐν Μόσχᾳ, ἰδόντες δὲ τὰς
 πρὸς πόλεμον προπαρασκευὰς, ἀνήγγειλαν τῷ μεγάλῳ
 ταξιάρχῃ Πλεττεμβέργῳ, ὅτι οὐδέποτε ἡ Ῥωσσία ἔσχε
 πολυπληθέστερον στρατὸν καὶ τοσοῦτο φοβερόν πυ-
 ροβολικόν, καὶ ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ἐξωργισμέ-
 νος κατὰ τοῦ βασιλέως, εἶπεν· « Ἐφ' ὅσον ὁ ἵππος
 »μου δύναται περιπατεῖν, τὸ δὲ ξίφος μου κόπτειν,
 »οὐδόλως καταλείψω ἡσυχον τὴν Λιθουανίαν (16).»
 Ὅθεν αὐτὸς ὁ Βασίλειος, ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ,
 ἀνεχώρησε τῇ 19 Δεκεμβρίου ἐκ τῆς πρωτεύουσας
 μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν Ἰουρίου καὶ Δημητρίου, τοῦ
 γαμβροῦ βασιλόπαιδος Πέτρου καὶ τοῦ Μιχαήλ Γλίν-
 σκη· πάντες δὲ, τοῦ Δανιήλ Στσένια καὶ Ῥεπνιά στρα-
 τηγούντων, προσῆλθον πρὸς τὸ Σμόλενσκον, ἔνθα τα-
 χυδρόμος τοῦ Σιγισμουῦνδου παρέδωκε τῷ Βασιλείῳ
 ἐπιστολήν, δι' ἧς ἀπῆτει παρ' αὐτοῦ, ὅπως, καταπαύ-
 σας ππραχρῆμα τὰ πολεμικὰ ἔργα, ἐκκενώσῃ τὴν
 Λιθουανίαν, εἰ μὴ ἤθελε παθεῖν ἐκ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.
 Ἄλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμῶν κρατήσας τὸν ταχυδρόμον,

Πόλεμος πρὸς
τὴν Λιθουανίαν.

ὤριτεν ἵνα κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐφωρμήσωσιν ἐκ τοῦ Βορυσθένους· πρὸς ἐμφύχωσιν δὲ τῶν στρατιωτῶν διένειμεν αὐτοῖς βικία ἰσχυροτάτου ὑδρομέλιτος, ὅθεν ἕκαστος ἐλευθέρως ἔπινεν ὅσον ἤθελεν. Ἄλλὰ ταχέως συνεῖδεν, ὅτι τοῦτο ἦν λίαν ἀκροσφαλές· διότι ὁ θόρυβος καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν μεθύσων τούτων ἀνήγγειλαν τοῖς πολιορκουμένοις ἀσύνηθές τι, ὥστε ἐπέτειναν τὴν προσοχὴν αὐτῶν. Καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα στρατεύματα ἐφώρμηταν γενναίως πρὸς τὰ ὀχυρώματα, ἀλλ' ἢ μέθη οὐκ ἀντέσχεν εἰς τὴν φρίκην τοῦ θανάτου· διότι οἱ Λιθουανοὶ, ἀπαντήσαντες αὐτοῖς διὰ σφαιρῶν καὶ ξιφῶν, ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, ὥστε ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν μετὰ δύο μῆνας, μὴ κατορθώσας τὴν ἄλωσιν τοῦ Σμολένσκου, ἀλλὰ μόνον πορθήσας χωρία τινὰ καὶ συνεπαγόμενος τοὺς κατοίκους αἰχμαλώτους.

Τότε ἡ ἀγχίνους καὶ ἐνάρετος χήρα βασίλισσα Ἐλένη μετέλλαξε τὸν βίον ἐν Βίλνα ὑπὸ ὀλίφειας, οὐχὶ δὲ διὰ φαρμάκου, ὡς ὑπώπτευον ἐν Μόσχᾳ διὰ τὸ κατὰ τῶν Λιθουανῶν μῖσος· διότι ὁ Σιγισμοῦνδος ἐθεώρει αὐτὴν ὡς σπουδαῖον ἐνέχυρον πρὸς συνομολογήσιν τῆς ποθητῆς αὐτῷ εἰρήνης, εἴτε ὡς μὴ πρὸς πόλεμον παρεσκευασμένος, εἴτε ὡς δυσπιστῶν πρὸς τὴν συμμαχίαν τοῦ Μεγλι—Γιρέϊ, εἴτε ὡς μὴ ἐλπίζων, ὅτι μόνος ἀντιστήσεται πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Συγχρόνως δ' ἤτησε παρὰ τοῦ κυριάρχου τῆς Μόσχας τὰ ὑπὲρ τῶν πρεσβευτῶν ἀσφαλιστικὰ γράμματα, οἱ δὲ Λιθουανοὶ μεγιστᾶνες ἔγραψαν πρὸς τοὺς ἡμετέρους εὐπατρίδας, ὅπως μεσιτεύσωσι παρὰ τῷ ἡγεμόνι πρὸς κατάπαυσιν τῆς αἱματοχυσίας (17). Λαβόντες τὸ γράμμα ἐν τῷ παραποταμίῳ ἀνακτόρῳ, ἔδωκαν αὐτῷ

τὴν αἰτουμένην ἄδειαν, οἱ δὲ εὐπατρίδαι ἀπεκρίθησαν πρὸς τοὺς μεγιστάνας, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμῶν συγκατετέθη εἰς τοῦτο, χαριζόμενος μόνον τῇ μεσιτείᾳ αὐτῶν. Ληξάσης δὲ τῆς προθεσμίας τῆς ἀδείας ταύτης, ὁ Σιγισμοῦνδος ἀνήγγειλε τῷ Βασιλείῳ, ὅτι αἰτία τῆς βραδύτητος ἦσαν οἱ πρεσβευταὶ τῆς Ῥώμης, οἱ συναπερχόμενοι ἤδη μετὰ τῶν τῆς Λιθουανίας εἰς Μόσχαν· ἐζήτησε δὲ νέαν ἄδειαν, ἣν καὶ ἔλαβε.

1513.

Ἀλλὰ μὴ παραναλίσκων τὸν χρόνον ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ἐξεστράτευσε τὸ δεύτερον, τάγματα δέ τινα, στρατηγούντων τῶν εὐπατριδῶν Ῥεπνιά καὶ Σαβοῦροβ, προέπεμψεν ἐπὶ τὸ Σμόλενσκον. Ὁ τοποτηρητῆς δὲ τούτου Ἰούριος Σολογοῦπ, ἐξελθὼν μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, ἀπήντησε τοῖς Ῥώσσοις ἐν τῷ πεδίῳ, ἀλλ' ἠττηθεὶς κατεκλείσθη ἐν τῇ πόλει. Οἱ νικηταί, ζωγρήσαντες πολλοὺς, ἀπήγαγον αὐτοὺς εἰς Βόροβσκον, ἔνθα ἦν τότε ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, οἱ δὲ στρατηγοὶ περιεκύκλωσαν τὸ Σμόλενσκον. Ὁ Βασίλειος ἀπῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆ 25 Σεπτεμβρίου, ἣ δὲ πολιορκία ἤρξατο παραχρῆμα. Ἀλλ' ἡ ἀπειρία τῆς πυροβολικῆς τέχνης καὶ ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως, ὠχυρωμένης δι' ὑψηλῶν τειχῶν, πρὸ πάντων δὲ διὰ κρημνῶν καὶ βουνῶν, κατέστησαν τὴν πολιορκίαν ἀτελεσφόρητον· διότι ὅσα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκρημνίζομεν, ταῦτα κατὰ τὴν νύκτα ἀνήγειρον οἱ Λιθουανοί. Μάτην ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἔγραφε πρὸς τοὺς πολιορκουμένους ὅτε μὲν προσηνῶς, ὅτε δὲ ἀπειλητικῶς, ὅπως παραδοθῶσι. Μετὰ ἕξ δ' ἑβδομάδας ἔ στρατὸς ἡμῶν ἐνισχύθη ὑπὸ τῶν Νοβογοροδίων καὶ Πσκοβίων. Βεβαίως διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς κατεπόνουν τοὺς πολίτας, ἀλλὰ, προβάντος τοῦ φθινοπώρου, αἱ βροχαὶ καὶ αἱ δυσοδαίαι ἠνάγκασαν

Τῆ 14 Ἰουνίου.

1513.

τόν Μέγαν Ἡγεμόνα εἰς λύσιν τῆς πολιορκίας· ὥστε οἱ Ῥῶσσοι ἐνηβρύνοντο μόνον ἐπὶ τῇ ἐκπορθήσει τῆς ἐχθρικῆς χώρας περὶ τὸ Σμόλενσκον καὶ Πολότσκον, ἔνθα ὁ Σούισκης ἀπῆλθεν ἐκ τῶν Μεγάλων Λουκῶν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ.

Συμμαχία πρὸς
τὸν αὐτοκράτορα.

1514.

Διατάσσων τὰ πολεμικὰ ἔργα ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ἤσχολεῖτο καὶ περὶ τὰ πολιτικά. Ἀπὸ τοῦ 1508 ἔμαθε παρὰ τοῦ Μιχαὴλ Γλίνσκη, ὅτι νόσος τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγρίας Βλαδισλάου ἐνεποίησεν ἐκ νέου τῷ Μαξιμιλιανῷ τὴν τῆς καταλήψεως τοῦ βασιλείου τούτου ἐπιθυμίαν· διὸ δηλῶν αὐτῷ τὸν πρὸς τὴν Λιθουανίαν πόλεμον τῶν Ῥώσσων, ὑπέμνησε τὴν συνομολογηθεῖσαν τὸ πάλαι μετὰ τοῦ Ἰωάννου συνθήκην, προέτεινε δὲ τὴν ἀνανέωσιν αὐτῆς. Καὶ ὁ μὲν Μιχαὴλ παραγγελθεὶς, διεκόμισε κρύφα εἰς Βιέννην τὰ γράμματα τοῦ Βασιλείου (18), ἀλλὰ τὰ Ἰταλικά καὶ ἄλλα πράγματα ἐβράδυναν ἐπὶ πολὺ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Μαξιμιλιανουῦ· τέλος δὲ ὁ πρεσβευτῆς αὐτοῦ Γεώργιος Σντίτσειν Πάμερ, ἐλθὼν εἰς Μόσχαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1514, συνωμολόγησε συνθήκην ἐν ὀνόματι τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ καὶ συγχρόνως ἐφορμήσωσι πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον. Καὶ ὁ μὲν Βασίλειος ὤφειλεν ἵνα ἀφέλῃ αὐτοῦ τὸ Κίεβον μετὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ἀρχαίων πόλεων, ὁ δὲ Μαξιμιλιανὸς ἀποστερήσῃ αὐτὸν τῶν Πρωσσικῶν ἐπαρχιῶν, [ὅσας κατέλαβεν. Ὑπέσχοντο δὲ, εἴτε ἐπιτύχωσιν, εἴτε μὴ, ἐπὶ τοῦ Σιγισμουῦνδου μετ' αὐτὸν, τὴν τήρησιν τῆς αἰωνίου καὶ ἀναλλοιώτου ταύτης συμμαχίας· διέταξαν δ' ὡσαύτως τ' ἀναγκαῖα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν ὁδοιπόρων, πρεσβευτῶν, ἢ ἐμπόρων ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπικρατείαις. Ὁ Μαξιμιλιανὸς καὶ Βασίλειος ἐκαλοῦντο ἀδελφοὶ

καὶ μεγάλοι κυριαρχαὶ καὶ Τσάροι. Συνταχθεῖσα Ῥωσσιστὶ ἡ συνθήκη αὕτη, μεθηρμηνεύθη εἰς τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν ἐν Μόσχᾳ, ἔνθα ἀντικατέστη ἡ λέξις Τσάρος ἀντὶ Κάυσερ. Ἰσταμένου δὲ τοῦ μηνὸς Μαρτίου ὁ Πάμερ ἐπανῆλθεν εἰς Γερμανίαν μετὰ τοῦ Ἑλληνοῦ Δημητρίου Λασκάρεως, ἀξιωματικοῦ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ τοῦ γραμματέως Ἐλεαζάρου Σουκόβ. Ὁ δὲ Μαξιμιλιανός, παρόντων αὐτῶν, τῇ τετάρτῃ Αὐγούστου ἐμπέδωσε δι' ὄρκου τὴν συνθήκην, καὶ διὰ τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς καὶ χρυσῆς σφραγίδος (19). Τὸ Γερμανικὸν πρωτότυπον τοῦ σπουδαίου τούτου ἐγγράφου, σωζόμενον ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀρχείοις, ἐχρησίμεισε τῷ Μεγάλῳ Πέτρῳ ὡς νόμιμος ἀπόδειξις, ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἐκλήθησαν αὐτοκράτορες, ἡ δὲ Αὐστριακὴ αὐλὴ ὠμολόγησεν αὐτοὺς ὡς τοιούτους. Μετὰ τινὰς δὲ μῆνας νέοι πρέσβεις τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ὁ διδάκτωρ Ἰάκωβος Ὁσλερ καὶ ὁ Μαυρίκιος Βουργστέλλερ ἐνεχείρισαν τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι τὴν συνθήκην. Τούτους ὑπεδέχθησαν μετὰ μεγάλης φιλοφροσύνης καὶ ἐξένισαν μεγαλοπρεπῶς οὐ μόνον ἐν Μόσχᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν, ἔνθα οἱ τοποτηρηταὶ ἐδείπνιζον αὐτοὺς πολυτελῶς. Καὶ οἱ μὲν παῖδες τῶν εὐπατριδῶν προϋπήντων αὐτοῖς παρὰ τὴν κλίμακα, οἱ δ' ἐπιφανεῖς ἄρχοντες ἴσταντο ἐν τοῖς κάτω προδόμοις, οἱ δὲ τοποτηρηταὶ ἀνέμενον αὐτοὺς ἐν τῇ παρὰ τὴν αἴθουσαν θύρᾳ καὶ ἐκάθιζον αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ πρώτου τόπου. Ὁ οἰκοδεσπότης ὄρθιος προσέφερε δύο ποτήρια, ὅπως προπίωσιν ὑπὲρ τῆς ὑγείας τῶν ἀδελφῶν κυριαρχῶν, φροντίζων ὁμῶς, ἵνα οἱ ξένοι μνημονεύωσι πρῶτον τοῦ ὀνόματος τοῦ Ῥώσσου μονάρχου (20). Ἐνὶ δὲ λόγῳ οὐδένα ἄλλον πρεσβευτὴν ἐτίμησαν το-

σοῦτον καὶ ἀνωφελῶς· διότι ὁ Μαξιμιλιανὸς, θιασχολού-
μενός ἰδίᾳ περὶ τὰ πράγματα τῆς μεσημβρινῆς καὶ δυ-
τικῆς Εὐρώπης, μετέβαλε ταχέως σύστημα, ἐνύμφευ-
σε δὲ τὴν μὲν ἐγγόνην Μαρίαν, θυγατέρα τοῦ Φιλίπ-
που τῆς Καστιλλίας, μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Σιγισμούν-
δου, διαδόχου τοῦ Βλαδισλάου, τὸν δὲ νέον Φερδινάνδον,
υἷόν τοῦ Φιλίππου, μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως
τῆς Οὐγγρίας, ὥστε κατ' ὄνομα μόνον ὑπῆρχε σύμμα-
χος τῆς Ῥωσσίας.

Συνθήκη εἰρή-
νης μετὰ τῶν ὀ-
μοσπονδῶν πό-
λεων.

Τότε καὶ ὁ Βασίλειος Σουΐσκης καὶ Μορόζοβ, τοπο-
τηρηταὶ τοῦ Νοβογορόδου, συνωμολόγησαν δεκαετῆ ἄ-
ξιομνημόνευτον συνθήκην εἰρήνης πρὸς τὰς ἐβδομή-
κοντα Γερμανικὰς πόλεις, ἧτοι τὴν ὀμοσπονδίαν. Αὕτη
πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας ἐμπορίας ἐν
Νοβογορόδῳ, ἐπελάθετο τῶν ἐν Ῥωσσία συμφορῶν
τῶν ἐμπόρων αὐτῆς, ἀνεδέχθη δὲ ἵνα μήτε τῷ Σιγισ-
μούνδῳ, μήτε τινὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ἔχη φιλίαν, ἐν
πᾶσι δὲ προσφέρηται φιλικῶς πρὸς τὸν Βασίλειον. Οὗ-
τος δ' ἀποδοῦς τοῖς Γερμανοῖς τὰς οἰκίας, τοὺς τόπους
καὶ τὸν ἐν Νοβογορόδῳ ναὸν αὐτῶν, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς
τὴν ἐμπορίαν τοῦ ἄλατος, ἀργύρου, κασσιτέρου, χαλ-
κοῦ, μολύβδου, θείου, μέλιτος, ἀφύων καὶ παντὸς εἴ-
δους χειροτεχνήματος, βεβαιῶν αὐτοὺς, ὅτι, ἐὰν
συμβῇ πόλεμος πρὸς τὴν Λιβονίαν, ἢ Σουηδίαν, οἱ
ἐν Ῥωσσία ἔμποροι τῆς ὀμοσπονδίας μενοῦσιν ἤσυχοι.
Συνετέθη δὲ, ἵνα οἱ μὲν Ῥῶσσοι δικάζωνται ἐν Γερμα-
νία, ὡς Γερμανοὶ, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἐν Νοβογορόδῳ ὡς
Ῥῶσσοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους, μὴ τιμωρούμενοι
ἐκεῖνοι μὲν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Μεγάλου
Ἡγεμόνος, οὗτοι δὲ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὀμοσπονδίας· μηδεὶς
στερῆται τῆς ἐλευθερίας ἀνευ δίκης, οἱ δὲ λησται καὶ

κακούργοι τιμωρῶνται θανάτῳ, ἀπαγορευομένης ὁμῶς τῆς τιμωρίας τῶν ἀθῶων ὁμογενῶν αὐτῶν (21). Ἐπανορθῶν τὸ σφάλμα τοῦ Ἰωάννου ὁ Βασίλειος, ἐπέθυμι τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐμπορίας ταύτης, λυσιτελεστάτης τῆ Ῥωσσία· ἀλλ' εἰκοσαετῆς διακοπῆ καὶ αἱ ἐπελθοῦσαι πολιτικαὶ μεταβολαὶ τοῦ Νοβογορόδου ἐξησθέμισαν τὴν δραστηριότητα αὐτῆς καὶ ἠλάττωσαν κατὰ πολὺ τὸν τε πλοῦτον καὶ τὰς ἀμοιβαίας ὠφελείας. Ὁ Νεϊστὲτ, δῆμαρχος τῆς Ῥήγας, εἶδεν ἐν Νοβογορόδῳ τῷ 1570 τὰ εἰσείπια τοῦ ἀρχαίου λιθοδόμου Γερμανικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Πέτρου καὶ μικρὸν ξύλινον οἰκίσκον μεθ' ὑπογείου, ἐνθα ἀπέθετον ἔτι ἐμπορεύματα τῆς ὁμοσπονδίας (22).

Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης, ὡς ἐρρέθη, ἐπεζήτησε τὴν φιλίαν τοῦ Βαγεζήτ χάριν μόνον τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἐν Θεοδοσία καὶ Ἀζόφ ἡμετέρων ἐμπορῶν, μὴ ἀναλογιζόμενος ἔτι, ὅτι συμμαχία μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέβαινε λυσιτελής τῆ Ῥωσσία ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν· ὁ δὲ Βασίλειος ἠθέλησε μαθεῖν τὰς ὡς πρὸς τοῦτο διαθέσεις τοῦ σουλτάνου. Μαθὼν ὁμῶς ὅτι τὸν ἀτυχῆ Βαγεζήτ ἐξέβαλε τῆς ἀρχῆς φιλόδοξος καὶ ὠμὸς υἱὸς αὐτοῦ, ἔπεμψε πρὸς τὸν Σελήμ τὸν εὐγενῆ Ἀλεξίεβ μετὰ θωπευτικῆς προσρήσεως· ἔγραψε δὲ πρὸς αὐτόν· «Οἱ πατέρες ἡμῶν διεβίωσαν ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ. Ἔστω αὕτη καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν.» Παρηγγέλθη δ' ὁ πρεσβευτῆς, ὡς συνήθως, ὅπως μὴ ταπεινῶται προσκυνῶν τὸν σουλτάνον μέχρις ἐδάφους, ἀλλὰ μόνον διασταυροῖ τὰς χεῖρας, ἐγχειρίσῃ αὐτῷ τὰ δῶρα καὶ τὴν ἐπιστολήν, μὴ ἐρωτήσῃ δὲ καὶ περὶ τῆς υἰείας αὐτοῦ, ἐὰν μὴδ' ὁ Σελήμ ἐρωτήσῃ περὶ τῆς τοῦ Βασιλείου. Ὁ Ἀλεξίεβ ἐφιλοφρονήθη μεγάλως ἐν

Πρεσβεία εἰς
Τουρκίαν.

Πρεσβεία Τουρ-
κική.

Κωνσταντινουπόλει, ὅθεν ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Θεο-
δωρίκου Καμάλου, ἡγεμόνος τῆς Μαγκούπ, πρεσβευ-
τοῦ τοῦ σουλτάνου, γνωρίμου τοῦ ἐπιφανοῦς ἀξιωμα-
τικοῦ ἡμῶν Τρακανιώτη καὶ ἴσως Ἕλληνας τὸ γέ-
νος (23). Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου μέχρι Μαΐου
ᾠδοιπόρησαν, τουτέστιν ἑννέα σχεδὸν μῆνας, ὑποστάν-
τες λιμὸν καὶ στέρησιν τῶν ἀναγκαίων ἐν ταῖς ἐρή-
μοις τοῦ Βορονέζου· ἀποβαλόντες δὲ πάντας τοὺς
ἵππους, ἐπορεύοντο πεζῆ, μόλις δὲ κατήντησαν εἰς
τὰ μεθόρια τῆς Ῥεζάνης, ἔνθα ἀνέμενον αὐτοὺς οἱ
ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος πεμφθέντες πρὸς προῦ-
πάντησιν αὐτῶν. Ὁ πρῶτος οὗτος Τοῦρκος πρεσβευ-
τῆς ἐκίνησε μεγάλως τὴν περιέργειαν τῶν κατοίκων
τῆς Μόσχας, βλέπόντων ἠδέως τοὺς φοβεροὺς κατα-
κτητὰς τοῦ Βυζαντίου ἐπιζητοῦντας τὴν φιλίαν τῶν
Ῥώσων· διὸ ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ἐν πομπῇ. Καὶ ὁ μὲν
Μέγας Ἡγεμὼν ἐκάθητο ἐν τοῖς μικροῖς παρὰ τὸν πο-
ταμὸν ἀνακτόροις, κύκλω δ' αὐτοῦ ἴσταντο εὐπατρί-
δαι, καὶ παρὰ τὰς θύρας υἱοὶ πριγκίπων καὶ εὐπατριδῶν.
Καὶ οἱ μὲν ἔφερον πλουσίας διφθέρας, οἱ δὲ μακρὰς
ἐσθῆτας, κεκοσμημένας πολυτίμοις μαργαρίταις. Ὁ πρίγ-
κιψ Σουίσκης προσήγαγε τῷ Ῥώσῳ μονάρχῃ τὸν
πρεσβευτὴν· οὗτος δὲ, ἐγχειρίσας αὐτῷ ἐπιστολὴν τοῦ
σουλτάνου, γεγραμμένην Ἀραβιστὶ καὶ ἑτέραν Σερβι-
στὶ, καὶ ἀσπασάμενος τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἐδήλω-
σε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σελήμ, ὅπως συνδήσῃ αὐτῷ
αἰωνίαν ἀγάπην, ἔχωσι δὲ τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ
ἐχθρούς. Ἐστιάσας αὐτὸν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐν τῇ
μεσαίᾳ χρυσῇ αἰθούσῃ τῶν ἀνακτόρων, ἐζήτησε τὴν
διομολόγησιν ἐγγράφου συνθήκης, ἀλλ' ὁ Καμάλος ἀπε-
κρίθη, ὅτι οὐκ εἶχε τοιαύτην ἐντολήν. Τότε δ' εἶπον

αὐτῷ οἱ εὐπατρίδαι· «Τούλάχιστον ὁ ἡμέτερος κυ-
 »ριάρχης ἐπιθυμεῖ μαθεῖν τοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς
 »τοῦ σουλτάνου, ὅπως κατὰ τὴν πρότασιν αὐτοῦ
 »ῤυθμίση τὴν πρὸς αὐτοὺς διαγωγὴν.» Ἄλλ' ὁ πρε-
 σβευτῆς οὐδαμῶς ἐτόλμησεν ἀποκριθῆναι πρὸς τὸ σπου-
 δαῖον τοῦτο ζήτημα. Ὁ Σελήμ προέτρεπε τὸν Βασίλειον,
 ὅπως χάριν τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας ἀποστείλῃ εἰς Ταυρικὴν
 τὸν Λετίφ, ἀλλ' αἱ προτάσεις αὐτοῦ ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι.

Λόγων γινομένων μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ σουλ-
 τάνου, ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς ἐξήρχετο τῆς Μόσχας.
 διότι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐπόθει τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς
 ἀποτυχίας τῶν δύο κατὰ τοῦ Σμολένσκου ἐκστρατειῶν,
 ἀναλογιζόμενος οὐχὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ στρατιωτικὴν
 δόξαν, ἀλλὰ τὴν ἐκ τούτων βλάβην τῆς ἐπικρατείας·
 διότι οἱ Λιθουανοὶ ἔπαυσαν ἤδη φοβούμενοι τὰς Ῥωσ-
 σικὰς φάλαγγας, ἐνόμιζον δὲ, ὅτι αἱ κατακτήσεις αὐτῶν
 ὄφειλον ἀποδοθῆναι τῇ τύχῃ τοῦ Ἰωάννου. Προὔκειτο δ' ἵνα
 βεβαιώσωμεν τοὺς τε ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἡμετέρους περὶ
 τῆς ἀναλλοιώτου τῆς Ῥωσσίας ἰσχύος, ἐλαττοῦντες
 μὲν τὰς δυνάμεις ἐκείνων διὰ τοῦ φόβου, αὐξάνοντες
 δὲ τὰς τούτων διὰ τῆς δραστηριότητος. Ὁ Μιχαὴλ
 Γλίνσκης, προτρέπων τὸν Βασίλειον εἰς δραστήριον
 ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ἠγγυᾶτο αὐτῷ τὴν ἐπι-
 τυχίαν νέας πολιορκίας τοῦ Σμολένσκου ἐπὶ τῇ συν-
 θήκῃ, ὡς ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν δώσει
 αὐτῷ εἰς κληρουχίαν τὴν πόλιν ταύτην (24). Ἄλλ'
 ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ὁ Γλίνσκης ὑπηρέτησε μεγάλως τῷ
 Μεγάλῳ Ἡγεμόνι, διότι ἔν τε Βοεμία καὶ Γερμανία
 ἐμισθώσατο πολλοὺς δεινοὺς τὰ πολεμικὰ, ὅπως μετα-
 βῶσιν εἰς Μόσχαν διὰ τῆς Λιβονίας (25).

Αὐτὸς δ' ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ἄγων τὴν στρα-

τιάν, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πρωτευούσης τῆ 8 Ἰουνίου σὺν τοῖς ἀδελφοῖς Ἰουρίῳ καὶ Συμεῶνι, παραγγείλας τῶ μὲν τρίτῳ ἀδελφῶ Δημητρίῳ ἵνα μείνη ἐν Σερπουχόβω, τῶ δὲ τετάρτῳ Ἀνδρέα ἐν Μόσχα μετὰ τοῦ βασιλόπαιδος Πέτρου. Καὶ διακόσιοι μὲν καὶ εἴκοσιν αὐλικοὶ καὶ παῖδες εὐπατριδῶν ἦσαν ἐν τῇ σωματοφυλακῇ τοῦ μονάρχου, ἐν δὲ Τούλα παρὰ τὸν Οὐγραν ἴστατο τὸ τῆς ἐφεδρείας σῶμα. Ὁ Βασίλειος ἐπολιόρησε τὸ Σμόλενσκον, τῆ δὲ 29 Ἰουλίου ἤρξατο ἐτέρωθεν τοῦ Βορυσθένους διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν σφαιρῶν μεμολιβδωμένων ὁ κατὰ τῆς πόλεως κανονοβολισμός. Οἱ χρονογράφοι ἐγκωμιάζουσι τὴν εὐθυβολίαν τοῦ πρώτου πυροβολητοῦ τῆς Μόσχας, Στεφάνου τοῦνομα· διότι διὰ τῆς φοβερᾶς ἐνεργείας τῶν ἑαυτοῦ τηλεβόλων κατέσειε τὰ τείχη, οἱ ἐχθροὶ ἔπιπτον σωρηδόν, τὰ δὲ τηλεβόλα τῶν Λιθουανῶν, διαρρήγνύμενα, ἐφόνευον αὐτοὺς τούτους. Καὶ ἡ μὲν πόλις ἦν πλήρης νεφῶν καπνοῦ καὶ πολλαὶ οἰκίαι ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς, ὥστε οἱ ἀπεγνωχότες κἀτοικοὶ ἀνεβόων καὶ ἤτουν χάριν τείνοντες τὰς χεῖρας πρὸς τοὺς πολιορκητάς. Ἀπὸ δὲ τοῦ τείχους χίλιαι φωναὶ ἐκραύγασαν, «Κύριε, Μέγα Ἡγεμῶν! ἐπίσχεσ » τὸ ξίφος σου, ὑποτασσόμεθά σοι.» Καὶ παραχρῆμα τὸ μὲν πῦρ τῶν τηλεβόλων ἔπαυσεν, ὁ δὲ Βαρσανούφιος, Ἐπίσκοπος Σμολένσκου, ἐξελθὼν εἰς τὴν γέφυραν ἐκήρυξεν, ὅτι ὁ στρατηγὸς Ἰούριος Σολογοῦπ συνήνει ἵνα ἄρξῃται τῶν διαπραγματεύσεων τὴν ἐπαύριον. Ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, μηδὲ τὴν ἐλαχίστην προθεσμίαν συχωρήσας, προσέταξεν ἐκ νέου τὴν κατερίπωσιν τοῦ φρουρίου. Διὸ τοῦ Ἐπισκόπου ἐπανελθόντος μετὰ δακρύων, αἱ κραυγαὶ τοῦ λαοῦ ἐπετάθησαν. Καὶ ἔνθεν μὲν θάνατος καὶ

φλόξ, ἔνθεν δὲ παρακελεύσεις πολλῶν φίλων τῆς Ῥωσσίας ἐνήργησαν τόσον ἰσχυρῶς, ὥστε οἱ πολῖται οὐδὲν ἤθελαν ἀκοῦσαι περὶ τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως, αἰτιώμενοι τὴν ἀμέλειαν τοῦ Σιγισμούνδου. Μάτην ὁ στρατηγὸς Σολογοῦπ ὑπέσχετο αὐτοῖς ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως ταχεῖαν βοήθειαν· διότι οὐδαμῶς ἐπίστευον ταῖς ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ, ὥστε ὁ κληρὸς οἱ πρίγκιπες οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ πολῖται διήγγειλαν τῷ Βασιλείῳ, ὅτι, οὐδεμίαν συνθήκην ποιούμενοι, ἰκέτευον αὐτὸν ἵνα παραλάβῃ αὐτοὺς εἰς τὸ Ῥωσικὸν κράτος, ἐπιτρέψῃ δ' ἰδεῖν αὐτόν. Παραχρῆμα κατέπαυσεν ὁ πόλεμος, ὁ δὲ Ἐπίσκοπος, οἱ Ἀρχιμανδρίται καὶ ἱερεῖς μετὰ σταυρῶν καὶ εἰκόνων, ὁ τοποτηρητῆς καὶ οἱ πρῶτοι ἄρχοντες τοῦ Σμολένσκου, ἀπελθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ῥώσων, εἶπον μετὰ δακρύων πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα· «Κυριάρχα, ἱκανῶς ἔρρρευσε τὸ χριστιανικὸν αἷμα· ἡ χώρα ἡμῶν, σὴ κληρονομία, ἐρημοῦται· παράλαβε τὴν πόλιν ἐν εἰρήνῃ.» Ὁ Ἐπίσκοπος ἠύλόγησε τὸν Βασίλειον· οὗτος δὲ ἐκέλευσεν αὐτόν, ὡς καὶ τὸν Ἰούριον Σολογοῦπ καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, ἔνθα, ὁμόσαντες πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ὄρκον πίστεως, ἐδείπνησαν μετὰ τοῦ κυριάρχου· καὶ οὗτοι μὲν διέμειναν ἐξ ἀνάγκης παρ' αὐτῷ μέχρι τῆς ἐπαύριον, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν πόλιν ἐπιστροφὴν. Ἡ Μοσχιακὴ φρουρὰ ἀντικατέστησε τὴν βασιλικὴν ἐν πάσαις ταῖς πύλαις τοῦ φρουρίου, ὁ δὲ ἥρωας τοῦ Ἰωάννου, ὁ γηραιὸς Δανιὴλ Στσένιας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν περὶ ἡλίου ἐπιτολὰς ἡγούμενος τοῦ ἰππικοῦ· ἀπογράψας δὲ τοὺς πολίτας, ἔλαβε παρ' αὐτῶν ὄρκον, ὅτι ὑπηρετήσουσι πιστῶς τῷ κυριάρχῃ

τῆς Ῥωσσίας καὶ ὅτι ἐπιλήσονται τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς Λιθουανίας.

Τῇ πρώτῃ Αὐγούστου ὁ Ἐπίσκοπος Βαρσανούφιος, ἀγιάσας ἐν πομπῇ τὰ ὕδατα τοῦ Βορυσθένους, εἰσήλθε μετὰ τῶν Τιμίων Σταυρῶν εἰς τὴν πόλιν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, τῶν στρατηγῶν καὶ παντός τοῦ στρατοῦ ἐν τάξει. Καὶ οἱ μὲν τοῦ Σμολένσκου εὐπατρίδαι, αἱ γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὑπεδέχθησαν φαιδροὶ τὸν Βασίλειον ἐν τῷ προαστείῳ· ὁ δ' Ἐπίσκοπος ἐβράντισε τῷ ἀγιάσματι τὸν κυριάρχην καὶ τὸν λαόν. Εἶτα δὲ ἐψάλη Παράκλησις ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου, ἔνθα ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ὁ πρῶτος διάκονος ἐξεφώνησε πολυχρονισμοὺς τῷ νικητῇ, ὁ δ' Ἐπίσκοπος, εὐλογήσας διὰ τοῦ Ζωοποιῦ Σταυροῦ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, εἶπεν· «Ἐλέω»
 «Θεοῦ χαῖρε καὶ ὑγίαινε, ἐρθόδοξε Τσάρε πάσης»
 «Ῥωσσίας, ἐν τῇ πατρίᾳ καὶ προγονικῇ πόλει σου»
 «Σμολένσκῳ.» Τότε οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, οἱ εὐπατρίδαι, οἱ στρατηγοὶ καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ Σμολένσκου συνεχάρησαν αὐτῷ, κατασπαζόμενοι δ' ἀλλήλους ἔκλαιον καὶ ἐκαλοῦντο ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ συγγενεῖς καὶ φίλοι. Παραπεμπόμενος δ' ὑπὸ τῶν πρώτων στρατηγῶν ὁ Βασίλειος, ἀπῆλθε διὰ τοῦ ἀλαλάζοντος πλήθους εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀνάκτορα τῶν ἐκ τοῦ Μονομάχου ἡγεμόνων· αὐτόθι δὲ, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτῶν ἐν μέσῳ τῶν εὐπατριδῶν καὶ στρατηγῶν, μετεκαλέσατο τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν, οὓς ἐβεβαίωσε περὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας· ἔδωκεν αὐτοῖς τὸ προνομιοῦχον γράμμα, κατέστησε τὸν Σούισκην τοποτηρητὴν τοῦ Σμολένσκου, ἐξησφάλισε τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ

τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, τέλος δὲ τοὺς θεσμοὺς τοῦ Βιτόβτου, Ἀλεξάνδρου καὶ Σιγισμούνδου (26). Ἐστιάσας πάντας τούτους, διένειμεν αὐτοῖς σαθέρια, σερικὰ καὶ δαμασκηνὰ ὑφάσματα καὶ χρυσᾶ νομίσματα· ἐπέτρεψε τῷ μὲν Βαρσανουφίῳ μένειν ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, τῷ δὲ ἐκπτώτῳ τοποτηρητῇ Σολογούπ, ὡς καὶ πᾶσι τοῖς πολεμισταῖς τοῦ βασιλέως, ἀναχωρῆσαι εἰς Λιθουανίαν, δωρησάμενος ἕκαστῷ μὲν στρατιώτῃ ἀνὰ ἓν ρούβλιον, τοῖς δ' ἐκουσίως λαβοῦσιν ὑπηρεσίαν παρ' αὐτῷ ἀνὰ δύο καὶ ἀνὰ τόμον ἐριούχου· οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ ναοὶ διετήρησαν τὰ ἴδια χωρία· τέλος δ' ὁ Βασίλειος οὔτε εὐπατρίδην, οὔτε πολίτην ἠνάγκασεν ἐξελθεῖν τοῦ Σμολένσκου, τοῖς δὲ ὑπηρετοῦσιν ἔταξε μισθόν. Εὐδαιμονῶν ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ἐδείκνυε πρὸς τοὺς νέους ὑπηκόους ἀγάπην καὶ ἐπιείκειαν, ἔχαιρε δ' ὅτι ἐξετέλεσε τὰς βουλάς τοῦ μεγάλου πατρὸς αὐτοῦ· διότι προσέθηκε πρὸς τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ νέαν τοσοῦτον λαμπράν· Κατὰ τινὰ δὲ χρονογράφον «ἡ ἄλωσις τοῦ Σμολένσκου» ὑπῆρξε καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν λαμπρὰ πανήγυρις. Ἡ ἀφαίρεσις ἀλλοτρίου τινὸς πράγματος εὐχαρίστει μόνον τὴν φιλοδοξίαν τοῦ ἡγεμόνος, ἡ δ' ἐπιστροφή ἰδίου χαροποιεῖ τὸ ἔθνος.»

Ἐπὶ ἑκατὸν δέκα ἔτη ἡ Λιθουανία ἦρχε τοῦ Σμολένσκου· διὸ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ἠλλοιώθησαν· ἀλλὰ τὸ Ῥωσικὸν ὄνομα συνεχίνει ἔτι τὰς καρδίας τῶν πολιτῶν, ὥστε ἡ πρὸς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα ἀγάπη μετὰ τοῦ ἀδελφικοῦ πνεύματος τῆς ὁμοδοξίας συνέπραξαν τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι πρὸς τὴν σπουδαίαν ταύτην κατάκτησιν, ἣν ὁ Σιγισμούνδος ἀπέδωκε τῇ προδοσίᾳ, τοῖς μηχανήμασι τοῦ Μιχαὴλ Γλίνσκη, τῇ

δωροδοκία καὶ τῇ ἀπάτῃ (27). Ὁ δὲ Σολογοῦπ ἀπεκεφαλίσθη ἐν Λιθουανίᾳ. Ἄλλ' οὗτος οὐκ ἦν προδότης, ὡς ἀποβαλὼν πάσας τὰς μεγάλας προσφορὰς τοῦ Βασιλείου, μηδὲ θελήσας ἐγκατασταθῆναι ἐν Ῥωσίᾳ χάριν πλοῦτου καὶ ἀξιομάτων. Ἄλλ' ἐν τοῖς πράγμασι τῆς πολιτείας τὸ δυστύχημα γίνεται ἐγκλημα. Ὁ δὲ Μιχαήλ ἴσως εἶχε κρυφίας συνεννοήσεις ἐν Σμολένσκῳ τοῦλάχιστον ἠλπίζεν, ὅτι χάριν ἀμοιβῆς τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ δώσουσιν αὐτῷ τὴν πολυθρύλλητον ταύτην πόλιν ὡς κτῆμα. Ἄλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμῶν οὐδὲν τοιοῦτον ἔπραξε, κατεγέλασε δὲ, ὡς ἀναφέρεται, τῆς ἀμέτρου φιλοδοξίας τοῦ Γλίνσκη. Ὅθεν οὗτος, ἔμπειρος ἤδη περὶ τὴν προδοσίαν, ἐπενόησεν ἄλλην νέαν (28).

Ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἀπέστειλε παραχρῆμα τοὺς στρατηγούς τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Σμολένσκου ἐπὶ τὸ Μστίσλαβον, ἐνθα ἦρχεν ὁ Μιχαήλ, ἀπόγονος τοῦ Εὐνουτίου, υἱοῦ τοῦ Γεδιμίνου. Ἄλλ' οὗτος, μὴ δυνάμενος ἀντιστῆναι, προὔπῆντησε τῷ Ῥωσικῷ στρατῷ, ὁμώσας δὲ ὄρκον πίστεως, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Βασίλειον, παρ' οὗ λαβὼν δῶρά τινα ὑπέστρεψεν οἴκαδε. Οἱ πολῖται τοῦ Κριτσέβου καὶ Δουβρόβνας ὑπετάγησαν ἐκουσίως ἡμῖν. Εὐχαριστούμενος δ' ἐκ τῶν κτήσεων τούτων ὁ Μέγας Ἡγεμῶν οὐκ ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλας.

Διατάξας ὁ Βασίλειος τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Σμολένσκου, κατέλιπεν αὐτόθι στρατόν τινα, τὸν δ' ἕτερον ἔπεμψε πρὸς τὸ Βορίσοβον καὶ Μίνσκον, εἶτα δ' αὐτὸς οὗτος

Προδοσίᾳ τοῦ ἐπέστρεψεν εἰς Δορογοβούζην. Ὁ δὲ Μιχαήλ Γλίνσκη ἐστρατοπέδευε περὶ τὴν Ὀρσαν μετὰ τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ φίλαγγος, μηδενὸς ὑποπτεύοντος τὴν κακοβουλίαν αὐτοῦ. Ἄλλ' οὗτος, ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα, ὅπως βασιλεύσῃ τοῦ Σμολένσκου, ἀγανακτῶν δὲ κατὰ τοῦ Βα-

σιλείου καὶ πλοῦν τὴν Λιθουανίαν, προσήνεγκε τὴν διακονίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον, δεικνύων δὲ μετάνοιαν, ὑπέσχετο ἐπανόρθωσιν τοῦ παρελθόντος. Τὸ κατὰ τοῦ προδότου τούτου μῖσος ὑπεχώρησε τῷ κοινῇ συμφέροντι· διὸ ὁ βασιλεὺς διεβεβαίωσε τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν. Εἶτα δὲ δι' ἐνόρκου συνθήκης συνεφώνησαν, ὅπως ὁ Λιθουανικὸς στρατὸς ὅσον οἷόν τε τάχιον ἀπέλθῃ πρὸς τὸν Βορυσθένη, διότι ὁ Μιχαὴλ ὑπισχνεῖτο τῷ βασιλεῖ τὴν νίκην. Ὁ στρατὸς οὗτος ἦν παρὰ τὴν Ὀρσαν, ὅτε μαθὼν τοῦτο ὁ Μιχαὴλ ἀνέβη νυκτὸς τὸν ἵππον καὶ ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τοῦ Ῥωσσικοῦ στρατοπέδου· ἀλλὰ μικρὸν προέβη· διότι ὁ πρίγκιψ Βουλγάκοβ—Γολίτσας, μαθὼν τὴν φυγὴν τοῦ προδότου παρὰ τινος τῶν ὑπηρετῶν τούτου, ἔδραμε κατόπιν αὐτοῦ μετὰ μικροῦ ἀποσπάσματος, προλαβὼν δ' αὐτὸν ἀνέμενεν ἐν τινι δάσει. Ὁ Γλίνσκης προηγεῖτο, ἐν ἀποστήματι δ' ἐνὸς βερστίου ἠκολούθουν αὐτῷ πλῆθος ἐνόπλων ὑπηρετῶν. Τούτους δὲ πάντας μετὰ τοῦ δεσπότου αὐτῶν συλλαβόντες ἀπήγαγον πρὸς τὸν ἐν Δορογοβούζῃ Μέγαν Ἡγεμόνα, ἔνθα ὁ Γλίνσκης οὐδένα εἶχε λόγον πρὸς ἄρνησιν, διότι εὔρον ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Σιγισμοῦνδου. Παρασκευαζόμενος δ' εἰς θάνατον, ὠμίλησε παρρρήσια περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης τοῦ Βασιλείου, εἶτα δ' ἀπήχθη εἰς Μόσχαν δεσμώτης. Οἱ στρατηγοὶ Βουλγάκοβ, Γσελαδνὶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι προσετάχθησαν ἵν' ἀπαντήσωσι τῷ ἐχθρικῷ στρατῷ, στρατηγουμένῳ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Ὀστρόγου. Κατὰ τοὺς χρονογράφους ὁ Ῥωσσικὸς στρατὸς συνέκειτο ἐξ ὀγδοήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ὁ δὲ Λιθουανικὸς μόνον ἐκ τριάκοντα πέντε χιλιάδων (29)

1514.

Ἀφικθέντες οἱ πολέμιοι στρατοὶ παρὰ τὸν Βορυσθένη, ἀνεπαύθησαν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, τῶν μὲν Ῥώσσω ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς, τῶν δὲ Λιθουανῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς. Ἀποκοιμίζων δὲ τοὺς στρατηγοὺς τῆς Μόσχας ὁ Κωνσταντῖνος, προέτεινεν αὐτοῖς ἀποχώρησιν ἀνευ συμπλοκῆς, ἀλλὰ συγχρόνως κατεσκεύαζε κρύφα γέφυραν πεντεκαίδεκα βέρστια ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν. Μαθῶν δὲ μετ' οὐ πολὺ ὁ ὑπερήφανος Τσελαδνὶν, ὅτι τὸ ἥμισυ μέρος τῶν ἐχθρῶν διέβη τὸν ποταμὸν, εἶπεν· «Οὐκ ἀρκοῦμαι τῷ ἡμίσει αὐτῶν· διὸ ἀναμένω τὴν » συνάθροισιν πάντων, ὅπως συνάμα ἀπολέσω αὐτοὺς (30).» Τό τε πεζικὸν καὶ τὸ ἵππικὸν τῶν Λιθουανῶν, ἅμα διαβάντα, παρετάχθησαν εἰς μάχην ἐπὶ ἰσχυρᾶς θέσεως, ἣ δὲ μάχη ἤρξατο παραυτίκα. Ἀναφέρεται δ' ὅτι οἱ τῆς Μόσχας στρατάρχαι Βουλγάκοβ—Γολίτσα καὶ Τσελαδνὶν, κινούμενοι ὑπὸ φθόνου, ἀπεποιοῦντο τὴν πρὸς ἀλλήλους βοήθειαν, τὰ δὲ κινήματα τοῦ στρατοῦ ἔστεροῦντο ἐνότητος καὶ κοινοῦ σκοποῦ, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς μάχης ὁ Τσελαδνὶν, προδοὺς τὸν Βουλγάκοβ, ἔφυγε. Κατ' ἄλλους ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος κατέφυγεν εἰς στρατήγημα· διότι διὰ προσποιητῆς ἀποχωρήσεως προσεῖλκυσεν ἐντὸς τῆς βολῆς τῶν τηλεβόλων τοὺς Ῥώσσους, οὓς συγχρόνως ἕτεραι αὐτοῦ φάλαγγες προσέβαλον ἐκ τῶν νώτων. Πάντες ὅμως συνομολογοῦσιν, ὅτι οὐδεπώποτε οἱ Λιθουανοὶ κατενίκησαν τοσοῦτον τοὺς Ῥώσσους· διότι κατεδίωκον καὶ κατεπόντιζον αὐτοὺς ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Κροπίβνα, αἱ δὲ μεταξύ τῆς Ὀρσας καὶ Δουβδρόβνας πεδιάδες ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τῶν πτωμάτων αὐτῶν. Ὁ Βουλγάκοβ, Τσελαδνὶν, ἕξ ἄλλοι εὐπατρίδαι, τριάκοντα καὶ ἑπτὰ πρίγκιπες καὶ ὑπὲρ

Μάχη παρὰ τὴν Ὀρσαν.

τούς χιλίους πεντακοσίους τῶν εὐγενῶν καὶ ἀξιωματικῶν (31) ἐζωγρήθησαν ὑπὸ τῶν Λιθουανῶν μεθ' ἀπασῶν τῶν ἀποσκευῶν, σημαίων, κτλ· ἐνὶ λόγῳ οὗτοι ἔλαβον πληρεστάτην δίκην τῆς παρὰ τὸν Βεδρόσαν μάχης. Κατὰ τὴν ἀποφράδα ταύτην ἡμέραν ἡ Ῥωσσία ἀπέβαλεν ὑπὲρ τοὺς τριακονταχιλίους πολεμιστάς, τὰ δὲ δάση καὶ ἡ νύξ ἔσωσε τὸν ἐπίλοιπον στρατόν. Τῇ ἐπαύριον ὁ Κωνσταντῖνος ἐπανηγύρισε τὴν κατὰ λαοῦ ὁμοθρήσκου αὐτῷ νίκην, καὶ Ῥωσιστὶ ἀπετέλεσεν εὐχαριστίας τῷ Θεῷ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ῥώσων (32)! Ἐστιάσας δὲ μεγαλοπρεπῶς τοὺς ἐπιφανεῖς αἰχμαλώτους, παραχρῆμα ἔπεμψεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον· οὗτος δὲ, δεσμεύσας τὸν Βουλγάκοβ καὶ Τσελαδνίν, ἐτιμώρησεν αὐτοὺς, ὡς ὑπηρετήσαντας αὐτῷ διὰ τῆς ἀφροσύνης. Οὕτως οἱ δυστυχεῖς οὗτοι στρατηγοὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον κατετάκησαν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, καταφρονούμενοι ὑπὸ τῶν Λιθουανῶν· ἀλλὰ καὶ ἡ πατρίς ἐπελάθετο σχεδὸν αὐτῶν (33). Ὑπερχαίρων ὁ Σιγισμοῦνδος ἀνεκοίνωσεν εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην τὴν ἔνδοξον πρὸς τὰ Λιθουανικὰ ὄπλα νίκην, ἐδωρήσατο δὲ αἰχμαλώτους Ῥώσους τοῖς ἡγεμόσι καὶ τῷ Πάπα (34). Διανοεῖτο δὲ στερῆσαι τὴν Ῥωσσίαν οὐ μόνον τοῦ Σμολένσκου, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν προτέρων κατακτήσεων (35), πεποιθῶς, ὅτι ὁ Βασίλειος, μὴ δυνάμενος συναγεῖραι νέον στρατόν, μηδ' ἔχων ἄλλο καταφύγιον, ἀποχωρήσει εἰς τὰ συνηρεφῆ δάση τῆς Μόσχας, ἀλλ' ἠπατήθη· διότι ἡ λαμπρὰ αὕτη νίκη οὐδὲν σπουδαῖον παρακολούθημα ἔσχεν.

Ἡ ἀγγελία τῆς συμφορᾶς τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ, ἦν ἐκόμισαν εἰς Σμόλενσκον ἀξιωματικοὶ τραυματῆαι,

διήγειρε γενικὴν ταραχὴν, ὥστε πολλοὶ τῶν αὐτόθι εὐπατριδῶν ἐπίστευον, ὡς ὁ Σιγισμουῦνδος, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐξέλιπεν ἤδη ὄθεν, συμβουλευόμενοι ἀλλήλοις καὶ

Ἐπεβουλή τοῦ
Ἐπισκόπου τοῦ
Σμολένοσκου.

τῷ Ἐπισκόπῳ Βαρσανουφίῳ, ἐνέκριναν ἵνα προδῶσεν τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα. Διὸ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἐπισκόπου, ἀποσταλὴς κρύφα πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον, ὅπως διαβεβαιώσῃ αὐτὸν, ὅτι τὸ Σμόλενσκον παρεδίδοτο αὐτῷ, εἰ ἀπέστελλε ταχέως στρατόν. Ἄλλ' ἄλλοι τινὲς πιστοὶ εὐπατρίδαι ἀνεκοίνωσαν πρὸς τὸν τοποτηρητὴν τῆς πόλεως Σουίσκην τὴν συνωμοσίαν ταύτην. Οὗτος δὲ, μόλις προλαβὼν τὴν φυλάκισιν τῶν προδοτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου, εἶδε τὰς Λιθουανικὰς ση-

Ὁ πρίγκιψ τοῦ
Οστρούγου κλη-
σιάζει τῷ Σμο-
λένοσκῳ.

μαίας. Αὐτὸς δ' ὁ Κωνσταντῖνος, ἡγούμενος ἐξακισχιλίων ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, ἐφάνη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως. Τότε φρικῶδες θέαμα κατέπληξε αὐτὸν καὶ τοὺς κατοίκους· διότι ὁ Σουίσκης ἐνώπιον τῶν Λιθουανῶν ἐκρέμασεν ἀπὸ τῶν τειχῶν πάντας τοὺς συνωμότας, πλὴν τοῦ Ἱεράρχου, τοὺς μὲν ἐνδύσας τὰς σαθερίνας διφθέρας, τὰ σηρικὰ ἢ δαμιασκηνὰ ὑφάσματα, τῶν δὲ ἐξαρτέσας ἀπὸ τοῦ τραχήλου τὰ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα καὶ ποτήρια, δωρηθέντα αὐτοῖς πάντα ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ἐκμαινόμενος δ' ὁ Κωνσταντῖνος ἐφώρμησε πρὸς τὸ Σμόλενσκον, ἀλλὰ, μὴ ζώντων τῶν προδοτῶν, οἱ πολῖται καὶ οἱ στρατιῶται, ἀπομαχόμενοι ἀνδρείως πρὸς τοὺς Λιθουανούς, ἠνάγκασαν αὐτὸν ἰν' ἀποχωρήσῃ, καταλείψῃ δὲ τοῖς Ῥώσοις πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ μέρος τῆς ἀποσκευῆς. Ὁ ἀνάξιος ποιμὴν Βαρσανούφιος ἀπήχθη εἰς τὸν ἐν Δορογοβούζη Μέγαν Ἡγεμόνα, ὅς, δηλώσας τὴν πρὸς τὸν Σουίσκην εὐαρέστησιν καὶ διατάξας τὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ Σμολένοσκου, ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν

(36). Ὁ Λιθουανικὸς στρατὸς κατέλαβε μόνον τὴν Δουβρόβναν, τὸ Μοτίσλαβον καὶ Κρίτσεβον, ὧν οἱ κάτοικοι ἀνενέωσαν τὸν πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον ὄρκον τῆς πίστεως.

Ἐπιθυμῶν ἀναπαύσεως ὁ βασιλεὺς, διέλυσε τὸν στρατόν· ἀλλ' ὁ Μαχμέτης, υἱὸς τοῦ Μεγλί—Γιρέι, μαθὼν τὴν νίκην αὐτοῦ, ἠθέλησεν, ὅπως, ὠφελούμενος ἐξ αὐτῆς, ἐκπορθήσῃ τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν, ὑπ' ἄλλου προδότου, τοῦ στρατηγοῦ Εὐσταθίου Δασκόβιτς, βοηθούμενος. Ἐβρέθη ἤδη περὶ τοῦ Λιθουανοῦ τούτου πρόσφυγος, ὃς ἀξιωθεὶς εὐμενοῦς δεξιώσεως τοῦ Ἰωάννου καὶ ὑπηρετήσας ἐπὶ τινα ἔτη τῷ Βασιλείῳ, ἀπῆλθε πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον κατόπιν τοῦ Κωνσταντίνου Ὄστογίου. Ὁ Δασκόβιτς οὖν οὗτος, λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως ὡς κτήμα τὸ Κάνεβον καὶ Τσερχάσον, ἔχων δὲ πολεμικὰς ἀρετὰς, τουτέστι θάρρος καὶ ἀνδρίαν, κατέστη ἐξάκουστος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Κοζάκων τοῦ Βορυσθένου, ὧν ὑπῆρξεν ὁ Ῥωμύλος (37)· διότι οὗτος ὠργάνωσε καὶ διέταξε τὰ εὐζωνα καὶ δραστήρια καὶ ἀκάματα ταῦτα στρατεύματα, τὰ τὴν Εὐρώπην καταπλήξαντα, ἐξέλεξε στρατηγούς, εἰσήγαγεν αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ἐκάστω δὲ στρατιώτῃ δούς ξίφος καὶ πυροβόλον, ἐπεσκόπει πάντα τὰ κινήματα τοῦ στρατοῦ τῆς Ταυρικῆς, ὃν διέκλειε τῆς εἰς Λιθουανίας ἀγρούσης. Ὁ ἀρχηγὸς δ' οὗτος ἦν τοσοῦτω μᾶλλον ἐπικίνδυνος τῇ Ῥωσσίᾳ, ὅσω ἐγίνωσκεν αὐτὴν· αὐτὸς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Κιέβου Ἀνδρέου Ηρεμίροβιτς ἠνώθη μετὰ τῶν πολυαρίθμων ομάδων τοῦ Μαχμέτ—Γιρέι, σκοπῶν τὴν κατάληψιν τοῦ Τσερνιγόβου, Νοβογορόδου—Σεβρέσκου καὶ Σταροδούβου, ἐνθα οὔτε ἡγεμόνες, οὔτε Μοσχιακὰ στρα-

Νέα ἐπιδρομή τοῦ στρατοῦ τῆς Ταυρικῆς.

τεύματα ὑπῆρχον (38). διότι ὁ τε Σεμιάκιν καὶ ὁ Βασίλειος, ἡγεμῶν τοῦ Σταροδούβου διέτριβον τότε παρὰ τῷ κυριάρχῃ. Καὶ εἶχον μὲν οἱ ἐχθροὶ ἐκτὸς τοῦ πολυαριθμοῦ ἰππικοῦ καὶ μεγάλα τηλεβόλα, ἀλλ' οἱ τοῦ Σεβέρσκου στρατηγοὶ ἔσωσαν τὰς πόλεις ταύτας· διότι, φειδόμενος τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ ὁ Μαχμέτ—Γιρέις, οὐκ ἐφώρμησε, παρὰ τὰς συμβουλάς δὲ τῶν Λιθουανῶν ἀρχηγῶν ἐπέρανε τὴν ἐκστρατείαν διὰ τῆς φυγῆς.

Οὐχ ἤττον ὁμοῦς ὁ Βασίλειος εἶδε μετὰ λύπης, ὅτι ἢ πρὸς τὸ συμφέρον τῆ Λιθουανία προδοσία τοῦ Μεγλί—Γιρέι ἐξασθένηζε τὰς Ῥωσικὰς δυνάμεις· μάτην δ' ἀπεπειράθη ἐπαναγαγεῖν τὸν Χάνην εἰς τὴν προτέραν φιλίαν. Τὸν Τοῦρκον δὲ πρεσβευτὴν, ἔτι ἐν Μόσχᾳ ὄντα, ἀπέπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Βασίλειος μετὰ τοῦ εὐγενοῦς Βασιλείου Κόροβοβ· ἀντεπιστέλλων δὲ πρὸς τὸν σουλτάνον, ἐποιεῖτο λόγον καὶ τῆς ἐπιπορίας τοῦ Μεγλί—Γιρέι, καὶ παρεκάλει τὸν Σελήμ ἵνα ἀπαγορεύσῃ τῷ Χάνῃ τὴν πρὸς τοὺς Λιθουανοὺς φιλίαν. Ὁ Κόροβοβ ἐσπούδασεν, ὅπως συνομολογήσῃ μετὰ τῆς Πύλης καὶ Ῥωσσίας ἐδραίαν συμμαχίαν, ὑπισχνουμένων ἀμοιβαίαν βοήθειαν ἐν παντὶ καιρῷ, πρὸ πάντων δὲ κατὰ τῆς Λιθουανίας καὶ Ταυρικῆς, εἰ μὴ ὁ Μεγλί—Γιρέις ἀπεσπᾶτο ἀπὸ τοῦ Σιγισμούνδου. Ἄλλ' ὁ Κόροβοβ ἀπέτυχε τοῦ σπουδαίου τούτου ἔργου, ἀπεκρίθη δ' ὁ Σελήμ πρὸς τὸν Ἠγεμόνα, ὅτι πέμψει νέον πρεσβευτὴν εἰς Μόσχαν· ἀλλ' οὐκ ἐτήρησε τὸν λόγον τοῦτον, ὡς ἐνασχολούμενος περὶ τὸν πρὸς τὴν Περσίαν πόλεμον, μόνον δὲ ἔθηκαν νόμους περὶ τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας τῶν ἡμετέρων ἐμπόρων ἐν Ἀζόφ καὶ Θεοδοσία.

Ἐν τούτοις ἐτελεύτησεν ὁ Μεγλί—Γιρέις. Ἐπένθει

Δευτέρα πρεσβεία εἰς Κωνσταντινούπολιν.

δ' αὐτὸν δικαίως ἢ Ῥωσσία, εἰ οὗτος ἦν πρὸς τὸν Βασίλειον οἶος καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην. Ὁ ἀξιωματικὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ οὗτος Χάνης περιῆλθεν εἰς βαθὺ γῆρας, ὥστε κατέστη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους σκιά βασιλέως, ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν ἤλπιζε δικαίως πλείονα ἐπιτυχίαν ἐν ταῖς πρὸς τὸν Μαχμέτ Γιρέιν, πρεσβύτερον υἱὸν αὐτοῦ καὶ διάδοχον, πολιτικαῖς σχέσεσιν· ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ νέος Χάνης οὔτε τὸν νοῦν, οὔτε τὰς ἀρετὰς τοῦ πατρὸς εἶχε· διότι παρὰ τὰ παραγγέλματα τοῦ Κορανίου παρεδόθη τῇ ἀμέτρῳ φιλοποσίᾳ καὶ ὑποδουλώθη ταῖς γυναιξί· στερούμενος δὲ τῶν κυβερνητικῶν ἀρετῶν, ἠγάλλετο μόνον διαρπάζων καὶ ἦν ἀληθὴς λήσταρχος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔδειξεν, ὅτι ἐπεζήτει τὴν φιλίαν τῆς Ῥωσσίας, διὸ καὶ μετὰ τιμῶν ἀπέπεμψε τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Τουτσκόβ. Ἀλλ' ὀλίγῳ ὕστερον, μισθαρνῶν τῷ Σιγισμούνδῳ, ἐπέμψεν εἰς Μόσχαν μεγιστᾶνά τινα, ὀνόματι Δουβάν, μετ' ἀναισχύντων καὶ ἀσυστόλων ἀπαιτήσεων· ἔγραψε δὲ, ὅτι ἡ ἄλωσις τοῦ Σμολένσκου λύει τὴν συνθήκην τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Μεγλί—Γιρέιν, δωρησάμενον οἰονεὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Σμολένσκου τῷ Σιγισμούνδῳ· ὅτι ὁ Βασίλειος ἀνάγκη ἀποδοῦναι ταύτην, ὡς καὶ τὸ Βριάνσκον, Σταροδοῦβον, Νοβογόροδον—Σεβέρσκον, Πουτίβλον καὶ πάσας τὰς πόλεις, ἃς ὁ Ἰωάννης ἔλαβε παρὰ τοῦ τελευταίου Χάνη εἰς δεῖγμα εὐμενεΐας. Ὁ Μαχμέτης ἀπῆτει ἔτι τὴν ἀπόλυσιν πάντων τῶν αἰχμαλώτων τῆς Ταυρικῆς, τὸν φόρον τοῦ Ὀδοέβου καὶ πολλὰ πολυτιμα πρᾶγματα καὶ χρήματα, ἠπεῖλει δ' ἐν ἀρνήσει ἐκδικησιν. Μάτην ὁ Μέγας Ἡγεμὼν σπουδάζων, ὅπως σωφρονίσῃ τὸν ἀνόητον τοῦτον βάρβαρον, ἤλπιζεν

Τελευτῇ τοῦ
Μεγλί-Γιρέιν.

Προσβεῖται τοῦ
νέου Χάνη Μεχ-
μέτ Γιρέι καὶ
τοῦ Μεγάλου Ἡ-
γεμόνος.

1515—1566

ἐκ τῆς ἀγαθῆς διαθέσεως μεγιστάνων τινῶν τῆς Ταυρικῆς, ἰδίᾳ δὲ τῆς τοῦ Ἀχμάτη τοῦ Χωλοῦ, δευτέρου υἱοῦ τοῦ Μεγλί—Γιρέι, ἀναδειχθέντος Καλγατῆς παρεμβολῆς, τουτέστι πρώτου ἀξιωματικοῦ μετὰ τὸν Χάνην· διὸ περιβληθεὶς ὁ Μέγας Ἡγεμὼν τὴν ὑπομονήν, ἐξένισε τὸν πρεσβευτὴν διαφερόντως, καὶ πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ Μαχμέτ—Γιρέι ἀπέλυσε τὸν Ἀβδῦλ—Λετίφ, ἔκπτωτον βασιλέα τῆς Καζάνης, κρατούμενον διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Χάνη τῆς Ταυρικῆς ἐχθρικὰς πράξεις, ἐπιτρέψας αὐτῷ τὴν ἐκ νέου παράστασιν ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ τὴν θήραν, ἀλλ' ἠρνήθη ἵνα πέμψῃ αὐτὸν πρὸς τὴν μητέρα, ἐπιθυμοῦσαν συμπορευθῆναι αὐτῷ εἰς Μέκκαν. Ὁ εὐπατρίδης Μομόνοβ, κομίζων τὴν ἀπόκρισιν καὶ τὰ γλίσχρα πρὸς τὸν Χάνην δῶρα, παρηγγέλθη εἰπεῖν τῷ Μαχμέτῃ, ὅτι τὸ ἄριστον τῶν ἀξιώσεων αὐτοῦ ἦν ἀποτέλεσμα τῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ Σιγισμούνδου· ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν εἶχεν ἀμετάθετον ἀπόφασιν ἵνα οὐ μόνον διὰ παντὸς κρατῆ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Σμολένσκου, ἀλλὰ καὶ ἀφέλῃ τοῦ βασιλέως πάσας τὰς ἄλλας ἀρχαίας πόλεις ἡμῶν· ὅτι τὸ κράτος τοῦ Μεγλί—Γιρέι ἐκρατύνθη ὑπὸ τῆς πρὸς τοὺς Ῥώσους συμμαχίας, οὐχὶ δ' ὑπὸ τῆς πρὸς τοὺς Λιθουανούς· τέλος ὅτι ὁ Βασίλειος ἐπροθυμεῖτο τὴν ἀνανέωσιν τῆς συμμαχίας, εἰ ὁ Χάνης, εἰλικρινῆ τρέφων φίλιαν, ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ κατέπαυε τὰ ἐχθρικὰ ἔργα· διότι ὅτε ὁ πρεσβευτὴς αὐτοῦ ἀπήρχετο τῆς Μόσχας, τὰ ἐκ Ταυρικῆς στρατεύματα ἐπέπεσον κατὰ τῶν Μεστσερίων καὶ συνεσώρευοντο περὶ τὸ Ἀζόφ, ἀπειλοῦντες τὰ ὅρια τῆς Ῥεζάνης. Τὸ σπουδαιότατον δ' ἔργον τοῦ Μομόνοβ ἦν ἡ πρὸς ἡμᾶς πρόσκλησις τῶν πρώτων ἀρχόντων τοῦ Χάνη.

Δύο περιστατικά συνήργησαν κατ' ἀρχὰς πρὸς τὴν εὐόδωσιν τῶν διαπραγματεύσεων τούτων. Μάτην ἀναμμένων νέα δῶρα παρὰ τοῦ Σιγισμούνδου ὁ Μαχμέτ-Γιρέις, ἔμαθεν, ὅτι, ὁ σουλτάνος ἐτίμα διαφερόντως τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα. Καίτοι ὁ Μαμόνοβ πολλάκις ἐξυβρίσθη ὑπὸ τῶν ἀκολάστων αὐλικῶν, καίτοι ὁ Μαχμέτ—Γιρέις ἠτιάθη τὴν γλισχρότητα τοῦ Βασιλείου, ἐδήλωσεν ὅμως τὴν ἐπιθυμίαν ἵν' ἀποσπασθῇ τοῦ βασιλέως· οἶκοθεν δὲ προέτεινεν, ὅτι πέμψει ἓνα τὸν υἱὸν εἰς Ῥωσσίαν ὡς ἐγγύην τῆς συμμαχίας, εἰ ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀπέσπελλε διὰ τῶν ποταμῶν ἰσχυρὸν ἐπὶ τὸ Ἀστραχάνιον στρατόν. Ἦδη δ' ἡ συνθήκη ἦν συντεταγμένη, ὑπελείπετο δὲ μόνον ὁ τῆς ἐκτελέσεως ὄρκος, κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ μνημοσύνου τοῦ Μεγλί—Γιρέι· ἀλλ' ὁ Σιγισμούνδος προλαβὼν ἐγκαίρως, ἔπεμψε πρὸς τὸν Χάνην τριάκοντα χιλιάδας χρυσῶν (39)· ἐπομένως ἐπελάθοντο τῆς συνθήκης, οὐκέτι δὲ ἤκροῶντο τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Μόσχας, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Μαχμέτ-Γιρέι, ὁ βασιλόπαις Βογατήρ, ἐμβαλὼν εἰς Ῥωσσίαν, μετὰ πειναλέων ομάδων, διότι ἐκ τοῦ ὑπερβάλλοντος καύσωνος τοῦ θέρους τὰ λήθα καὶ οἱ λειμῶνες τῆς Ταυρικῆς κατεστράφησαν, ἐκπορθήσας δὲ τὰς κώμας τῶν Μεστσερίων καὶ Ῥεζάνης, ἀπεχίρρησεν. Ἀποκρινόμενος δ' ὁ Χάνης πρὸς τὰς δικαίας αἰτιάσεις τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα συγχωρήσῃ τὴν νεανικὴν διαγωγὴν τοῦ βασιλόπαιδος, βεβαιῶν αὐτὸν, ὅτι αὐτογνωμόνως ἐτάραξε τὰς Ῥωσικὰς κτήσεις. Καὶ ὅμως αἱ εἰρηνικαὶ σχέσεις τῶν δυνάμεων τούτων οὐκέτι ἔπαυσαν· τὸν δὲ πρὸ μικροῦ τελευτήσαντα Μαμόνοβ διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ εὐπατρίδου Τσαδρίν, ἀγγλίνους καὶ δραστήριος ἀνὴρ.

δὲν ὁ Καλγᾶ—'Αχμέτης, ἀδελφὸς τοῦ Χάνη, προθύμως ἐβοήθει διὰ τὸ κατὰ Λιθουανίας μῖσος καὶ τὴν φιλίαν πρὸς τὴν 'Ρωσσίαν, ἔνθα προητοίμαζεν ἑαυτῷ ἀσφαλὲς ἄσυλον ἐν καιρῷ ἀτυχιῶν. Ἐλεγε δὲ τῷ πρεσβευτῇ τῆς Μόσχας· « Ζῶμεν ἐν δυσχρήστῳ ἐπο-
 » χῆ· ὁ πατήρ μου ἦρχε πάντων, τῶν τε υἱῶν καὶ
 » μεγιστάνων· νῦν δὲ καὶ ὁ ἀδελφός μου βασιλεὺς,
 » καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ οἱ μεγιστᾶνες.» Τὴν ἀλήθειαν
 τούτων ἀπέδειξεν ὁ Γαλγᾶς διὰ τῶν ἰδίων ἔργων·
 διότι, ἀρχὼν τοῦ Ὀτσάκοβ, ἐνέβαλεν εἰς Λιθουανίαν,
 ὀλιγωρῶν τῆς φιλίας τοῦ Μαχμέτ—Γιρέι καὶ Σιγι-
 σμούνδου. Ἐγραψε δὲ τότε πρὸς τὸν Βασίλειον·
 « Μηδὲν ἄλλο ἀναλογιζόμενος, λάβε ὑπὲρ ἐμοῦ τὸ
 » Κίεβον, ἐγὼ δὲ βοηθήσω σοι πρὸς κατάκτησιν τῆς
 » Βίλνας, τῶν Τροκῶν καὶ ἀπάσης τῆς Λιθουανίας.»
 Ἄλλ' οἱ μεγιστᾶνες, φιλικῶς ὡσαύτως διακείμενοι πρὸς
 τοὺς 'Ρώσους, ἐχθρικῶς δὲ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς
 Πολωνίας, ἐβεβαίουν, ὅτι ὁ Χάνης προδόσει τοῦτον,
 εἰ ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἐδεικνύετο μεγαλοδωρότερος, πρὸς
 δὲ τὸν Μαχμέτ—Γιρέιν ἔλεγον, ὅτι ἡ 'Ρωσσία ἐσκό-
 πει ἵνα βοηθήσῃ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ Νογαίσις καὶ
 τοῖς τοῦ Ἀστραχανίου, εἰ μὴ προὔτιμα τῆς συμμαχίας
 τῆς Λιθουανίας τὴν 'Ρωσσικὴν. Οἱ μεγιστᾶνες οὗτοι
 καὶ ἡ ἀναίσχυντος πλεονεξία τοῦ Χάνη συνετέλεσαν,
 ὅπως οὗτος, λαμβάνων διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸν χρυ-
 σὸν τοῦ Σιγισμούνδου, διὰ τῆς ἐτέρας γυμνώσῃ τὸ
 ξίφος κατὰ τῆς χώρας αὐτοῦ οὐχὶ χάριν τῶν συμ-
 φερόντων τῇ 'Ρωσσίᾳ, ἀλλὰ μόνον χάριν τῆς
 ἀπληστίας αὐτοῦ, πέμψας τεσσαράκοντα χιλιάδας ἰπ-
 πέων πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς
 Λιθουανίας. Ὁ βάρβαρος οὗτος οὐδόλως ἐφοβεῖτο

τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἀπιστίας, γινώσκων, ὅτι ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Λιθουανία συγχωρήσωσιν αὐτῷ πάντα, ἐλπίζουσαι ἵνα διὰ αὐτοῦ βλάπτωσιν ἀλλήλας. Ἄλλ' ὁμως ἀπροσδόκητον συμβεβηκὸς ἠνάγκασεν αὐτὸν μετ' οὐ πολὺ εἰς ἐπιζήτησιν τῆς φιλίας τοῦ ἡγεμόνου τῆς Μόσχας.

Ὁ Μαχμέτ—Ἄμιν, βασιλεὺς τῆς Καζάνης, περιέπεσε χαλεπῇ νόσῳ· διότι κατὰ τὸν χρονογράφον τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔβρουε πύου καὶ σκωλήκων· μάτην δὲ μετεπέμψατο ἰατροὺς καὶ μάγους· διότι τὰ φάρμακα αὐτῶν οὐδαμῶς ἀνεκούφισαν τὰς ἀλγηδόνας. Ὅθεν ἡ ἀποφορὰ τοῦ σηπομένου σώματος διέφθειρε τὸν ἀέρα. Ἀπεδίδου δὲ τὴν τιμωρίαν ταύτην τῇ θεομηνίᾳ διὰ τὴν παράνομον σφαγὴν πλείστων Ῥώσων καὶ ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα. διὸ ἔλεγε πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν· «Ὁ Θεὸς τῶν Ῥώσων τιμωρεῖ με· διότι ὁ Ἰωάννης ἦν ἐμοὶ ἀντὶ πατρὸς, ἐγὼ δὲ, ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ δολίου γυναικὸς, ἀντήμειψα δι' ἀχαριστίας τὸν εὐεργέτην. Νῦν ἀπόλωλα· πρὸς τί ἐμοὶ ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσὸς, θρόνος καὶ διάδημα, καὶ κλίνη πολύτιμος, καὶ γυναῖκες ὠραῖαι; καταλείπω αὐτὰ ἄλλοις.» Καταπραύγων δὲ τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ βίου αὐτοῦ, διεβεβαίωσε τὸν Βασίλειον, ὅτι μετεμελήθη εἰλικρινῶς· διὸ ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν τριακοσίους ἵππους, ἐσκευασμένους διὰ πολυτελῶν ἐφιππίων καὶ ἐρυθρῶν ἐφесτρίδων, βασιλικὴν πανοπλίαν, ἀσπίδα, σὺν τούτοις δὲ καὶ σκηνήν, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, τοσοῦτον πλουσίαν καὶ εὐεργῆ, ὥστε ἐθαύμασαν αὐτὴν οἱ τότε ἐν Μόσχᾳ Γερμανοὶ ἔμποροι. Οἱ πρεσβευταὶ τῆς Καζάνης ἤτησαν παρὰ τοῦ Μεγά-

Νόνος καὶ πρεσβεῖα τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης.

1515—1416

λου Ἡγεμόνος τὸν Λετίφ ὡς κυριάρχην, εἰ μετήλλαττε τὸν βίον ὁ Μαχμέτ—Ἄμιν, ἀναδεχόμενοι ἵνα διὰ παντός ὑπέικωσι τῷ μονάρχῃ τῆς Μόσχας καὶ δέχωνται τοὺς βασιλεῖς μόνον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Συνταχθέντος δ' ἐγγράφου πρὸς ταῦτα, ὁ εὐπατρίδης Τουτοκόβ ἐκόμισεν αὐτὸ εἰς Καζάνην, ὁ δὲ Βασιλεὺς, οἱ μεγιστᾶνες καὶ ὁ λαὸς ἐπεκύρωσαν αὐτὸ ἐνόρκως. Εὐνοίαν δὲ δηλῶν πρὸς τὸν Μαχμέτ—Ἄμιν ὁ Βασίλειος, ἔδωκε τῷ Λετίφ τὴν Κοσίραν.

Ἡ τύχη τῆς Καζάνης ἐξήγειρε τὸν Χάνην τῆς Κριμαίας, φοβούμενον μὴ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῆς καλέσωσιν εἰς τὸν θρόνον τινὰ τῶν μισητῶν αὐτῷ βοσιλοπαίδων τοῦ Ἀστραχανίου. Διὸ ἐπεμψεν εἰς Μόσχαν μεγιστᾶνά τινα ἐγχειρίσοντα τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι φιλοφρονητικὴν ἐπιστολήν, ἐν ἧ ἔνεκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ ἐκπορθήσει τῆς Λιθουανίας· ὑπέσχετο δὲ τὴν ἄμεσον ἀπόλυσιν πάντων τῶν ἐκ Μόσχας αἰχμαλώτων καὶ τὴν διομολόγησιν νέας πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συνθήκης, εἰ ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀνηγόρευε τὸν Λετίφ Βασιλέα τῆς Καζάνης, ἀφήρει τὴν πολίχνην τῶν Μεσσερίων, ἀρχαῖον κτῆμα τοῦ Νορδοουλάτ, ἀπὸ τοῦ ὑπηρετοῦντος αὐτῷ βασιλόπαιδος Ἀστραχανίου, Σιγ—Ἀλεί, παρεχώρει αὐτὴν ᾧ τινι τῶν υἱῶν τοῦ Μαχμέτ—Γιρέι ἤθελε, καὶ ἐπολέμει πρὸς τὸ Ἀστραχάνιον. Καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν ὁ Βασίλειος ἠρνήθη τὴν τελευταίαν ταύτην αἴτησιν, ἀλλ' ἐπὶ τέλος συνήνεσεν. Ἐφαίνετο δὲ ὅτι πάντα τὰ προσκόμματα ἤρθησαν ἐκ τοῦ μέσου. Ὅθεν ἐν Μόσχᾳ ἀνέμενον τοὺς κομιστὰς τῆς συνθήκης νέους πρέσβεις τοῦ Χάνη, ἀλλ' οὐκ ἤλθον. Ἐμαθε δὲ, μετ' οὐ πολὺ ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ὅτι ὁ ἀκάματος, ὡς αὐτὸς, Σιγισμουῦνδος,

γινώσκων πᾶσαν τὴν σπουδαιότητα τῆς φιλίας τοῦ Χάνη, ἐπενόησεν ὅπως διὰ πλουσίων δώρων προσελκύσῃ ἑαυτῷ τὸν Χάνην.

1517.

Εἰκοσακισχίλιοι οὖν ἄνδρες ἐκ τῆς Ταυρικῆς εἰσέβαλον ἀπροσδοκῆτως εἰς Ῥωσσίαν, πορθοῦντες καὶ καίοντες· προὔχώρησαν δὲ μέχρι Τούλας, ἔνθα ἀπήντησαν αὐτοῖς οἱ πρίγκιπες Ὀδοέβσκη καὶ Βοροτίνσκη. Ἄλλ' οἱ ἄρπαγες ἐτιμωρήθησαν, σωζόμενοι δὲ διὰ τῆς φυγῆς, ἐπνίγοντο ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ ἔλεσιν, ἢ ἐφονεύοντο ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ στρατιωτῶν, οἵτινες, ἐνεδρεύοντες ἐν τοῖς δάσεσιν, ἐμυσολάβουν αὐτοὺς καὶ ἀπέκτεινον, ὥστε ὀλιγάριθμοι ἐπανῆλθον οἴκαδε γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδητοι. Μετὰ τινος δὲ μῆνας ὁ Σεμιάκιν ἀπεδίωξε τῆς ἐπαρχίας Πουτίθλου τοὺς ἐκ τῆς Κριμαίας καὶ κατέστρεψεν αὐτοὺς πέραν τοῦ Σούλα.

Ἀποτυχῶν τῶν πρὸς τὸν Χάνην διαπραγματεύσεων ὁ Βασίλειος, ἐκτῆσατο ἐν Εὐρώπῃ δύο ἐνδόξους καὶ εἰλικρινεῖς φίλους. Ἀπὸ τοῦ 1513 πρεσβευτὴς τις τοῦ Ἰωάννου, βασιλέως τῆς Δανίας, ἦλθεν εἰς Μόσχαν ἅμα μὲν ἐνεκεν ὑποθέσεων τῆς Σουηδίας, ἅμα δὲ, ὅπως προτρέψῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ἔνωσιν Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς, ὡς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔγραψε πρὸς τὸν Μαξιμιλιανὸν καὶ Λουδοβίκον τὸν Β' (40). Χριστιανὸς δ' ὁ Β', υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, διαβόητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπ' ὠμότητι καὶ κληθεὶς Νέρων τῆς Ἄρκτου, συνωμολόγησε τῷ 1517 τῇ Ῥωσσίᾳ ἐπίσημον συνθήκην, καθ' ἣν αἱ δύο δυνάμεις ὤφειλον ἵνα πολεμῶσιν ἀπὸ κοινοῦ ὅτε καὶ ὅπου ἦν δυνατὸν πρὸς τὴν Σουηδίαν καὶ Πολωνίαν (41), καὶ περ τῷ 1510 τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος

Συμμαχία πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας.

συνομολογησάντων τῇ πρώτῃ ἑξηκοντούτῃ ἀνακωχῇν. Ὁ Μικουλίν, πρεσβευτῆς τῆς Ῥωσσίας, διέμενεν ἐν Κοπενχάγη, ὁ δὲ τοῦ Χριστιανοῦ, Δαβίδ Γερόλτος, ἐν Μόσχα. Ὅθεν ὁ Βασίλειος ἐπέτρεψε τοῖς Δανοῖς ἐμπόροις τηρεῖν ναὸν ἐν Νοβογορόδω καὶ ἐμπορεύεσθαι ἐλευθέρως ἐν Ῥωσσίᾳ· καὶ ὁ μὲν Χριστιανὸς, κινῶν πάντα λίθον, ὅπως ὑποτάξῃ ἑαυτῷ τὴν ἀρχαίαν Σκανδιναβίαν, οὐκ ἐδύνατο συμπρᾶξαι ἡμῖν κατὰ τοῦ Σιγισμοῦνδου, ὁ δὲ Βασίλειος, πολεμῶν πρὸς τὴν Λιθουανίαν, ἤρχετο μόνον τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Χριστιανοῦ ἐν τῷ πρὸς τὸν κυβερνήτην τῆς Σουηδίας Στουρ πολέμῳ. Ἄλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἡγεμόνων ἀρμονία ἐτάραττε μέγਾਲως τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν· διότι ὁ μὲν Σιγισμοῦνδος ἐφοβεῖτο τὴν Δανίαν, ἡ δὲ Σουηδία τὴν Ῥωσσίαν.

Συμμαχία πρὸς
τὸ Γερμανικὸν
τάγμα.

Ἄλλος σύμμαχος τῆς Ῥωσσίας ἦν τότε ὁ Ἄλβρέχτος τοῦ Βραδεμβούργου, μέγας ταξιάρχης τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος. Τὸ θερμουργὸν τῆς στρατιωτικῆς ταύτης ἀδελφότητος, καθωσιωμένης ὑπὸ τῆς πίστεως καὶ ἀρετῆς, ἀξιομνημονεύτου δ' ἐπὶ μεγαλοψυχίᾳ καὶ δόξῃ τῶν πρώτων θεμελιωτῶν αὐτῆς, ἐξέλιπεν ἐν ταῖς χώραις τῆς ἄρκτου, διότι ὁ πλοῦτος οὐδόλως ἀναπληροῖ τὰς ἀρετάς· ὥστε οἱ ἰσχυροὶ ἄλλοτε διὰ τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ βίου ἱππῶται συνεῖδον τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆς. Οἱ νικηταὶ οὗτοι τῶν ἀπίστων ὑπεδουλώθησαν κατόπιν τοῖς ἀδελφοῖς χριστιανοῖς, καὶ ἤδη ὁ Κασιμίρος, ὡς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, ἀφείλοντο αὐτῶν πολλὰς πόλεις, καλοῦντες τὸν μέγαν ταξιάρχην ὑποτελεῖν αὐτῶν, ὥστε τὸ τάγμα ἐτήκετο ταπεινούμενον. Ἐπιθυμοῦντες δ' οἱ ἱππῶται τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀρχαίας δόξης καὶ ἀνεξαρτησίας

καὶ τῶν κτημάτων, ἐπεκαλέσαντο ἀλλεπαλλήλως τὴν προστασίαν τοῦ Πάπα καὶ τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος. Τέλος δὲ ἀπέβλεψαν, ὡς εἰκὸς, εἰς τὴν Ἑρωςσίαν, διότι μόνοι ἡμεῖς ἐπεθυμοῦμεν τὴν ἐξασθένειν τοῦ Σιγισμούνδου. Καὶ ἀληθὲς μὲν ἐστίν, ὅτι τὸ τάγμα, ἀντιλαμβανόμενον τῆς Λιβονίας, πολλάκις ἐδυσφήμει ἡμᾶς ἐν Εὐρώπῃ ὡς κακούργους, ἀπίστους καὶ αἰρετικούς, ἀλλὰ αἱ μομφαὶ αὗται περιέπεσον εἰς λήθην, οἱ δὲ σταυροφόροι ἱππῶται τῆς Ἱερουσαλήμ ἔτειναν πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα φιλικὴν χεῖρα· διὸ ὁ Ἀλβρέχτος ἐπεμψεν εἰς Μόσχαν τὸν Δίδριχον Σχόμβεργον, ἀξιωματικὸν τοῦ τάγματος, ὃν ὑπεδέχθησαν φιλοφρονέστατα. Κατὰ τὴν πρώτην δ' ἐβδομάδα τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ὅτε συνήθως ἡ Αὐλὴ ἐντελῶς σχολάζει, ὁ Σχόμβεργος πολλάκις συνδιελέχθη μετὰ τῶν εὐπατριδῶν, ἐκλήθη τὸ σάββατον ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, τῇ δ' ἐπαύριον ἤκουσε μετ' αὐτοῦ τὴν θεῖαν λειτουργίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Εἶτα δὲ συνέθεντο συμμαχίαν εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας (42). Καὶ ὁ μὲν μέγας ταξιάρχης ἤτει κατὰ μῆνα ἐξήκοντα χιλιάδας Ῥηνικῶν χρυσῶν πρὸς διατροφήν δεκακισχιλίων πεζῶν καὶ δισχιλίων ἱππέων, ὁ δὲ Βασίλειος ὑπέσχετο τὴν ποσότητα ταύτην, εἰ οἱ Γερμανοὶ κατελάμβανον τὸ Τόρνον, Δάντισκον, Μαριεμβέρδερ καὶ Ἐλβίγγαν, καὶ προῦχώρουν μέχρι Κρακοβίας. Ἀλλὰ οὐκ ἤθελεν ἵνα προσγράψῃ ἐν τῇ συνθήκῃ τὸ ἀναγκαῖον ἄρθρον, ὅπως εἰρηνεύῃ μετὰ τοῦ Σιγισμούνδου πρὸ τῆς ἀφαιρέσεως ἀπ' αὐτοῦ πασῶν τῶν Πρωσικῶν πόλεων, ὡς καὶ τῶν ἀνηκουσῶν πάλαι ποτε τῇ Ἑρωςσίᾳ, εἰπὼν πρὸς τὸν Σχόμβεργον· «Ἀνάγκη ἵνα ὑμεῖς

»δῶτε ὑποσχέσεις, διότι οὐκέτι ἤρξασθε τοῦ πολέμου· ἡμεῖς δὲ ἀπὸ πολλοῦ ἐσμεν ἐν στρατείᾳ καὶ »κακοποιούμεν τὸν ἐχθρὸν ὅσον οἶόν τε.» Συνέθεντο δὲ τὸ ἀπόρρητον τῆς συνθήκης ταύτης, ὅπως μὴ διατάξῃ τὰ τῆς ἀμόνης ὁ βασιλεὺς. Λαβὼν δ' ὁ Σχόμπεργος σηρικὸν ἐπενδύτην, τεσσαράκοντα σαθέρια καὶ δισχίλια δέρματα σκιούρων, ἐπανάστρεψεν εἰς Καινισβέργην μετὰ τοῦ Ζαγρέτσκη, εὐγενοῦς Ῥώσσου, ἔνθα ἀντήλλαξαν καὶ ἐμπέδωσαν δι' ὄρκου τὴν συνθήκην. Ὁ Μέγας ταξιάρχης ἦτει παρὰ τοῦ Βασιλείου τὴν ταχεῖαν εἰς Καινισβέργην ἀποστολὴν 625 πουδίων ἀργύρου, ὅπως οἱ αὐτόθι Ῥῶσσοι ὑπάλληλοι κόπτωσιν ἐξ αὐτοῦ νομίσματα πρὸς ἐπάρκειαν τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ ὁ νέος πρεσβευτῆς, ὁ Μελχιόρος Ῥοβενστάιν ἐπέμφθη εἰς Μόσχαν, πρὸς ὃν ὁ Βασίλειος ἀπεκρίθη, ὅτι ὁ ἄργυρος ἦν ἔτοιμος, ἀλλὰ πρότερον ἀνάγκη πολεμεῖν. Ὁ δὲ γηραιὸς Πλεττεμβέργος, μέγας ταξιάρχης τοῦ Λιβονικοῦ τάγματος, οὐδόλως συμμετέσχε τῆς συμμαχίας ταύτης· διότι διὰ τὸ πρὸς τοὺς Ῥώσσους ἄσπονδον μῖσος αὐτοῦ ἠύχετο ἐπιτυχίαν τῷ βασιλεῖ τῆς Πολωνίας πρὸς βλάβην μάλιστα τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος, διὸ καὶ κατὰ τὸν Λιθουανικὸν πόλεμον ἀνήγγελλε τῷ ταξιάρχῃ τῆς Πρωσίας μετὰ λύπης μὲν τὰς τῶν Ῥώσσων ἐπιτυχίας, μετὰ χαρᾶς δὲ, τὰς ἀτυχίας (43), καὶ τοι οὐδὲν ἠλπίζεν ἐκ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ βασιλέως, ἠναγκασμένος ἀποβαλεῖν τὴν φιλίαν αὐτοῦ, ὅπως θεραπεύῃ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὅπερ ἀκροσφαλὲς πρὸς ἀσθενὲς κράτος!

Πέμπων τὸν Ζαγρέτσκη εἰς Καινισβέργην ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, παρήγγειλεν αὐτῷ ἵνα ἐξετάσῃ περὶ

τῶν σχέσεων τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας καὶ τὴν δημοκρατίαν τῆς Ἑνετίας, μάθη δὲ ἂν σκοπῇ ἀποστεῖλαι πρεσβείαν εἰς Μόσχαν· τέλος ποῖαι ἦσαν αἱ πολιτικαὶ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον (44). Ὁ δὲ Βασίλειος οὐδεμίαν ἤλπιζε βοήθειαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ· διότι ἔμαθεν, ὅτι συνῆλθον εἰς ταῦτὸ ἐν Βιέννῃ ὁ ἡγεμὼν οὗτος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγρίας καὶ ὁ τῆς Πολωνίας, χρηματιζόμενοι περὶ ἐπιγαμιῶν· τούναντίον δ' ἐπεθύμει, ὅπως ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀναδεχθῇ τὴν καταλλαγὴν τῆς Λιθουανίας καὶ Ἑρυσσίας, ὡς ἀμφοτέρων ποθουσῶν ἀνάπαυσιν, πολὺ δὲ μᾶλλον τῆς πρώτης. Καὶ ὁ μὲν Μέγας Ἡγεμὼν εἰσίγα, ὁ δὲ Σιγισμουῦνδος παρεχάλει τὸν αὐτοκράτορα ὅπως παράσχη τὴν εἰρήνην πρὸς τὸ βασίλειον αὐτοῦ. Τῶντι, ὀλίγῳ ὕστερον ἦλθεν εἰς Μόσχαν ὡς πρεσβευτῆς τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης ὁ βαρῶνος Ἑρβεστάιν (45), συνετὸς καὶ πολυμαθὴς ἀνὴρ. Παραστάς δ' οὗτος πρὸς τὸν Βασίλειον, διέγραψε περιπαθῶς καὶ εὐγλώττως τὰ δεινὰ τὰ ἐκ τῆς ἀλληλομαχίας τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ χριστιανῶν καὶ τὸν θρίαμβον τῶν ἀσεβῶν σουλτάνων, οἵτινες, ὠφελούμενοι ἐκ τῶν διχονοιῶν τούτων, κυριεύουσι χωρῶν καὶ βασιλείων. Ἐλεγε δ' ἐν τῷ ἀξιομνημονεύτῳ αὐτοῦ πρεσβευτικῷ λόγῳ· «Πρὸς τί οἱ μονάρχαι ἄρχουσι; Πρὸς τὸ ἀγαθὸν τῆς πίστεως καὶ πρὸς ἡσυχίαν τῶν ὑπηκόων; Τοιαῦτα διενοεῖτο πάντοτε ὁ αὐτοκράτωρ, πολεμῶν οὐχὶ ἐκ κενοδοξίας, οὔτε πρὸς κτήσιν τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλὰ πρὸς τιμωρίαν τῶν φιλοταράχων, ὀλιγωρῶν τοῦ κινδύνου καὶ πρῶτος μετ' ὀλίγων νικῶν· διότι ὁ κύριος προστατεύει τῆς ἀρετῆς. Ὁ Πάπας καὶ πᾶσα

Πρεσβεία τοῦ
αὐτοκράτορος
Μαξιμιλιανοῦ.

» ἡ Ἰταλία συνεμάχησαν αὐτῷ· ἡ Ἰσπανία, Νεά-
 » πολις, Σικελία καὶ εἰκοσιῆς ἄλλα βασιλεία ὁμο-
 » λογοῦσι τὸν ἔγγονον αὐτοῦ Κάρολον ὡς νόμιμον
 » κληρονόμον καὶ μονάρχην· ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτο-
 » γαλλίας συγγενὴς αὐτοῦ ἐστίν, ὁ δὲ τῆς Ἀγγλίας
 » ἀνέκαθεν θερμὸς φίλος· ὁ τῆς Δανίας καὶ Οὐγγρίας
 » εἰσὶ τέκνα καὶ ἀδελφοί, διότι ἔγημαν τὰς ἐγγόνους
 » τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ὁ δὲ τῆς Πολωνίας δηλοῖ αὐτῷ
 » πίστιν ἀπεριόριστον. Οὐδὲν λέγω περὶ τῆς μεγα-
 » λειότητος ὑμῶν, διότι γινώσκεις τὴν εἰλικρινῆ καὶ
 » ἀμοιβαίαν ἀγάπην τὴν ἐνοῦσαν ὑμᾶς. Μόνον ὁ βα-
 » σιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ ἡ Ἐνετία, ἀποβλέποντες
 » εἰς ἴδια συμφέροντα, καὶ ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὸ ἀγα-
 » θὸν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, οὐ μετέχουσι τῆς
 » ἀδελφικῆς ταύτης συμμαχίας πάσης τῆς Εὐρώπης,
 » ἀλλ' ἐδήλωσαν ἤδη τὴν πρὸς τὴν εἰρήνην ἀγάπην·
 » ὡς δ' ἔμαθον, καὶ συνθήκη διωμολογήθη. Νῦν δὲ ἂν
 » τις ἐπιβλέψῃ τὴν οἰκουμένην ἀπ' ἀνατολῶν μέχρι
 » δυσμῶν, καὶ ἀπὸ νότου μέχρις ἄρκτου, τίς τῶν
 » ὀρθοδόξων ἡγεμόνων οὐκ ἔστι συνδεδεμένος τῷ
 » αὐτοκράτορι διὰ συγγενείας καὶ φιλίας; Πάντες ἀ-
 » πολαύουσι βαθείας εἰρήνης, ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας
 » καὶ Λιθουανίας. Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀπέστειλέ με παρὰ
 » τῆ ὑμετέρα μεγαλειότητι, ἔνδοξε μονάρχα, ὅπως
 » σὺ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν Θεοῦ ἀποκαταστήσῃς
 » τὴν ἡσυχίαν τῆ χριστιανωσύνης καὶ τῆ σῆ χώρα·
 » διότι ἐκ μὲν τῆς εἰρήνης ἀκμάζουσιν αἱ βασιλεῖαι,
 » ἐκ δὲ τοῦ πολέμου ἐκνευρίζονται. Ἡ νίκη ἀβεβαία
 » ἐστίν. Μέχρις ἐνταῦθα ἐλάλησα ἐν ὀνόματι τοῦ
 » κυριάρχου μου, προστίθημι δ' ἤδη, ὅτι, διερχόμενος
 » διὰ τῆς Βίλνας, ἔμαθον παρ' αὐτοῦ τοῦ Τούρκου πρε-

»σβευτοῦ, ὅτι ὁ σουλτάνος ἐκυρίευσεν τῆς Δαμασκοῦ
 »καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Αἰγύπτου· ὁδοιπόρος δὲ
 »ἀξιόπιστος, ἐκεῖθεν ἐλθὼν, ἐβεβαίωσε ταῦτα. Ἡγεμῶν,
 »εἰ πρὸ τῶν συμβεβηκότων τούτων ἢ δύναμις τοῦ
 »σουλτάνου ἐφόβει εὐλόγως ἡμᾶς, ἢ νίκη αὐτοῦ οὐκ
 »ἐπαυξάνει ἄρα τὸν φόβον τοῦτον;». Ὁ πολυμα-
 θῆς πρεσβευτῆς ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ πολλὰ περὶ Φι-
 λίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν Μακεδόνων εἶπεν, ἐγκω-
 μιάζων μὲν τὰς εἰρηναίας τοῦ πατρὸς διαθέσεις, ψέ-
 γων δὲ τὴν ἀπληστον τοῦ υἱοῦ φιλοδοξίαν, κτλ.

Ὁ Βασίλειος εἶχε δικαίας αἰτιάσεις κατὰ τοῦ αὐτο-
 κράτορος διὰ τὴν παραβίασιν τῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας
 συνομολογηθείσης συνθήκης, ἀλλὰ γινώσκων, ὅτι αἱ
 αἰτιάσεις αὗται ἀνωφελεῖς εἰσι, καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ
 πᾶν εὐχερῶς συγχωρεῖ, ἀπέδειξε πρὸς αὐτὸν εὐ-
 γνωμοσύνην διὰ τὴν καλὴν διάθεσιν αὐτοῦ καὶ προθυ-
 μίαν πρὸς τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Μαξιμιλιανός, ἀναδεχό-
 μενος ἐντελῆ ἀμεροληψίαν ἐν τῇ μεσιτεία, μάλιστα
 δὲ καὶ κήρυξιν πολέμου πρὸς τὴν Λιθουανίαν, εἰ αὖ-
 τη ἀπέρριπτε τὰς προταθησομένας αὐτῇ μετρίας καὶ
 δικαίας, καὶ ἐντίμους προτάσεις τῆς εἰρήνης, ἐδήλωσε
 τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ὀρισθῆι τὸς τῶν συνεντεύξεων
 τῶν πρεσβευτῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ Λιθουανίας ἢ Δα-
 νία, ἢ τὰ μεθόρια, ἢ ἡ Ῥήγα. Ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡγε-
 μῶν ἀπεκρίθη πρὸς τοῦτο, ὅτι αἱ διαπραγματεύ-
 σεις ἀνάγκη ἐστίν, ἵνα γείνωσιν ἐν Μόσχᾳ, ὡς τοῦτο
 πάντοτε ἐγίνετο· παρήγγειλε δὲ τὴν ἔκδοσιν ὑπὲρ τῶν
 πρεσβευτῶν τοῦ βασιλέως ἀσφαλιστικοῦ γράμ-
 ματος, ἐν ᾧ ἐκαλεῖτο ἡγεμῶν Σμολένσκου (46). Τῇ
 πρεσβείᾳ δὲ ταύτῃ, συγχειμένη ἐκ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ
 Μοχιλέβου Ἰωάννου Στσιτά, τοῦ γραμματέως τῆς ἐ-
 (N. Καραμζ. Τομ. 7.)

πικρατείας καὶ ἑβδομήκοντα εὐγενῶν, οὐκ ἐπετράπη ἢ εἰς Μόσχαν εἴσοδος, διαταχθεῖση ἵνα διαμείνη ἐν Δορογομιλόβω· διότι ὁ Βασίλειος ἔμαθεν, ὅτι ὁ τοῦ Σιγισμούνδου στρατὸς ἐνέβαλεν εἰς τὰ ἡμέτερα ὄρια, αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς ἦν ἐν Πολότσκῳ μετὰ τοῦ στρατοῦ τῆς ἐφεδρείας.

1517.

Ἡ ἐπίδρομὴ αὐτὴ ἐγένετο δι' ἐκδίκησιν· διότι πρότινος χρόνου ὁ Ἄνδρέας Σαβοῦροβ, στρατηγὸς τοῦ Πσκόβου, εἰσήλασεν εἰς Λιθουανίαν μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσηνέχθη ἡσύχως, μηδαμῶς βλάπτων τοὺς κατοίκους, μείνας δὲ παρὰ τὸ Ῥόσλαβον ἐκήρυξε τοῖς πολίταις, ὅτι ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος εἰς τὸν Σιγισμούνδον. Οἱ δὲ κάτοικοι, πιστεύσαντες τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ἔπεμψαν πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς φίλον σιτία· ἀλλ' ὠφελούμενος ὁ Σαβοῦροβ ἐξ ἀγοραίας τινὸς ἡμέρας κατέλαβε τὸ Ῥόσλαβον, συνήθροισε πλῆθος λαφύρων καὶ συναπηγάγετο πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἐξ ὧν ὀκτωκαίδεκα μόνον Γερμανοὺς ἀπέλυσεν. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Ὀστρόγιος, ὁ ἦρως οὗτος τῆς Λιθουανίας, βουλευόμενος τιμωρίαν τῶν Πσχοβίων, ἐστράτευσε πρὸς ἄλωσιν τῆς Ὀπότσκας, ἧς ἦρχε Βασίλειος ὁ Μιχαήλ Σολτικὸβ, ἀξιομνημόνευτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς καταπλήξας διὰ λαμπρᾶς ἀνδρίας τοὺς τε ἡμετέρους καὶ ἐχθρούς. Καὶ ἐπὶ δύο ἑβδομάδας οἱ Λιθουανοὶ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς μισθοφόρων Βοεμῶν καὶ Γερμανῶν προσέβαλον διὰ τῶν τηλεβόλων τὸ ἀσήμαντον τοῦτο φρούριον, ὥστε τὰ τείχη αὐτοῦ κατερρύησαν, ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος Σολτικὸβ, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ πολῖται ἐνεκαρτέρουν, οἱ δὲ πολιορκηταὶ μετὰ μεγάλην φθορὰν κατέλιπον ἐξ

Ἐφοδος τοῦ πρίγκιπος Ὀστρούγου κατὰ τῆς Ὀπότσκας Τῆς 6 Ὀκτωβρίου.

ἀνάγκης τὴν ἔφοδον, πεσόντων πλήθους ἀνδρῶν καὶ τοῦ στρατηγοῦ Σοκόλ, παρ' οὗ οἱ ἡμέτεροι ἤρπασαν καὶ τὴν σημαίαν. Ἐν τούτοις οἱ στρατηγοὶ τῆς Μόσχας, Ἀλέξανδρος Ῥοστόβσκης καὶ Βασίλειος Σουίσκης, ἔσπευδον, ὁ μὲν ἐκ τῶν Μεγάλων Λουκῶν, ὁ δὲ ἐκ τῆς Βιάζμης· ἀλλὰ προηγήθησαν αὐτῶν ὁ πρίγκιψ Θεόδωρος Ὀβολένσκης καὶ ὁ ἀνδρεῖος Ἰωάννης Λάτσκης, ἄγοντες τοὺς παῖδας τῶν εὐπατριδῶν, οἵτινες πέριξ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κωνσταντίνου κατέστρεψαν ἐντελῶς ἐπὶ τριῶν διαφόρων θέσεων δέκα καὶ τέσσα- Τῆ 18 Ὀκτωβρίου.
 ρας χιλιάδας ἐχθρῶν, καὶ νέον στρατὸν πεμφθέντα ὑπὸ τοῦ Σιγισμούνδου, ἐζώγρησαν πολλοὺς στρατητοὺς καὶ κατέλαβον τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ τηλεβόλα. Τὸ πρῶτον δὲ σῶμα τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ ἐπορεύετο εὐθὺς ἐπὶ τὸν Κωνσταντῖνον· ἀλλ' οὗτος, μὴ κρίνας ἵνα ὑπομένη αὐτὸ, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπεχώρησε τοσοῦτον ταχέως, ὥστε αἱ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ, καταλειφθεῖσαι πρὸ τοῦ φρουρίου, ἔμειναν τῷ Σολτικὸβ ὡς ἐνδοξὸν τρόπαιον τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ. Οὕτως οἱ Ῥῶσσοι ἀπέπλυναν τὸ ὄνειδος τῆς πρὸ τῆς Ὀρσας ἥττης. Ἔνεκα δὲ τοῦ συμβεβηκότος τούτου ὁ Κωνσταντῖνος ἐκλήθη ὑπό τινος τῶν χρονογράφων φυγάς.

Μαθὼν τὴν νίκην ταύτην ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ἐπέ- Τῆ 25 Ὀκτωβρίου.
 τρεψε τοῖς πρεσβευταῖς τοῦ Σιγισμούνδου τὴν εἰς τὴν πόλιν ἐπίσημον εἴσοδον, ὑποδεξάμενος δ' αὐτοὺς φιλοφρόνως εἶπεν· «Ὁ βασιλεὺς προτείνει εἰρήνην, ἀρ- λόγοι περὶ εἰρήνης.
 »χεται δὲ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ νῦν ἐδιδάχθη ὠφέλι-
 »μον μάθημα, ἐπομένως βουλόμεθα ἀκοῦσαι τὰς περὶ
 »εἰρήνης προτάσεις αὐτοῦ». Ἐκατέρωθεν δ' ἤρξαντο ἐκ-
 φέροντες ὑπερβαλλούσας ἀξιώσεις. Καὶ ὁ μὲν Βασίτ.

λειος ἀπήτει παρὰ τοῦ Σιγισμουῦνδου τὸ Κίεβον, Βιτέβσκον, Πολότσκον καὶ ἄλλας Ῥωσσιακὰς ἐπαρχίας, ὡς καὶ τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ κτήματα τῆς τελευταίας βασιλείσσης Ἑλένης, προσέτι δὲ τὴν τιμωρίαν τῶν ἀκολάστων εὐπατριδῶν, ὑβριστῶν αὐτῆς· οἱ δὲ Λιθουανοὶ ἀπήτουν τὸ Σμόλενσκον, τὴν Βιάζμην, τὴν Δορογοβούζην, Πουτίβλον μετὰ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Σεβέρσκου, ὡς καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ Νοβογορόδου, Πσχόβου καὶ Τβέρης (47). Τότε δ' εἶπε ὁ Βαρῶνος Ἐρβερστάιν· «Ἴδου λόγοι ὑψηλόφρονες. Ἄνάγκη ἵνα ζητήσωμεν τὰ μέτρια, ἄλλως ματαίως ἤλθον εἰς Μόσχαν». Οἱ μεγιστᾶνες Στσιτάς καὶ Βογούσης ἀνήγγειλαν τέλος, ὅτι ὁ Σιγισμουῦνδος ἔστεργε τὴν ἀνανέωσιν τῆς κατὰ τὸ 1494 συνολογηθείσης συνθήκης μετὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Ἰωάννου καὶ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, ὁ δὲ πρεσβευτῆς τοῦ Μαξιμιλιανοῦ προέτρεπε τὸν Βασίλειον εἰς παραχώρησιν τοῦλάχιστον τοῦ Σμόλενσκου, ἀναφέρων ὡς παράδειγμα τὴν μετριότητα τοῦ βασιλέως Πύρρου (48), τὴν τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ἀποδόντος τὴν Βερώναν τῇ δημοκρατίᾳ τῆς Ἑνετίας, καὶ τὴν γενναιότητα αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου, μὴ ἀφελόντος τὴν Καζάνην τῶν ἀρχαίων αὐτῆς βασιλέων. Μὴ ποιούμενοι δὲ μνεΐαν τοῦ Πύρρου, οἱ εὐπατρίδαι τῆς Μόσχας, ἀπεκρίθησαν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἠδύνατο κατὰ τὸ δοκοῦν ἀποδεικνύειν τὴν μεγαλοψυχίαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, ἀλλ' ἡ γενναιότης αὕτη οὐκ ἔστι νόμος, ἡ δὲ Καζάνη ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει ὑποτελής τοῦ Βασιλείου, μὴ παραχωροῦντος τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς νίκης δοθείσας αὐτῷ χώρας. Ὁ Ἐρβερστάιν, καὶ τοὶ κηρύττων ἀμεροληψίαν, προσέκλιγεν ἐναργῶς πρὸς

τοὺς Λιθουανούς· διότι ἐσπούδαζεν ἵνα δικαιολογήσῃ τὸν Σιγισμοῦνδον, λέγων, ὅτι ἀνοίκειον τῷ Βασιλείῳ πιστεύειν τοῖς φυγάσι καὶ αἰχμαλώτοις, οἵτινες ἀπέδιδον τὰς κακώσεις τοῦ Μαχμέτ Γιρέι τῇ εἰσηγήσει τοῦ βασιλέως· ὅτι ἡ ἀπαίτησις τοῦ κληρονομησῆαι τὰ κτήματα τῆς Ἑλένης ἀντίκειται πρὸς πάντας τοὺς νόμους, οἱ δὲ ὑβρίζονται τῆς βασιλίσεως τιμωρηθήσονται, ἐὰν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν μετριάσῃ τὰς ἄλλας ἀξιώσεις, κτλ. Ἐκ τῶν περιέργων τούτων ἀμφισβητήσεων καταδεικνύεται ἡ ἐπιτηδειότης καὶ ἀγχίνοια τοῦ Ἑρβερστάιν, ἡ σκαιότης τῶν Λιθουανῶν πρεσβευτῶν καὶ ἡ σταθερότης τοῦ Βασιλείου· ἐκ δὲ τῆς γενναίας καὶ εὐπρεποῦς γλώσσης τῶν ἡμετέρων εὐπατριδῶν, ἡ παιδεία αὐτῶν. Κατὰ τὰς μακρὰς δὲ συζητήσεις τὸ Σμόλενσκον ἦν τὸ κύριον πρόσκομμα τῆς εἰρήνης, ὥστε ὁ μεγιστὰν Στσίτας εἶπεν· «Ἀναχωροῦμεν. Ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὸν αἴτιον τῆς αἱματοχυσίας.» «Οὐχὶ ἡμᾶς», ἀπεκρίθησαν οἱ εὐπατρίδαι. Ἀποχαιρετίζων δὲ τοὺς πρεσβευτὰς ὁ Βασίλειος, ἠγέρθη καὶ ἔτεινε πρὸς αὐτοὺς φιλοφρόνως τὴν χεῖρα παραγγείλας ἵνα ἀσπασθῶσι τὸν Σιγισμοῦνδον. Μετὰ τὸ πέρας τῶν διαπραγματεύσεων ὁ βαρῶνος Ἑρβερστάιν ἐνεχείρισε τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι ἰδιαιτέραν ἐπιστολὴν τοῦ Μαξιμιλιανοῦ περὶ τοῦ Μιχαήλ Γλίνσκη, ἐν ᾗ ἔλεγεν· «Ἴσως ἐστὶν ἔνοχος· ἀλλ' ἡ πολυχρόνιος φυλάκισις αὐτοῦ ἱκανὴ τιμωρία· ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔχει ἀρετὰς, ἀνετράφη ἐν τῇ Βιενναίᾳ αὐλῇ, ὑπηρέτησε δὲ πιστῶς αὐτῷ καὶ τῷ ἐκλέκτορι τῆς Σαξωνίας· ὅτι ὁ Βασίλειος εὐχαριστήσῃ μεγάλως τῷ Μαξιμιλιανῷ ἀποπέμπων τὸν Γλίνσκη εἰς Ἰσπανίαν πρὸς τὸν Κάρολον, ἔγγονον αὐτοῦ». Ἀπορρίψας δὲ τὰς προτάσεις

ταύτας ὁ Βασίλειος, ἀπεκρίθη, ὅτι ὁ προδότης οὗτος ἀπεκεφαλίζετο, εἰ μὴ ἐδήλου τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἡμετέραν θρησκείαν· ὅτι ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦσαν ὀρθόδοξοι, καὶ ὅτι ὁ Μιχαήλ, ἀσπασθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ τὸ Ῥωμαϊκὸν δόγμα, μετεμελήθη, ἐπιθυμῶν, ἵνα τελευτήσῃ ὡς χριστιανὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· διὸ παρεδόθη τῷ Μητροπολίτῃ πρὸς κατήχησιν.

Πρεσβεία πρὸς
τὸν Μαξιμιλιανόν.

1518.

Οὕτως ἡ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ πρεσβεία ἀπέβη ματαία. Ἄλλ' ὁ Ἑρβεστάιν ἀνεχώρησεν ἐκ Μόσχας, ἐλπίζων, ὅτι εἰ μὴ ἡ εἰρήνη, τοῦλάχιστον ἀνακωχὴ τῶν πολεμουσῶν δυνάμεων δυνατὴ ἐσταί. Ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν ἔπεμψεν εἰς Βιέννην τὸν γραμματέα Βλαδίμιρον Πλεμιαννίκοβ, ὅπως ὑπομνήσῃ τὸν αὐτοκράτορα τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ βοηθῆσαι τοῖς Μοσχοῖς κατὰ τὸν πρὸς Σιγισμοῦνδον πόλεμον. Ὁ γραμματεὺς οὗτος ὑπερεπήνει τὴν εὐπροσηγορίαν τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, παραγγείλαντος αὐτῷ ἵνα εἴπῃ τὸν λόγον καθήμενος καὶ φορῶν τὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἡμέτερον διερμηνευτὴν Ἰστόμαν ἐκάθισεν· ὅτε δὲ ἤκουε τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἀπεκάλυπτε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· ἐξένισεν αὐτοὺς πολυτελῶς, συνεξῆλθε δ' ἐπὶ θήραν καὶ προὔτεινεν ἵνα λάβωσιν ὡς δῶρον τοὺς κρεῖττονας ἰέρακας, βεβαιῶν ὅτι οὐδὲν ἀπόρρητον ἔχει πρὸς τὸν ἀδελφὸν Βασίλειον. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ φιλοφρονήσεις ἐγένοντο μόνον πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πρὸς τὴν Λιθουανίαν πολέμου· διότι ὁ Μαξιμιλιανὸς ἐβουλεύετο ὄντως τὸν ἐξοπλισμὸν πάντων τῶν κυριαρχῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἡ δὲ ἀδυναμία τῆς Λιθουανίας ἐφόβει αὐτὸν μὴ καταπιεσθῆ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας· διὸ ἔγραψε πρὸς τὸν μέγαν ταξiάρχη

τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος, «Ἡ ἀκεραιότης τῆς Λι-
 »θουανίας ἀναγκαία ἐστὶ πρὸς τὸ κοινῆ συμφέρον τῆς
 »Εὐρώπης, διότι τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥωσσίας καθί-
 »σταται ἐπικίνδυνον» (49). Μετὰ τοῦ Πλεμιαννίκοβ ^{Νέοι πρεσβευταί} ἐ-
 πανῆλθον εἰς Μόσχαν (50) ^{τοῦ Μαξιμιλια-} νέοι τοῦ αὐτοκράτορος ^{νοῦ.}
 πρεσβευταί, ὁ Φραγκῆσκος-δὲ-Κόλλος καὶ Ἀντώνιος-
 δὲ-Κόντης, ὅπως μεσιτεύσωσιν ὑπὲρ τοῦ Σιγισμούνδου,
 ἡ,ὡς ἔλεγον οὗτοι, ὑπὲρ τῆς χριστιανωσύνης· διέγραψαν
 δ' εὐγλώττως τὰς κατακτήσεις τῶν Τούρκων ἐν ταῖς
 τρισὶ μέρεσι τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου
 μέχρι τῶν ἄμμων τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Καυκάσου καὶ
 τῆς Ἑνετίας· ὠμίλησαν περὶ τῆς οἰκτρᾶς δουλείας
 τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, μητρὸς τῆς Ῥωσικῆς
 χριστιανωσύνης, περὶ τῆς βεβηλώσεως τοῦ Ἀγίου Τάφου,
 τῆς Ναζαρέτ, τῆς Βηθλεέμ καὶ τοῦ Σινᾶ, περιελθόντων
 ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Μουσουλμάνων. Παρενεύοντες
 δέ, ὅτι ἡ Πύλη, γειτνιάζουσα τῇ Ῥωσσίᾳ διὰ τῆς Ταυ-
 ρικῆς, δύναται ταχέως ἐκτεῖναι τὸ κράτος μέχρις αὐτῆς,
 διέγραψαν τὴν θηριωδίαν καὶ τὴν πανουργίαν καὶ τὴν
 εὐτυχίαν τοῦ αἰμοχαροῦς Σελήμ, μαιφονήσαντος τὸν
 πατέρα καὶ τρεῖς ἀδελφοὺς, καί οὐκ ἔχοντος ἐνώπιον αὐ-
 τοῦ φῶτα ἐκ στέατος χριστιανικῶν καρ-
 διῶν καὶ καλουμένου δεσπότη τοῦ κόσμου,
 Προέτρεψα δὲ τὸν Βασίλειον, ἅτε ἐπιφανέστατον βασιλέα
 τῶν πιστῶν, ἵν' ἀκολουθήσῃ τῇ σημαίᾳ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ
 τέλος ἰκέτευσαν αὐτὸν ἀποφανθῆναι εἰλικρινῶς, ἐὰν ἐπιθυ-
 μῇ, ἢ μὴ, τῆς πρὸς τὴν Λιθουανίαν εἰρήνης, ὅπως μὴ πα-
 ραναλίσκωσι τὸν χρόνον εἰς ματαιολογίας. Καὶ βεβαίως ἡ
 εἰρήνη αὕτη συνέφερε μὲν τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι, ἀλλ'
 οὐδαμῶς παρεχάριε οὗτος τὸ Σμόλενσκον. Ἐγένετο
 δὲ τότε λόγος ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν περὶ πενταετοῦς·

1518.

ἀνακωχῆς, εἰς ἣν συνήνει μὲν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅτι πάντες οἱ αἰχμάλωτοι ἀπολυθήσονται· τοῦτο ὅμως οὐδὲν ἔστερξεν ὁ Σιγισμουῦνδος, ὡς κατέχων πλείονας αἰχμαλώτους ἢ ἡμεῖς. Τέλος ὁ Βασίλειος, χαριζόμενος τῷ αὐτοκράτορι, ὑπέσχετο ἵνα μὴ πολεμήσῃ πρὸς τὴν Λιθουανίαν ἰσταμένου τοῦ 1519 ἔτους, ἐὰν μὴδ' ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ταραξῆ τὴν Ῥωσσίαν, ὁ δὲ Μαξιμιλιανὸς ἀνεδέχετο πολεμῆσαι εἴτα ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον (51). Ὁ κομίζων τὰς προτάσεις ταύτας Μόσχιος γραμματεὺς Βορίσοβ ἀφίκετο εἰς Βιέννην, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ ἦν ἤδη τεθνηκῶς. Τὸν ἡγεμόνα τοῦτον ἐλυπήθη ὁ μὲν Βασίλειος ὡς περιδοξὸν φίλον, ὁ δὲ Σιγισμουῦνδος ἔκλαυσεν ὡς πρόθυμον προστάτην, εἰς οὗτην ἡ προστασία αὐτοῦ ἀπέβαινε τοσοῦτον ἀναγκαιοτέρα, ὅσον νέοι ἐχθροὶ ἐφαίνοντο ἀπειλοῦντες τὴν τε Λιθουανίαν καὶ Πολωνίαν.

Τελευτῆ τοῦ
Λετίφ.

1518.

Ὁ Ἀβδὺλ-Λετίφ, διάδοχος τοῦ Μαχμέτ-Ἀμίν, ἐτελεύτησεν ἐν Μόσχᾳ τῇ 9 Νοεμβρίου· τοῦτο δὲ κατελύπησε τὸ Μέγα Ἡγεμόνα, διότι ὁ Λετίφ ὠφέλει αὐτὸν ἐν τοῖς πολιτικαῖς, ἦν δ' ἐγγύη τῶν πρὸς τὴν Ταυρικὴν καὶ Καζάνην σχέσεων. Καὶ ὅμως τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἀπέβη κατ' ἀρχὰς εἰς καλὸν τῆς Ῥωσσίας, διότι ὁ Μαχμέτ-Γιρέις, ποθῶν τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀστραχανίου, ἀπέβλεπε ν οὐχ' ἦττον καὶ εἰς τὴν Καζάνην. Εἰ δ' ἡ σύμπραξις τῆς Ῥωσσίας ἦν ἀναγκαία ὑπὲρ τοῦ Ἀστραχανίου, ἐγένετο ἀναγκαιοτέρα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἄλλων αὐτοῦ βουλῶν. Προβλέπων δὲ ὁ Χάνης τὴν προσεχῆ τελευτὴν τοῦ Μαχμέτ-Ἀμίν, καὶ ἀναγορεύσας βασιλέα τῆς Καζάνης τὸν ἀδελφὸν Σαῖπ-Γιρέιν, ἐπεζήτησε τὴν φιλίαν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, καὶ

περ ἐναντιουμένων τῶν μεγιστάνων καὶ βασιλοπαίδων, δολοφονηθέντος δὲ ὡμῶς ὑπὸ τινος αὐτῶν τοῦ Καλγᾶ Ἀχμάτ-Γιρέι, προθύμου τῶν Ῥώσων φίλου. Ἄλλ' οἱ τῆς Ῥωσσίας φίλοι, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ προσφιλέστατος τῷ Χάνῃ Ἀππάκ, ὑπερίσχυσαν· διὸ ὁ Μαχμέτ-Γιρέις ἀνήγγειλε πρὸς τὸν Βασίλειον τὴν ταχεῖαν εἰς Μόσχαν ἀποστολὴν τοῦ Ἀππάκ μετὰ τῆς ἐνόρκου ὑποσχέσεως, καὶ ὅτι τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐπολέμουν πρὸς τὴν Λιθουανίαν, τῇ δὲ βοήθειᾳ αὐτῶν οἱ Ῥῶσοι ἐξαφανίσουσι τοὺς ἐχθροὺς, εἰ πρὸς ἀνταμοιβὴν ἐκυρίευσον αὐτῷ τοῦ Ἀστραχανίου, ἢ Κιέβου (52). Ὁ δὲ Βασίλειος παραχρῆμα ἔπεμψεν εἰς Ταυρικὴν τὸν πρίγκιπα Ἰούριον Προύσην, ἀπολαύοντα τῆς εὐνοίας τοῦ Χάνῃ, μετὰ τοῦ Ἡλία Τσελίτσεβ, οὗτοι δὲ καθ' ὁδὸν ἀπήντησαν τῷ Ἀππάκ, κομίζοντι τῶντι τὴν ἐνορκον ὑπόσχεσιν, συντεταγμένην αὐτολεξεί κατὰ τὸν δοθέντα παρ' ἡμῶν τύπον καὶ περιέχουσαν, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμῶν καὶ ὁ Μαχμέτ-Γιρέις ἐνωθήσονται κατὰ τῆς Λιθουανίας καὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀχμάτη. Διηγούμεθα δ' ἐνταῦθα περίεργά τινα περιστατικὰ τῆς πρεσβείας ταύτης. Ὁ Ἀππάκ φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κυρβασίαν, ἠρνήθη ἔν' ἀποθῆ αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ Βασιλείου· διὸ οἱ εὐπατρίδαι ἠρώτησαν· «Τίς ὁ νεωτερισμὸς οὗτος; Σὺ εἶ μὲν ἡγεμῶν, οὐχὶ ὅμως ἐκ τῆς Ἀσιατικῆς γενεᾶς, οὔτε Μολλάς, οὐδέποτε δ' ἀπῆλθες εἰς Μέκκαν.» Ὁ δὲ Ἀππάκ εἶπεν, ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ Μαχμέτ-Γιρέι τὴν ἄδειαν τοῦ ἐπισκεφθῆναι τὸν τάφον τοῦ Μωάμεθ, ὥστε ἐκόσμησε τὴν κεφαλὴν τῷ συμβόλῳ τῶν ἀληθινῶν πιστῶν. Ὁ τε πρεσβευτὴς καὶ οἱ μεγιστᾶνες τῆς Μόσχας ἐγονυπέτουں ὁμιλοῦντες πρὸς ἀλλήλους ἐν ὀνόματι τῶν κυριαρχῶν αὐτῶν. Ὁ Ἀππάκ, προσαγορεύσας τὸν Ἡγεμόνα

Ἀναγνώσις τῆς μετὰ τῆς Κριμαίικουμαχίας

1519.

γονουκλιτής, ἐνεχείρισε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Χάνη. Ἡ συνθήκη ἐπεκυρώθη δι' ὄρκου καὶ ἐτέθη ἐπὶ τραπεζῆς κάτωθι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὁ δὲ Βασίλειος εἶπεν· « Ἀππὰκ, ἐπὶ τῷ γράμματι τούτῳ ὁμνύω πρὸς » τὸν ἀδελφόν μου Μαχμέτ-Γιρέϊν, ἵνα ἀγαπῶ τοὺς » φίλους αὐτοῦ, μισῶ δὲ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ ἡ συν- » θήκη αὕτη οὐδαμῶς μὲν ἀναφέρει τὸ Ἀστραχά- » νιον, ὑπισχνοῦμαι ὅμως κηρύξαι μετ' αὐτοῦ πρὸς » αὐτὸ τὸν πόλεμον. » Ἀσπασθεὶς εἶτα τὸν Ἅγιον Σταυρὸν, ἔλαβε τὴν ἐγγραφὸν ὑπόσχεσιν παρὰ τοῦ Ἀππὰκ περὶ τῆς πίστεως τοῦ Χάνη.

Τελευτὴ τοῦ
Μαχμέτ-Ἀμίν.

Ἀλλ' ἡ τύχη τῆς Καζάνης διεγνώσθη μὲν, ἀλλ' ἄλλως ἢ ὡς ἐνόμιζεν ὁ Χάνης· διότι ὁ Μαχμέτ-Ἀμίν ἐτελεύτησε μετὰ πολλὰς ὀδύνας. Κατὰ τὴν τελευταίαν δ' αὐτοῦ θέλησιν καὶ τὴν κοινὴν εὐχὴν οἱ οὐλάνοι καὶ μεγιστᾶνες τῆς Καζάνης ἤτησαν νέον ἡγεμόνα παρὰ τοῦ Βασιλείου, γινώσκοντος μὲν ἀπὸ πολλοῦ τὰς βουλὰς τοῦ Χάνη τῆς Κριμαίας, ἀλλ' ἀποκρύπτοντος τὰς ἰδίας· ἐπέστη δὲ καιρὸς ἢ ἐκπληρῶσαι τὰς εὐχὰς τοῦ Μαχμέτ-Γιρέϊ, ἢ λυπῆσαι αὐτόν. Ὁ Βασίλειος οὐδόλως ἐδίστασε· διότι, καὶ περ ποθῶν τὴν συμμαχίαν τῆς Ταυρικῆς, ἐφοβεῖτο, ὡς εἰκὸς, τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ Χάνη, ὡς ὑπερόπτου καὶ φιλοδόξου, σκοποῦντος δὲ ὑποτάξαι αὐτῷ τὸ Ἀστραχάνιον καὶ τὴν Καζάνην, ὅπως ἀνεγείρη οὕτω τὸ βασίλειον τοῦ Βάτη, τὸ τοσαύτην φρίκην ἐμποιοῦν τοῖς Ῥώσσοις· ὥστε ἄφρων μόνον βάρβαρος ἐδύνατο προσδοκᾶν τὴν σύμπραξιν αὐτῶν· διότι οὐχὶ ἀδελφῷ, ἀλλὰ τῷ κακούργῳ Μαχμέτ-Γιρέϊ παρεσχεύαζεν οὕτως ὁ Βασίλειος τὸν θρόνον τῆς Καζάνης. Ὅθεν ἐπεμψεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην Μιχαὴλ τὸν Ἰουρίου

τοποτηρητην τῆς Τβέρης, ὅπως ἀναγγείλη τοῖς κα-
τοίκοις, ὅτι ἀναγορεύει βασιλέα αὐτῶν τὸν νέον-Σιγ-Ἀ-
λέϊν, ἔγγονον τοῦ Ἀχμάτη, προσελθόντα ἤδη μετὰ
τοῦ πατρὸς ἐξ Ἀστραχανίου τῷ Ἰωάννῃ, ὑποβλεπόμε-
νον δὲ ὑπὸ τοῦ Μαχμέτ-Γιρέϊ, διότι κατεῖχεν ὡς κυρι-
άρχης τὴν πολίχνην τῶν Μεστσερίων. Ταῦτα δὲ μαθόν-
τες οἱ τε μεγιστᾶνες καὶ ὁ λαὸς, ἐδήλωσαν τὴν εὐ-
γνωμοσύνην αὐτῶν καὶ ἔπεμψαν παραχρῆμα πρεσβείαν
ἐξ ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, ὅπως παραλάβωσιν ἐν Μόσχᾳ
τὸν νέον κυριάρχην. Τοῦτον δὲ Δημήτριος ὁ Βέλσκης
προέπεμψε μέχρι Καζάνης, ἔνθα ἀναβιάσας αὐτὸν
εἰς τὸ θρόνον, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν
Μέγαν Ἡγεμόνα. Πάντες ἔχαιρον ἐπὶ τούτῳ· διότι ὁ
Σιγ-Ἀλέϊς, ἀνατραφεὶς ἐν Ῥωσσίᾳ, ὑπῆρξε πάντοτε πι-
στός πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὡς τὸν ἰμόνον πρ-
στάτην αὐτοῦ, ἐφιλοτιμεῖτο δὲ ἀποδείξαι αὐτῷ τὴν εὐ-
γνωμοσύνην.

Τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ τοῦ Ἀππᾶκ δια-
μονήν. Καὶ οὐδὲν μὲν ἀληθῶς παρέσχε πρόσκομμα εἰς
τὴν διομολόγησιν τῆς συμμαχίας πρὸς τὴν Ταυρικὴν,
ἀλλ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς διασαφήσεις· διότι, ἐκπλαγεὶς
ὁ πρεσβευτῆς ἠρώτησε, « Πρὸς τί ὁ Βασίλειος, ὁ φίλος τοῦ
» κυριάρχου μου, ἀποκαθίστα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Καζάνης
» τὸν ἔγγονον τοῦ ἐχθροῦ μου Ἀχμάτην; Οὐκ εἰσὶν ἄρα
» παρ' ἡμῖν βασιλόπαιδες; ἢ τὸ αἷμα τῆς παρεμβολῆς
» κρεῖττον τοῦ Μεγλί-Γιρέϊ; Ἐν τούτοις ἐγὼ ὁμιλῶ ἐξ
» ἐμοῦ, μαντευόμενος μόνον τὰ φρονήματα τοῦ Χάνη». Ὁ δὲ Βασίλειος ἐβεβαίου, ὅτι ἐβουλεύετο μὲν κατ' ἀρ-
χάς, ὅπως ἀναγορεύσῃ βασιλέα τὸν ἀδελφόν, ἢ τὸν υἱὸν
τοῦ Μαχμέτ-Γιρέϊ, ἀλλ' οἱ μεγιστᾶνες τῆς Καζάνης ἐπι-
μόνως ἀπήτησαν τὸν Σιγ-Ἀλέϊν, ἀπειλοῦντες, ὅτι, μὴ

ἐκπληρουμένων τῶν εὐχῶν αὐτῶν, ζητήσουσι κυριάρχην παρὰ τῶν Νογαίων, ἢ τοῦ Ἀστραχανίου, τουτέστι παρὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ῥωσσίας. Καὶ ὁ μὲν Ἀππὰκ ἐσίγησεν, ὀλίγω δ' ὕστερον ἀνηγγέλθη εἰς Μόσχαν τὸ ποθούμενον, ὅτι, κατὰ τὴν συνθήκην, ὁ Χάνης ἐνήργει ἤδη ὡς πιστὸς σύμμαχος τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· διότι ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καλγαῶς Βογατῆρ, ἐμβαλὼν αἰφνης εἰς Λιθουανίαν μετὰ τριακοντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἔτεμνε καὶ ἔκαιε τὴν χώραν τοῦ Σιγισμούνδου, προέβη δὲ μάλιστα καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Κρακοβίας. Νικήσας δὲ κατὰ κράτος τὸν Κωνσταντῖνον, αἰχμαλωτίσας 60,000 τῶν κατοίκων καὶ ἀποκτείνας ἔτι πλείονας, ἐπανῆλθε θριαμβεύων ὡς νικηφόρος καὶ αἵμοσταγῆς ληστής! Ἀποδείξας δ' οὕτω πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη συμμαχία τῶν βαρβάρων ἀποβαίνει χείρων τῆς φανεράς ἐχθρας, ὡς προξενούσα ἀφροντισίαν, παρεσκευάζετο, ὅπως ἀποδείξῃ καὶ πρὸς τὸν μέγα Ἡγεμόνα τὴν ἀλήθειαν ταύτην· ἀλλ' ἐπὶ δύο ἔτη ὑπεκρίνετο φιλίαν.

Ὁ Ἀππὰκ ἀνεχώρησεν ἐκ Μόσχας, ὑπερησθεις ἐπὶ τῇ ὑποδοχῇ τοῦ κυριάρχου, νέος δὲ πρεσβευτῆς, ὁ Ῥῶσσος εὐπατρίδης Θεόδωρος Κλημεντιέβ, ἀπῆλθεν εἰς Ταυρικὴν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ πρίγκιπος Πρόνσκου. Γινώσκων ὁ Βασίλειος πόσον ὁ Μαχμέτ-Γιρέις ἐφοβεῖτο τὸν σουλτάνον, ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν εὐγενῆ Γολοχβάστοβ, κομίζοντα πρὸς τὸν Σελῆμ ἐπιστολὴν αὐτοῦ, δι' ἧς ἐδίκνυε λύπην ἐπὶ τῇ πρὸ τοσοῦτου χρόνου στερήσει τῆς ὑποσχεθείσης δευτέρας πρεσβείας πρὸς συνομολόγησιν συμμαχίας καὶ περιστολὴν τῆς ἀκολασίας τοῦ Χάνη καὶ φόβον τῆς Λιθουανίας καὶ Πολωνίας (53). Ὁ Γολοχ-

Οἱ στρατοὶ τῆς Κριμαίας ἐκπορεύουσι τὴν Λιθουανίαν.

βάστοβ παρηγγέλοθι προσέτι κρύφα, ὅπως συνδιαλε- Πρεσβεία πρὸς
τὸν Σουλτάνου.
 χθῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τοῦ βασιλόπαιδος
 Ἐμμέτου, υἱοῦ τοῦ ἐν Ταυρικῇ φονευθέντος καλγα
 Ἀχμάτ· καθόσον διεθρυλλεῖτο, ὅτι ὁ σουλτάνος διε-
 νοεῖτο ἀναδειξαι αὐτὸν κυριάρχην τῆς Κριμαίας. Ἐ-
 πειδὴ δ' ὁ πατὴρ τούτου ἠγάπα τὴν Ῥωσσίαν, ὁ Βασί-
 λειος ἤλπιζε καὶ τὴν φιλίαν αὐτοῦ. Ὁ Γολοχβάστοβ
 εἶχεν ἐντολήν, ὅπως προτείνῃ τῷ Ἐμμέτῳ τὴν προ-
 στασίαν τῆς Ῥωσσίας, ἀσφαλὲς ἄσυλον ἐν Μόσχᾳ καὶ
 κτήματα καὶ μισθόν· διότι ὁ Ἐμμέτος, ἀδιάλλακτος
 ἐχθρὸς τοῦ θείου αὐτοῦ Μαχμέτ-Γιρέι, καί τοι ἐξόρι-
 στος, ἐδύνατο ὠφελῆσαι μεγάλως τοὺς Ῥώσσοις διὰ
 τὰς ἐν Ταυρικῇ σχέσεις καὶ τοὺς φίλους· ἀλλ' ἔτι
 μᾶλλον ἦν ἀναγκαία ἡ φιλία αὐτοῦ, εἰ ἀνηγορεύετο
 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου βασιλεύς. Καὶ ὁ μὲν ἡμέτερος
 πρεσβευτῆς, ἀποτυχὼν ἐπανῆλθεν αἰσίως ἐκ Μόσχας,
 ὁ δὲ Ἐμμέτος οὔτε Χάνης ἀνηγορεύθη, οὔτ' εἰς Ῥωσ-
 σίαν ἦλθεν. Ἀλλ' ὁ Σελῆμ, ἀπαντήσας φιλοφρόνως
 πρὸς τὸν Βασίλειον, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν
 φιλίας παρήγγειλε τοῖς σατράπαις, ὅπως ταράττωσι
 τὴν χώραν τοῦ βασιλέως, συγχρόνως δ' ἐκύρωσε τὴν
 ἐλευθέραν ἐμπορίαν ἀμφοτέρων τῶν ἐπικρατειῶν.

Ἐκπλαγεῖς ἐκ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Μαχμέτ-Γιρέι
 ὁ Σιγισμοῦνδος, ἔμαθεν, ὅτι καὶ ὁ μέγας ταξιάρχης
 τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος Ἀλβρέχτος, ὁμόσας ἡμῖν
 πίστιν, παρεσκευάζετο εἰς πόλεμον πρὸς αὐτὸν, κα-
 τὰ συνθήκην τινὰ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Δύο δ' αἰτίαι
 ἐκώλυσαν ἐπὶ πολὺ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνιῶν
 τῆς συμμαχίας ταύτης. Καὶ πρῶτον ὁ Πάπας Λέων
 ὁ Γ' προέτρπε τὸν Μέγαν ταξιάρχην οὐ μόνον, ὅπως
 διάγῃ εἰρηνικῶς πρὸς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ γένη-

Σχέσις πρὸς
τὸν ἀρχηγὸν τοῦ
τάγματος καὶ
τὸν Πάπκν.

ται ὁ διαλλακτὴς τούτου καὶ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Πά-
πας οὗτος, γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ μᾶλλον διὰ τὴν
πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἀγάπην, ἢ διὰ τὸν
ποιμαντορικὸν ζῆλον καὶ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν, προτεί-
νων πρὸς τὸν Βασίλειον τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς
παγκοσμίου χριστιανικῆς ἐκστρατείας, παρέστησε διὰ
τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦν
νόμιμος κληρονομία Ῥώσσου μονάρχου ἀπογόνου Ἑλ-
ληνίδος· ὅτι οἱ νόμοι ὀρθῆς πολιτικῆς ἐπέταττον ἡ-
μῖν συνδιαλλαγὴν πρὸς τὴν Λιθουανίαν· διότι ὁ χρό-
νος καταπολεμεῖ τὴν ἐπικράτειαν ταύτην, κα-
θόσον ὁ Σιγισμουῖνδος ἄπαις ἐστίν, ἢ δὲ τελευτῇ αὐ-
τοῦ λύσει τὴν συμμαχίαν τῆς Λιθουανίας καὶ Πολω-
νίας, αἵτινες βεβαίως τότε ἐκλέξουσι διαφόρους ἡγε-
μόνας καὶ ἐξασθενισθήσονται διχονοοῦσαι· ὅτι τὰ πάντα
προεμήνυον τὴν μεγαλειότητα τῆς Ῥωσσίας, καταστα-
θησομένης ἐν Εὐρώπῃ δυνάμεως πρώτης τάξεως, ἐὰν ἡ-
νωμένη μετὰ τῶν λοιπῶν δυνάμεων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν,
συναφθῇ καὶ διὰ τῆς θρησκείας· ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλη-
σία ἀκέφαλός ἐστιν, ἢ δ' ἀρχαία ἀδελφὴ αὐτῆς Ῥωμαϊκὴ
ἀναδείξει τὸν Ῥώσσον Μητροπολίτην Πατριάρχην καὶ
ἐπικυρώσει διὰ θεσπίσματος πάντα τὰ καλὰ ἔθιμα
ἡμῶν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης μεταβολῆς, ἢ νεωτερισμοῦ.
Τέλος δ' ὁ Πάπας ἀνήγγειλεν, ὅτι ἐπόθει ἵνα περι-
δήσῃ τὸν ἀήττητον μονάρχην τῆς Ῥωσσίας τῷ δια-
δήματι χριστιανοῦ βασιλέως ἄνευ ἐπιγείου τινὸς αἰ-
τίας, ἀλλὰ μόνον εἰς δόξαν Θεοῦ. Καὶ ἐχαλέπαινε μὲν,
ὡς ἀναφέρεται, ὁ Βασίλειος πρὸς
τὸν Πάπαν, ὡς πανηγυρίσαντα πομπωδῶς ἐν Ῥώμῃ
τῷ 1514 τὴν νίκην τοῦ Σιγισμουῖνδου καὶ καλέσαντα
ἡμᾶς αἰρετικοῦς· ἀλλ' ὁ συνετὸς οὗτος μονάρ-

χης ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν ταξιάρχην, ὅτι ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγαθῇ τοῦ Πάπα γνώμῃ καὶ ἐπεθύμει τῆς φιλίας αὐτοῦ ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς ὑποθέσεσιν, ἀλλ' ὅτι ὡς πρὸς τὴν πίστιν ἡ Ῥωσσία ἦν, ἔστι καὶ ἔσεται ἀναπόσπαστος τοῦ Ἑλληνικοῦ δόγματος κατὰ πᾶσαν τὴν ἀγνότητα καὶ ἀκεραιότητα αὐτῆς. Καὶ τῷ μὲν μοναχῷ Νικολάῳ Σχομβέργῳ, ἐξάρχῳ τοῦ Πάπα ἐν τε Κρακοβία καὶ Καινισβέργῃ, δηλώσαντι ὅτι ἐπεθύμει ἐλθεῖν εἰς Μόσχαν, ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ὑπέσχετο φιλόφρονα δεξίωσιν, τῷ δὲ Πάπα ἐπέτρεψε συγκοινωνεῖν τῷ βασιλεῖ τῆς Περσίας διὰ τῆς Ῥωσσίας.

Δευτέρα δ' αἰτία τῆς βραδύτητος τοῦ Ἀλβρέχτου ἦν ἡ ἔλλειψις τῶν χρημάτων. Διὸ ἤτει παρὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ἑκατὸν χιλιάδας ἀργυρῶν γριβνῶν πρὸς μισθοφορὰν στρατιωτῶν ἐν Γερμανίᾳ· ἀλλ' οὗτος, φοβούμενος μὴ ματαίως κενώσῃ τὸ ταμεῖον, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· «Κατάλαβε πρότερον τὸ Δάντισκον καὶ εἰσελθε εἰς τὴν χώραν τοῦ Σιγισμούνδου». Ἄλλ' ὁ μέγας ταξιάρχης ἀντέλεξεν, «Οὐδὲν ἐμοὶ δυνατὸν ἀνεῦ χρημάτων.» Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν δὲ τοῦ Ἀλβρέχτου ὁ Βασιλεὺς ἔγραψε πρὸς μὲν τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας καὶ τοὺς ἐκλέκτορας τῆς Γερμανίας, ὅπως βοηθήσωσι τῷ τάγματι, καταπιεζομένῳ ὑπὸ τῆς Πολωνίας, τοῖς δὲ ἡγεμόσι τῆς Γερμανίας συνεβούλευεν ἐκλέξαι κυριάρχην, δυνάμενον δι' ἰσχυρᾶς χειρὸς ἴν' ἀμύνηται τὴν χριστιανωσύνην κατὰ τῶν ἀπίστων, καὶ προθυμότερον τοῦ Μαξιμιλιανοῦ προστατεύσῃ τῶν ἐνδόξων ἱπποτῶν τῆς Γερμανίας. Τοὺς Ῥώσσοις πρεσβευτὰς ἐφιλοφρονήσαντο ἐν Καινισβέργῃ, ὡς τοὺς τοῦ μεγάλου τα-

ξιαρχου ἐν Μόσχα· αὐτὸς δ' ὁ Ἀλβρέχτος ἀπῆλθεν εἰς τὸ κατάλυμα αὐτῶν πρὸς διαπραγματεύσειν, παρεχώρει αὐτοῖς τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐπὶ τὸ δεῖπνον, καὶ οὐδόλως ἐδέχετο προσκυνήσεις ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνου, ὁμολογῶν ἑαυτὸν ἀνάξιον τοιαύτης μεγάλης τιμῆς, αὐτὸς δὲ παρήγγελλε τοῖς πρεσβευταῖς λέγειν τῷ Βασ.λείῳ προσκυνήσεις μέχρῃς ἐδάφους· ἐδίδασκε τοὺς Γερμανοὺς τὴν Ῥωσσοικὴν γλῶσσαν, ὡμίλει δὲ μετὰ συγκινήσεως περὶ τῶν εὐεργετημάτων, ἅτινα προσεδόκα ἐκ τῆς Ῥωσσίας τὸ ἔνδοξον καὶ δυστυχοῦν τάγμα. Ἀνακοινώσας δὲ πρὸς τὸν Βασίλειον πάντας τοὺς ἀπορρήτους αὐτοῦ φίλους, ἐν οἷς ἦσαν ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Μογουντίας καὶ Κολωνίας, οἱ δοῦκες τῆς Σαξωνίας, Βαβαρίας, Βρουνσουίγης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐβεβαίω, ὅτι ὁ Πάπας Λέων ἔσεται ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, ἐὰν ὁ Σιγισμοῦνδος ἀπορρίψῃ τὴν δικαίαν εἰρήνην· κινούμενος δὲ ἐξ ὑπερβολικοῦ ζήλου, προέτρεπε τὸν Βασίλειον ἵνα ἀποκρούσῃ τὴν εἰρήνην, ὅπως ἡ Λιθουανία, κακῶς ἔχουσα, μὴ λάβῃ κειρὸν ἀναπαύσεως. Καὶ ὁ μὲν Μέγας Ἡγεμὼν οὐδόλως ὑπώπτευε τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ταξιαρχου, ἐδυσπίστει ὅμως πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπὶ τέλος ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν δεκατέσσαρας χιλιάδας χρυσῶν πρὸς συντήρησιν χιλίων μισθωτῶν, ὅπερ κατέπληξε τὸν Πλεττεμβέργον, μέγαν ταξιαρχὴν τῆς Λιβονίας, ὅστις χλευάζων τὴν εὐπιστίαν τοῦ Ἀλβρέχτου, ἔλεγε, «Ζῶν ἐν τῇ γειτονεῖᾳ τῶν Ῥώσσω, γινώσκω τὰ ἔθιμα αὐτῶν· ὑπισχνοῦνται μὲν πολλὰ, οὐδὲν δὲ διδοῦσι.»

Ἡ μάχη δὲ, ὅτι τὰ περιμενόμενα ἐκ Μόσχας χρήματα ἐκομίσθησαν εἰς Ῥήγαν, ἐκραύγασε μετ' ἐκπλήξεως·

«Τί θαῦμα! Ἐναργές, ὅτι ὁ Θεὸς προστατεύει τοῦ

Ἡ μάχη δὲ, ὅτι τὰ περιμενόμενα ἐκ Μόσχας χρήματα ἐκομίσθησαν εἰς Ῥήγαν, ἐκραύγασε μετ' ἐκπλήξεως·

»μεγάλου ταξιάρχου!» Ἀκούσας δ' ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ὅτι οὗτος τῶντι μεταπέμπεται ἐκ Γερμανίας δεκακισχιλίους μαχητὰς καὶ ἐξοπλίζεται πάσαις δυνάμεσι κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ μαθὼν, ὅτι ὁ πόλεμος ἤρξατο ἤδη (λήγοντος τοῦ 1519), ἐπεμψε πολλὰ χρήματα εἰς Πρωσσίαν, εὐχόμενος τῷ τάγματι εὐτυχίαν τε καὶ δόξαν καὶ νίκην.

Ἐν τούτοις καὶ αὐτὴ ἡ Ῥωσσία ἐμάχετο κρατερώς ^{Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Λιθουανίαν.} διότι οἱ Μοσχιακοὶ στρατοὶ μετὰ τῶν τοῦ Νοβογορόδου καὶ Πσκόβου ἐπολιόρκησαν τῷ 1518 [τὸ Πολότσκον· ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τῶν ἐπιτηδείων ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς ἀποχώρησιν, καθ' ἣν πολλοὶ παῖδες εὐπατριδῶν, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ Βοληνέτσου, Λιθουανοῦ στρατηγοῦ, ἐπνίγησαν ἐν τῷ Δουίνα. Αὐγούστου δὲ τοῦ ἐπιόντος ἔτους οἱ ἡμέτεροι στρατηγοὶ, οἱ πρίγκιπες Βασίλειος Σουίσκης ἐκ Σμολένσκου, ὁ Γορβάτης ἐκ Πσκόβου καὶ ὁ Κούρβσκης ἐκ Σταροδούβου, εἰσέβαλον εἰς Λιθουανίαν ἄχρι τῆς Βίλνας καὶ πέραν αὐτῆς, τέμνοντες, ὡς συνήθως τὴν ἐχθρικὴν χώραν· καταθραύσαντες δὲ πολλὰ ἀποσπάσματα τοῦ Σιγισμούνδου, ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὸν ἐν Κρέβα κατασκηνοῦντα μέγαν Λιθουανικὸν στρατόν· ἀλλ' οὗτος ἀπεχώρησε πέραν τοῦ Λόσκου, ἔνθα κατέλαβεν ἑτέρας θέσεις στενάς καὶ ἀδιαβάτους. Ὅθεν οἱ Ῥῶσσοι ἠρκέσθησαν τότε τῇ διαρπαγῇ καὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἀναριθμῆτων ἀνθρώπων, κατὰ τὸν χρονογράφον. Ἄλλοι δὲ Μόσχιοι στρατηγοὶ, ὁ Βασίλειος Γόδουνοβ ἐκ τοῦ Ἐλέτσου καὶ Ζασέκιν μετὰ πολυαρίθμου Ταταρικοῦ ἵππικοῦ, προσελθόντες πρὸς τὸ Βιτέβσκον καὶ Πολότσκον, κατέκαυσαν τὰ προάστεια αὐτῶν καὶ κατέλαβον τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα, ἔνθα ἀπέκτειναν πολλούς. Καὶ τρίτος δὲ στρατός, ὃν ἤγειν ὁ

βαπτισθείς ἀνεψιὸς τοῦ Ἀλεγάμου Θεόδωρος, ἠπέ-
λει τὴν Λιθουανίαν. Ἄλλὰ πᾶσαι αὐται αἱ ἐπιδρομαὶ
ἐπήνεγκον μόνον τὴν κατερήμωσιν τῆς ἐχθρικῆς χώρας·
διὸ ὁ μέγας ταξιάρχης προέτρεψε σπουδαιοτέραν ἐπι-
χείρησιν, τουτέστι τὴν κατάληψιν πρῶτον τῆς Σαμο-
γετίας, χώρας εὐφόρου καὶ ἀπροστατεύτου, εἶτα δὲ
τὴν εἰς Μαζοβίαν ἐκστρατείαν, ἔνθα ὁ μὲν στρατὸς αὐ-
τοῦ ἔμελλεν ἐνωθῆναι πρὸς τοὺς Ῥώσους, ὅπως πολε-
μήσωσι πρὸς τὸν βασιλέα ἐν μέσῃ τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ,
συγχρόνως δ' οἱ μισθοφόροι Γερμανοὶ, πορευόμενοι εἰς
τὸν Βιστούλαν, ἔμελλον προσβαλεῖν αὐτὸν ἐτέρωθεν.

Ὁ βασιλεὺς ἠμηχάνει· διότι ὁ μὲν λιμὸς καὶ πόλε-
μος ἠρήμουν τὴν χώραν, ὁ δὲ λογάς στρατὸς ἐκ
Γερμανῶν καὶ Σλαβο-Βοημῶν, διασπαρείς μετὰ τὴν
ἀτυχῆ ἔφοδον τῆς Ὀπότσκας, ἐπανῆλθεν οἴκαδε χαλε-
παίνων καὶ ἐξονειδίζων τὸν Σιγισμουῦνδον τοσοῦτον,
ὥστε οἱ ὁμογενεῖς τῶν μισθοφόρων τούτων οὐκέτι ἠ-
θέλησαν ὑπηρετῆσαι αὐτῷ. Ὁ περικλεῆς ἀρχηγὸς Κων-
σταντῖνος κατήσχυε τὴν δόξαν αὐτοῦ, αἱ δὲ πόλεις
τῆς Λιθουανίας ἦσαν πλήρεις τέφρας καὶ ἔρημοι, εἰς ἃς
περιεπλανῶντο καθ' ὁμίλους οἱ ταλαίπωροι κάτοικοι
τῶν πυρποληθέντων ὑπὸ τῶν στρατῶν τῆς Ῥωσσίας
καὶ Ταυρικῆς χωρίων. Ἄλλὰ τὸ δεύτερον ἡ τύχη ἔ-
σωσε τὸν Σιγισμουῦνδον· διότι μὴ δειλιάσας, προέτει-
νεν εἰρήνην, μηδεμίαν τῶν προτέρων ἀπαιτήσεων ἀ-
ποποιούμενος, καὶ διωμολόγησεν ἐν Μόσχᾳ διὰ τοῦ με-
γιστᾶνος Λελουσιέβιτς μόνον ἐξάμηνον ἀνακωχὴν· ἐ-
νεργῶν δ' ἐν Ταυρικῇ διὰ παρακλήσεων καὶ δωροδο-
κιῶν, ὠχύρου τὰ πρὸς τὴν Ῥωσίαν μεθόρια, καὶ πᾶ-
σαις δυνάμεσιν ἐφώρμησε πρὸς τὸν ταξιάρχην, ἀσθε-
νῆ μὲν, ἀλλὰ λίαν ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν, ὡς κοινοπρα-

γούντα ταῖς Γερμανικαῖς πόλεσι τῆς Πολωνίας, καὶ ὡς γινώσκοντα ἀκριβῶς πάντα τὰ ἐγγύρια σπουδαῖα ^{Ἄδυναμία τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος.} περιστατικὰ, δυνάμενον δὲ συμβουλεύειν ἐπὶ μεγάλη βλάβῃ αὐτοῦ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα. Ὁ δ' Ἀλβρέχτος, περιμένων χρήματα ἐκ Μόσχας καὶ στρατὸν ἐκ Γερμανίας, ἤγειτο οὐχὶ χιλιάδων, ἀλλ' ἑκατοστίων ἀνδρῶν ἐπολέμησε μὲν κρατερῶς, ἀλλ' ὑπεχώρησεν ἐξ ἀνάγκης τοῖς πολυαριθμοῖς ἐχθροῖς· μετὰ πολλοῦ δὲ τοῦ μόχθου ἔσωσε τὴν Καισιβέργην, ὅθεν ὁ πρεσβευτὴς ἡμῶν χάριν ἀσφαλείας ἠναγκάσθη ἀπελθεῖν εἰς Μέμελ (54). Ὁ δὲ ἐκ δέκα καὶ τριῶν χιλιάδων μισθοφόρων στρατὸς τοῦ τάγματος, ἀπελθὼν τῷ ὄντι πρὸς τὸν Βιστούλαν, ἐπολιόρησε τὸ Δάντισκον, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ διεσχορπίσθη δι' ἔλλειψιν τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἀγγελιῶν τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ὥστε οἱ στρατηγοὶ τοῦ βασιλέως ἐκυρίευσαν τοῦ Μαριεμβέρδερ καὶ Ὀλλάνδου ἀναγκάσαντες τὸν Ἀλβρέχτον ἵνα αἰτήσῃ τὴν εἰρήνην (55).

Ἀλλὰ τὸ μέγα εὐτύχημα τοῦ Σιγισμούνδου ἦν ἡ προδοσία τῆς Καζάνης καὶ τὰ ὀλέθρια αὐτῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐπακολουθήματα. Εἰ δ' ὁ Χάνης τῆς Κριμαίας μὴ εἰσέβαλεν εἰς Ῥωσσίαν μετὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, ἅμα μαθὼν τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Σιγ-Ἀλεῖ, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ φόβου μὴ δυσареστήσῃ πρὸς τὸν σουλτάνον, ὡς γινώσκων τὴν μεγάλην πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα εὐνοίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐπαπειλῶν τὴν τε Ἀσίαν, καὶ Ἀφρικὴν, καὶ Εὐρώπην Σελτμῆξε-μέτρησε τὸ ζῆν, ὁ δὲ Βασίλειος, μαθὼν τοῦτο, ἔπεμ- ^{Πρεσβεῖα εἰς τὸν Σουλτάνον.}ψε παραχρῆμα πρεσβευτὴν τὸν Τρετιάκον Γούβην, ὅπως συγχαρῆ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, τῷ ἥρωϊ Σολιμάν, ἐπὶ τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει (56). Ὁ νέος σουλτάνος

παρήγγειλε τῷ Μαχμέτ-Γιρέι, ἵνα μὴ τολμήσῃ ταράξαι τὴν Ῥωσσίαν. Μάτην δ' ὁ Χάνης ἐκίνησε πάντα λίθον, ὅπως διαλύσῃ τὴν φιλίαν ταύτην, ἐπὶ ἀμοιβαίων ἐμπορικῶν ὠφελημάτων στηριζομένην, παριστῶν πρὸς τὸν Σολιμάν, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐκoinοπράγει τοῖς ἐχθροῖς τῆς Πύλης καὶ παρεῖχε τῷ βασιλεῖ τῆς Περσίας πυροβολικὸν καὶ τεχνίτας τηλεβόλων, κατήργει δὲ τὴν Μωαμεθανικὴν πίστιν ἐν Καζάνη ἀντικαθιστῶν τὰ κατεδαφιζόμενα ὑπ' αὐτοῦ τεμένη διὰ χριστιανικῶν ναῶν. Ἄλλ' εἴχομεν ἐνθέρμους φίλους τοὺς σατράπας Ἀζόφ καὶ Θεοδοσίας, οἵτινες ἐστήριζον τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν τοῦ σουλτάνου, ὥστε οὗτος οὐδὲν ἐπίστευε ταῖς συκοφαντίαις τοῦ Μαχμέτ-Γιρέι. Ὅθεν ὡς ληστῆς οὗτος εἶπε πρὸς αὐτόν· «Πόθεν πορίσομαι τὰ πρὸς τροφήν καὶ ἱματισμὸν, ἐὰν ἀπαγορεύσῃς μοι πολεμῆσαι πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Μόσχας;» Παρασκευαζόμενος δ' ὁ Σολιμάν εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς Οὐγγρίας, προέτρεπε τοὺς ἐν Ταυρικῇ εἰς πόρθησιν τῆς χώρας τοῦ συμμάχου αὐτοῖς Σιγισμούνδου· ἀλλ' ὁ Χάνης ἀνενέωσεν ἤδη συνθήκην συμμαχίας πρὸς τὴν Λιθουανίαν. Ὁ δὲ Βασίλειος, καλῶν ἑαυτὸν ἔτι ἀδελφὸν τοῦ Μαχμέτ-Γιρέι, ἔμαθεν αἴφνης τὴν ἐπανάστασιν τῆς Καζάνης. Ἐπὶ τρία ἔτη ὁ Σιγ-Ἀλέϊς ἐβασίλευσεν ἡσύχως καὶ εἰρηνικῶς, ἐκτελῶν θερμῶς τὰ πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα ὑπεσχημένα καὶ εὐαρεστῶν κατὰ πάντα· ἐδείκνυε δὲ τοῖς μὲν Ῥώσοις πίστιν, τοῖς δὲ μεγιστᾶσι τῆς Καζάνης ἀδιαφορίαν· ἐπομένως οὐκ ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν ὑπηκόων, ὑποβλεπόντων αὐτὸν ὡς δοῦλον τῶν Ῥώσων. Καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ Ἀλέϊ ἐφαίνετο αὐτοῖς ἀποτρόπαιον, ὡς ἠδυπαθὲς, μαλθακὸν καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν

Ἐπανάστασις ἐν
Καζάνη.

ρώμην καὶ ἀνδριαν· διότι ἦν προγάστωρ καὶ γυναικοπρόσωπος (57). Ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ ἐθεωρήθη ὡς ἀδυναμία· ἐμέμφθησαν δ' αὐτὸν ἔτι μᾶλλον, ὅτε, κινούμενος ὑπ' ἀγάπης πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἐτιμώρησε κακοβούλους τινάς, προτρέψαντας αὐτὸν εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μαχμέτ-Ἀμίν.

Τὸ γενικὸν τοῦτο φρόνημα ἐν Καζάνη συντέλει εἰς τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Μαχμέτ Γιρέι, ὑπισχνουμένου τοῖς μεγιστᾶσι τῆς Καζάνης πλήρη ἀνεξαρτησίαν, εἰ ἐδέχοντο ὡς βασιλέα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σαῖπ καὶ ἠνοῦντο τῇ Ταυρικῇ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας δόξης τοῦ οἴκου τοῦ Τσιγχισχάνη. Αἱ ἐν ἀπορρήτῳ δ' αὐταὶ συμφωνίαι ἐγένοντο δῆλαι τὸ ἔαρ τοῦ 1521, ὅτε ὁ Σαῖπ-Γιρέις, ἠγούμενος πολυπληθοῦς στρατοῦ, ἐφάνη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Καζάνης καὶ εἰσῆλθεν ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὴν πόλιν. Ἀναγορευθεὶς δ' αὐτόθι βασιλεὺς, ἐφυλάκισε τὸν Σιγ-Ἀλείν, τὸν Κάρποβ, στρατηγὸν τῆς Μόσχας, καὶ Βασίλειον Ἰουρίεβ, πρεσβευτὴν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ὁ δὲ στρατὸς αὐτοῦ διήρπασε τὰ τῶν ἐμπόρων καὶ καθεῖρξεν αὐτούς, ἀλλ' οὐδένα ἀπέκτεινε· διότι, μετριότητα ἀποδεικνύων ὁ νέος βασιλεὺς, ἐκήρυξεν, ὅτι προστατεύει τοῦ Σιγ-Ἀλεί, τιμῶν ἐν αὐτῷ τὸ αἷμα τοῦ Τοχταμήσου· ἐπέτρεψε δ' αὐτῷ ἀπελθεῖν εἰς Μόσχαν σὺν τῇ γυναικί, ἵπποις καὶ ὄδηγοῖς, ἀπέλυσε δὲ καὶ τὸν στρατηγὸν Κάρποβ (58). Ὁ Ἀλείς, ἀναχωρήσας παραχρῆμα ἐκ τῆς Καζάνης, συνηντήθη ἐν ταῖς ἐρήμοις πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀλιεῖς, διατρίβοντας συνήθως τὸ θέρος περὶ τὸν Ῥᾶ παρὰ τὰ Παρθένια ὄρη καὶ φεύγοντας τότε εἰς Ῥωσσίαν διὰ τὰς ταραχὰς τῆς Καζάνης. Μετὰ τούτων δὲ, ὡς στερούμενος ἐφοδίων, συνέτρωγεν οὗτος

1521.

ξηρούς ἰχθῦς, χόρτον καὶ ῥίζας, μόλις δὲ κατήντησεν εἰς τὰ Ῥωσικὰ ὄρια. Τότε ἡ ἐπίλοιπος ὁδοιπορία μέχρι τῆς πρωτευούσης ὑπῆρξεν ὡς τροπαιούχου· διότι πανταχοῦ κατὰ τὴν δίοδον αὐτοῦ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος προὔπντων τῷ ἐξορίστῳ βασιλεῖ μετὰ φιλοφροσύνης καὶ σιτίων, ὁ δὲ λαὸς μετ' ἀγάπης. Πάντες οἱ εὐπατρίδαι τοῦ συμβουλίου προὔπντησαν αὐτῷ ἔξω τῆς Μόσχας, ὁ δὲ μονάρχης ἐπὶ τῆς κλίμακος τῶν ἀνακτόρων, ἔνθα ἐνηγκαλίσθη αὐτόν. Καὶ ἀμφοτέροι ἐκλαιον· ὁ δὲ Βασιλεῖος εἶπε· «Δόξα τῷ Ὑψίστῳ· σὺ ζῆς·» ἀρκεῖ μοι τοῦτο.» Εὐχαριστήσας δὲ τῷ Ἀλέϊ ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος ἐπὶ τῇ πίστει αὐτοῦ, παρεμυθήσατο καὶ παρέσχεν ἄφθονα δῶρα, ὑποσχόμενος αὐτῷ ἰκανοποίησιν· ἀλλ' ἦν ἤδη ἀπαράσκευος, ὅτε ἀναρίθμητα βαρβαρικὰ στίφη εἰσέβαλον εἰς Ῥωσσίαν.

Ἐὸ Μαχμέτ-Γι-
ρέϊς ἐμβάλλει
εἰς Ῥωσσίαν.

Ἀφελόμενος ὁ Μαχμέτ-Γιρέϊς τὴν Καζάνην παρὰ τῶν Ῥώσων, οὐδόλως κατέτριβε τὸν χρόνον ἐν ἀπραξίᾳ, σκοπῶν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡγεμονίας ταύτης ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ· χάριν δὲ τούτου, ὅπως ἐπαγάγη ἰσχυρὰν πληγὴν τῇ Ῥωσσίᾳ, ἐξώπλισεν οὐ μόνον πάντας τοὺς ἐν Ταυρικῇ, ἀλλὰ παρώρμησεν εἰς τοῦτο καὶ τοὺς Νογαίτους, ἐνωθεὶς δὲ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Κοζάκων τοῦ Βρυσθένους, προτήγγισε τοσοῦτο ταχέως τοῖς Μοσχιακοῖς ὀρίοις, ὥστε μόλις ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἔφθασε συναθροίσας στρατὸν παρὰ τὸν Ὀκχαν πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς ὀρμῆς αὐτῶν. Τοῦ στρατοῦ δὲ τούτου ἦρχεν ὁ νέος πρίγκιψ Δημήτριος Βέλσκης, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλείου. Ἀλλ' οὗτοι, ὑπ' ἄφρονος ὑπεροψίας ἀποβαλόντες τὰς συμβουλάς ἐμπείρων ἀνδρῶν, διέταξαν τοσοῦτο κακῶς τὰ τοῦ πολέμου, ὥστε οἱ στρατοὶ τοῦ Μαχμέτη διέβησαν

τὸν ποταμόν· εἶτα δέ, συνάψαντες μάχην παρὰ καιρὸν καὶ μὴ συντεταγμένοι, ἀνάνδρως ἔφυγον. Οἱ στρατηγοί, οἱ πρίγκιπες Βλαδίμιρος Κούρβσκης, Σερεμετιέβ, καὶ ἀμφοτέροι οἱ Ζαμεαδνὶν ἔπεσον ἐν τῇ δυστυχεῖ ταύτῃ μάχῃ, ὁ δὲ Θεόδωρος Ὀβολένσκης Λοπάτης ἐζωγράφη. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἔφριξε μαθὼν ταῦτα· ἀλλ' ἔτι μᾶλλον, ὅτε ἀνηγγέλη αὐτῷ, ὅτι ἕτερος ἐχθρὸς, ὁ Σαίπ-Γιρέις ἐκ τῆς Καζάνης, παραπορευόμενος τὸν Ῥᾶ, ἔβαινεν ὡσαύτως πρὸς τὴν πρωτεύουσαν. Καὶ οἱ μὲν δύο βασιλεῖς ἐνωθέντες ἐν Κολόμνα, ἔτεμνον πάντα τὰ χωρία, ἀπέκτεινον, ἢ ἠχμαλώτιζον χιλιάδας κατοίκων, ἐμόλυνον, ἢ ἐβεβήλουν τοὺς ναοὺς καὶ ἐκακούργουν ὡς ἐπὶ τοῦ Βάτη, ἢ Τοχταμήσου. Ἐπυρπόλησαν δὲ καὶ τὸ παρὰ τὸν Οὐγρέσαν μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὡς καὶ τὴν κώμην Ὀστροβον, προσφιλῆ τῷ Βασιλείῳ· ἀπὸ δὲ τοῦ Βοροβιέβου ἐθεῶντο τὴν Μόσχαν, πίνοντες ὑδρόμελι ἐκ τῶν οἰνώων τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Οὗτος δὲ ἀνεχώρησε τὴν ταχίστην εἰς Βόλοκον πρὸς στρατολογίαν ἀναθεῖς τὴν ἄμυναν τῆς πρωτεύουσας τῷ γαμβρῷ βασιλόπαιδι Πέτρῳ, ὡς καὶ τοῖς εὐπατρίδαις, περιφόβοις πᾶσι. Τῇ 29 Ἰουλίου ὁ Χάνης, ἐν μέσῳ νεφῶν καπνοῦ ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ πυρὸς τῶν πυρπολουμένων χωρίων ἵστατο βέρστιά τινα μακρὰν πρὸ τῆς Μόσχας, ὅπου ἤρχοντο ἄθροοι οἱ κάτοικοι τῶν πεδιάδων σὺν ταῖς οἰκογενείαις καὶ τοῖς πολυτιμοτάτοις αὐτοῖς. Αἱ δὲ ὁδοὶ ἦσαν ἔμφρακτοι ὑπὸ τῶν ἀμαξῶν, διότι ἀλλοδαποί τε καὶ ἐγχώριοι, γυναῖκες καὶ παιδιά καὶ γέροντες, πάντες ἐζήτουν ἄσυλον ἐν τῷ Κρεμλίῳ, καὶ συσσωρευόμενοι παρὰ τὰς πύλας συνεθλίβοντο. Καὶ ὁ μὲν Μητροπολίτης Βαρλαάμ, διάδοχος τοῦ Σίμωνος, ἐπεκαλεῖτο μετὰ τοῦ

λαοῦ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Παντοδυνάμου, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῆς πόλεως διέτασσον τὰ πρὸς ἄμυναν, ἀναρτῶντες τὴν μεγίστην ἑαυτῶν ἐλπίδα εἰς τὴν τέχνην τοῦ Νικλάσου, δεινοῦ Γερμανοῦ πυροβολητοῦ. Καὶ ἀληθῶς τὸ πυροβολικὸν τοῦ φρουρίου ἔσωζε τὴν πόλιν, ἀλλ' ἔλειπε πυρίτις· ἐπέκειτο δὲ καὶ ἄλλο δυστύχημα· ἡ συσσώρευσις τοσοῦτου πλήθους ἐν τῷ Κρεμλίνω, ἠπέιλει ἀφευκτον λοιμόν. Διὸ οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι ἀρχηγοὶ, προβλέποντες τὰ ἐπακολουθήματα, ἔκριναν, ὡς ἀναφέρει σύγχρονος ἀλλοδαπὸς ἱστορικὸς (59), ἵνα καταπραύνωσι τὴν ὄργην τοῦ Μαχμέτη διὰ βαρυτίμων δώρων. Ἐπεμψαν οὖν πρὸς αὐτὸν πρεσβείαν μετὰ πολλῶν βικίων ὑδρομέλιτος, ὁ δὲ Χάνης, φοβούμενος τὸν τε Ῥωσικὸν στρατὸν καὶ τὰ ἀπόρθητα ὀχυρώματα, ἔστερξεν, ὅτι φείσεται τῆς πρωτεύουσης καὶ ὑποστρέψει ἐν εἰρήνῃ οἶκαδε, εἰ ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ὑπισχνεῖτο ἐγγράφως ἵνα τελεῖ αὐτῷ φόρον ὡς ἄλλοτε. Ἀπίθανον δὲ, ὅτι αὐτὸς ὁ βάρβαρος ἐπίστευε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεως ταύτης, πιθανώτερον δὲ, ὅτι ἠθέλησε μόνον ἵνα ταπεινώσῃ τὸν Βασιλεῖον, ἐπιμαρτυρήσῃ δὲ διὰ τοσοῦτον ὑβριστικῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συνθήκης τὴν νίκην. Ἴσως καὶ οἱ Μόσχοι εὐπατρίδαι οὐκ ἐτόλμων σύμβασιν ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις, εἰ μὴ παρηγγέλλοντο δεόντως ὑπὸ τοῦ Βασιλείου, ὅστις, ὡς φαίνεται, οὐδόλως ἐφοβεῖτο τὴν ἐφήμερον αἰσχύνην, ὅσον τὴν δυστυχίαν τῆς Μόσχας· διὸ προείλετο τὴν διὰ διαπραγματεύσεων σωτηρίαν τῆς πρωτεύουσης, ἢ τὰ δεινὰ τῆς αἱματηρᾶς ἀμφιβόλου μάχης. Ἡ συνθήκη δ' αὕτη, συνταχθεῖσα καὶ σφραγισθεῖσα τῇ σφραγίδι τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἐνεχειρίσθη τῷ Χάνῃ, ὃς πάραυτα ἀπεχώρησεν εἰς Ῥεζάνην, ἐνθα τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἐξεϊκόνιζεν Ἀσιατικὴν ἀγοράν· διότι

οί λησταί, μεταβληθέντες εἰς ἐμπόρους, προσεκάλουν τοὺς Ῥεζανίτας ἵνα μεταβῶσι παρ' αὐτοῖς ἀνυπόπτως, ἐπώλουν δὲ πρὸς αὐτοὺς τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ὧν πολὺ ἔφυγον ἀνὰ λύτρων εἰς τὴν πόλιν· ἀλλ' ἡ φυγὴ αὕτη ἦν δολία. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Λιθουανίας Εὐστάθιος Δασκόβιτς συνεβούλευσε τῷ Μαχμέτ-Γιρέι τὴν δι' ἀπάτης ἄλωσιν τοῦ φρουρίου· εὐτυχῶς ὅμως ἦρχεν αὐτοῦ ὁ Χαβάρ-Σίμσκη, υἱὸς Χαβάρ Σίμσκη, τοῦ Βασιλείου Ὁβράζετς, στρατηγοῦ τοῦ Ἰωάννου, ἔμφρων καὶ πολύπειρος πολεμιστῆς, σωτὴρ δὲ τοῦ Κάτω-Νοβογορόδου. Ὁ δὲ Χάνης, ὅπως ἀποκοιμίσει τὴν ἐγρηγορότητα αὐτοῦ, ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν τὴν μετὰ τῆς Μόσχας συνθήκην, ἐπιθυμῶν ἐντεῦθεν ἵνα πείσῃ αὐτὸν, ὅτι ὁ πόλεμος ἀληθῶς κατέπαυσεν, ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμῶν ὠμολογεῖτο ὑποτελὴς τῆς Κριμαίας. Συγχρόνως τὰ ἐχθρικὰ πλήθη ἐπορεύοντο πρὸς τὸ φρούριον, ζητοῦντα δῆθεν τοὺς καταφυγόντας αὐτῶν αἰχμαλώτους· ὁ δὲ Σίμσκη, ἐκπληρῶν τὰ εἰκότα, ἀπέδωκε πάντας τοὺς κεκρυμμένους ἐν τῇ πόλει αἰχμαλώτους, ἀπελύτρωσε δὲ καὶ ἑκατὸν ῥουβλίων τὸν Θεόδωρον Ὁβολένσκη. Ἄλλ' οἱ προσερχόμενοι πρὸς τὰ τείχη Τάταροι καὶ Λιθουανοὶ ἠΐξανον, ἕως ὁ ἔμπειρος πυροβολητῆς, ὁ Γερμανὸς Ἰορδάνης, δι' ἑνὸς πυροβολισμοῦ πολλοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐθανάτωσε, τοὺς δὲ λοιποὺς διεσχόρπισεν. Ὁ πανοῦργος Χάνης, προσποιηθεὶς ἔκπληξιν, κατεμέμφετο τὴν ἐχθρικὴν ταύτην πράξιν· διὸ ἀπήτησε τὴν κεφαλὴν τοῦ πυροβολητοῦ, καὶ ἠπέλπει ἐκδίκησιν· ἀλλ' ἀπεχώρησε τὴν ταχίστην, μαθὼν, ὅτι οἱ Τάταροι τοῦ Ἀστραχανίου εἰσέβαλον εἰς τὴν ἰδίαν χώραν. Ὁ θρίαμβος τοῦ Σίμσκη ἦν ἐντελής ὡς σῶσαντος οὐ μόνον τὴν Ῥεζάνην, ἀλλὰ καὶ

τὴν τιμὴν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· διότι ἡ ἐν Μόσχᾳ συνομολογηθεῖσα ἐξευτελιστικὴ συνθήκη ἔμεινε παρ' αὐτῶ. Ἀνταμείβων ὁ Βασιλεῖος αὐτὸν, ἀνέδειξεν εὐπατρίδην· πρὸς πλείονα δὲ δόξαν αὐτοῦ ἢ πρὸς τὴν πατρίδα αὕτη ὑπηρεσία ἀνεγράφη ἐν τοῖς βιθμολογικοῖς καὶ γενεαλογικοῖς βιβλίοις πρὸς ἀνάμνησιν αὐτοῦ εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας.

Τὸ δυστυχέστατον τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βασιλείου σύμβαμα ὑπῆρξεν ἡ εἰσβολὴ αὕτη τῶν βαρβάρων, οἵτινες, κατακαίοντες πάσας τὰς κώμας ἀπὸ τοῦ Κάτω Νοβογορόδου καὶ Βορονέζου μέχρι τοῦ Μόσχα, ἤχμαλῶτιζον πλῆθος κατοίκων, καὶ πολλὰς ἐπιφανεῖς γυναῖκας καὶ νεάνιδας, ἀποβάλλοντες τὰ θηλάζοντα βρέφη· ἐπώλουν ἀθρόως τοὺς αἰχμαλώτους ἐν Θεοδοσία καὶ Ἀστραχανίῳ, τοὺς δ' ἀσθενεῖς καὶ ὑπεργήρους ἐθανάτουσιν δι' ἀσιτίας, ὥστε οἱ παῖδες τῶν Τατάρων ἐγυμνάζοντο ἐπ' αὐτῶν τὴν τέχνην τοῦ τραυματίζειν καὶ φονεύειν ἀνθρώπους. Μόνῃ ἡ Μόσχα ἐδόξαζε κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην τὴν ὑπερφυσικὴν σωτηρίαν αὐτῆς· μάλιστα δ' ἀναφέρονται ἰοπτχσῖαι καὶ θαύματα. Τότε ἐθεσπίσθη Λιτανεῖα τοῦ Ἁγίου Σταυροῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ὑπαπαντῆς, ἔνθα τρεῖς τοῦ ἔτους μέχρι τοῦδε εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ διὰ τὴν λύτρωσιν τῆς ἀρχαίας ταύτης πρωτευούσης ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Ταμερλάνου καὶ Ἀχμάτη καὶ Μαχμέτ-Γιρέι! Ἐπανελθὼν εἰς Μόσχαν ὁ Βασιλεῖος ἠὲ χαρίστησε τοῖς Γερμανοῖς Νικλάσω καὶ Ἰορδάνῃ, ἀξιωματικοῖς τοῦ πυροβολικοῦ (60), παρήγγειλε δὲ τὴν δίκασιν τῶν στρατηγῶν, τῶν καταλιπόντων τοὺς ἐκ τῆς Ταυρικῆς προχωρῆσαι εἰς τὸ κέντρον τῆς Ῥωσσίας. Πάντες δὲ κατηγόρουσιν τοῦ πρίγκιπος Βέλσκη ἀφροσύ-

νην καὶ δειλίαν, ἀλλ' οὗτος ἐπῆγε τὴν αἰτίαν τῷ Ἄνδρῆα, ἀδελφῷ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· διότι πρῶτος στρέψας τὰ νῶτα, ἐπέσυρε κατόπιν ἑαυτοῦ ἄλλους. Ἀλλὰ φειδόμενος τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Βασίλειος, ἐτιμώρησε μόνον τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Βοροτίνσκη, πολύπειρον περὶ τὰ πολεμικά, ἀναδείξαντα δὲ τέως μεγάλην ἀνδρίαν. Ἐγκλημα δ' αὐτοῦ ἦν, ὡς φαίνεται, ὅτι, ὑβρισθεὶς ὑπὸ τῆς ὑπεροψίας τοῦ Βέλσκη, εἶδε μετ' ἐνδομύχου χαρᾶς τὰ ἀμαρτήματα τοῦ νέου τούτου στρατηγοῦ, καὶ ὅτι, τὴν πατρίδα θυσιάζων χάριν φιλαυτίας, οὐκ ἐνήργησεν ὡς ἐδύνατο ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆ Ῥωσσίας. Ἐγκλημα σπουδαῖον καὶ τοσοῦτο μᾶλλον ἀσύγνωστον, ὅσον ἦν δυσχερεστέρα ἢ ἀπόδειξις τοῦ ἐνόχου. Στερηθεὶς δὲ τῶν τε ἀγαθῶν καὶ τοῦ βαθμοῦ ὁ Βοροτίνσκης ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ πεφυλακισμένος· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀποφυλακισθεὶς παρέστη καὶ εἰς τὴν αὐλήν, ἀπηγορεύθη ὅμως αὐτῷ ἢ ἐκ τῆς πρωτεύουσας ἀναχώρησις (61).

Δίκη τῶν στρατηγῶν.

Μετ' οὐ πολὺ ἔμαθον ἐν Μόσχᾳ νέαν ἐπίφοβον ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Ῥωσσίας· διότι ὁ Μαχμέτ-Γιρέις παρήγγειλε πρὸς τοὺς ἐν ταῖς τρισὶν ἀγοραῖς τοῦ Περεκὸν, Κρίμου, Θεοδοσίας καὶ ἀλλαχοῦ οὐλάνους, μούρζας καὶ στρατιώτας ἵνα μὴ ἀφοπλισθῶσι, μηδ' ἀποσάξωσι τοὺς ἵππους, ἀλλὰ παρασκευασθῶσιν εἰς δευτέραν ἐπὶ τὴν Ῥωσσίαν ἐκστρατείαν. Καὶ οἱ μὲν Τάταροι ἀπεστρέφοντο τὴν χειμερινὴν ἐκστρατείαν, διότι τότε οὔτε σιτία, οὔτε χιλὸς ὑπῆρχον ἐν ταῖς ἀγοραῖς αὐτῶν. Ὑπολάμποντος δὲ τοῦ ἔαρος τὰ Ῥωσσικὰ στρατεύματα ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὸν Ὀκκαν, ἔνθα ἀπῆλθε καὶ ὁ Βασίλειος. Οὐδέποτε ἡ Ῥωσσία ἔσχε τοσοῦτον ἐκλεκτὸν ἱππικὸν καὶ τοσοῦτον πολυάριθμον

1522.

Στρατόπεδον παρὰ τῆ Κολό-
μνη.

πεζικόν· διότι ὁ παρὰ τὴν Κολόμναν κατεσκηνωμένος στρατὸς ἐφαίνετο ὡς εὐρύχωρον φρούριον, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ, ὧπερ τέως οὐκ ἐχρῶντο ἐν τῷ πεδίῳ. Χαίρων δ' ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐπὶ τῷ ἐκλεκτῷ τούτῳ στρατῷ, ἔπεμψε πρὸς τὸν Μαχμέτ-Γιρέϊν κήρυκα εἰπεῖν αὐτῷ τάδε· «Ἄπιστε! ἔλυσας »τὴν εἰρήνην καὶ παρεβίασας τοὺς ὄρκους· ὡς λη- »στῆς δὲ καὶ δολοφόνος καὶ ἐμπρηστῆς εἰσέβαλες »ἐξαπίνης εἰς τὴν χώραν μου· ἀλλ' ἐὰν ἔχῃς θάρ- »ρος πολεμιστοῦ, ἐλθὲ νῦν· προτείνω σοι μάχην ἔντι- »μον ἐν τῷ πεδίῳ». Ὁ Χάνης ἀπεκρίθη, ὅτι ἐγίνω- σκε τὰς εἰς Ῥωσσίαν ἀγούσας ὁδοὺς, ὡς καὶ τὸν εὐ- θετον πρὸς εἰσβολὴν καιρὸν, οὐδέποτε δὲ συνεβου- λεύετο τοῖς ἐχθροῖς, πότε καὶ πῶς ἦν ἀνάγκη πολεμῆσαι. Καὶ τὸ μὲν ἔτος διεγένετο, ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν, μη- δάως βλέπων τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα, ἐπανῆλθε κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς Μόσχαν, ἐνθα ὁ ἡγεμὼν τῆς Μαγκούπ, Σκενδέρ, πρεσβευτῆς τοῦ σουλτάνου, πρὸ πολ- λῶν μηνῶν ἐλθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ Τρετιάκου Χουβίνου, ἀνέμενε τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ.

Μεγάλως ἐτιμήθη ὁ πρεσβευτῆς οὗτος· διότι ὁ Μέ- γας Ἡγεμὼν ἐγερθεὶς ἐδεξιώτατο αὐτὸν, ἐκάθισε παρ' αὐτῷ καὶ ἠρώτησε περὶ τοῦ σουλτάνου. Αἱ δὲ πρὸς τὸν Βασίλειον ἐπιστολαὶ τούτου ἦσαν φιλικώταται· ἐπειδὴ καλῶν αὐτὸν εἰλικρινῆ φίλον καὶ ἀγαθὸν γεί- τονα, ἐβεβαίουν, ὅτι ἐπόθει ἵνα διάγῃ ἐν στερεᾷ φιλίᾳ καὶ ἀδελφότητι· ἀλλ' ὁ Σκενδέρ, συνδια- λεχθεὶς μόνον περὶ ἐμπορικῶν καὶ ἀγοράσας βαρυ- τίμους τινὰς διφθέρας, ἀπῆλθεν. Ὁ Βασίλειος, ἐλ- πίζων τὴν πρὸς τὴν Πύλην συμμαχίαν ὡς σπουδαιο- τάτην αὐτῷ, ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ἰω-

1822.

Πρεσβεία τοῦ
Σολιμάν.

άννην Μορόζοβ μετὰ φιλικῶν γραμμάτων, ἀπηγόρευ-
σεν ὅμως αὐτῷ τὴν δημοσίευσιν τῶν συνθηκῶν, ἐφ'
αἷς ἡ Ῥωσσία ἐπεθύμει τὴν διομολόγησιν γραπτῆς
συνθήκης πρὸς τὸν σουλτάνον· διότι ὁ Βασίλειος δι' ὑ-
περηφάνειαν, ἰδίαν τῆς νέας τῆς Μόσχας αὐλῆς,
ἐπεθύμει ἵνα αἱ πρὸς ταύτην πρῶται ἀρχαὶ προέλθω-
σιν ἐκ τῆς Πύλης. Ἡ ἀπόπειρα δ' αὕτη ἦν ἡ τελευταία·
διότι ὁ Σολιμάν ἤρκειτο ταῖς φιλοφρονήσεσιν, ὡς μὴ
πειθόμενος, ὅτι ἡ Ῥωσσία εἰλικρινῶς συμπράξει τοῖς
᾽Οθωμανοῖς εἰς ὑποταγὴν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων·
ἄλλως τε δὲ οὐδ' ἦν διατεθειμένος, ὅπως ὑπηρετήσῃ
τῇ ἡμετέρᾳ πολιτικῇ· ὥστε καταπιέζων τὴν Οὐγγρίαν,
κατακτήσας τὴν Ῥόδον καὶ ἐτοίμως ἔχων, ὅπως ἐφορ-
μήσῃ πρὸς τὴν Μελίτην, ἀπήτει παρ' ἡμῶν μόνον εἰρή-
νην καὶ ἐμπορεύματα.

Εἰ συγχρόνως τῷ Μαχμέτ-Γιρέι καὶ βασιλεῖ τῆς
Καζάνης εἰσέβαλλε καὶ ὁ Σιγισμουῦνδος, τότε ὁ Μέ-
γας Ἡγεμῶν, τὰ ἔσχατα πάσχων, κατενόει, πλὴν βρα-
δέως λίαν, τὸ ἄστατον τῆς τύχης τῶν ἐπικρατειῶν
παρὰ πάντας τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἀνθρωπίνου νοός.
Ἄλλ' εὐτυχῶς ὁ τοῦ βασιλέως στρατὸς ἦν ὀλιγάριθ-
μος, αὐτὸς δ' ὁ Σιγισμουῦνδος ἐφοβεῖτο τοὺς Τούρκους
καὶ τὴν γνωστὴν αὐτῷ ἀπιστίαν τοῦ Χάνη τῆς Ταυ-
ρικῆς· διὸ ἤρκεσθη, ὅπως ἠδέως ἴδῃ τὰς συμφορὰς τῆς
ἡμετέρας πατρίδος, τρέφων ἐλπίδας, ὅτι αὐταὶ διαθέ-
σουσι τὸν Βασίλειον ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Καὶ τῷ ὄντι, ὁ ἡ-
γεμῶν οὗτος ἐπόθει μὲν τὴν κατάπαυσιν τοῦ πρὸς τὴν
Λιθουανίαν πολέμου, ὅπως διατάξῃ τὰς ἑαυτοῦ δυνά-
μεις εἰς περιστολὴν τῆς Ταυρικῆς καὶ Καζάνης· ἀλλ'
ὠφελούμενος ἐκ τῶν περιστάσεων τούτων ὁ Σιγισμουῦν-
δος, ἐπέμεινε, ὅπως αἱ περὶ εἰρήνης συεντεύξεις γείνω-

Πρεσβεία τῆς
Λιθουανίας καὶ
ἀνακωχῆ.

σιν ἐν Βιλνα, ἢ Κρακοβία, οὐχὶ δ' ἐν Μόσχα. Τὴν πρότα-
σιν ὁμως ταύτην ἀπέβαλεν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν· ὀλίγω δ' ὕ-
στερον ἐπιφανῆς ἀξιωματικὸς τοῦ Σιγισμούνδου, Πέτρος
Στανισλαβόβιτς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ γραμματέως Ἰ-
ωάννου Γορνοστάϊ, ἦλθεν εἰς Μόσχαν ὅτε οἱ ἡμέτεροι
στρατοὶ ἦσαν ἔτοιμοι παρὰ τῆ Κολόμνα ἵνα πορευθῶσιν
ἐπὶ τοὺς Τατάρους, ἢ ἐπὶ τὴν Λιθουανίαν (62). Ἄ-
δύνατον δ' ὑπῆρξεν, ὅπως συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῶν βά-
σεων αἰδίου εἰρήνης· ἠμφισβήτησαν δ' ἐπὶ μακρὸν περὶ
τῆς ἀνακωχῆς. Τέλος συνωμολογήθη τοιαύτη πενταε-
τῆς, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς 25 Δεκεμβρίου 1522, καθ' ἣν
τὸ Σμόλενσκον ἔμεινεν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ῥώσσω, ὄρια δ' ὠρίσθησαν ὁ Βορυσθένης, Ἰβάκας καὶ Μέριας
(63), καὶ διετάχθησαν τὰ τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας. Οἱ
τοποτηρηταὶ τῆς Οὐκράϊνης παρηγγέλησαν δικάζειν
τὰς διαφορὰς τῶν κατοίκων τῶν δύο δυνάμεων· ἀλλ'
οἱ αἰχμάλωτοι οὐκ ἀπελύθησαν πρὸς λύπην τοῦ Βα-
σιλείου, ἀπορρίψαντος ἐξ ἀνάγκης τὴν ἀξίωσιν ταύ-
την. Ὁ Μορόζοβ καὶ Βουτερλὶν ἀπῆλθον εἰς Κρακο-
βίαν μετὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς ἀνακωχῆς. Ὁ ἱστοριο-
γράφος τῆς Λιθουανίας ἀναφέρει μετὰ θαυμασμῶ τὴν
πολυτέλειαν τῶν μεγιστάνων τούτων, λέγων, ὅτι ἦλθον
ἐπὶ πεντακοσίων ἵππων (64). Δίς δὲ κληθέντες
ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦ Σιγισμούνδου, ἀπεποιήθησαν τὴν
τιμὴν ταύτην καὶ ἐξῆλθον τῶν ἀνακτόρων, μὴ θέ-
λοντες ἵνα παρακαθίσωσι τοῖς πρεσβευταῖς τοῦ Πάπα,
τοῦ Γερμανοῦ αὐτεκράτορος καὶ τῆς Οὐγγρίας· διότι
ἐφαίνετο αὐτοῖς τοῦτο ἀπᾶδον πρὸς τὴν τιμὴν τῆς
πρεσβείας τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ὁ δὲ βασιλεὺς, δοὺς
ὄρκον περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης, ἐκέλευσεν
τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν αἰχμαλώτων.

1522.

Οὕτως ἔληξεν ὁ δεκαετής Λιθουανικός πόλεμος, ἔνδοξος μὲν πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ τῆς Ὀρσας νίκῃ, λυσιτελής δὲ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐπὶ τῇ σπουδαίᾳ κτήσει τοῦ Σμολένσκου, ἀλλὰ καταστρεπτικός πρὸς ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις, ἂν ἀποδοθῇ αὐτῷ ἡ ὀλεθρία εἰσβολὴ τοῦ Μαχμέτ-Γιρέι. Ἀξιομνημόνευτον δ' ἐπακολούθημα αὐτοῦ ὑπῆρξε κατάλυσις τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος πρὸς λύπην τοῦ Βασιλείου, στερηθέντος ἐντεῖθεν συμμάχου ἀσθενοῦς μὲν, ἀλλὰ προθύμου. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ ὑποχωρήσας τῇ δυνάμει, αἰτιώμενος δὲ τὴν τοῦ Βασιλείου γλισχρότητα, ἴσως ἀκουσίαν διὰ τὰς μικρὰς προσόδους ἡμῶν καὶ ὀλίγην προθυμίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἐπόθει τὴν εἰρήνην, χάριν δ' αὐτῆς ἐθυσίασε τὴν ὑπαρξίν τοῦ τάγματος, τόσον περιφήμου ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὁ Σιγισμοῦνδος ὠμολόγησε τὸν Ἀλβρέχτον ὡς κληρονομικὸν κυριάρχην τῶν ὑποκειμένων τῷ τάγματι πόλεων ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι αὗται διατελέσουσιν ἐξαρτώμεναι ἐκ τῶν κυριαρχιῶν τῆς Πολωνίας. Ἐδωκε δὲ τῇ Ῥωσσίᾳ τὰ σύμβολα τοῦ μέλανος ἀετοῦ μετὰ τοῦ γράμματος Σ, ἀρχικοῦ στοιχείου τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ (65). Καίτοι δὲ ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν περιστάσεων ἡ περιλάλητος αὕτη ἀδελφότης τῆς Παλαιστίνης ἔπαυσεν, οὕτως εἰπεῖν, ὑπάρχουσα, ἐθεωρήθη δὲ ὡς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν νέαν τάξιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων, οὐχ' ἦττον ὁμῶς ἡ ἀπώλεια ἐταιρίας τοσοῦτον ἀξιομνημονεύτου διὰ τοὺς γενναίους σκοποὺς, τοὺς νόμους τῆς αὐστηρᾶς ἀρετῆς καὶ ἡρωϊσμὸν τῶν πρώτων θεμελιωτῶν διήγειρε γενικὴν λύπην. Τὸ δὲ Λιθονικὸν τάγμα, κοινοῦν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας πρὸς τὸ Γερμανικόν, ἔμεινεν ἀπομεμονωμένον μετὰ μεγάλων κινδύνων, ἐν μέσῳ δύο ἰσχυρῶν δυνάμεων, Ῥωσ-

Τέλος τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος ἐν Ῥωσσίᾳ.

σίας καὶ Πολωνίας, ἀπολαύων ἐπισφαλοῦς μὲν, ἀλλ' ἐντελοῦς ἐλευθερίας, ὡς γέρων παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου. Ἐπειδὴ δ' οἱ Λιβανοὶ ἱππῶται παρεῖχον χρήματα καὶ στρατὸν τῷ ἀρχηγῷ τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος χάριν πολέμων, τούτου ἔνεκεν οὗτος ἐπισήμως ἀνηγόρευσεν αὐτοὺς ἀνεξαρτήτους διὰ παντός. Καὶ ἡ μὲν τύχη παρεσκευάζε τὴν καταστροφὴν αὐτῶν, ἀλλ' ὁ Πλεττεμβέργος ἔζη ἔτι, καὶ οἶονεὶ πρὸς ἀμοιβὴν τῆς μεγαλοψυχίας αὐτοῦ ἦν ὅπως διανύσῃ ἐν εἰρήνῃ τὸν βίον, ἀρχῶν τῆς ἐλευθέρας ἀδελφότητος. Ὅθεν τῷ 1521 ἀνέωσεν ἐπὶ δέκα ἔτη τὴν πρὸς Ἑρωσσίαν εἰρήνην.

Νέα ἀνακομιχὴ
πρὸς τὸ Λιθου-
ανικὸν τάγμα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Ἐνωσις τῆς Ἡγεμονίας τῆς Ῥεζάνης πρὸς τὰς Μοσχιακὰς χώρας. — Φυλάκισις τοῦ πρίγκιπος Σεμιάνιν. — Ὁ Χάνης τῆς Κριμαίας κρατεῖ τοῦ Ἀστραχανίου. — Φόνοι ἐν Καζάνη — Δεινὰ ἐκ Ταυρικῆς. — Ὁ Χάνης Σαϊδέτ-Γιρίϊ. — Ἐκστρατεία εἰς Καζάνην. — Κουρὰ τῆς Μεγάλης Ἡγεμονίδος. — Δεύτερος γάμος τοῦ Βασιλείου. — Σχέσεις πρὸς τὴν Ῥώμην καὶ τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν Ε΄. — Ἀνακωχὴ πρὸς τὴν Λιθουανίαν. — Φιλία πρὸς τὸν Γουστάβον Βαζαν. — Πρεσβεΐαι τοῦ Σολιμάν. — Ἐπιδρομὴ τῶν στρατῶν τῆς Ταυρικῆς. — Πόλεμος πρὸς τὴν Καζάνην. — Νέος βασιλεὺς ἐν Καζάνη. — Φυλάκισις τοῦ Σιγ' Ἀλέϊ — Γέννησις τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου τοῦ Βασιλείου. — Πρεσβεΐαι τοῦ Ἀστραχανίου, Μολδαβῶν, Νογαίων καὶ Ἰνδικῆς. — Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς. — Νόσος καὶ τελευτὴ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. — Χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ. — Ἀυστηρότης καὶ ἠπιότης αὐτοῦ. — Καταδίη τοῦ Ἑλλήνος Μαξίμου. — Αἰτιάσεις πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα. — Βίος αὐτοῦ. — Θήρα, αὐλὴ, συμπόσια, ὄνοματα. — Ἀλλοδαποὶ ἐν Μόσχα — Νημοὶ — Οἰκδομήματα. — Ἐκκλησιαστικά. — Διάφοροι συμφαρί. — Ἐνθαξοὶ σύγχρονοι τοῦ Βασιλείου — Αἴρεσις Λουθήρου.

1521 — 1534.

Ἐπτείνας ὁ Βασίλειος τὰ ὄρια τῆς ἐπικρατείας διὰ τοῦ πρὸς τὴν Λιθουανίαν πολέμου, ἐπέρανε συγχρόνως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τὸ μέγα ἔργον τῆς μοναρχίας. Μόνη ἡ Ῥεζάνη ὑπῆρχεν ἔτι ἰδίᾳ ἡγεμονία, καίτοι τὸ τρίτημόριον τῶν πόλεων αὐτῆς, κληρουχία δὲν τοῦ τελευτήσαντος ἡγεμόνος Θεοδώρου, ὑπέκειτο τῇ Μόσχα, ὃ δὲ Βασίλειος ἐκαλεῖτο ἤδη ἡγεμὼν τῆς Ῥεζάνης. Ἀλλὰ καὶ οἱ τοῦ Σεβέρσκου καὶ Σταροδούβου, ἤτοι τοῦ Ἰσερνιγόβου, ἡγεμόνες, καὶ περ ὑποτασσόμενοι τῷ κυριάρχῃ τῆς Μό-

1517—1523.

σχας, ἀπέλαυον ὁμως κυριαρχικῶν δικαιωμάτων. Ὁ δὲ Βασίλειος, ἐκτελῶν τὰς βουλὰς τοῦ πατρὸς, ἐκαιροφυλάκτει πρὸς ἐξαφάνισιν τῶν λειψάνων τούτων τοῦ κληρουχικοῦ συστήματος.

Ἐνωσις τῆς ἡγεμονίας τῆς Ῥεζάνης πρὸς τὰς Μοσχιανὰς χερσας.

Ἡ χήρα ἡγεμονίς τῆς Ῥεζάνης Ἀγριππίνα ἤρχεν ἀπὸ τινων ἐτῶν ὡς κυβερνήτειρα κατὰ τὴν ἀνηλικότητα τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου. Ὁ δὲ Βασίλειος κατέλειπεν ἡσυχον τὴν ἀσθενῆ γυναῖκα μετὰ τοῦ παιδίου, ὑποτασσομένην αὐτῷ ἐντελῶς ὡς ἀνωτάτῳ κυριάρχῃ· ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτῆς, νεανίας γενόμενος, ἠθέλησεν αἰφνης ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς κηδεμόνος μητρὸς καὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, τουτέστι βασιλεύσῃ ἀνεξαρτήτως, ὡς καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, πρεσβύτεροι ὄντες ἐν τῇ γενεᾷ Ἰαροσλάβου τοῦ Α'. Ἀναφέρεται δὲ, ὅτι, ἀνακοινώσας ἐπισήμως πρὸς τὸν Βασίλειον τὰς βουλὰς αὐτοῦ, συνέδρασε φιλίαν πρὸς τὸν Χάνην τῆς Κριμαίας, διενοεῖτο δὲ ὅπως γήμη τὴν θυγατέρα αὐτοῦ (66). Διὸ προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ κυριάρχου εἰς Μόσχαν, ἐπὶ πολὺν χρόνον παρήκουσεν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ὑπέικων ταῖς συμβουλαῖς τοῦ πρώτου εὐπατρίδου Συμεῶνος Κρουβίν, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Βασίλειον. Ὁ δὲ, ἐπιτιμήσας αὐτῷ ἐπὶ τε τῇ ἀχαριστίᾳ καὶ τῇ φιλίᾳ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ῥωσσίας, ἐφυλάκισε, τὴν δὲ χήραν Ἀγριππίναν ἐξώρισεν εἰς μοναστήριον, ὡς ἐτῶ 1857 κατέλαβε πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ῥεζάνης. Ὅτε δ' ὁ Μαχμέτ-Γιρέις προσήγγιζε τῇ Μόσχᾳ, ὁ Ἰωάννης, ἐκ τῆς γενικῆς ταραχῆς ὠφελούμενος, ἔφυγεν εἰς Λιθουανίαν, ἐνθα ἐτελ' εὐτησεν ἄγνωστος. Οὕτως ἡ Ῥεζάνη, ἀποτελέσασα ἐπὶ τετρακόσια ἔτη ἰδίαν ἡγεμονίαν, μετὰ τὸ Μούρομον καὶ Τσερνίγοβον, ἠνώθη πρὸς τὰς ἀρκτώας κτήσεις τῶν ἀπογόνων τοῦ Μονομάχου, συστησάσας τὴν Ῥωσικὴν

μοναρχίαν. Τότε δὲ ὑπελαμβάνετο αὕτη ὡς ἡ ἀρίστη καὶ πλουσιωτάτη τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μόσχας· διότι, κειμένη ἐπὶ τῆς εἰς Ἀζόφ καὶ Θεοδοσίαν ἀγούσης, ἠύπορει μέλιτος, πτηνῶν, θηρίων, ἰχθύων, ἰδία δὲ σίτου, ὥστε κατὰ τοὺς λόγους συγγραφέως τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος οἱ ἀγροὶ αὐτῆς ἐφαίνοντο ὡς συντρεφῆ δάση. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐσεμνύνοντο μὲν ὡς φιλοπόλεμοι, ἀλλ' ἐνομίζοντο ὡς δοκησίσοφοι καὶ σκαιοί. Ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμῶν ὅπως ἀρχὴ αὐτῶν εἰρηνικῶς, μετώκισε πολλοὺς αὐτῶν ἀλλαχοῦ.

Ὁ Βασίλειος Σεμιάκιν, ἡγεμῶν τοῦ Σεβέρσκου, διέ- ^{Φυλάκις τοῦ} πρεπεν ἐπὶ πολεμικαῖς ἀρεταῖς, ἦν δὲ τὸ φόβητρον τῆς ^{πρίγκιπος Σε-} Κριμαίας, ὁ ἀδιάλλακτος τῆς Λιθουανίας ἐχθρὸς καὶ ὁ ^{μιάκιν.} πιστὸς φύλαξ τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας· διὸ τιμῶν αὐτὸν ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ἔδωκεν αὐτῷ τὸ Πουτίβλον (67). ἀλλ' ἐφοβεῖτο καὶ ἀπεστρέφετο αὐτὸν, ἀναμιμνησκόμενος τὴν θηριωδίαν τοῦ πάππου αὐτοῦ Δημητρίου, καὶ γινώσκων τὸ φιλοτάραχον τοῦ ἐγγόνου, θρασέος καὶ ὑπερηφάνου ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ ἀρεταῖς. Τούτου δ' ἔνεκεν ἐπετήρει ἄγρυπνος αὐτὸν, καὶ μετ' ἐνδομύχου χαρᾶς εἶδε τὴν ἀδιάλλακτον ἐχθραν τῶν ἡγεμόνων τοῦ Σεβέρσκου Σεμιάκιν καὶ Βασιλείου τοῦ Συμεῶνος τοῦ Σταροδοῦβου, γήμαντος τὴν γυναικαδέλφην τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ καταγγείλαντος αὐτὸν ὡς κοινοπραγοῦντα τῷ Σιγισμούνδῳ καὶ διαβουλεύομενον προδοσίαν τῆς Ῥωσσίας. Ἄλλ' ὁ Σεμιάκιν ἐζήτηε ἵνα δικασθῆ· διὸ ἔγραψε πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα· «Κέλευσόν με τὸν
» δοῦλόν σου προσελθεῖν εἰς Μόσχαν, ὅπως διὰ ζώσης
» ἀπολογηθῶ, καταισχυθῶ δὲ διὰ παντὸς τὸν συκο-
» φάντην μου. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Συμεῶν ἐδυσφήμει ἐμέ,
» ὁ δὲ υἱὸς ἐγκαυχᾶται ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ἀναιδεΐᾳ καὶ

» λέγει, Ἐξολοθρεύσω τὸν Σεμιάκιν, καὶ ν
 » ὑποπέσω τῇ ὀργῇ τοῦ Τσάρου. Ἐξέτασον
 » τὴν ὑπόθεσιν· ἐὰν δὲ ᾧ ἔνοχος, ἡ κεφαλὴ μου ἐστὶν
 » ἐνώπιον Θεοῦ τε καὶ σοῦ » (68). Ἐλθὼν δὲ εἰς
 Μόσχαν τὸν Αὐγούστον τοῦ 1517, τῇ ἐπαύριον, ἡμέ-
 ρα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐδείπνησε μετὰ τοῦ
 Μεγάλου Ἡγεμόνος παρὰ τῷ Μητροπολίτῃ. Ἀπολογηθεὶς
 δ' ἐντελῶς, ἤτησε τὴν πρὸς αὐτὸν παράδοσιν τῶν δύο συ-
 κοφαντῶν, ὧν ὁ μὲν ὑπηρέτει τῷ ἡγεμόνι τοῦ Πρόνοσκου
 ὁ δὲ τῷ τοῦ Σταροδούβου. Οὗτοι δ' ἔλεγον, ὅτι ἔμαθον ἐν
 Νοβογορόδῳ καὶ Σεβέρσκῳ καὶ Λιθουανίᾳ περὶ τῆς ὑπο-
 τιθεμένης προδοσίας τοῦ Σεμιάκιν. Ὁ ἡγεμὼν προστά-
 ξας τὴν παράδοσιν τοῦ πρώτου, ἀπέλυσε τὸν δεύτερον. Ὁ
 δὲ Σεμιάκιν ἐπανέστρεψε μετὰ τιμῶν καὶ νέας εὐνοίας εἰς
 τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Σεβέρσκου, ἔνθα ἤρχεν ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ
 πέντε ἔτη, ἐπιζήσας τῷ ἐχθρῷ, ἡγεμόνι τοῦ Σταροδοῦ-
 βου. Ἀλλὰ τῷ 1523 αἰ κατ' αὐτοῦ ὑποψίαι ἐπανελη-
 φθησαν· παρασχόντων δ' αὐτῷ ἐγγράφους ἐγγύας τοῦ τε
 Ἡγεμόνος καὶ Μητροπολίτου, ὁ Σεμιάκιν ἦλθε καὶ πάλιν
 εἰς τὴν πρωτεύουσαν πρὸς δίκασιν. Καὶ περιεποιήθησαν μὲν
 τοῦτον κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ μετὰ τινὰς ἡμέρας καθεῖρξαν
 αὐτὸν, ὡς καταφωραθέντα, ὅτι διετῆρει ἀπορρήτους σχέ-
 σεις καὶ ἀλληλογραφίαν πρὸς τὴν Λιθουανίαν. Ἀλλὰ τῆς
 κατηγορίας ταύτης ἡ ἀλήθεια ἀμφεβάλλετο· διηγοῦνται
 μάλιστα, ὅτι ἀγγίλους τις γελωτοποιὸς, διατρέχων τὰς
 ὁδοὺς τῆς Μόσχας μετὰ σαρώθρου, ἐκραύγαζε· «Και-
 ρὸς ἐστὶν ἵνα καθαρίσωμεν τὴν ἐπικράτειαν ἀπὸ τοῦ τε-
 λευταίου σκυβάλου,» τουτέστιν, ἵν' ἀπαλλάξωμεν αὐτὴν
 τοῦ τελευταίου κληρουχικοῦ ἡγεμόνος (69). Ὁ δὲ λαὸς
 ἐγέλα συμπεραίνων τὴν εὐφυᾶ παραβολήν. Κατηγόρησαν
 δὲ τινες τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, μάλιστα δὲ τοῦ Μη-

τροπολίτου, ὡς ἐξαπατήσαντος τὸν Σεμιάκιν· διότι παρεῖ-
χον αὐτῷ ἐγγύην ἀσφαλείας (70). Πρὸ μικροῦ δὲ ὁ Βαρ-
λάμ, εὐσεβὴς καὶ αὐστηρὸς Ἱεράρχης, ἐν μηδεμιᾷ πε-
ριστάσει ἐναντίον τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ κολακεύων
τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ἀπέβαλεν ἐξ ἀνάγκης τὴν μητρό-
πολιν, διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ Δανιήλ, Ἡγούμενος τοῦ μο-
ναστηρίου τοῦ Ἀγίου Ἰωσήφ, τριακοντούτης, τὸ πρόσωπον
ἀνθηρὸς καὶ ῥοδόχρους, παχὺς τὸ σῶμα καὶ ἀγχίνους
(71). ὅστις, φροντίζων μᾶλλον περὶ τῶν πολιτικῶν συμ-
φερόντων, ἢ τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, ἐδικαίωσε τὴν
κάθειρξιν τοῦ Σεμιάκιν, ὑποστηρίζων ὅτι διὰ τοῦ τρόπου
τούτου ὁ Θεὸς ἀπήλλαξεν ἐσωτερικοῦ οἰκιακοῦ ἐχθροῦ
τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα (72). Ἀλλ' ὁ Πορφύριος, Ἡγού-
μενος τῆς Ἀγίας Τριάδος, διαφόρως ἐσκέπτετο, ὡς ἀνα-
τραφεὶς ἐν τῇ ἐρημίᾳ καὶ ἐν τοῖς ἀπλοῖς ἡθεσιν. Ὅθεν δη-
μοσία καὶ θαρρᾶλέως ἀντελήφθη τοῦ καταδιωκομένου
ἡγεμόνος, ὡς παρανόμως δεδεδεσμευσμένου, ὥστε παρώρ-
γισε τὸν μονάρχην· ἀποβαλὼν δὲ τὴν ἡγουμενίαν, ἀπε-
χώρησεν εἰς δασώδη ἔρημον περὶ τὸ Βιέλο-Ὁζερὸν (73).
Ἐκεῖ ὁ Σεμιάκιν ἐτελεύτησεν ἐν τῇ φυλακῇ, ἣ δὲ σύζυγος
αὐτοῦ, προσκληθεῖσα εἰς Μόσχαν, ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τῶν
γυναικῶν, ἐξ ὧν συνέκειτο ἡ πομπώδης αὐτῆς αὐλή.
(74). Πᾶσαι οὖν αἱ κληρουχίαι ἐν Ῥωσσίᾳ κατελύθη-
σαν, οὐχὶ μὲν ἄνευ βίας, οὐδ' ἄνευ προσωπικῶν θυσιῶν καὶ
ἀδικημάτων, ἀλλ' ἄνευ αἱματοχυσίας. Οὕτω καὶ ἐν αὐταῖς
ταῖς ἀγαθοεργοῖς καὶ ὠφελίμοις πράξεσι τῶν ἐπικρα-
τειῶν βλέπομεν καταμιγνυόμενα τὰ πάθη οἴονεὶ ἐπί-
τηδες, ὅπως ἡ ἱστορία, ἐξεικονίζουσα τοὺς ἀνθρώπους,
ἤτοι τὰς ἀτελείας αὐτῶν, μὴ παριστᾷ ἡμῖν εἰδῶλα.

Ἀποβλέψωμεν δὲ νῦν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα.
Μηδαμῶς διώκων ὁ Βασίλειος τὴν τιμωρίαν τοῦ Μαχμέτ-

Γιρέι διὰ τὰς ἐν Ῥωσσίᾳ πορθήσεις, ἐπόθει ἵνα ὅσον οἷόν τε τάχιον εἰρηνεύσῃ πρὸς αὐτόν· διότι ἢ ἐπὶ Ταυρικὴν ἐκστρατεία ἐφαίνετο ἐπικίνδυνός τε καὶ ἀνωφελής, ἢ δὲ ἀπόστασις καὶ αἱ ἔρημοι κοπῶδεις πρὸς τὸν στρατόν· καὶ αὐτὴ δὲ ἢ λαμπρὰ ἐπιτυχία ὀλίγα λάφουρα ὑπέσχετο ἡμῖν, οἱ δὲ στρατοὶ τῆς Ταυρικῆς τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐδύναντο ἐκ νέου ἵνα φανῶσιν ἐν τοῖς ἡμετέροις ὄρισις. Πολιτικὸν μέλημα τοῦ Βασιλείου ἦν μόνον ἢ Λιθουανία, ἔνθα ὑπῆρχον ἡμῖν ἀσφαλεῖς καὶ φυσικαὶ κατακτήσεις, στηριζόμεναι ἐπὶ τε τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας, ἀναγκαῖαι δὲ τῇ μεγαλειότητι τῆς Ῥωσσίας, διὸ πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπέβλεπεν ὁ μονάρχης. Ὁ πρεσβευτὴς οὖν τούτου Ναοῦμοβ, διατρίβων ἔτι ἐν Ταυρικῇ, προέτεινεν εἰρήνην πρὸς τὸν Χάνην, ὅστις, ἐνασχολούμενος τιμωρῆσαι τὸ Ἀστραχάνιον, ἐπεθύμει τὴν ἀνανέωσιν τῆς ὁμονοίας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Ῥώσσων· ὥστε ἐπέμψεν πρέσβεις εἰς Μόσχαν, αὐτὸς δ' οὗτος, ἄγων πολλὴν στρατιάν, ἐπορεύθη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥᾶ.

Ὁ Χάνης τῆς Κριμαίας κριτεῖ τοῦ Ἀστραχανίου.

Ὁ Οὐσσεῖν, υἱὸς τοῦ βασιλέως Τσανιπέκου, βασιλεύων τότε τοῦ Ἀστραχανίου, ἐπεζήτησε τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' οὐκ ἐδυνήθη ἵνα ἀντιστῇ πρὸς τὴν εἰσβολὴν τοῦ Μαχμέτ-Γιρέι· διότι οὗτος ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Νογαίων Μαμάι, ἐξέβαλεν αὐτόν τῆς χώρας, ἐκυρίευσεν τῆς σπουδαιοτάτης ἐπὶ ἐμπορίᾳ ταύτης πόλεως, καὶ συνετέλεσεν οὕτω τὰς πρὸ πολλοῦ φιλοδόξους βουλὰς, ὅπως ἐνώσῃ εἰς ἓν κράτος τὰ τρία βασίλεια τοῦ Βάτη, τὴν Καζάνην καὶ τὸ Ἀστραχάνιον καὶ τὴν Ταυρικὴν, δυνάμενον ἐπεκταθῆναι πρὸς ἀνατολὰς διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Νογαίων, Μογόλων τοῦ Σιβᾶν ἢ Τουμένου, καὶ Χίβας, καὶ προσεγγίσει διὰ τοῦ Κασπίου Πελάγους τῇ Περσίᾳ καὶ Σιβηρίᾳ, ἀπειλήσει δ' οὕτω

μετὰ νέου νέφους βαρβάρων τὴν πεπολισμένην Δύσιν. Ἄλλ' ὁ Βασιλεὺς συνείδε τὸν κίνδυνον, ποθῶν δὲ ἵνα ἄρξη τῆς Καζάνης, οὐδαμῶς ἐβοήθησε τῷ Ἀχμέτῃ ἐκστρατεύοντι ἐπ' αὐτὴν, ὥστε πραγματευόμενος περὶ εἰρήνης πρὸς αὐτὸν, συνωμολόγησε συνθήκην τῷ βασιλεὶ αὐτῆς. Τούτου δὲ οἱ πρέσβεις ἐν Μόσχᾳ ἔμαθον τὰς συμφορὰς τῆς πατρίδος αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ ἀνησυχία τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ὑπῆρξεν ὀλιγοχρόνιος· διότι βάρβαρος ἴσως γέμει φιλοδοξίας, καὶ θρασύτητος, καὶ εὐτυχίας, ἀλλὰ σπανίως ὠφελεῖται ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν· ὁ δ' εὐχερῶς κτώμενός τι, εὐχερῶς καὶ ἀποβάλλει αὐτό. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Μαχμέτ-Γιρέϊ παρῆλθεν ὡς ὀνειρον.

Μαθὼν ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης Σαῖπ-Γιρέϊς τὴν ^{Φόνοι ἐν Κα-}ζάνην ἄλωσιν τοῦ Ἀστραχανίου, ἠθέλησεν ἵνα πανηγυρίσῃ τὴν νίκην διὰ σφαγῆς· διότι, μηκέτι φοβούμενος τὴν Ῥωσσίαν, ἀναλογιζόμενος δ' ἐν τῇ ἄφρονι αὐτοῦ ὑπερηφανίᾳ, ὅτι μακροτέρα μετριότης ὑποληφθήσεται ὡς δειλία, ἐπέταξε τὸν θάνατον πάντων τῶν Μοσχίων ἐμπόρων καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ Βασιλείου Ἰουριέβ. Τὸ φρικτὸν δὲ τοῦτο κακούργημα ἔμαθον ἐν Μόσχᾳ συγχρόνως πρὸς ἄλλην εὐάρεστον ἀγγελίαν, τὴν αἰφνιδίαν τελευτὴν τοῦ Μαχμέτ Γιρέϊ καὶ καταστροφὴν τῶν ἐκ Ταυρικής. Ἐνῶ ὁ Χάνης τούτων, πανηγυρίζων τὴν νίκην, ἠγάλλετο καὶ εὐωχεῖτο ἐν τῷ πλουσίῳ Ἀστραχανίῳ, ὁ συστρατιώτης αὐτοῦ Μαμάις, ἀρχηγὸς τῶν Νογαίων, ἐξύφαινε τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ, κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγίσου, λέγοντος· «Τί ποιεῖς; Πόσον ἐσμέν ^{Δεινὰ ἐκ Ταυ-}εἰκῆς·

» ἄφρονες! ὑπηρετεῖς φιλοδόξῳ γείτονι, ἀποβλέποντι εἰς τὴν ἀλλεπάλληλον ὑποδοῦλωσιν ἡμῶν. Σκέφθητι, ἄλλως βραδέως μεταμεληθήσῃ». Ὁ δὲ Μαμάις, ὁμογνω-

μονῶν τῷ ἀδελφῷ, συνεφώνησε τὰ πρὸς ἐκτέλειν τοῦ ἔργου. Καὶ τὸ πρῶτον μὲν ἀπέδειξε πρὸς τὸν Μαχμέτην, ὅτι διτμένων ἐν τῇ πόλει ὁ στρατός, ἐξώκελ-
 λεν εἰς τρυφήν καὶ ἀπέβαλλε τὸ θάρρος, κράτιστον
 δ' ἦν ἵνα κατασκηνώσῃ ἐν πεδίῳ, ἔνθα ὁ Τάταρος ἀνα-
 πνέει καὶ ἀνδρίζεται. Ὁ δὲ Μαχμέτ-Γιρέις, ἀποδεχθεὶς
 τὴν συμβουλὴν ταύτην, ἐξῆλθε τῆς πόλεως ἀλ-
 λά διῆγε ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐν τρυφῇ καὶ ῥαθυμίᾳ,
 μὴ ὑποπτεύων κινδύνους, οἱ δὲ στρατιῶται περιήρ-
 χοντο ἄοπλοι. Ἐξαίφνης δὲ ὁ Ἄγιος καὶ ὁ Μαμάις
 μετὰ στρατοῦ Νογαίων, περικυκλώσαντες τὴν σκηνὴν,
 ἔνθα ὁ Μαχμέτ μετὰ νέου υἱοῦ Βογατῆρ-Σολτάνου
 ἡσύχως ἐδείπνει, κατέσφαξαν καὶ αὐτοὺς καὶ πολλοὺς
 ἀρχηγούς· ἐπιπεσόντες δὲ πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἀπέκτει-
 ναν μὲν τοὺς ἐκπλαγέντας, κατεδίωξαν δὲ τοὺς φυ-
 γάδας καὶ ἔπνιξαν ἐν Τανάϊδι (75). Μόνον δύο τῶν
 υἱῶν τοῦ Χάνη, Καζι-Γιρέις καὶ Βιβείς, μετὰ πεν-
 τήκοντι μεγιστάνων παρεγένοντο εἰς Ταυρικὴν· ἀλλ'
 οἱ ἀκολουθῶντες αὐτοῖς Νογαῖοι παρεισέδυσαν εἰς
 τὰ ἀτειχίστα σκηνώματα, ἔνθα ἐκυρίευσαν τῶν κτηνῶν,
 κατέκαυσαν τὰ χωρία καὶ ἐλούσθησαν ἐν τῷ αἵματι
 τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων, καταφευγόντων εἰς τὰ δάση,
 ἢ εἰς τὰς φάραγγας τῶν ὄρεων. Τέλος δ' οἱ ἀρχηγοὶ
 τῆς Ταυρικῆς, συναγείραντες στρατιὰν δωδεκακισχι-
 λίων περίπου ἀνδρῶν, ἐφώρμησαν πρὸς τοὺς Νογαί-
 οὺς, ἀλλὰ καταστραφέντες, μόλις ἐσώθησαν εἰς Πε-
 ρεκόπ, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τῶν γενιτσάρων τοῦ
 σουλτάνου. Ἄλλ' ἅμα καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων τοῦ
 Βορυσθένους, Εὐστάθιος Δασκόβιτς, σύμμαχος τέως τῆς
 Ταυρικῆς, ἐπυρπόλησε τὰ ὀχυρώματα τοῦ Ὀτστάκοβ,
 καταστρέψας ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθη.

Ὁ εὐπατρίδης τῆς Μόσχας Κολιτσόβ, ἀποσταλείς ^{ὁ Χάνης Σαϊ-δὲτ-Γιρέις.} πάλιν πρὸς τὸν Μαχμέτ-Γιρέιν, ἐτύγγχανεν ἐν Περε-
 κόπ, ἔνθα ὑπῆρξεν αὐτόπτης τῶν συμβεβηκότων τού-
 των. Ἄμα δ' ἀποχωρησάντων τῶν τε Νογαίων καὶ
 τοῦ Δασκόβιτς, ὁ Καζι-Γιρέις, υἱὸς τοῦ Χάνη, ἀνηγό-
 ρησεν ἑαυτὸν βιαιεῖα τῆς Ταυρικῆς, ἀλλὰ παρεχώ-
 ρησεν ἐξ ἀνάγκης τὸν θρόνον τῷ θείῳ Σαϊδέτ-Γιρέι, 1523.
 καθόσον οὗτος, ὑποστρέψας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
 μετὰ τοῦ διατάγματος τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν γε-
 νιτσάρων, ἀπηχρόνισε τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ ἐν Θεοδοσίᾳ
 καὶ ἀνέλαβε τὴν κυριαρχικὴν ἐξουσίαν· προέτεινε δὲ
 παραχρῆμα συμμαχίαν πρὸς τὸν Βασίλειον, ἐπίδειξιν ποι-
 ούμενος δυνάμεώς τε καὶ μεγαλειότητος· ἔγραφε δὲ
 πρὸς τὸν Βασίλειον· «Ὁ πατὴρ σου ἀσφαλῶς ἴστα-
 »το ὅπισθεν τῆς ῥάχεως τοῦ πατρός μου καὶ διὰ
 »τῆς σπάθης αὐτοῦ ἀπέκοπτε τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχ-
 »θρῶν. Ἡ φιλία αὕτη ἔστω καὶ ἡμῖν. Ἐχω ἰσχυρὸν
 »στρατόν· ὁ μέγας σουλτάνος προστάτης μου· ὁ Οὐσ-
 »σεῖν, βασιλεὺς τοῦ Ἀστριχανίου, φίλος μου· ὁ τῆς
 »Καζάνης Σαϊπ-Γιρέις, ἀδελφός μου· οἱ Νογαῖοι, Κιρ-
 »κάσσιοι καὶ Τουμένοι, ὑπήκοοί μου· ὁ βασιλεὺς Σιγισ-
 »μοῦνδος, δοῦλός μου· οἱ Βλάχοι, ὑποχείριοί μου καὶ
 »νομεῖς μου. Ὑπείκων τῷ σουλτάνῳ, ἐπιθυμῶ διάγειν
 »πρὸς σὲ ἐν ἀδελφότητι· μὴ τάραττε τὸν ἐν Καζάνη
 »ὀμαίμονά μου· ἐπιλαθώμεθα τοῦ παρελθόντος μὴ
 »καταλείψωμεν δὲ ἥσυχον τὴν Λιθουανίαν». Ὁ νέος
 Χάνης ἀπῆτει παρὰ τοῦ Βασιλείου ἐξήκοντα χιλιά-
 δας ἀλτινῶν, λέγων, ὅτι οἱ εἰλικρινεῖς φίλοι οὐδέ-
 ποτε ἀποποιοῦνται τοιαῦτα μικρὰ πράγματα. Ἐν δὲ
 Μόσχᾳ καὶ τοι ἐγίνωσκον, ὅτι ἡ Κριμαία, ἐλεεινὴ κα-
 ταστᾶσα, καταστραφεῖσα καὶ ἐρημωθεῖσα, οὐδὲ δω-

δεκακισχιλίους ἄνδρας παρείχε τῷ Σαϊδέτ-Γιρέι, ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ὁμῶς ἐσπούδασεν ἵνα ὠφεληθῆ ἐκ τῶν φιλιῶν διαθέσεων τοῦ Χάνη καὶ διομολογήσῃ πρὸς αὐτὸν συμμαχίαν, ὅπως τοῦλάχιστον μὴ φοβῆται τοῦ λοιποῦ τὰς ἐπιδρομὰς τῆς Ταυρικῆς· ἀλλ' οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ χρήματα. Ὡς πρὸς δὲ τὸν βασιλέα τῆς Καζάνης ἀπεκρίνατο· «Οἱ κυριάρχαι πολεμοῦσι μὲν, οὐδαμῶς ὁμῶς ἀποσφάττουσι τοὺς πρεσβευτὰς καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς ἐμπόρους. Ἀδύνατον ἢ πρὸς κακοῦργον εἰρῆνη».

1523.

Ἐκστρατεία εἰς Καζάνην.

Λόγων γινομένων περὶ τῆς συνθήκης ταύτης, ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς ἐπολέμει πρὸς τὴν Καζάνην. Αὐτὸς δ' ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἀπῆλθεν εἰς Κάτω Νοβογορόδον, ὅθεν διέπεμψε διὰ τοῦ Ρᾶ ἐπὶ ἐξηρτυμένων πλοίων τὸν Σιγ' Ἀλείν, Βασίλειον Σούισκην καὶ Βορίσην Γορβάτην μετὰ τοῦ ἱππικοῦ. Καὶ οὐ μόνον ἐπολέμησαν οὗτοι πρὸς τὴν ἐχθρικὴν χώραν, ἀποκτείνοντες, ἢ αἰχμαλωτίζοντες πάντας τοὺς παρὰ τὸν Ῥᾶ τυγχάνοντας, ἀλλὰ καὶ διεπράξαντο σπουδαιότερόν τι, ἀνεγείραντες κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σούρα φρούριον, ὁμώνυμον τῷ Βασιλείῳ· περιορίσαντες δὲ τὰ ὅρια τῆς Καζάνης, ἡμύνοντο διὰ τούτου τὴν Ῥωσσίαν· διότι τὰ τε τείχη καὶ ὀχυρώματα καὶ χαρακώματα ἦσαν ἱκανὰ πρὸς κατάπληξιν τῶν βαρβάρων. Καὶ ὁ μὲν Ἀλείς καὶ Σούισκης ἐπανῆλθον εἰς Ῥωσσίαν τὸ φθινόπωρον· ἀλλ' εὐχερῶς ἐτεχμαίρετό τις, ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἀνανεώσουσι τὴν προσβολὴν ἐν εὐθετωτέρᾳ ᾠρᾷ· διὸ ὁ Σαϊπ-Γιρέις ἐπεζήτησε προστασίαν, ἔκρινε δὲ ἵνα ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν ὑποτελεῆ τοῦ μεγάλου Σουλιμάν ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι οὗτος σώσει αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως τοῦ Βασιλείου. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιστάσει ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μουσουλμάνων ἠδύνατο ἀρνηθῆναι προστασίαν πρὸς ὁμό-

πιστον; Καὶ ὁμως ἡ προστασία αὕτη ὑπῆρξε μικροῦ ἀξία καὶ ἄνευ παρακολουθήματος· μόνον δὲ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μαγκούπ, ἐν Μόσχα τότε ὦν χάριν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων τῶν δύο ἐθνῶν, ἐδήλωσε τοῖς εὐπατρίδαις ἐξ ὀνόματος τοῦ κυριάρχου, ὅτι ἡ Καζάνη Τουρκικὴ ἐστὶν ἐπαρχία· ἀλλ' ἀπεκρίναντο οὗτοι, ὅτι ἡ μὲν Καζάνη ἦν καὶ ἐστὶ καὶ ἔσται ὑποτελής τῆ Ῥωσσία· ὁ δὲ Σαῖπ-Γιρέις, ἐπαναστάτης, καὶ οὐδὲν δικαίωμα ἔχει δωρήσασθαι αὐτὴν τῇ Τουρκίᾳ (76).

Τῷ δ' ἐπιόντι ἔαρι στρατὸς ἰσχυρότερος ἢ ὁ τῆς προτέρας ἐκστρατείας ἀπῆλθεν εἰς Καζάνην πρὸς ἄλωσιν αὐτῆς. Καὶ τοῦ μὲν ἀποπλεύσαντος στρατοῦ ἡγοῦντο ὁ Σιγ-Ἀλείς, ὁ Ἰωάννης Βέλσκης, ὁ Γολβάτης, ὁ Ζαχάριν, ὁ Συμεὼν Κούρβσκης καὶ ὁ Ἰωάννης Λάτσκης, τοῦ δὲ ἵππικοῦ ὁ Χαβάρ-Σίμσκης. Τὰ στρατεύματα δὲ ταῦτα ἦσαν, ὡς ἀναφέρεται, εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν χιλιάδας ἀνδρῶν. Μαθὼν ὁ Σαῖπ, ὅτι τοσοῦτον ἰσχυρὸς στρατὸς πιρσκευάζετο εἰς ἔφοδον, ἔφυγεν εἰς Ταυρικὴν, ἀφείς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τὸν τρισκαιδεκαετῆ ἀνεψιὸν Σαφᾶ-Γιρέιν, ἕγγονον τοῦ Μεγλι-Γιρέι, ἀνήγγειλε δὲ τοῖς πολίταις, ὅτι ἀπήρχετο ἐπικαλεσόμενος τὸν Σουλτάνον, μόνον δυνάμενον ἵνα σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου. Οὗτοι δὲ, βδελυσσόμενοι μὲν τὴν ἀνανδρίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ μισοῦντες καὶ φοβούμενοι τοὺς Ῥώσσοις, ἀνηγόρευσαν τὸν Σαφᾶ-Γιρέιν βασιλέα, ὥμοσαν δ' ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε παρεσκευάσθησαν εἰς κρατερὰν ἀντίστασιν, ἐνωθέντες μετὰ τῶν Τσερεμίσων καὶ Τσουβάσων. Τῇ ἐβδόμῃ δ' Ἰουλίου αἱ Μοσγιακαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις ἐφάνησαν πρὸ τῆς νήσου Γοστινόι, ἀνωθι τῆς Καζάνης. Καθίσας ὁ στρατὸς ἐπὶ τῆς ὄχθης, ἠπράκτει ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας, ἀ-

1524.

ναμένων καθ' ἐκάστην τὴν ἀφίξιν τοῦ Χαβάρ-Σίμσκη μετὰ τοῦ ἵππικοῦ. Ὁ δ' ἐχθρὸς, ἀντιστρατοπεδεύων ὡσαύτως, περιέσπχ τοὺς Ῥώσσοις δι' ἀψιμαχιῶν, ὀλίγου μὲν ἀξίων, ἀλλ' ἀποδεικνυουσῶν θράσος. Καταφρονῶν δὲ τοῦ Σαφᾶ-Γιρέι ὁ Ἀλείς, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἵνα ἀποχωρήσῃ οἴκαδε, ὅπως μὴ καταστῇ αἷτιος αἵματοχυσίας. Ἄλλ' ὁ Σαφᾶς ἀπεκρίθη· « Ὁ θρόνος ἔσεται ἀμοιβὴ τοῦ νικητοῦ. Πολεμήσωμεν. » Ἐν τούτοις πυρκαϊὰ ἐξεβράγη ἐν τῷ ξυλίνῳ φρουρίῳ τῆς Καζάνης (77)· μὴ ὠφελούμενοι δ' ἐκ ταύτης οἱ Ῥῶσσοι στρατηγοὶ, ἔμενον ἀπλοῖ θεαταί, παρέχοντες τοῖς πολίταις καιρὸν πρὸς κατάσβεσιν αὐτῆς, μάλιστα δὲ πρὸς ἀνέγερσιν νέων τειχῶν. Τῇ 28 Ἰουλίου μετεστρατοπέδευσαν εἰς τοὺς περὶ τὸν Ῥᾶ λειμῶνας παρὰ τὸν Καζάνκαν, ἔνθα πάλιν ἠπράκτου, ὁ δὲ ἐχθρὸς κατέκαιε τὰ πέριξ καὶ καταλαβὼν πάσας τὰς ὁδοὺς, ἐκώλυε τὴν πρὸς τοὺς ἡμετέρους μεταφορὰν ἐπιτηδείων. Ὅθεν ὁ στρατὸς ἠπόρησε τούτων, ἐξαίφνης δὲ διεθρυλλήθη, ὅτι ὅλον τὸ ἵππικὸν κιτεστράφη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ δὲ στρατηγοὶ καταπλαγέντες, ἠγνόουν περὶ τοῦ ποιητέου· φοβούμενοι δ' ἐπανελθεῖν καὶ ἀναπλεῦσαι βραδέως τὸν Ῥᾶ, ἐβουλεύοντο, ἵνα καταπλεύσωσι παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κάμα, ἐγκαταλίπωσι τὰ πλοῖα, καὶ διὰ ξηρᾶς ὑποστρέψωσι διὰ τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τῆς Βιάτκας. Ἄλλ' ὀλίγω ὕστερον ἔμαθον, ὅτι οἱ ἄγριοι Τσερεμίσοι κατέστρεψαν ἐν μόνον ἀπόσπασμα τοῦ Μοσχιακοῦ ἵππικοῦ καὶ ὅτι εἴκοσι βέρστια ἀπὸ τῆς Καζάνης παρὰ τὸν Σβιάγαν ὁ ἀνδρεῖος Χαβάρ-Σίμσκης κατενίκησεν αὐτούς τε καὶ τοὺς Τσουβάσους καὶ Καζανίτας, σπουδάσαντας ὅπως ἀποτρέψωσιν αὐτὸν τῆς μετὰ τοῦ Ἀλείϊ ἐνώσεως· λαβὼν δὲ πολλοὺς αἰχμα-

λώτους, ἐπνίξεν εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ νικηφόρος προσ-
ῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ῥώσσω.

1524.

Ἀλλ' ἡ τύχη ὑπῆρξε δυσμενῆς πρὸς τὸν πρίγκιπα
Ἰωάννην Παλέτσκη· διότι, ὅτε ἐκ τοῦ Κάτω-Νοβο-
γορόδου ἐκόμιζεν ἐπὶ πλοίων σίτον καὶ πυροβολικόν,
οἱ Τσερεμίσοι ἀπέφραξαν τὸ χωρίον, ἔνθα τὰ πολλὰ
νησίδια κωλύουσι τὸν ῥοῦν τοῦ Ῥᾶ, ἐμβαλόντες
πολλοὺς λίθους καὶ στελέχη δένδρων. Τὸ δὲ πρόσ-
κομμα τοῦτο κατεπτώησε τοὺς Ῥώσσους, καθ' ὅσον
τὰ πλοῖα, ὑπὸ τῆς ταχύτητος τοῦ ρεύματος συ-
νεκρούοντο πρὸς ἀλληλα, ἢ ἐξώκελλον ἐπὶ τῶν πετρῶν,
ἐπὶ δὲ τῶν ἀποκρήμνων ὀχθῶν τοῦ Ῥᾶ οἱ Τσερεμίσοι
ἐξηκόντιζον χάλαζαν βελῶν καὶ κατεκυλίνδουν πελώρια
στελέχη. Οὕτω πολλαὶ χιλιάδες Ῥώσσω ἐφονεύθησαν,
ἢ ἐπνίγησαν διαβαίνοντες τὸν ποταμὸν, ὁ δὲ πρίγκιψ
Παλέτσκης, ἀπολέσας ἐν τῷ ποταμῷ τὸ μέγιστον μέ-
ρος τῶν πρὸς πόλεμον, παρεγένετο εἰς τὸ στρατόπεδον
μετ' ὀλιγαρίθμων πλοίων. Ἡ συμφορὰ αὕτη παρή-
γαγεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν, « Ἐκεῖ-
θεν μὲν ὁ Τσερεμίσος, ἀλλ' ἐν τεῦθεν πρό-
σεχε τὸν νοῦν· ὁ δὲ Ῥᾶ, κατὰ τὸν τῆς Καζάνης
ἱστορικόν, ἐγένετο τοῖς βαρβάροις ὁ χρυσορρόας Τίγρις·
διότι ἐκτὸς τῶν τε τηλεβόλων καὶ σφαιρῶν ἀνέσπων
τοῦ ὕδατος πολλὰ καὶ πολύτιμα σκεύη τῶν Μοσχίων
καὶ πολὺν ἄργυρον.

Πολιορκήσαντες οἱ Ῥῶσσοι τὸ φρούριον, ἴσω· Τῆ 15 Αὐγού-
ἐχυρίεον αὐτοῦ· διότι τὴν πρώτην τῆς πολιορκίας ἡ-
μέραν, φονεύσαντες τὸν δεινότατον τῶν πυροβολητῶν,
παρετήρησαν σύγχυσιν τῶν Καζανιτῶν καὶ ἀταξίαν τοῦ
πυροβολικοῦ τοῦ ἐχθροῦ αὐτῶν. Ὅθεν οἱ μισθοφόροι τοῦ
Μεγάλου Ἡγεμόνος Γερμανοὶ τε καὶ Λιθουανοὶ ἤθελον τὴν

ἔφοδον, ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ φοβούμενοι τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὴν σπάνιν τῶν ἐπιτηδείων, προείλοντο εἰρήνην· διότι οἱ Καζανῖται, ἐκπληχθέντες ὑπὸ τῆς νίκης τοῦ Σίμσκη, ἔπεμψαν δῶρα καὶ ὑπέσχοντο ἀποστεῖλαι ἀνυπερθέτως πρεσβείαν πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὅπως ἐπικληθῶσι τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ. Οἱ Ῥῶσοι στρατηγοί, μικροφυχοῦντες, ἢ διαφθειρόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ χρυσίου, κατ' ἄλλους, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἐξῆλθον τῆς Καζανικῆς χώρας ἀδόξως καὶ μετ' ἐπιδημίας, φθειράσης σχεδὸν τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ. Ὁθενάρχιστράτηγος Ἰωάννης Βέλσκης περιέπεσε τῇ δυσμενείᾳ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· ἀλλὰ, μεσιτεύσαντος τοῦ Μητροπολίτου, ἔτυχε συγγνώμης.

Οἱ πρεσβευταὶ τῆς Καζάνης ἦλθον τῷ ὄντι πρὸς τὸν Βασίλειον, ὅπως ἀναγορεύσῃ τὸν Σαφᾶ-Γιρέιν βασιλέα, ὑπισχνούμενοι τότε πρόθυμον φιλίαν πρὸς τὴν Ῥωσίαν, ὡς πρότερον. Ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀπῆτει δείγματα καὶ στερεὰς ἐγγύας τῆς πίστεως τοῦ δολίου καὶ κικούργου τούτου λαοῦ, ἀποφεύγων ὅμως τὴν περαιτέρω αἵματοχυσίαν, ἔπεμψε τὸν εὐπατρίδην Περγόβ πρὸς διαπραγματεύσειν τῆς εἰρήνης. Ἐν τούτοις ἄνευ πολέμου ἐπήνεγκεν ἐπὶ τὴν Καζάνην βαρεῖαν πληγὴν, ἀπαγορεύσας τοὺς Ῥώσσους ἐμπόρους συνέρχεσθαι εἰς τὴν θερινὴν ἀγορὰν αὐτῆς καὶ ὀρίσας τόπον τῆς πρὸς τὴν Ἀσίαν ἐμπορίας παρὰ τὸν Ῥᾶ ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω-Νοβογορόδου, ἐνθα τανῦν κεῖται τὸ Μαχαρίεβον. Οὕτως ἡ ἐξάκουστος ἄλλοτε ἀγορὰ τῆς Καζάνης παρήκμασε· διότι οἱ τῆς Περσίας καὶ Ἀστραχανίου καὶ Ἀρμενίας ἔμποροι αὐτόθι ἠγόραζον πρὸ πάντων τὰς διφθέρας ἡμῶν, οἱ δὲ Καζανῖται ἐστερήθησαν τῶν ἀναγκαιοτάτων, τοῦτέστιν ἄλατος, ὅπερ

ἐλάμβανον ἐκ τῆς Ῥωσσίας (78). Ἀλλὰ δυσχερῆς ἐστὶν ἡ μεταβολὴ τῶν ἀρχαίων ἐμπορικῶν ἐθίμων· ὥστε ἡμεῖς, βλάψαντες τοὺς ἄλλους, ἐβλάψαμεν καὶ ἡμᾶς αὐτούς· ἐπειδὴ βραδέως συνείθισαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν νέον τοῦτον καὶ ἄγριον καὶ ἀκατοίκητον τόπον, ἐνθα ἄλλοτε ὑπῆρχε μοναστήριον, ἀνεγερθεὲν μὲν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Μακαρίου τῆς Οὐνζας, καταστραφέν δ' ἔπειτα ὑπὸ τῶν Τατάρων ἐπὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Τυφλοῦ. Ὅθεν τὰ Ἀσιατικὰ ἐμπορεύματα ἀνετιμήθησαν παρ' ἡμῖν, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐσπανίσσαμεν καὶ τῶν ἀναγκασιωτάτων, πρὸ πάντων δὲ ταριχηρῶν ἅτινα ἐπορίζόμεθα ἀπὸ Καζάνης· ἐνὶ λόγῳ ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Βασιλείου βλάψασα τὸν λαὸν τῆς Καζάνης ἐβλάψε καὶ τὸν ἴδιον, μὴ προβλέποντα, ὅτι ἡ τέως αὕτη ἀγορὰ τοῦ Μακαριέβου καταστήσεται ποτε ἐξάκουστος καὶ πλουσιωτάτη ἴσως πασῶν τῆς οἰκουμένης. Ἡτιῶντο δὲ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὃς κατ' αὐτοὺς ἐθήρευεν ἐχθρούς· ἔψεγον δ' ὡσαύτως αὐτὸν καὶ διὰ τὴν θεμελίωσιν πόλεως ἐπὶ Καζανικῆς χώρας, καὶ τοι οἱ ὀξύδερκέστεροι αὐτῶν τῶν συγχρόνων προεῖδον καλῶς, ὅτι προὔκειτο οὐχὶ περὶ ἐμπεδώσεως φιλικῶν σχέσεων, ἀλλὰ περὶ ἀσφαλεστέρας, ἡμῖν δ' ἀναγκαίας ὑποταγῆς αὐτῆς· διὸ οὗτοι ἐπήνουν τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα. Ἐκ τῶν συνεντεύξεων Καζανιτῶν τε καὶ Ῥώσσιων προέκυψε πενταετῆς ἐκατέρωθεν ἡσυχία.

Ἀπαλλαγείς τότε τῶν πολεμικῶν φροντίδων ὁ Βασίλειος, ἐνησχολήθη περὶ σπουδαίας ὑποθέσεως τοῦ οἴκου αὐτοῦ, συνδεδεμένης πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους· διότι ἦν ἄπαις μετὰ εἰκοσαετῆ γάμον, οὐδ' εἶχεν ἐλπίδας τοῦ γεννηῆσαι υἱόν. Ὁ πατὴρ περιχαρῶς βλέπει τὸν κληρονομήσαντα αὐτὸν υἱόν. Τοι-

1525.

Κοιρὰ τῆς Μα-
γάλης Ἡγεμο-
νίδος.

οὗτός ἐστιν ὁ φυσικὸς νόμος· διότι οἱ ἀδελφοὶ οὐκ εἰσι προσφιλεῖς τοσοῦτον, οἱ δὲ τοῦ Βασιλείου οὔτε ἐπ' ἀρεταῖς διέπρεπον, οὔτε εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἐδείκνυον, ἐφοβοῦντο δὲ μᾶλλον αὐτὸν ὡς κυριάρχην ἢ ἡγάπων ὡς ὀμαίμονα. Σύγχρονός τις ἱστορικὸς διηγεῖται, ὅτι περιπατῶν ποτε ἔξω τῆς πόλεως ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἐπὶ χρυσοῦ ἄρματος καὶ ἰδὼν φωλεὰν ἐπὶ τινος δένδρου, ἐδάκρυσε καὶ εἶπε· «Τὰ πτηνὰ εὐδαιμονέστερά εἰσιν ἐμοῦ· διότι ἔχουσι τοῦλάχιστον τέκνα». Εἶτα δ' ἔλεγε μετὰ δακρύων πρὸς τοὺς εὐπατρίδας· «Τίς ἔσται ὁ διάδοχος ἐμοῦ τε καὶ τοῦ Ῥωσικοῦ βασιλείου; Οἱ ἀδελφοί μου; οἱ μὴδὲ τὰς ἑαυτῶν κληρουχίας γινώσκοντες κυβερνήσαι;» Οἱ δ' εὐπατρίδαι ἀπεκρίθησαν· «Ἄναξ ἢ ἄκαρπος συκῆ ἐκκόπτεται καὶ ἐν τῷ τόπῳ αὐτῆς φυτεύεται ἄλλη.» Οὐ μόνον δὲ οἱ αὐλικοὶ κόλακες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνθερμοὶ φίλοι τῆς πατρίδος ἀνάγκη ἦν συμβουλεύειν τῷ Βασιλείῳ ἀποπέμψαι τὴν Σολομωνίαν, ὡς στήραν, λαβεῖν δὲ ἄλλην γυναῖκα πρὸς γέννησιν κληρονόμου τοῦ θρόνου. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην ἐπιθυμῶν ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ὅπως γένηται πατήρ, ἔπραξε σκληρὰν πράξιν ἠθικῶς θεωρουμένην· διότι ἄσπλαγχνον τὸ ἀποπέμπειν ἀθῶαν καὶ ἐνάρετον γυναῖκα, ἣτις ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἔζησε μόνον πρὸς εὐδαιμονίαν αὐτοῦ, παραδιδόναί δ' αὐτὴν τῇ λύπῃ, τῇ κατασχύνῃ καὶ τῇ ἀπογνώσει, καὶ ἀθετεῖν τοὺς ἱεροὺς νόμους τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης. Εἰ δὲ Μητροπολίτης Δανιήλ, ὡς συγκαταβατικὸς καὶ εὐχαμπτος, μᾶλλον δὲ φίλος τῶν ἐγχοσμίων ἢ τῶν ὑπερκοσμίων, ἐπεδοκίμασε μετὰ τοῦ συμβουλίου ταύτην τοῦ Βασιλείου

τὴν πράξιν ὡς νόμιμον καὶ μάλιστα ἐπαινετὴν· πολλοὶ ὅμως τῶν τε εὐγενῶν καὶ κληρικῶν εἶπον παρρησία πρὸς τὸν μονάρχην, ὅτι τὸ διαζύγιον ἀντέκειτο τοῖς νόμοις τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τούτοις δ' ἦν ἀναχωρητὴς τις, ὁ Βασιανὸς, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Πατριεῖβ, Λιθουανοῦ πρίγκιπος, διάσημός ποτε εὐπατρίδης, λαβὼν ἐξ ἀνάγκης, ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸ μοναχικὸν σχῆμα τῷ 1499, δι' ἣν ἀμφοτέροι ἀπέδειξαν ἀγάπην πρὸς τὸν ἀτυχῆ Δημήτριον (79). Καὶ τὸν μὲν ἄνδρα τοῦτον, ὃς ὠμοίαζεν, ὡς ἀναφέρεται, τῷ Ἀγίῳ Ἀντωνίῳ, ἐπέκλεισαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Βολόκου-Λάμσκου, οὗ οἱ μοναχοὶ ἦσαν ἀνθρωπάρεσκοι· τὸν δὲ γηραιὸν στρατηγὸν Συμεῶνα Κούρβσκη, κατακτητὴν τῆς Ἰουγορίας χώρας, αὐστηρὸν νηστευτὴν καὶ χριστιανὸν, ἀπέπεμψαν τῆς αὐλῆς, ὡς ἐνθέρμως συνηγορήσαντα ὑπὲρ τῆς Σολομωνίας (80). Καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς ἐμέμφετο τὸν Βασίλειον· οἱ μὲν κατὰ φυσικὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν Σολομωνίαν, οἱ δὲ ὡς παραβάντα τὸν Νομοκάνονα. Ἐν τούτοις ἐξαπατῶντες τὸν νόμον καὶ τὴν συνείδησιν, προέτεινον κατ' ἀρχὰς τῇ Σωλομονίᾳ, ἵνα ἐκουσίως ἀναχωρήσῃ ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀρνηθείσης, κατέφυγον εἰς τὴν βίαν. Ὅθεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἀπήγαγον αὐτὴν εἰς τὸ γυναικεῖον μοναστήριον τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνθα ἠνάγκασαν αὐτὴν ἵνα λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, εἶτα δ' ἐπέκλεισαν ἐν τινὶ γυναικείᾳ μονῇ τῆς Σουσδαλίας. Ἀναφέρεται δὲ, ὅτι ἡ ταλαίπωρος ἠναντιοῦτο εἰς τὴν παράνομον τελετὴν τῆς ἀποκάρσεως, ἀλλ' ὅτι ὁ Ἰωάννης Σηγόνας, ἀξιωματικὸς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, προέβη εἰς τοσοῦτο θράσους, ὥστε ἠπέιλησεν αὐτῇ καὶ βίαν, ἐνεργῶν ἐν ὀνόματι

τι τοῦ κυριάρχου· ὅτι ἡ Σολομωνία ἔνδακρυς ἀπεκάρη, εἰποῦσα παρρησίᾳ· «Ὁ Θεὸς βλέπει· τιμωρήσει » τὸν διώκτην μου» (81). Ἀνάγκη δ' ἵνα μὴ παρασιωπήσωμεν περίεργόν τινα παράδοσιν, καὶ τοι μὴ ἀξιοπίστον. Διεθρυλλήθη, ὅτι ἡ Σωλομονία πρὸς κατάπληξιν καὶ ἀνωφελῆ μεταμέλειαν τοῦ Βασιλείου ἐφάνη ὡς κυοφοροῦσα· τεκοῦσα δὲ υἱόν, κληθέντα Γεώργιον, ἀνέθρεψε κρύφα, μηδενὶ ἐπιτρέπουσα ἰδεῖν αὐτόν. Ἐλεγε δέ· «Φανήσεται ἐν καιρῷ μετὰ ἰσχύος καὶ δόξης». Σύγχρονοὶ τινες ἐπίστευσαν τὸ διήγημα· ἄλλοι δὲ ἐθεώρησαν αὐτὸ ὡς μῦθον τῶν φίλων τῆς ἀτυχοῦς καὶ ἐναρέτου ταύτης ἡγεμονίδος (82).

1526.
Δεύτερος γάμος
τοῦ Βασιλείου.

Διαλύσας τὸν πρῶτον γάμον ὁ Βασίλειος, οὐκ ἐδύνατο ἵνα ἔλθῃ εἰς δεύτερον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, καθ' οὓς «Ὅταν συγκαταθέσει τοῦ ἀνδρὸς ἡ » γυνὴ λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ οὗτος ἀναγκάζεται ἀναχωρῆσαι ἐκ τοῦ κόσμου.» ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης συνεχώρησε τοῦτον· μετὰ δύο δὲ μῆνας ὁ Βασίλειος ἔγημε τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ Βασιλείου Γλίνσκη. Οἱ εὐπατρίδαι μετ' ἐκπλήξεως καὶ λύπης εἶδον τὸν γάμον τοῦτον, μὴ φανταζόμενοι, ὅτι ἡ γενεὰ τῶν ἀλλοδαπῶν προδοτῶν ἀξιοθήσεται τοσαύτης τιμῆς. Ἴσως δ' οὐχὶ μόνον ἡ Ἑλένη ὡς καλὴ προὔτιμήθη, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνατραφεῖσα ἐν περιδόξῳ βασιλικῷ οἴκῳ καὶ ἐν τοῖς Γερμανικοῖς ἡθεσιν, ἐφ' οἷς διέπρεπεν ὁ θεῖος αὐτῆς Μιχαὴλ, εἶχε πλείονας χάριτας ἢ αἱ τότε νεάνιδες Ῥῶσσαι, διδασκόμεναι μόνον τὴν σωφροσύνην καὶ τὰς πραεῖας καὶ ταπεινάς ἀρετὰς τοῦ φύλου αὐτῶν. Ἐνόμισαν δὲ τινες, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν προείλετο τὸν γάμον τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ Μιχαὴλ Γλίνσκη διὰ τὰς ἀρετὰς τοῦ περιδόξου τούτου ἀνδρὸς, ὅπως ἔχη αὐτὸν ἀσφαλῆ

σύμβουλον καὶ ὁδηγὸν τῶν υἱῶν. Ἄλλ' ἡ τελευταία αὕτη ὑπόθεσις φαίνεται ἥττον πιθανή· διότι ὁ Μιχαήλ μετὰ τὸν γάμον τοῦτον διετέλεσε πεφυλαχισμένος ὑπὲρ τὸ ἔτος, ἀπηλάγη δὲ τῆς φυλακῆς διὰ τὰς θερμὰς ἰκεσίας τῆς Ἑλένης. Οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς· ἐπὶ τρεῖς δ' ἡμέρας ἐπανηγύρισαν αὐτοὺς, ἡ δ' αὐλή ἦν καθωραϊσμένη. Ὁ Βασίλειος, ἀγαπῶν τὴν νέαν σύζυγον, ἐσπούδαζεν ὅπως ἀρέσκη αὐτῇ, οὐ μόνον προσφερόμενος φιλοφρόνως, ἀλλὰ καὶ νεανιευόμενος· διὸ καὶ ἀπέκειρε τὸν πώγωνα καὶ ἐκαλλωπίζετο (83).

Ἐπὶ πενταετίαν ἡ Ῥωσσία ἤγεν ἐν φιλίᾳ πρὸς τὰς ^{Σχέσεις πρὸς τὴν Ῥώμην.} ἄλλας δυνάμεις. Ἐπὶ Αέοντος δὲ τοῦ Γ' ἤλθεν εἰς Μόσχαν ὁ Παῦλος, Γενουήνσιος ὁδοιπóρος, μετὰ φιλικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πάπα τούτου καὶ τοῦ Ἀλβρέχτου, ἀρχηγοῦ τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος, σκοπῶν ἵνα συστήσῃ ἐμπορικὴν ὁδὸν εἰς Ἰνδικὴν διὰ τῆς Ῥωσσίας, τῶν ποταμῶν Ἰνδοῦ, Ὠξοῦ, ἤτοι Γηγῶν, τοῦ Κασπίου πελάγους καὶ τοῦ Ῥᾶ. Πρὸ τῆς εὐτυχοῦς ἀνακαλύψεως τοῦ Εὐέλπιδος ἀκρωτηρίου ὑπὸ τοῦ Βάσκωνος Γάμα τὰ ἐμπορεύματα τῆς Ἰνδικῆς προσεκομίζοντο εἰς Εὐρώπην διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Εὐξείνου, ἢ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, τοῦ Νείλου καὶ τῆς Μεσογείου. Ἐν τῇ ἀρχῇ δὲ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος οἱ Πορτογάλλοι, κυριεύσαντες τῶν παραλίων τῆς Ἰνδικῆς, κατέλαβον πᾶσαν τὴν ἐμπορίαν αὐτῆς, συνέστησαν δ' εὐχερестέραν ὁδὸν διὰ τοῦ Ὠκεανοῦ, περιπλέοντες τὴν Ἀφρικὴν. Ἀλλὰ κατεχρῶντο τὰ συμφέροντα αὐτοῖς· διότι ἀνετίμησαν τοσοῦτον τὰ ἀρώματα, ὥστε ἡ Εὐρώπη ἠτιᾶτο δικαίως τὴν ἄλογον πλεονεξίαν τῶν ἐμπόρων τῆς Λισσαβῶνος· ἔλεγον δὲ μάλις α, ὅτι τὰ ἀρώματα τῆς Ἰνδικῆς ἀπέβαλλον κατὰ τὸν μακρὸν τοῦτον πλοῦν τὴν εὐ-

ωδίαν καὶ δύναμιν. Ὁ δὲ Γενουήνσιος ὁδοιπόρος, ὑπερεπιθυμῶν ἴν' ἀφέλη τῶν Πορτογάλλων τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς ἐμπορίας ταύτης, ὠμίλησε πειστικῶς τοῖς εὐπατρίδαις, ὅτι ἐκ τῆς ἐμπορίας ταύτης οἱ Ῥῶσσοι πλουτήσουσιν ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν· « ὅτι τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος πληρωθήσεται χρυσοῦ ἐκ τῶν ἐμπορικῶν δασμῶν, οἱ δὲ ὑπήκοοι αὐτοῦ, φίλοι τῶν ἀρωμάτων, πορισθήσονται πάντοτε τούνη τεῦθεν ἄφθονα τοιαῦτα καὶ εὖωνα, » αἰτῶν μόνον τὴν ἄδειαν, ὅπως γινῶ τὸν διάρρουν τῶν ἐκδιδόντων εἰς τὸν Ῥᾶ ποταμῶν καὶ ἀπέλθη διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου εἰς Ἀστραχάνιον· ἀλλὰ, ὡς ἀναφέρεται, ὁ ἡγεμὼν ἀπέρριψε τὴν πρότασιν, μὴ θέλων ἵνα ἀνακαλύψῃ τὰς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἐμπορικὰς ὁδοὺς τῆς Ῥωσσίας (84). Ὑποστρέψας δ' ὁ Παῦλος εἰς Ἰταλίαν κατὰ τὴν τελευταίαν Λέοντος τοῦ Γ', ἐνεχείρισε τῷ Πάπα Ἀδριανῷ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Βασιλείου, τῷ δὲ 1525 ἐπανῆλθε τὸ δεύτερον εἰς Μόσχαν μετ' ἐπιστολῶν τοῦ νέου Πάπα Κλήμεντος τοῦ Ζ', οὐχὶ χάριν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, ἀλλ' ὡς πρεσβευτῆς, ὅπως πείσῃ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἰς ἀνταμοιβὴν δὲ ὑπέσχετο αὐτῷ ὁ Πάπας Κλήμης, ὡς ὁ Λέων, τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα (85). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέτυχε· διότι ὁ Βασίλειος, ἀρχούμενος τῷ ὀνόματι τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ Τσάρου, ἠδιαφόρει πρὸς τὸ βασιλικόν· μὴ θέλων δὲ προσέτι ἵνα προσκτήσῃται νέους ἐχθρούς, οὐδαμῶς ἐπελάθετο τῶν δυστυχημάτων τῆς ἐν Φλωρεντία συνόδου. Ἀλλ' ὅμως τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Πάπα ὑπεδέχθη διαφερόντως καὶ ἐφιλοφρονήσατο κατὰ τὴν δίμηνον ἐν Μόσχᾳ διαμονήν, συνεξέπεμψε δ' αὐτῷ, ἀναχωροῦντι εἰς

Ἰταλίαν, τὸν ταχυδρόμον αὐτοῦ Δημήτριον τὸν Γερασίμου. Τοῦτον ὁ περίπυστος σύγχρονος ἱστορικός Παῦλος Ἰώβιος ἐπαινεῖ, λέγων, ὅτι σπουδάσας ἐν Λιβονία, ἐξέμαθε τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ὅτι ἔπεμψεν αὐτὸν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν εἰς τὰς πρεσβείας Σουηδίας, Δανίας, Πρωσσίας καὶ Βιέννης· ὅτι τέλος εἶχε πολλὴν περιουσίαν γνώσεων, ὀρθὴν κρίσιν, ὡς καὶ πολλὴν μετριοφροσύνην καὶ χάριν ἐν τῇ συμπεριφορᾷ. Ὁ Πάπας ἐχορήγησεν αὐτῷ πολυτελῶς κεκοσμημένον οἶκημα ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου. Ἀναπαυθεὶς δ' ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ὁ Δημήτριος, παρέστη φέρων μεγαλοπρεπῆ Ῥωσικὴν στολὴν πρὸς τὸν Κλήμεντα, πρὸς ὃν ἐνεχείρισε τὰ τε δῶρα καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μονάρχου, ἐν ἧ ὁ οὗτος ἐδήλου τὴν ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς τὸν Πάπαν φιλίας, τῆς ἐμπεδώσεως ταύτης δι' ἀμοιβαίων πρεσβειῶν, τοῦ θριάμβου τῶν χριστιανῶν καὶ τῆς ἐξωλείας τῶν ἀπίστων, προσθεὶς, ὅτι οὗτος ἔκπαλαι τιμωρεῖ αὐτοὺς πρὸς δόξαν Θεοῦ. Ὁ Πάπας ἤλπιζεν, ὅτι ὁ Δημήτριος ἀναγγελεῖ κρυφίας τινὰς παραγγελίας εἰς ἀπάντησιν τῶν γενομένων πρὸς τὸν Βασίλειον προτάσεων, ἀλλὰ μάτην. Ὁ πρεσβευτὴς ἐνόσησεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον χαλεπῶς διέκειτο. Ἄμα δ' ἀναρρώσθεὶς, ἐξήτασεν ἐπιμελῶς πάντα τὰ περίεργα τῆς ἀρχαίας ταύτης πρωτεύουσης τῆς οἰκουμένης, τὰ νεώτερα οἰκοδομήματα καὶ τοὺς ναοὺς, ἐπήνει τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἱεροτελεστίας τοῦ Πάπα, ἐνεθουσιάζετο ὑπὸ τῆς μουσικῆς, παρίστατο ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν Καρδινάλιων, ἐπεσκέπτετο τοὺς λογίους τῶν Ἰταλῶν, ἰδίᾳ δὲ τὸν Παῦλον Ἰώβιον, πρὸς οὓς διηγήθη πολλὰ περίεργα περὶ τῆς ἰδίας πατρίδος· ἀλλ' ὁ Πάπας ἐλυπήθη ἀκούσας αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι οὐδεμίαν ἐντολὴν εἶχε παρὰ τοῦ Μεγά-

λου Ἡγεμόνος πρὸς ἑναρξιν διαπραγματεύσεων ὡς πρὸς τὰ πολιτικά καὶ ἐκκλησιαστικά. Ὁ Δημήτριος ἀνεχώρησεν εἰς Μόσχαν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1526 μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Σκαρένης, πεμπομένου ὑπὸ τοῦ Πάπα, ὅπως εἰρηνεύσῃ τὴν χριστιανωσύνην, τουτέστι τὴν Λιθουανίαν· ἀλλ' ἐφάνη ἕτερος ἰσχυρότερος διαλλακτής.

Ἡ τελευταία τοῦ Μαξιμιλιανοῦ διέκοψε τὴν συγκοινωνίαν τῆς ἡμετέρας αὐτῆς πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ δὲ πολυμήχανος καὶ φίλαρχος νεανίας Κάρολος ὁ Ε', ἀναβάς τὸν θρόνον τοῦ πάππου, οὐκ ἠσχολεῖτο περὶ τὰ τῆς ἄρκτου, ὡς βασιλεύων τῆς Ἰσπανίας, Αὐστρίας καὶ Ὀλλανδίας καὶ ἀμφισβητῶν πρὸς τὸν χρηστὸν Φραγκῖσκον τὸν Α' τὴν κυριαρχίαν πάσης τῆς μεσημβρινοδυτικῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ πολὺ δ' ἀναμείνας ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἵνα ὁ Κάρολος ἐνθυμηθῇ τῆς Ῥωσσίας, ἐνεκρινεν ἵνα συγχαρῇ αὐτῷ διὰ ταχυδρόμου. Εἶτα δ' ἀνεωώθησαν ἑκατέρωθεν ἐπίσημοι πρεσβεῖαι· καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος, σύμβουλος τῆς Αὐστριακῆς ἐπικρατείας ἦλθεν εἰς Μόσχαν μετὰ φιλικῶν γραμμάτων τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ δὲ πρίγκιψ Ἰωάννης Ἰαροσλάβσκη Ζασέκιν, πρεσβευτῆς τοῦ Βασιλείου, ἀπῆλθε πρὸς τὸν ἐν Μαδρίτῃ αὐτοκράτορα μετὰ παρομοίων γραμμάτων, ὅτε ἔδυστυχῆς Φραγκῖσκος ὁ Α' διετέλει ἐκεῖ αἰχμάλωτος καὶ ὅτε ἡ Εὐρώπη μετ' ἀνησυχίας ἔβλεπε τὰς ταχείας προόδους τῆς φιλαρχίας τοῦ Καρόλου, ἀπειλοῦντος αὐτῇ παγκόσμιον μοναρχίαν, εἴτε ὑποταγὴν πασῶν τῶν ἐπικρατειῶν μιᾷ καὶ μόνῃ ἰσχυροτάτῃ, οἷα οὐδέποτε ὑπῆρξε μετὰ Κάρολον τὸν Μέγαν ἐπὶ ἑπτὰ αἰῶνας. Μόνῃ ἡ Ῥωσσία, καί περ μετὰ προσοχῆς παρατηροῦσα πάντα τὰ διάφορα κινήματα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐπικρατειῶν, μὴ προβλέπουσα ὅμως τοὺς ἐπικειμέ-

Σχέσεις πρὸς
τὸν αὐτοκράτορα
Κάρολον τὸν Ε'.

νους αὐτῆ κινδύνους πέραν τῆς ἐχθρικῆς Λιθουανίας
 ἔμενεν ἥσυχος, ἴσως μάλιστα ἤσχετο, ὅπως ὁ Κάρολος,
 ἐκτελῶν τὰς βουλὰς τοῦ πάππου, ἐνώσῃ τὴν Οὐγγ-
 γρίαν καὶ Βοεμίαν πρὸς τὸν Αὐστριακὸν οἶκον (ὡς
 καὶ συνέβη). διότι τὰ δύο ταῦτα πολεμικὰ κράτη, ὧν
 ἤρχεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Σιγισμουῦνδου Λουδοβίκος, ὑπε-
 στήριζον τὴν Λιθουανίαν καὶ Πολωνίαν. Οὐδεμίαν δ' ἀν-
 τιζηλίαν ἔχων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁ Μέγας Ἡγε-
 μών, καὶ δικαίως εἰκάζων, ὅτι αὐτὴ συμβήσεται με-
 ταξὺ τοῦ Καρόλου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας,
 προέτεινε πρὸς τὸν πρῶτον ἵνα πείσῃ τὸν Σιγισμουῦν-
 δον εἰς διομολόγησιν διαρκοῦς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν εἰ-
 ρῆνης, εἴτε διὰ νουθεσιῶν, εἴτε διὰ τοῦ φόβου τῶν ὀ-
 πλων, ὡς ὁ Μαξιμιλιανὸς ὑπέσχετο περὶ τούτου ἐπι-
 σήμως. Περιχαρῶς δ' ἔμαθεν ὁ Βασίλειος, ὅτι ὁ αὐ-
 τοκράτωρ συναπέπεμψε τῷ πρίγκιπι Ζασέκιν τὸν κόμητα
 Λεονάρδον τοῦ Νουγαρόβου, καὶ ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ
 Φερδινάνδος, Ἀρχιδούξ τῆς Αὐστρίας, ἀπέστειλεν εἰς
 Πολωνίαν τὸν βαρῶνον Ἐρβερστάιν, ὅπως, συνδιαλε-
 χθεὶς τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης, ἀ-
 πέλθῃ εἰς Μόσχαν πρὸς περάτωσιν τῆς σπουδαίας ταύ-
 τῆς ὑποθέσεως. Ἀλλ' ὑπονοῶν ὁ Σιγισμουῦνδος
 τὰ περὶ τῆς Οὐγγρίας βουλευμάτα τοῦ Καρό-
 λου, ἐδυσπίστει πρὸς τὴν φιλίαν τοῦ ἡγεμόνος τού-
 του. Διὸ ἀπεκρίθη πρὸς τοὺς πρεσβευτάς, ὅτι οὐδόλως
 παρεκάλεσε τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν ἵνα ὑποδυθῇ τὰς δια-
 πραγματεύσεις τῆς εἰρήνης, δύναται δὲ μόνος ἵνα κα-
 θησυχάσῃ τὴν Ῥωσσίαν, προσειπὼν μετ' ἀγανακτή-
 σεως· «Πόθεν ἡ φιλία τοῦ ἡγεμόνος τῶν Μοσχίων καὶ
 » τοῦ αὐτοκράτορος; Εἰσὶν ἄρά γε οὗτοι οἱ πλησιέστε-
 » ροι γείτονες, ἢ συγγενεῖς; » Ἐπεμψεν ὁμῶς εἰς Μό-

σχαν τὸν στρατηγὸν Πέτρον Κίσκαν καὶ τὸν μεγιστᾶνα Βογούσην, ἐνθα ἦσαν ὁ κόμης Λεονάρδος καὶ ὁ βαρῶνος Ἐρβερστάϊν. Ὁ Βασίλειος ἦν τότε ἐπὶ Θήραν, ἐν τοῖς περιχώροις τοῦ Μοζατσκού· διὸ αἱ συνεντεύξεις ἐγένοντο ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπανέλαβε τὰς προτέρας ἀξιώσεις, τουτέστιν ἀπήτει τὴν ἀπόδοσιν πασῶν τῶν ἀπὸ τῆς Λιθουανίας ἀρπαγαιτῶν παρὰ τοῦ Ἰωάννου πόλεων, ἐν αἷς κατέλεγε τὸ Νοβογόροδον καὶ Πσκόβον, καλῶν ἀνατσχύντως ταῦτα ἰδίαν κληρονομίαν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἀπήτουν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Κιέβου, Πολότσκου καὶ Βιτέβσκου· ἀλλ' οἱ διαλλακταί, ὁ Ἐπίσκοπος Σκαρένης, ὁ Λεονάρδος καὶ ὁ Ἐρβερστάϊν, παραγγέλλοντες τοῖς ἀντιπάλοις μετριότητα, προέτειναν πρὸς τὸν Βασίλειον τὴν παραχώρησιν τοῦλάχιστον τοῦ ἡμίσεως τοῦ Σμολένσκου· ἀλλ' ἀπέρριψαν τοῦτο οἱ εὐπατρίδαι ὡς ἀπαράδεκτον, ὡς καὶ εἰκοσαετῆ ἀνακωχὴν, ὑπὸ τοῦ Σιγισμούνδου ποθουμένην, ἔστερξαν δὲ μόνον τὴν παράτασιν τῆς ὑπαρχούσης τότε μέχρι τοῦ 1533 χάριν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πάπα, ὡς εἶπεν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, αἰτιώμενος τὸν βασιλέα ὡς μὴ ἐπιθυμοῦντα ἀληθινῆς εἰρήνης, ὡς καὶ τὰς ἀλόγους ἀξιώσεις αὐτοῦ. Αἱ περὶ τῶν ἀμοιβαίων ὀρίων ἀμφισβητήσεις ἔμειναν ἀνεξέταστοι, οὐδ' οἱ αἰχμάλωτοι ἀπελύθησαν. Τοὺς δὲ πρεσβευτὰς τοῦ Σιγισμούνδου ἰδίᾳ ὕβρισαν, διότι ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ἐκάθισαν μετὰ τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Ῥώμης, τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ αὐτοῦ τοῦ Φερδινάνδου. Ἐπικυρῶν δὲ τὴν ἀνακωχὴν ὁ Βασίλειος, εἶπε λόγον περὶ τῆς πρὸς τὸν Πάπαν καὶ αὐτοκράτορα καὶ ἀρχιδουκά φιλίας, καὶ τῆς πρὸς τὴν ἡσυχίαν ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης, κτλ. Ἐπὶ τοῦ τοίχου ἦν ἀνηρτημένος χρυσοῦς

Ἀνακωχὴ πρὸς
τὴν Λιθουανίαν.

σταυρός, ἐν λαβίων τις τῶν εὐπατριῶν ἐκαθάρισεν ἐκ τῆς κίνεως, εἰς δὲ τῶν γραμματέων ἐκράτει τὰ ἔγγραφα τῆς συνθήκης. Ἐἶτα ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐγερθεὶς καὶ δεικνύων τὴν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην, εἶπεν « Ἐκτελέσω αὐτὴν ἀκριβῶς σὺν Θεῷ » ἀναβλέψας δὲ κατανοκτικῶς εἰς τὸν σταυρὸν καὶ προσευχθεὶς, ἠσπάσατο αὐτόν, ὡς καὶ οἱ Λιθουανὶ μαγιστᾶνες. Μετὰ δὲ τὴν τελετὴν ἔπιον εἶνον ἐκ μεγάλης κόλικος. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐπανέλαβε τοῖς πρεσβευταῖς τοῦ Κλήμεντος καὶ τοῖς κληρονόμοις τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν, στραφεὶς δὲ πρὸς τοὺς Λιθουαντοὺς μαγιστᾶνας καὶ κινήσας μικρὸν πρὸς κεφαλὴν, παρήγγειλεν ἵνα προσαγορευόμενοι ἐξ αὐτῶν τὸν Σιγισμοῦνδον καὶ πρόχρηθη αἰσίαν ἔδοικον (86). Πάντας συνάμα ἀνεχώρησαν ἐκ Μοζαίσκου, παρακαλεσθέντες ὑπὸ τῶν ἡμετέρων πρεσβυτέρων, τῶν μὲν Τρουζέβον καὶ Λοδήγιν ἀπερχομένων εἰς Ῥώμην, τῶν δὲ Λαποῦνου καὶ Βολοσίτη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἀρχιδούκα, καὶ τοῦ Λάτοκη πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον. Καί τοι δ' ὁ βασιλεὺς ἐπικέρωσι τὴν συνθήκην, ἐπίσχετο δ' ἐνόρκως διαίρειν ὡς εἰρηναῖος γένων, καὶ ὁμοῦς αἱ ἀμοιβαῖαι αἰτιάσεις διήρκεσαν μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ Βασιλείου διότι οἱ Λιθουανὸν καὶ Ῥώσσοι τῶν μεθόριων χωρῶν διέκειντο, οὕτως εἰπεῖν, εἰς φανερόν καὶ παντοτακτὸν πόλεμον, ἀραιροῦντες ἀλλήλων τὰς γαίας. Μάτην δὲ διακιστᾶι ἐξ ἑκατέρων τῶν δυνάμεων ἀπέβησαν εἰς τὰ μεθόρια· διότι ὅτε μὲν οἱ Λιθουαννοὶ οὐκ ἀνέμενον τοὺς ἡμετέρους, ὅτε δὲ οὗτοι ἐκείνους. Ὁ Βασιλεὺς καταλύπησε τὸν Σιγισμοῦνδον, προσαγόμενος τὸν πρίγκιπα τοῦ Μοτισλάβου Θεόδωρον τὸν Μιχαήλ, γέμαντα τὴν ἀνεψίαν αὐτοῦ Ἀναστασίαν, καὶ κοινοπραγῶν κρύφα πρὸς τὸν Ὁ-

σποδάρων τῆς Μολδαβίας, ἐχθρόν τῆς Λιθουανίας· ἀλλὰ καὶ διότι τῷ 1528 ἐκράτησε τοὺς πρεσβευτὰς ταύτης, μαθὼν ὅτι ὁ τῆς Μολδαβίας ἐκρατήθη ἐν Μίνσκω, ὅθεν ἤρχετο εἰς Ῥωσίαν. Οἱ δύο κυριάρχαι διεφώνησαν πρὸς τὰ τιμητικὰ ἐνόματα· ἀλλὰ τοῦλάχιστον κατὰ τὰς συνθήκας τῆς ἀνακωχῆς ταύτης, παραταθείσης ἔτι ἐπὶ ἔτος, οἱ Ῥῶσσοι καὶ Λιθουανοὶ αἰχμάλωτοι ἀπελύθησαν καὶ οὐδαμῶς ἔφερον δεσμὰ ὡς κακοῦργοι.

Φιλία πρὸς τὸν
Γουστάβου Βά-
ζαν.

Ὡς ἀκολούθημα πολιτικῆς τινος μεταβολῆς ἐκ τῶν ἀξιωματημονεύτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ Σουηδία, κακῶς ἔχουσα ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπὸ τῆς στάσεως, καταθλίψεως καὶ ἀναρχίας, ἀνεγεννᾶτο οἷονεὶ κατὰ τὰς βιωτικὰς δυνάμεις καὶ ἀνεγείρετο τότε ὑπὸ τὴν αἰγίδα μεγάλου ἀνδρός, τοῦ Γουστάβου Βάζα, ὅς τις ἐκ τοῦ μεταλλείου τῆς Δαλεκαρλίας ἀναβάς εἰς τὸν θρόνον, ἐλάμπρυνεν αὐτὸν διὰ τῆς δόξης καὶ ἐστήριξε διὰ τῆς συνέσεως, ἐμεγάλυνε τὴν ἐπικράτειαν καὶ ἐθάρρυνε τὸ ἔθνος· ὑπῆρξε δ' ἐνὶ λόγῳ τὸ καύχημα τοῦ αἰῶνος, τῶν μοναρχῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἀπαλλάξας ὁ Γουστάβος τὸ βασιλείον τοῦ ζυγοῦ τῶν Δανῶν, καὶ μὴ ἀποβλέπων εἰς τὴν ματαίαν πολεμικὴν δόξαν, φροντίζων δὲ μόνον περὶ τῆς εἰρηνικῆς εὐημερίας τῶν Σουηδῶν, ἐπεζήτησε τὴν φιλίαν τοῦ Βασιλείου, ἀνανεώσας τὴν πρὸς τὴν Ῥωσίαν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην ἀνακωχῆς ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη. Δύο δὲ τῶν συμβούλων αὐτοῦ, ὁ Κανούτιος Ἐριξὼν καὶ Βιόρνος Κλασσὼν, ἀπῆλθον εἰς Νοβογόροδον πρὸς τὸν τοποτηρητὴν Ὀβολένσκην καὶ Σαβοῦροβ, ὁ δὲ Ἐρρίκος Φλεμίγγος, εἰς Μόσχαν (87). Ἦδη δ' ὁ Χριστιανὸς, μισούμενος ὑπὸ τῶν Σουηδῶν καὶ Δανῶν, περιεπλανᾶτο εἰς Εὐρώπην ὡς φυγὰς, ὁ δὲ διάδοχος τοῦ

Νέρωνος τούτου, ὁ βασιλεὺς Φρειδερίκος ὁ Α΄, μὴ ὦν τοσοῦτον φιλόδοξος, ὡς αὐτός, ὠμολόγησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σουηδίας. Μαθὼν δ' ὁ Βασίλειος τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Γουστάβου, ἔκρινε προθυμότερον, ὅπως διάγη μετ' αὐτοῦ ὡς ἀγαθὸς γείτων· διὸ ἐπέτρεψε μὲν τοῖς Σουηδοῖς ἐμπόροις ἔχειν ἰδιαίτερον ἐμπορεῖον ἐν Νοβογορόδω καὶ ἐμπορεύεσθαι καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν, ὑπέσχετο δὲ προστασίαν καὶ πλήρη ἀσφάλειαν πρὸς τοὺς Φίννους γεωργοὺς, φοβουμένους ἵνα κατοικήσωσι παρὰ τοῖς ἡμετέροις ὀρίοις. Χάριν δὲ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐκράτησεν ἐν Μόσχᾳ τὸν ἐκ Δανίας ἐνδοξὸν ναύαρχον Νόρβην. Ὁ ἀνδρεῖος οὗτος, ἀλλὰ θηριώδης πολεμιστῆς, κατώρθωσε τὴν ἄλωσιν τῆς Γοτλανδίας μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Χριστιανοῦ· γενόμενος δὲ πειράτης, οὐδενὸς ἐφείδετο· διότι συνελάμβανε πάντα τὰ πλοῖα ἀνεξαιρέτως, πρὸ πάντων δὲ ἐκακοποίηε τὴν Σουηδίαν. Ἀλλὰ τέλος καταστραφεῖς ὑπὸ τοῦ στόλου αὐτῆς, κατέφυγεν εἰς Ῥωσσίαν, ὅπως ἐξοπλίση αὐτὴν κατὰ τοῦ Γουστάβου· ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμὼν προσηνέχθη αὐτῷ ὡς στασιαστῇ καὶ ἐτιμώρησε πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἐπεδίωκε τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν κατὰ τὴν ἄρκτον.

Ὁ Βασίλειος, καίπερ ἀποβαλὼν τὴν ἐλπίδα τῆς συμ-
 μαχίας καὶ πρὸς τὸν σουλτάνον, ἐξένιζεν ὅμως διαφε-
 ρόντως τὸν πρεσβευτὴν αὐτοῦ Σκενδέρ, τρεῖς ἐλθόντα εἰς
 Μόσχαν χάριν τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, ἐνθα ἐξαί-
 φνης ἐτελεύτησε καταλιπὼν μνήμην φιλοκερδοῦς καὶ
 αἰσχροῦ συκοφάντου· διότι ἀδίκως αἰτιώμενος τὴν γλι-
 σχρότητα καὶ τὴν κακὴν ὑποδοχὴν τοῦ Βασιλείου, ἐκαυ-
 χήθη, ὅτι πείσει τὸν σουλτάνον εἰς πόλεμον πρὸς ἡμᾶς.
 Ἀλλ' ὁ συνετὸς σουλτάνος οὐκ ἠδύνατο ὑπηρετῆσαι πο-

Πρεσβεῖαι τοῦ
 Σολιμάν.

ταπῶ Ἑλληνι, οὔτε ἐπεθύμει νέους ἐχθρούς. Καὶ ἔμενε μὲν φίλος τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ἀνωφελῶς· λήγοντος δὲ τοῦ 1530 ἔγραψε τὸ τελευταῖον πρὸς τὸν Βασίλειον διὰ Τούρκου τινός, Ἀχμάτη τοῦνομα, ἐλθόντος εἰς Μόσχαν πρὸς ἀγορὰν ἱεράκων καὶ δερμάτων σαθερίου.

Τότε μόνον οἱ λησταὶ τῆς Ταυρικῆς ἐτάραττον τὴν Ῥωσσίαν· διότι παρὰ τὰς σπουδὰς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνου, ὅπως διάγη ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν Χάνην καὶ παρὰ τὰς διομολογηθείσας μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις καὶ ὑπ' ἀμοιβαίων ὄρκων ἐμπεδωθείσας συνθήκας, ὁ Σαϊδὲτ-Γιρέϊς, μισούμενος ὑπὸ τῶν μεγιστάνων διὰ τὴν πρὸς τὰ Τουρκικὰ ἔθιμα ἀγάπην, ἔχεε τὸ αἶμα τῶν ἐπισημοτάτων ἀνδρῶν, καὶ ἦν ἀκροσφαλῆς ἐπὶ θρόνου, ὅθεν δις ἐξέβαλεν αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς Ἰσλάμ, υἱὸς τοῦ Μαχμέτ-Γιρέϊ. Τέλος δὲ συνδιηλλάγη, ἀναγορεύσας αὐτὸν καλγαῖν, κατεπόρθησε τὴν Λιθουανικὴν χώραν καὶ ἤτησε χρήματα παρὰ τοῦ Βασιλείου. Ὁ δὲ, ἰδὼν τὸ ἀκροσφαλές τῆς ἀρχῆς τοῦ Χάνη, ἠλάττωσε τὰ πρὸς αὐτὸν δῶρα. Οἱ πρεσβευταὶ τούτου ἦσαν ἔτι ἐν Μόσχᾳ, ὅτε ὁ Βασίλειος ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ἰσλάμ προήλαυεν εἰς Ῥωσσίαν· διὸ παραχρῆμα ὁ ἡμέτερος στρατὸς ἀπῆλθε πρὸς τὸν Ὀκκαν, ἔνθα ἐπὶ πολὺ ὑπομείνας μάτην τὸν ἐχθρόν, τὸ φθινόπωρον κατεστρατοπέδευεν ἐν διαφόροις πόλεσιν. Ἐξαίφνης δὲ τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας τῆς Ῥεζάνης πυρπολοῦνται, ὁ δὲ Ἰσλάμ προέβαιεν ἐπὶ τὴν Κολόμναν καὶ Μόσχαν· ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι στρατηγοὶ, οἱ πρίγκιπες Ὀδοέβσκης καὶ Μστισλάβσκης, ἔμειναν παρὰ τὸν Οὔγραν, μὴ ἀφέντες δὲ τοὺς ληστὰς ἵνα διαβῶσι τὸν Ὀκκαν, ἐδίωξαν αὐτοὺς μετὰ μεγάλης ζημίας. Ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις Τατάροις ἦν ὁ μούρζας Ἰάνγλιτς, προσφιλέστατος τῶ

1527.

Ἐπιδρομὴ τῶν
στρατῶν τῆς
Ταυρικῆς.

Ἰσλάμ. Ὁ Βασίλειος διέμενε τότε ἐν Κολόμνα· παρρησιασθεὶς δ' ὑπὸ τῆς ἐπιτορκίας τοῦ Χάνη, διέταξε, ἵνα πνίξωσι τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Ταυρικῆς· ἀλλ' ἀπρεπὲς ἦ πρὸς βάρβαρον βαρβαρότης. Αὐτὸς ὁ Μέγας Ἡγεμὼν προσέτριψεν ἑαυτῷ μῶμον· διήγγειλε δὲ πρὸς τὸν Σαϊδέτ-Γιρέϊν, ὅτι οἱ πρεσβευταὶ αὐτοῦ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ Μοσχίου ὄχλου· ἀλλ' ὁ Χάνης, μὴ ἐκπλαγείς ἐκ τῆς φανερᾶς ταύτης παραβιάσεως τοῦ ἀλληλογενοῦς δικαίου, ἠτιᾶτο μόνον τὸν ἀνεψιόν, εἰσβαλόντα αὐτογνωμόνως εἰς Ῥωσσίαν· ὑποσχόμενος δὲ διὰ νέου ὄρκου φιλίαν πρὸς τὸν Βασίλειον, διήρπασεν ἀναισχύντως τὸν πρεσβευτὴν αὐτοῦ, οὐδ' ἀπέτρεψε τοὺς ἰδίους στρατοὺς τῆς πορθήσεως τῶν ἐπαρχιῶν Βελέβου καὶ Τούλας. Τέλος ἔκπτωτος γενόμενος τῆς ἀρχῆς ὁ Σαϊδέτ ὑπὸ τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ, κατέφυγεν εἰς τὸν σουλτάνον. Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία οὐδαμῶς ὠφελήθη ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης· διότι τὸ πρῶτον μὲν ὁ Ἰσλάμ βασιλεύσας μόνον μῆνας ἐν Ταυρικῇ, εἶτα δὲ ὁ Σαίπ, πρῶτον βασιλεὺς τῆς Καζάνης, ἀναγορευθεὶς Χάνης ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ἠπέιλου ἡμῖν πῦρ καὶ σίδηρον, καὶ τοὶ ἀμφότεροι, καταδιωκόμενοι τότε ὑπὸ τοῦ Σαϊδέτ, ἐπεκαλέσαντο τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, καλούμενον ὑπ' αὐτῶν πατέρα τοῦ Ἰσλάμ καὶ ἀδελφὸν τοῦ Σαίπ. Οὗτοι δ' ἀπήτουν ἀπαύστως μεγάλα δῶρα.

Ἄλλ' ἀγαθὴ τύχη ἡ Καζάνη εἶχεν ἡσυχίαν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, ὁ δὲ νέος Σαφᾶ-Γιρέϊς, ἐχθρὸς τῆς Ῥωσσίας, ὑπέικων τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ λαοῦ, ἐδεήθη τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ὀριστικὴν εἰρήνην, ὁμολογῶν πάντα τὰ αὐτοῦ πλημμελήματα καὶ ὑπισχνούμενος εἰς τὸ μέλλον πιστὴν ὑποταγήν. Ὁ Ἀνδρέας Πιλιέμοβ, πρε-

σβευτής τῆς Μόσχας, ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως, τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ ἔνορκον τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην. Ὁ δὲ Βασίλειος ἔπεμψεν ὁμοίαν πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ Ἰωάννου Παλέτσκη. Ἐλθὼν δ' οὗτος εἰς Κάτω Νοβογόροδον, ἔμαθεν, ὅτι ὁ Σαφᾶ-Γιρέις ἐξαίφνης μετενόησεν, κατώρθωσε δὲ διὰ κακοβούλων εἰσηγήσεων ἵνα ἐξεγείρῃ τοὺς Καζανίτας κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἀναπέισῃ αὐτούς, ὅπως προτείνωσι νέας συνθήκας περὶ εἰρήνης· περιῆλθε δ' εἰς τοσοῦτον θράσους, ὥστε δεινῶς ἐξύβρισε τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ἐπομένως ὁ μὲν Παλέτσκης ὑπέστρεψεν εἰς Μόσχαν, ὁ δὲ μονάρχης παρεσκευάσθη πρὸς τὸν πόλεμον.

Τὸ δ' ἔαρ τοῦ 1530 ἰσχυρὰ στρατιὰ ἐστράτευσεν διὰ τοῦ Ῥᾶ καὶ διὰ ξηρᾶς ἐκ τοῦ Κάτω-Νοβογόροδου εἰς Καζάνην, στρατηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννη Θεοδώρου Βέλσκη, Μιχαὴλ Γλίνσκη, Γορβάτη, Κουβένσκη καὶ ἄλλων. Ὁ δὲ Σαφᾶ-Γιρέις, παρορμώμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους παλαιοῦ μίσους, οὐδὲν παρέλειπε πρὸς κρατερὰν ἀντίστασιν· ἐφ' ᾧ ἐπεκαλέσατο τοὺς ἀγρίους Τσερεμίους καὶ τριακοντακισχιλίους Νογαίους ἐκ τῶν σκηνωμάτων τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μαμαί· περιετείχισε καὶ περιεχαράκωσε τὰ προάστεια ἀπὸ τοῦ Βουλάκου διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἄρσκου μέχρι τοῦ Καζάνκα, καὶ ἐκατέρωθεν τῆς πόλεως ἤγειρε νέον τεῖχος. Τὸ Μοσχιακὸν ἵππικὸν, ἀποκροῦσαν πέντε ἢ ἕξ προσβολὰς τοῦ τολμηροῦ ἐχθροῦ, ἠνώθη τῷ πεζικῷ, ἀποβιβασθέντι ἐπὶ τῆς λειμωνοειδοῦς τοῦ Ῥᾶ ὄχθης. Καὶ καθ' ἑκάστην αἱματώδεις μάχαι συνεκροτοῦντο, οἱ δὲ Καζανῖται, παρορμώμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν, κατεφρόνουν τοῦ θανάτου· ἀλλὰ, ἀναδεικνύοντες κατὰ τὴν ἡμέραν λαμπροτάτην ἀνδρίαν,

1530.

Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καζάνην.

Τῆ 10 Ἰουλίου.

ἡγνόνουν ἵνα ἐπαγρυπνῶσι κατὰ τὴν νύκτα πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῶν· διότι, μόλις ἀποχωροῦντες ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κατεκλίνοντο ἐπὶ δεῖπνον καὶ ἐκάθευδον μέχρι πρωίας τῆς ἐπιούσης. Ὅθεν νέοι τινὲς μαχηταὶ ἐκ τῶν τοῦ Ὀβολένσκη, ἐπισκοποῦντες πόρρωθεν τὸ φρούριον ἐν τῷ φέγγει τῆς σελήνης καὶ διορῶντες μόνον φρουροὺς καθεύδοντας, ἔκριναν ἵνα δοξασθῶσι δι' ἀνδραγαθήματος· διὸ ἔρποντες ἡσυχῶς προὔχώρησαν μέχρι τῶν χαρακωμάτων, ἅτινα περιέχρισαν ῥητίνη καὶ θείῳ, ἐμβαλόντες δὲ πῦρ, ἐπανῆλθον δρομαῖοι, ὅπως ἀναγγείλωσι ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς. Καὶ πάραυτα μὲν τὸ φρούριον ἐκφλέγεται, οἱ δὲ Ῥῶσσοι, ἔφιπποί τε καὶ πεζοὶ, ἐνδεδυμένοι καὶ ἡμίγυμνοι, ὠρμησαν πρὸς τὴν Τῆ 16 Ἰουλίου. ἔφοδον ἐν ἤχῳ σαλπίγγων καὶ φοβερῷ ἀλαλαγμῷ, εἰσέδυσαν εἰς τὰ χαρακώματα, ἐν μέσῳ δὲ τῶν φλογῶν καὶ τοῦ καπνοῦ, ἀπέσφαττον, συνέτριβον τοὺς ἐκπλήκτους Τατάρους, ἐκυρίευσαν τοῦ προαστείου καὶ κατεπόρθησαν τὰ πάντα· ἐκτὸς δὲ τῶν γενομένων παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἐφόνευσαν, ὡς ἀναφέρεται, ἐξήκοντα χιλιάδας στρατιωτῶν τε καὶ πολιτῶν, ἐν οἷς καὶ Ἀταλίκον τινα, Καζανίτην μαχητὴν, διαβόητον οὐχὶ μόνον ἐπὶ θηριωδία, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ῥώμῃ τοῦ βραχίονος, βαφέντος ἐν τῷ αἵματι πολλῶν Ῥώσσω. Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Τελεπνέβ-Ὀβολένσκης κατεδίωξε μετ' ἐλαφροῦ ἀποσπάσματος τὸν Σαφᾶ-Γερέιν, καταφυγόντα εἰς Ἄρσκον, οἱ δὲ ἄλλοι στρατηγοὶ ἔμειναν ἐν τῇ ἰδίᾳ θέσει, ἀλλὰ τόσον ἀπρόσεκτοι, ὥστε συμμορῖαι Τσερεμίσων ἀφείλοντο αὐτῶν τὰς ἀποσκευὰς, ἐβδομήκοντα τηλεβόλα, πολλὰς σφαίρας καὶ πυρίτιν, φονεύσαντες τοὺς πρίγκιπας Θεόδωρον Ὀβολένσκη Λοπάταν, Δορογοβούζσκη καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς. Οἱ Ῥῶσσοι ἐ-

φώρμησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εὐχερῶς ἐκυρίευσον τοῦ φρουρίου, ἔνθα ὑπῆρχον μόνον δωδεκακισχίλιοι ἄνδρες· ἀλλ' ὁ Βέλσκης, ὃν καὶ πρότερον ὑπώπτευσεν ἐπὶ δωροδοκίᾳ, συνήνεσε πρὸς εἰρήνην. Λέγεται δὲ, ὅτι λαβὼν χρήματα παρὰ τῶν πολιτῶν, ὑπισχνουμένων ἐνόρκως ὅτι παραυτίκα πέμψουσι πρεσβείαν πρὸς τὸν Βασίλειον, οὐκ ἐκλέξουσι δὲ τοῦ λοιποῦ βασιλέα ἄκοντος αὐτοῦ, ἀπεχώρησε, βαρυθυμούντων πάντων τῶν συστρατιωτῶν· ἀφρόνως δὲ καλέσας ἑαυτὸν γενναῖον νικητὴν, ἔσπευσεν εἰς Μόσχαν ἐλπίζων, ὅτι ὁ κυριάρχης, θεῖος αὐτοῦ πρὸς μητρὸς, ἐπιδαφιλεύσει αὐτῷ νέας χάριτας. Ἀλλὰ χρονογράφος τις ἀναφέρει, ὅτι ὁ Βασίλειος ὑποδεχθεὶς αὐτὸν μετ' ὀργῆς, κατέγνω αὐτοῦ θάνατον, μετέβαλε δὲ τὴν καταδίκην αὐτοῦ χαριζόμενος τῇ θερμῇ τοῦ Μητροπολίτου μεσιτεία. Ὁ Βέλσκης δεσμευθεὶς ἔμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ εἰρκτῇ, ὅπως τιμωρηθῆ διὰ τὸ αἷμα, ὅπερ βραδύτερον ἔμελλεν ἵνα ρεύσῃ πρὸς ὑποταγὴν τῆς Καζάνης, δις διαφυγούσης τὰς χεῖρας ἡμῶν. Ἀλλὰ ταῦτα οὐδαμῶς ἀναφέρουσιν οἱ ἄλλοι χρονογράφοι· μετὰ τρία δ' ἔτη ὁ Βέλσκης ἤρχεν ἔτι τοῦ στρατοῦ (88).

Οἱ ἐπιφανεῖς μεγιστᾶνες Ταγάις, Γεβεκέλ καὶ Ἰβραῖμ, πρεσβευταὶ τῆς Καζάνης, ἐλθόντες εἰς Μόσχαν ἰκέτευσον ταπεινῶς τὸν μονάρχην δοῦναι τῷ τε λαῷ καὶ τῷ βασιλεῖ συγγνώμην, ἐδεβαίουσαν δὲ, ὅτι τέλος, ὑπὸ τῆς πείρας ἐκδιδαχθέντες, συνείδον τὴν ἀφευκτον ἀνάγκην ἵνα ὑποταχθῶσι τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἦν δ' ἀνάγκη ἢ πιστεῦσαι, ἢ πολεμεῖν· ὁ δὲ Βασίλειος ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην, ὡς ἀδυνατῶν συναγεῖραι νέον στρατὸν ἄνευ μεγάλης καταπίσεως τοῦ λαοῦ. Ἀποδεχθέντες οὖν πάντας τοὺς ὄρους αὐτοῦ οἱ πρεσβευταὶ, ἔμειναν ἐν Μόσχᾳ, ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν ἐπέμψε διὰ τοῦ ταχυδρόμου εἰς τὸν βα-

σιλέα καὶ τὸν λαὸν τὴν ἔνορκον ὑπόσχεσιν πρὸς ἐπικύρωσιν, ἀπαιτῶν τὴν τε ἀπόλυσιν πάντων τῶν ἡμετέρων αἰχμαλώτων καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τῶν Τσερμερίσων ἀρπαγέντων τηλεβόλων. Ἀλλ' ὁ ταχυδρόμος οὗτος, οὐκ ἐπανῆλθε· διότι κρατήσας αὐτόν ὁ Σαφᾶ-Γιρέις, ἔγραψε πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὅτι οὔτε τὴν συθήκην ἐκπληρώσει, οὔτε ὁμόσει, ἕως ἀναχωρήσωσι μὲν ἐκ Μόσχας οἱ ὑπάλληλοι τῆς Καζάνης, ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτὸν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ τηλεβόλα τὰ ἀρπαγέντα ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Βέλσκη, καὶ ἀντὶ ταχυδρόμου ἀπέλθῃεις Καζάνην ὁ διασημότατος τῶν μεγιστάνων τῆς Ῥωσσίας πρὸς ἀλλαγὴν τῶν συνθηκῶν. Οἱ ἡμέτεροι εὐπατρίδαι ἀνεκοίνωσαν ταῦτα πρὸς τοὺς Καζανίτας πρεσβευτὰς, δηλοῦντες ἅμα καὶ τὴν ἑαυτῶν δυσαρέστησιν· ὁ δὲ μεγιστὴν Ταγάις ἀπεκρίνατο· « Ἐγινώσκομεν ἤδη τὰ βουλευμάτα τοῦ Χάνη· » ἄλλ' οὔτε ψεῦσαι, οὔτε ἐπίορκοί ἐσμεν. Τὸ θέλημα » τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ἐκπληρωθῆ- » σονται! Ἐπιθυμοῦμεν ὑπηρετῆσαι αὐτῷ προθύμως· » διότι ἡ μὲν ἡμετέρα χώρα ἠρημώθη, οἱ δ' ἐπιφανέστατοι » ἡμῶν ἀπώλοντο, ἢ κατέστησαν ὑπὸ τῆς φρίκης ἄλλοι. Ὁ Σαφᾶ-Γιρέις ἄρχει κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ με- » τὰ τῶν ἐκ Ταυρικῆς καὶ τῶν Νογαίων· διαφη- » μίζων δὲ, ὅτι ὁ Μοσχιακὸς στρατὸς πορεύεται εἰς » Καζάνην, συνταράττει πάντας, ἡ δὲ ἀπιστία αὐτοῦ κα- » ταισχύνει ἡμᾶς. Ἀλλ' οὐκ ἔσται οὕτω· διότι ἡμεῖς ζῶντες » ἔτι καὶ ἔχοντες φίλους καὶ δύναμιν, ἐκδιώξομεν τὸν » Σαφᾶ-Γιρέιν, ὁ δὲ κυριάρχης ὑμῶν ἀναγορευσάτω ἡ- » μῖν βασιλέα τὸν ἄριστον. » Οἱ εὐπατρίδαι ἀπήντησαν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, ὅτι ἦν ἀδιάφορον τῇ Ῥωσσίᾳ εἴτε ὁ Σαφᾶ Γιρέις βασιλεύει ἐν Καζάνη, εἴ τε ἄλλ-

λος· ἀρκεῖ μόνον ἡμῖν ἢ πρὸς τὸν ὄρκον πίστις
 Ὁ δὲ Ταγαίς ὑπέλαβεν, « Ὑπομιμνήσκομεν ὑμᾶς τὸν
 » ἀθῶον Σιγ-Ἀλεί, θυμὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ὅπως ἀ-
 » ναβῆ πάλιν εἰς τὸν θρόνον· διότι λειτουργήσει πιστῶς
 » τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι καὶ ἀγαπήσει τὸν λαόν! Ἐλθέ-
 » τω μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν πόλιν Βασίλην, ὅθεν γράφομεν
 » πρὸς τε τοὺς Καζανίτας καὶ τοὺς ὄρεινους καὶ πεδινούς
 » Ὑσερεμίους, ὡς καὶ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Ἄρσκου,
 » περὶ τῆς εὐμενείας τοῦ μονάρχου καὶ ἐροῦμεν αὐτοῖς, ὅτι
 » ἀπεθάνομεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀναβιώσομεν δὲ ὑπὸ
 » τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Οὐ θέλομεν τὸν μὴ θέλοντα
 1530—1531, » ἡμᾶς. Οἱ δ' ἐν εἰρκτῇ αἰχμάλωτοι τῆς Καζάνης ἔχουσι
 » πατέρας καὶ ἀδελφοὺς καὶ φίλους, οἵτινες ἐνωθήσονται
 » ἡμῖν, ὥστε ἡ εἰρήνη ἔσεται αἰωνία.» Βουλευσάμενος
 ὁ Βασίλειος μετὰ τῶν εὐπατριδῶν, ἐπέτρεψε τὴν ἀνα-
 χώρησιν τῶν πρεσβευτῶν καὶ Σιγ-Ἀλεί εἰς Κάτω-Νο-
 βογόροδον, ὁ δὲ μεγιστὰν Ταγαίς ἐτήρησεν ἀκριβῶς
 τὸν λόγον αὐτοῦ· διότι ἐπιστείλας τοῖς συμπολίταις, πα-
 ρίστα πόσον ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη τοῦ βασιλέως ἦν
 αὐτοῖς ὀλεθρία· τέλος δὲ ἀνεστάτωσε τὸν λαόν καὶ
 ἀφείλε τὴν ἀρχὴν τοῦ Σαφᾶ-Γιρέι. Ὁ δὲ ἐν τῇ παρα-
 φορᾷ τῆς ὀργῆς ἐπέταξε τὸν θάνατον πάντων τῶν
 ἐν Καζάνῃ κρατουμένων Ῥώσων, ἀλλ' οἱ τε πολῖται καὶ
 μεγιστᾶνες ἀνήγγειλαν αὐτῷ ἴν' ἀνυπερθέτως ἀποχωρή-
 σῃ. Τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἔπεμψαν εἰς τὰ σκηνώματα
 τοῦ Μαμάι, πολλοὺς δὲ μεγιστᾶνας, φίλους τοῦ Σαφᾶ-Γι-
 ρέι, ἐφόνευσαν.

Ἡ Γορτάδνα, ἀδελφὴ τοῦ Μαχμέτ-Ἄμιν συνέπραξε
 τὰ μάλιστα εἰς τὸ ὠφέλιμον ἡμῖν τοῦτο συμβεβηκός.
 Ὁ δὲ Σεῖτ, οἱ οὐλάνοι, οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ μοῦρζαι ἀ-
 νήγγειλαν μετὰ σπουδῆς τῷ Βασιλείῳ τὴν ἐξορίαν τοῦ

Σαφᾶ-Γιρέϊ, ὑπισχνούμενοι δὲ πίστιν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν παρεκάλουν ἵνα καταστήσῃ αὐτοῖς βασιλέα ἀντὶ τοῦ Σιγ-Ἀλέϊ, οὗ ἐφοβοῦντο τὴν ἐκδίκησιν, τὸν νεώτερον ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἐναλέϊν, δεκαπενταετῆ καὶ ἄρχοντα τῆς Ῥωσσοικῆς πολίχνης τῶν Μεστσερίων. Καὶ ἡ μὲν ἐπιθυμία αὐτῶν ἐξεπληρώθη· διότι ὁ Ἐναλέϊς ἐπέμφθη εἰς Καζάνην μετὰ πολυαριθμοῦ θεραπείας, ἔνθα ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ Μορόζοβ, χαιρόντων τῶν ταραχοποιῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ κούφου λαοῦ. Πάντες δὲ, ἀπὸ τῆς βασιλόπαιδος καὶ τοῦ Σεῖτ μέχρι τοῦ τελευταίου πολίτου, ὤμοσαν πρὸς ἡμᾶς ὄρκον πίστεως, δεικνύοντες εἰλικρινῆ προθυμίαν καὶ δοξάζοντες τὴν ἐπιείκειαν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ νέου βασιλέως, προωρισμένου γενέσθαι μετὰ τινα ἔτη θύμα τῆς μανίας αὐτῶν! Ἄλλ' ὁ Βασιλεῖος μετήλλαξε τὸν βίον πρὸ τῆς νέας ταύτης προδοσίας. Τρεῖς ἑνιαυτοὶ διεγένοντο ἐν εἰρήνῃ· ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν, ἀποδεικνύων ἀγαθοὺς σκοποὺς, παρεχώρησε τοῖς Καζανίταις πάντα τὰ μείναντα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν πυρόβολα, ὅπως ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς εἰσβολῆς ἔχωσι τὰ πρὸς ἄμυναν, καὶ ἐπέτρεψε τῷ Ἐναλέϊ τὸν μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰουσούφου, ἰσχυροῦ μούρζα τῶν Ναγαίων, γάμον, δυνάμενον διαλλάξαι αὐτὸν πρὸς τὴν ταραχώδη ταύτην παρεμβολήν. Πᾶσαι δ' αἱ σπουδαῖαι πολιτικαὶ ἢ δικαστικαὶ ὑποθέσεις τῆς Καζάνης ἐδικάσθησαν ἐν Μόσχᾳ διὰ μόνου τοῦ λόγου τοῦ μονάρχου. Ἐν τούτοις ὁ Σιγ-Ἀλέϊς ὑπέβλεπε τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀδελφοῦ, καίπερ πρὸς ἀποζημίωσιν λαβῶν τὴν Κοσίραν καὶ τὸ Σερπούχοβον. Διὸ, ὅπως ἐφελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς Καζανίτας, ἐκοινοπράγει κρυφίως πρὸς αὐτοὺς, ὡς καὶ πρὸς τὸ Ἀστραχάνιον

Νέος βασιλεὺς
ἐν Καζάνῃ.

καὶ Νογαίους· ἀλλὰ τῆς σκευωρίας ταύτης ἀνακαλυφθείσης, ὁ δυστυχὴς Ἀλέϊς, ἄλλοτε πιστὸς τῇ Ῥωσσίᾳ, ἐξωρίσθη σὺν τῇ γυναικὶ εἰς Βιέλο-Ὁζερὸν ὡς ἐγκληματίας (89).

Εὐτυχῶν ὁ Βασίλειος ἐν τοῖς πολιτικοῖς διὰ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ, ἠτύχησε γενέσθαι καὶ πατήρ· διότι παρὰ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ τε συζύγου καὶ τῶν ὑπηκόων ἡ Ἐλένη ἔμενεν ἄπαις ὑπὲρ τὰ τρία ἔτη· ὥστε μετὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος περιώδευσεν εἰς Παρεάσλαβον, Ῥόσλαβον, Ἰαρόσλαβον, Βολόγδαν καὶ Βιέλο-Ὁζερὸν, πεζῇ πορευομένη εἰς τὰς Ἀγίας μονὰς καὶ σκήτας· διένειμεν ἄφθονα ἐλέη, ἔνδακρυς δὲ προσήχετο τῷ Θεῷ περὶ τεκνοποιίας, ἀλλ' οὐκ εἰσηκούετο. Καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ πολῖται ἐλυποῦντο ἐπὶ τούτῳ, τινὲς δὲ, μεμφόμενοι τὸν γάμον τοῦ Βασιλείου ὡς παράνομον, προήγγελλον μετ' ἐνδομύχου χαρᾶς, ὅτι οὐδέποτε ὁ Θεὸς εὐλογήσει τὸν γάμον τοῦτον διὰ ποθητοῦ τόκου. Τέλος ἡ Ἐλένη ἐκυοφόρησε· σαλὸς δὲ τις ἄνθρωπος, Δομετιανὸς τοῦνομα, εὐηγγελίστατο αὐτῇ, ὅτι ἔσεται μήτηρ μεγαλογνώμωνος Γίτου· τῇ δὲ 25 Αὐγούστου 1530, τῇ ἐβδόμῃ πρωϊνῇ ὥρᾳ, ἔτεκεν υἱὸν τὸν Ἰωάννην, λίαν περιβόητον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ ἐπὶ ἀγαθῷ καὶ κακῷ! Ἀναφέρεται, ὅτι, αὐτοῦ γεννωμένου, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἐσείοντο ὑπὸ τῶν φοβερῶν ἀλλεπαλλήλων βροντῶν μετ' ἀκαταπαύστων κεραυνῶν (90). Ἴσως δὲ οἱ μάντις τῆς αὐλῆς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ἠρμήνευσαν τὸ φαινόμενον τοῦτο ὑπὲρ τοῦ βρέφους· διὸ οὐ μόνον ὁ πατήρ, ἀλλὰ πᾶσα ἡ Μόσχα καὶ σύμπασα ἡ Ῥωσσία, κατὰ τὸν χρονογράφον, ὑπερεχάρησαν. Μετὰ δέκα ἡμέρας ὁ Μέγας Ἡγεμὼν προσήγαγε τὸν υἱὸν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἐνθα ἐβα-

Φυλάκισις τοῦ
Σιγ-Ἀλεξ.

Γέννησις τοῦ Ἡ-
γεμόνος Ἰωάν-
νου τοῦ Βασι-
λείου.

πείσθη ὑπὸ τοῦ Ἡγουμένου Ἰωάσαφ Σκριπίτσιν μετὰ τῶν εὐσεβεστάτων μοναχῶν, τοῦ ἑκατονταετοῦς Κασσιανοῦ τοῦ ἀνυποδύτου, μοναχοῦ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἐν Βολόκω Λάμσκω Ἀγίου Ἰωσήφ, καὶ τοῦ Ἀγίου Δανιήλ τοῦ Περεασλάβου. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ ἀγαθὸς οὗτος πατήρ, κατανυχθεὶς εἰς δάκρυα, ἔλαβεν ἐκ τῶν χειρῶν τὸν πρωτογενῆ καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Ἀγίου Σεργίου, ὃν ἰκέτευσεν εἶναι ὁδηγὸν αὐτοῦ καὶ ἀντιλήπτορα ἐν τοῖς κινδύνοις τοῦ βίου. Ὑπερχαίρων ὁ Βασίλειος ἠγνόει ὅπως ἀποδείξει τὴν πρὸς τὸν Ὑψιστον εὐχαριστίαν διὸ διένειμε χρυσὸν τοῖς τε ναοῖς καὶ πτωχοῖς, καὶ ἀνοίξας πάσας τὰς φυλακὰς, παρέσχε γενναίως συγγνώμην πρὸς πολλοὺς ἐπισήμους ἄνδρας, περιπεσόντας τῇ ὀργῇ αὐτοῦ, οἷον πρὸς τὸν πρίγκιπα Θεόδωρον Μιστλάβσκη, ἄνδρα τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ, ἐξελεγχθέντα ὡς διαβουλεύμενον φυγὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας, τοὺς ἡγεμόνας Στσενιάτεβ, Σουσδάλσκη, Γορβάτην, Πλεστσεΐβ, Μορόζοβ, Λάτσκη, Σηγόναν καὶ πολλοὺς ἄλλους ὑπόπτους δυσμενείας πρὸς τὴν Ἑλένην. Ἐωθεν δὲ μέχρις ἑσπέρας τὰ ἀνάκτορα ἐπληροῦντο Μοσχίων καὶ κατοίκων τῶν ἐσχατιωτίδων πόλεων, ἐρχομένων, ὅπως συγχαρῶσι τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι καὶ ἴδωσι τὸν εὐδαίμονα μονάρχην, εἰπῶσι δ' αὐτῷ, ὅτι αὐτοὶ καὶ συνηδαιμόνουν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐρημῖται καὶ ἀναχωρηταὶ σπεύδοντες, ὅπως εὐλογήσωσι τὸ ἐν σπαργάνοις κραταῖον βρέφος, ἐκαλοῦντο ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ἀποδεικνύων δ' ὁ Βασίλειος εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς Ἀγίους πολιούχους τῆς Μόσχας Μητροπολίτας Πέτρον καὶ Ἀλέξιον, κατεσκεύασε τῷ μὲν πρώτῳ λειψανοθήκην χρυσότευκτον, τῷ δὲ δευτέρῳ ἀργυρᾶν ἐνὶ λόγῳ οὐ-

δεις ἠσθάνθη θερμότερον τοῦ Βασιλείου τῆς εὐδαιμο-
νίας τοῦ πατρὸς, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἡ συνείδησις ἤλεγ-
χεν αὐτὸν διὰ τὴν διάλυσιν τοῦ πρώτου γάμου, οἱ δὲ
τοιοῦτοι ἔλεγχοι κατηνύσθησαν διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ
δευτέρου, ἣν ἐθεώρει ὡς σημεῖον τῆς θείας συγγνώμης.
Μετὰ ἓν ἔτος καὶ τινὰς ἡμέρας ἡ Ἑλένη ἔτεκε νέον
υἷον, Γεώργιον κληθέντα. Τότε δ' ὁ μονάρχης ἐνύμ-
φευσε τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Ἀνδρέαν μετὰ τῆς Εὐ-
φροσύνης Χαβάνσκη (91), οἱ δ' ἄλλοι αὐτοῦ ἀδελφοὶ
Συμεὼν καὶ Δημήτριος ἐτελεύτησαν ἄγαμοι, ὁ μὲν τῷ
1518, ὁ δὲ τῷ 1521. Ὅθεν εἰκάζομεν, ὅτι ὁ Βασι-
λειος ἀπηγόρευσε αὐτοῖς τὸν γάμον, πρὶν ἂν αὐτὸς
οὗτος γεννήσῃ υἷον, ὅπως ἀφέλῃ αὐτοὺς πάντα λογι-
σμὸν περὶ κληρονομίας τοῦ θρόνου.

1532—1533.
Πρεσβεία τῶν
Μολδαβῶν.

Διηγούμεθα ἤδη διαφόρους πρεσβείας τοῦ χρόνου
ἐκείνου. Δυσπιστῶν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν πρὸς τε τὴν
συμμαχίαν τῆς Ταυρικῆς καὶ τὰς εἰρηναίας διαθέσεις
τῆς Λιθουανίας, ἀπεκρίθη προθύμως πρὸς τὰς φιλικὰς
προτάσεις τοῦ Πέτρου, Ὀσποδάρου τῆς Μολδαβίας, γρά-
ψαντος πρὸς αὐτὸν τῷ 1533, ὅπως οὗτος, ἐν ἀνα-
κωχῇ ὦν πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον καὶ ἐν φιλίᾳ πρὸς
τὸν σουλτάνον, διαφυλάξῃ αὐτὸν ἀπ' ἐκείνου, πείσῃ
δὲ τοῦτον εἰς προστασίαν τῆς Μολδαβίας ἀπὸ τῆς
εἰσβολῆς τῶν Πολωνῶν. Ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν ἔ-
πεμψεν οὐχὶ μόνον ταχυδρόμους, ἀλλὰ καὶ ἐπιφανε-
στάτους ἀξιωματικούς πρὸς τὸν γενναῖον τοῦτον στρα-
τηγόν, ἐπικίνδυνον ἔτι γείτονα πρὸς τε τὴν Πολωνίαν
καὶ Λιθουανίαν καὶ Ταυρικὴν.

Πρεσβεία τοῦ
Ἀστραχανίου.

Καὶ ὁ νέος βασιλεὺς τοῦ Ἀστραχανίου Κασίμ προέ-
τεινε συμμαχίαν πρὸς τὸν Βασίλειον· ἀλλὰ, μόλις τοῦ
πρεσβευτοῦ αὐτοῦ ἐλθόντος εἰς Μόσχαν, οἱ Κιρκάσ-

σιοι, κυριεύσαντες τοῦ Ἀστραχανίου, ἀπέκτειναν τὸν βασιλέα καὶ ἀπεχώρησαν εἰς τὰ ὄρη μετὰ πολλῶν λαφύρων. Τὸν δὲ Κασίμ ἀντικατέστησεν ὁ Ἀκουβέκ, ἐπ' ὀλίγον ὡσαύτως βασιλεύσας· διότι τῷ 1534 ὑπῆρχεν ἤδη ἄλλος βασιλεὺς, ὁ Ἀβδὺλ-Ραχμάν, ὃς ὑπισχνεῖτο ἐνόρκως πρὸς τὸν Βασίλειον ἀληθινὴν φιλίαν. Οἱ Νογαῖοι πρεσβευταὶ ἦσαν τότε ἐν Μόσχᾳ, ^{Πρεσβεία τῶν Νογαίων.} ἐξαιτούμενοι, ὅπως οἱ ἔμποροι αὐτῶν πωλῶσιν ἵππους ἐν Ῥωσσίᾳ.

Ἄλλ' ἡ σπουδαιοτάτη πᾶσῶν τούτων τῶν πρεσβειῶν ἦν ἡ τοῦ ἀπογόνου τοῦ Ταμερλάνου, τοῦ Ἰνδικοῦ ^{Πρεσβεία τῆς Ἰνδικῆς.} Χάνη Βαβούρ, τοῦ ἐξακούστου τούτου θεμελιωτοῦ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Μογόλων, περὶ ἧς ἤδη ἐρρήθη. Οὗτος, ἐξορισθεὶς τῆς Χοραζάνης, κατέφυγεν εἰς Ἰνδικήν, ἐνθα διὰ τε τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς τύχης ἔστησε τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς καλλίστης τῶν χωρῶν τῆς οἰκουμένης. Κατοικήσας δὲ ἄλλοτε παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν, ἐγίνωσκέ πως τὴν Ῥωσσίαν, καίτοι δὲ πολὺ μακρὰν, ἐπεθύμει τῆς φιλίας τοῦ Μονάρχου αὐτῆς· διὸ ἔγραψε πρὸς αὐτὸν περὶ τούτου διὰ τοῦ Χοζᾶ-Ούσσεϊμ, ἀξιωματικοῦ αὐτοῦ, προτείνων τὴν ἐλευθέραν διόδον τῶν τε πρεσβευτῶν καὶ ἐμπόρων τῆς Ἰνδικῆς εἰς Μόσχαν, καὶ τ' ἀνάπαλιν. Ὁ Βασίλειος ὑποδεχθεὶς φιλοφρόνως τὸν Ούσσεϊμ, ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν Βαβούρ, ὅτι πάντοτε ὄφεται ἡδέως τοὺς Ἰνδοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ, οὐδέποτε δ' ἀπαγορεύσει τοὺς ἰδίους ὑπηκόους ἀπελθεῖν εἰς Ἰνδικήν· ἀλλὰ, παρατηρεῖ ὁ Χρονογράφος, οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν ἀδελφὸν, ἀγνοῶν, εἰ ἦν αὐτοκράτωρ τε καὶ κυριάρχης, ἢ μόνον διοικητὴς τοῦ βασιλείου τῶν Ἰνδῶν.

Ἡ Ῥωσσία ἀπέλαυε μὲν ἡσυχίας ἀπὸ τοῦ πολέμου

τῆς Καζάνης, διεταράσσετο δὲ ἐκ φημῶν περὶ τῶν ἐχθρικῶν βουλῶν τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας· διότι ὁ ἐκδιωχθεὶς τῆς Καζάνης Σαφᾶ-Γιρέις, πνέων μῖσος καὶ ἐκδίκησιν, τὰ πάντα ἐμηχανᾶτο, ὅπως πείσῃ τὸν θεῖον ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Μοσχιακὴν χώραν. Ἀλλὰ τέλος, ὅτε, ὡς συνήθως, ὁ ἡγεμῶν παρεσκευάζετο ἵνα ἐξέλθῃ ἐπὶ θήραν εἰς Βόλοκον-Λάμσκον μετὰ τῆς αὐλῆς καὶ διέλθῃ αὐτόθι τὸ φθινόπωρον, ἔμαθον ἐν Μόσχα (τῇ 14 Αὐγούστου), ὅτι ὁ στρατὸς τῆς Ταυρικῆς προήλαυεν εἰς Καζάνην. Ταῦτα δ' ἀνήγγειλε πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα αὐτὸς ὁ βασιλόπαις Ἰσλάμ, τότε καλγᾶς, ἐπάγων πάντα τὰ πλημμελήματα ἐπὶ τὸν Σαφᾶ-Γιρέιν· καὶ ὁμῶς συνεξεστράτευεν αὐτῷ, ὅπως δῆθεν προτρέψῃ εἰς τὴν εἰρήνην. Τὰ δὲ περὶ τῶν μεγάλων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ ἐκδεινούμενα κατεπτώσαν τοσοῦτο τὴν αὐλὴν, ὥστε ὁ μονάρχης παραχρῆμα, πέμψας τοὺς στρατηγούς πρὸς τὸν Ὀκκαν, ἀνεχώρησε τῇ 15 Αὐγούστου εἰς Κολόμναν, ἐκέλευσε δὲ τοὺς μὲν Μοσχίους εὐπατρίδας ὅπως παρασκευασθέντες ὑπομείνωσι τὴν πολιορκίαν, τοὺς δὲ κατοίκους μετοικήσωσιν εἰς Κρεμλῖνον μετὰ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν· καθ' ὁδὸν δ' ἀπήντησε ταχυδρομοῖς Ῥεζανίταις, ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Ῥοστόβσκη, τοποτηρητοῦ τῆς πόλεως ταύτης, πεμφθεῖσιν, οἵτινες ἀνήγγειλαν αὐτῷ, ὅτι ὁ τε Ἰσλάμ καὶ Σαφᾶ-Γιρέις κατέκαυσαν μὲν τὰ προάστεια τῆς Ῥεζάνης, ἀλλ' ἡ πόλις ἔσται ἰσχυρὸν προπύργιον τῇ Μόσχα, ἂν οἱ Τάταροι πολιορκήσωσιν αὐτήν. Αὐθρῶεὶ ὁ Βασίλειος ἔπεμψε τὸ ἵππικὸν πέραν τοῦ Ὀκκα πρὸς ζώγρησιν ἀνθρώπων διασαφισόντων τὰ περὶ τοῦ ἐχθροῦ, ὁ δὲ τολμηρὸς στρατηγὸς Δημήτριος Παλέτσκης ἀπαντήσας παρὰ τὸ Ζαράϊσκον πολλαῖς συμμορίαις τῶν ληστῶν

1533.

Ἐπιδρομὴ τῶν
ἐκ Ταυρικῆς.

τούτων ἐξηφάνισεν αὐτάς, αἰχμαλωτίσας καὶ πολλούς. Ἄλλος δὲ στρατηγός, ὁ πρίγκιψ Ὀβολένσκης Τελεπνιέβ-Ὀβτσίνα, μετὰ τῶν Μοσχίων εὐγενῶν κατεδίωξε καὶ ἐπνίξε τὴν ἐχθρικήν φρουρὰν ἐν τῷ Ὀσσέτρῳ· ἀλλὰ παραφερόμενος ὑπὸ τῆς προθυμίας, ἐφώρμησε πρὸς τὸ μέγα σῶμα τῶν βασιλοπαίδων, ἐσώθη δὲ μόνον διὰ τῆς ἐξόχου ἀνδρίας. Οἱ Τάταροι ὑποπτεύοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος μεθ' ἀπάσης τῆς στρατιᾶς, ἔφυγον εἰς τὰς ἐρήμους, ὥστε ἐν πέντε ἡμέραις κατέπαυσεν ὁ πόλεμος, ἀλλὰ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ οὐκ ἀνελάβομεν· διότι οὗτος συναπηγάγετο αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδια σκηνώματα. Αἱ πολυάνθρωποι κῶμαι τῆς Ρεζάνης ἠρημώθησαν πάλιν· ὥστε ὁ Χάνης Σαῖπ-Γιρέις ἐνεκαυχᾶτο, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀπώλεσε τότε ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἀνθρώπων (92). Ἐγραφε δὲ πρὸς τὸν Βασίλειον· «Οἱ βασιλόπαυδες ἐνήργησαν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ ἐμοί. Παρήγγειλα αὐτοῖς πολεμῆσαι πρὸς τὴν Λιθουανίαν, οὗτοι δὲ ἐπολέμησαν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν· ἀλλὰ μέμφου σεαυτὸν· διότι οἱ μεγιστᾶνες λέγουσι πρὸς ἐμέ· Τί δίδωσιν ἡμῖν ἢ μετὰ τῆς Ῥωσσίας φιλίας; ἀνάσαθέριον κατ' ἔτος· ὁ δὲ πόλεμος; χιλιάδας ἠγνόουν τί ἀποκριθῆναι. Ἐκλεξον ὅ,τι βούλει· ἐὰν δὲ θέλης εἰρήνην καὶ συμμαχίαν, τὰ δῶρά σου τιμηθήτωσαν τοῦλάχιστον ἀντὶ τριακοσίων, ἢ τετρακοσίων αἰχμαλωτῶν». Ἐκτὸς δὲ τούτου ἀπῆται παρὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος χρήματα, κυνηγετικὰ πτηνὰ, ἀρτοποιὸν καὶ μάγειρον. Καὶ ὁ μὲν καλγᾶς Ἰσλάμ ἐβεβαίον τὸν Βασίλειον, ὃν ἐκάλει θετὸν πατέρα, περὶ τῆς ἀναλλοιώτου φιλίας· ὁ δὲ Σαφᾶ-Γιρέις ἔγραψε πρὸς αὐτὸν

ἐξ ἐναντίας ἀπειλητικῶς ὡς ἐξῆς. « Ὑπῆρξα ἄλλοτε
 αὐτός σου, ἀλλὰ σὺ οὐκ ἠγάπησάς με· ἐπομένως πό-
 »σα δεινὰ ἔπεσον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν σου. Ἡ χώρα σου
 »ἀπετεφρώθη καὶ ἠρημώθη· δύνασαι δὲ καὶ πάλιν
 »ἔν' ἀνακτήσης τὴν φιλίαν μου. Ἄλλως τε πολεμή-
 »σωμεν πάντοτε, ἐφ' ὅσον ὑγιαίνουσιν ὁ βασιλεὺς καὶ
 »ὁ καλγᾶς, οἱ θεῖοί μου. Ὅπου ἴδω ἐχθρόν σου, ἐνω-
 »θήσομαι μετ' αὐτοῦ καὶ ἀποπληρώσω φοβερὰν ἐκδί-
 »κησιν. Μάθε τοῦτο.» Τὰς ἐπιστολάς ταύτας παρέ-
 λαβον οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος τῆ πρώτῃ
 Δεκεμβρίου, ὅτε ὁ Βασίλειος προσήγγιζε τῷ τέρματι
 τοῦ βίου.

Νόσος καὶ τι-
 λευτὴ τοῦ Με-
 γάλου Ἡγεμό-
 νος.

Οἱ χρονογράφοι ἀναφέρουσιν, ὅτι ἀπὸ τῆς 24 Αὐ-
 γούστου ἀσύνηθες οὐράνιον φαινόμενον προήγγειλε τὴν
 τελευτὴν τοῦ Βασιλείου· ὅτι κατὰ τὴν ἀνατολὴν τῆς
 ἡμέρας ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου ἐφαίνετο ὡς τετμημένος
 πρὸς τὰ ἄνω, κατὰ μικρὸν δὲ ἐσκοτίζετο ἐν μέσῳ
 αἰθρίου οὐρανοῦ, ὥστε πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ ἔντρομοι
 ἐθεώρησαν τοῦτο καὶ ἀνέμενον μεγάλην μεταβολὴν
 ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ (93). Ὁ Βασίλειος ἦγε τότε τὸ πεν-
 τηκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀκμάζων τὸν τε
 νοῦν καὶ τὸ σῶμα. Οὐδὲν σύμπτωμα γήρωσ ἠσθά-
 νετο μέχρι τοῦδε καὶ οὐδέποτε ἐνόσησεν· ἦν δὲ φιλό-
 πονος καὶ ἀεικίνητος. Χαίρων δὲ, ὅτι ἐξήλασε τῆς
 Ῥωσικῆς χώρας τοὺς ἐχθροὺς, ἐπανηγύρισε τὴν 25
 Σεπτεμβρίου, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Σεργίου, μετὰ τῆς γυ-
 ναικὸς καὶ τῶν τέκνων ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἁγίας
 Τριάδος, ὅθεν ἀπῆλθεν εἰς Βόλοκον-Λάμσκον χάριν θή-
 ρας· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν, ἐν τῷ χωρίῳ αὐτοῦ Ὁζερέτσκω,
 περιέπεσε νόσῳ, μὴ φανείσῃ κατ' ἀρχὰς ἐπικινδύνα.
 Ἦν δ' αὕτη ἐξάνθημα, ἔχον ὄγκον ὡς κεφαλὴν βελά-

νης κατὰ τὴν ἀριστερὰν ἰγνὺν ἄνευ πύου καὶ ὕλης, ἀλλ' ἐπωδύνου, ὥστε μόλις ἀφίκετο εἰς Βόλοκον. Καὶ ὁμοίως παρέστη εἰς συμπόσιόν τι τοῦ αὐλικοῦ ἐπιμελητοῦ Ἰωάννου Γεωργίου Σηγόνα· τῇ δ' ἐπαύριον ἐλούσθη καὶ ἐδαίπνησε μετὰ τῶν εὐπατριδῶν. Εὐδίας δ' οὔσης, ἀπῆλθεν εἰς θήραν· ἀλλ' ἐκ τῆς σφοδρᾶς οδύνης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κώμην Κόρπην, ἔνθα κατεκλίθη. Παραχρῆμα μετεπέμψατο τὸν Μιχαὴλ Γλίνσκη ὡς καὶ δύο Γερμανοὺς ἰατροὺς, τὸν Νικόλαον Λουέβ καὶ τὸν Θεόφιλον· ἐγένετο χρῆσις τῶν ἐγχωρίων φαρμάκων· οἶον, ἀλεύρου μετὰ μέλιτος, κρομμύου ἐφθοῦ, ἀλοιφῆς, καταπλασμάτων, σικυῶν· ἀλλ' ἐπῆλθεν ἡ φλόγωσις. Ἡ δὲ ἐκρέουσα ὕλη ἦν ἀφθονος, ὥστε ἐπληροῦντο πινάκια. Οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν μετεκόμισαν τὸν μονάρχην εἰς Βόλοκον-Λάμσκον, ἔνθα μὴ ἔχων ὄρεξιν τροφῆς, ἠσθάνετο μεγάλου βάρους ἐπὶ τοῦ στήθους. Συνορῶν οὖν τὸν ἐπικείμενον αὐτῷ κίνδυνον, ἔπεμψε κρύφα εἰς Μόσχαν τὸν ἐπιμελητὴν Μανσοῦροβ μετὰ τοῦ γραμματέως Πουτιάτιν, ὅπως κομίσωσιν αὐτῷ τὰς διαθήκας τοῦ πατρὸς καὶ πάππου, συστήσας αὐτοῖς ἵνα μῆτε τῇ ἡγεμονίδι, μῆτε τῷ Μητροπολίτῃ καὶ τοῖς εὐπατρίδαις εἴπωσί τι. Πλὴν τοῦ ἀδελφοῦ Ἀνδρέου καὶ Μιχαὴλ Γλίνσκη ἦσαν μετ' αὐτοῦ ἐν Βολόκῳ οἱ πρίγκιπες Βέλσκης, Σούιτκης καὶ Κουβένσκης· ἀλλ' ἐκτός τοῦ ἐπιμελητοῦ Σηγόνα, τὸ λυπηρὸν τοῦτο μυστήριον ἠγνόουν ἔτι πάντες. Ὁ ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου Γούριος ἔσπευσεν εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ Δημητρόβου, ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν παραμυθούμενος αὐτὸν ἀπέπεμψε τῇ ἐλπίδι τῆς ἀναρρώσεως. Τὸν ἀσθενῆ μετεκόμισαν εἰς Μόσχαν κατ' ὀλίγον, ἀνακεκλιμένον ἐπὶ ἐλκύθρου, διερχόμενον δὲ τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου

Ἰωσήφ, ἐκόμισαν αὐτὸν ἐπὶ κλίνης εἰς τὸν ναόν, ἔνθα, ἐκφωνοῦντος τοῦ διακόνου τὴν συναπτὴν ὑπὲρ τῆς ἀναρρώσεως τοῦ μονάρχου, πάντες ἐγονυπέτησαν καὶ ἐθρήνουν, ὁ Ἡγούμενος, οἱ εὐπατρίδαι καὶ ὁ λαός. Ὁ Βασίλειος ἤθελεν ἵνα εἰσέλθῃ λάθρα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπως οἱ πρέσβεις μὴ ἴδωσι τὴν ἀδυναμίαν καὶ ἐξασθένησιν αὐτοῦ· διὸ ἔμεινεν ἐν Βοροβιέβω. Αὐτόθι δὲ ὑποδεχθεὶς τὸν Μητροπολίτην, τοὺς Ἐπισκόπους, τοὺς εὐπατρίδας καὶ ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, ἐδείκνυε μεγίστην ἀταραξίαν· πάντες δὲ κληρικοὶ καὶ λαοί, ἐπίσημοι καὶ ἀπλοῖ πολῖται ἐδάκρουν. Ἐπειδὴ δ' ὁ πάγος ἦν ἔτι λεπτός, ἔζευξαν τὸν ποταμὸν θραύσαντες αὐτόν· ἀλλὰ μόλις τὸ ἔλκυθρον τοῦ ἡγεμόνος ἐγένετο ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἡ γέφυρα κατέρρευσε, οἱ δὲ ἵπποι ἐβυθίσθησαν ἐν τῷ ὕδατι· ἀλλ' οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν, κόψαντες τοὺς ἱμάντας, ἐπέσχον τὸ ἔλκυθρον. Ὁ Βασίλειος ἀπηγόρευσε τὴν τιμωρίαν τῶν γεφυροποιῶν. Κομισθεὶς δὲ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κρεμλίνου, συνεκάλεσε τοὺς εὐπατρίδας, τοὺς πρίγκιπας Ἰωάννην καὶ Βασίλειον Σουίσκη, τὸν Μιχαὴλ Ἰουρίου Ζαχάριν, τὸν Μιχαὴλ Συμεῶνα Βοροντσόβ, Τουτσκόβ, Γλίνσκη, τὸν ταμίαν Γολοβίν, τὸν ἐπιμελητὴν Σηγόβαν, παρήγγηλε δὲ τοῖς γραμματεῦσι τὴν ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ σύνταξιν τῆς διαθήκης, ἀκυρώσας τὴν ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου Βαρλαάμ συνταχθεῖσαν (94). Ἀνηγόρευσε δὲ ὡς διάδοχον τὸν τριετῆ υἱὸν Ἰωάννην, ὑπὸ τὴν ἐπιτροπίαν τῆς μητρὸς καὶ τῶν εὐπατριδῶν μέχρι δεκαπενταετοῦς ἡλικίας, τῷ νεωτέρῳ υἱῷ ὤρισε κληρουχίαν, καὶ διέταξε τὰ τε πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικά· ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν παρέλειψε, κατὰ τὸ χρονικόν. Ἀλλὰ λυπηρόν, ὅτι τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔγ-

γραφον ἐξέλιπεν, ὥστε ἀγνοοῦμεν τὰ καθέκαστα.

Νευρῶν τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ δύναμιν κατὰ τὰς κλη-
 τὰς ἐκείνας στιγμὰς ὁ μονάρχης, ἐκοινώνησε κρύφα
 τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων· ἀκίνητος δ' ὢν τέως ἐπὶ
 τῆς κλίνης, ὑποβοηθούμενος ὑπὸ τοῦ εὐπατρίδου Ζα-
 χάριν, ἠγέρθη καὶ ἐκοινώνησε τῆς θείας Μεταλήψεως
 μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ κατανύξεως· κατακλιθεὶς
 δὲ πάλιν, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὸν Μητροπολίτην, τοὺς ἀ-
 δελφοὺς καὶ πάντας τοὺς εὐπατρίδας, σπεύσαντας πρὸς
 τὴν ἀγγελίαν τῆς νόσου αὐτοῦ ἐκ τῶν ἰδίων χω-
 ρίων εἰς τὴν πρωτεύουσαν· εἶπε δ' αὐτοῖς, ὅτι συνίστα
 τὸν νέον υἱὸν Ἰωάννην τῷ Θεῷ, τῇ Θεοτόκῳ, πᾶσι
 τοῖς Ἀγίοις καὶ τῷ Μητροπολίτῃ· ὅτι καταλείπων
 αὐτῷ τὴν ἐπικράτειαν, κληρονομίαν τοῦ μεγάλου
 πατρὸς αὐτοῦ, πέποιθε πρὸς τὴν συνείδησιν καὶ
 τιμὴν τῶν ἀδελφῶν Ἰουρίου καὶ Ἀνδρέου, ὅτι, τη-
 ροῦντες τοὺς ὅρκους, ὑπηρετήσουσι προθύμως τῷ
 ἀνεψιῷ κατὰ τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ ὅπως ἡσυ-
 χάζῃ ἡ ἐπικράτεια καὶ ἡ ὑψωμένον τὸ κέρασ τῶν
 ὀρθοδόξων ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀπίστων. Ἀπο-
 χαιρετίσας τὸν Μητροπολίτην καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, εἶ-
 πε πρὸς τοὺς εὐπατρίδας τάδε· «Γινώσκετε, ὅτι τὸ
 »ἡμέτερον κράτος περιῆλθεν ἡμῖν ἐκ τοῦ Ἀγίου Βλα-
 »δημίρου, Μεγάλου Ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου, καὶ ὅτι ἐ-
 »σμέν νόμιμοι ὑμῶν κυριάρχαι, ὡς ὑμεῖς ἐστε ἀνέ-
 »καθεν ἡμῖν εὐπατρίδαι· ὑπουργεῖτε οὖν τῷ υἱῷ ὡς
 »ὑπουργήσατε ἐμοί. Σπουδάσατε, ὅπως ἄρξῃ ἐπὶ τῆς
 »γῆς καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ δικαιοσύνη· μὴ ἐγκαταλείπετε
 »τοὺς ἀνεψιούς μου, τοὺς πρίγκιπας Βέλσκη, μηδὲ
 »τὸν Μιχαὴλ Γλίνσκη, συγγενῆ μου ἐκ τῆς Μεγάλης
 »Ἡγεμονίδος. Ὁμολογεῖτε πάντες ὡς ἀδελφοί, πρόθυμοι

»πρὸς εὐημερίαν τῆς πατρίδος. Ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοί μου ἀνεψιοί, δείχθητε πιστοὶ ὑπουργοὶ τοῦ νέου μονάρχου ὑμῶν ἐν τε τῇ διοικήσει τῆς ἐπικρατείας καὶ ἐν πολέμῳ. Σὺ δὲ, πρίγκιψ Μιχαήλ, ὀφείλεις προθύμως ἵνα χύσης καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματος σου καὶ δῶς τὸ σῶμά σου εἰς διαμελισμὸν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ μου καὶ τῆς γυναίκός μου Ἐλένης».

Ἐν τούτοις ὁ Βασίλειος ἐξέλειπεν. Ἀποπέμψας δὲ πάντας ἐκτὸς τοῦ Γλίντκη, Ζαχάριν, τῶν πλησιεστέρων παίδων εὐπατριδῶν καὶ τῶν δύο ἰατρῶν Λουέβ καὶ Θεοφίλου, ἤτησεν ἵνα εἰσαγάγωσιν ὀξεία τινὰ ὑγρὰ εἰς τὴν πληγὴν, σηπομένην καὶ διαδιδοῦσαν δυσώδη ἀποφοράν. Καὶ ὁ μὲν Ζαχάριν παρεμυθεῖτο αὐτὸν ὡς ταχέως ἀναρρώσοντα, ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμῶν εἶπε πρὸς τὸν Γερμανὸν Λουέβ· «Φίλε καὶ ἀδελφὲ, ἐκὼν ἤλθες πρὸς ἐμὲ ἐκ τῆς πατρίδος σου καὶ εἶδες πόσῃν εἶχον πρὸς σὲ ἀγάπην καὶ εὐνοίαν· εἶπέ μοι παρρησία, ἂν δυνατή σοι ἢ θεραπεία μου». Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· «Ἡγεμῶν, ἀκούσας περὶ τῆς ἀγαθότητός σου καὶ τῶν πρὸς τοὺς τιμίους ξένους τιμῶν, κατέλιπον πατέρα τε καὶ μητέρα, ὅπως λειτουργήσω σοι. Ἀδύνατος ἐμοὶ ἢ ἀπαρίθμησις τῶν πρὸς ἐμὲ εὐεργετημάτων σου· ἀλλὰ, μονάρχα, ἀγνοῶ ἀναστῆσαι τοὺς νεκρούς· διότι οὐκ εἰμὶ Θεός». Τότε ὁ Μέγας Ἡγεμῶν στραφείς πρὸς τοὺς παῖδας τῶν εὐπατριδῶν, εἶπε μειδιῶν· «Φίλοι, ἠκούσατε, ὅτι οὐκέτι εἰμὶ μεθ' ὑμῶν». Οὗτοι ἐδάκρυσαν πικρῶς. Ὅπως δὲ μὴ ταραξῶσιν αὐτὸν ἐξῆλθον τοῦ θανάμου καὶ ἔπεσον χαμαὶ ὡς νεκροί. Ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἐφάνη ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ληθαργίζων· τέλος δὲ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς, εἶπεν ἐντόνως· »Γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Εἴη τὸ ὀ-

»νομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ
»αἰῶνος».

Καὶ ταῦτα μὲν συνέβησαν τῇ 3 Δεκεμβρίου. Πρὸς
δὲ τὸν Ἰωάσαφ Ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἀ-
γίας Τριάδος, προσελθόντα ἡμέρα τῇ κλίνη τοῦ ἀσθε-
νοῦντος, εἶπεν ὁ Βασίλειος· «Πάτερ, ἰκέτευε τὸν Θεὸν
»ὑπὲρ τε τῆς ἐπικρατείας, τοῦ υἱοῦ μου καὶ τῆς ταλαι-
»πώρου αὐτοῦ μητρός. Παρ' ὑμῖν ἐβάπτισα τὸν ἀγα-
»πητόν μου υἱὸν Ἰωάννην καὶ ἐπεκαλεσάμην τὴν ἐπ' αὐτοῦ
»προστασίαν τοῦ Ἀγίου Σεργίου, ἐπιθείς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ
»τάφου αὐτοῦ· ὑμῖν δὲ συνέστησα τοῦτον ἰδίᾳ. Πάτερ, εὐ-
»χεσθε ὑπὲρ τοῦ νηπίου μονάρχου». Παραγγείλας
δ' αὐτῷ, ὅπως μὴ ἐξέλθῃ τῆς Μόσχας, ἀνέλαβε πά-
σας τὰς ὑπολειπομένας αὐτῷ δυνάμεις, συνεκάλε-
σεν ἔτι τοὺς εὐπατρίδας τοῦ συμβουλίου, τοὺς δύο
Σούιτκη, τὸν Βοροντσόβ, Τουτσκόβ, Γλίσκη, Ση-
γόναν, καὶ τοὺς γραμματεῖς καὶ ὠμίλησεν αὐτοῖς
ἀπὸ τῆς τρίτης μέχρι τῆς ἐβδόμης ὥρας περὶ τῆς νέας
κυβερνήσεως καὶ περὶ τῶν πρὸς τὴν Μεγάλην Ἡγεμονί-
δα Ἑλένην σχέσεων τῶν εὐπατριδῶν κατὰ πάσας
τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις, δεικνύων ἀξιθαύμαστον
σταθερότητα καὶ φροντίδα ὑπὲρ τῆς αὐτοκρατορίας, ἣν
κατέλειπεν. Οἱ ἀδελφοὶ ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν ἰκέτευ-
σαν θερμῶς, ὅπως λάβῃ τροφήν τινα πρὸς ἀνάκτη-
σιν δυνάμεων αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο ὑπῆρξεν αὐτῷ ἀ-
δύνατον· εἶπε δὲ, «ὁ θάνατος ἐνώπιόν μου· ἐπεθύμουν
»εὐλογῆσαι τὸν υἱόν μου, ἰδεῖν τὴν σύζυγον καὶ ἀπο-
»χαιρετίσαι αὐτήν. . . Ἄλλ' οὐχί· φοβοῦμαι τὴν θλί-
»ψιν αὐτῆς, ἣ δὲ ὄψις μου ἐκπλήξει τὸ παιδίον.»
Ἄλλ' οἱ ἀδελφοὶ σὺν τοῖς εὐπατρίδαῖς ἐπέμειναν ἵνα
μετακαλέσῃται τὴν Ἑλένην· ἐφ' ᾧ ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας

καὶ Μιχαὴλ Γλίνσκη ἀπῆλθον πρὸς αὐτήν. Ὁ Μονάρχης ἐπιθεὶς ἑαυτῷ τὸν σταυρὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Μητροπολίτου, ἠθέλησε τὸ πρῶτον νὰ ἴδῃ τὸν υἱὸν, ὃν ὁ Ἰωάννης Γλίνσκης, ἀδελφὸς τῆς Ἑλένης, προσήγαγεν ἐπὶ τῶν βραχιόνων. Ὁ δὲ Βασίλειος, κρατῶν τὸν σταυρὸν, εἶπε τῷ νηπίῳ· «Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ »εἶη ἐπὶ σὲ καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα σου. Ὡς ὁ Ἅγιος Πέτ»ρος ἠυλόγησε διὰ τοῦ σταυροῦ τούτου τὸν πρόγο»νον ἡμῶν Μέγαν Ἡγεμόνα Ἰωάννην τὸν Δανιήλ»οῦτω διὰ τοῦ ἰδίου σταυροῦ εὐλογῶ σε, τὸν υἱὸν»μου.» (95). Τὴν δὲ εὐπατριν Ἀγριππίαν, τροφὸν τοῦ υἱοῦ παρεκάλεσεν, ὅπως ἐπαγρυπνῇ ἐπιμελῶς περὶ τῆς ὑγείας τοῦ κραταιοῦ τροφίμου. Ἀκούσας δὲ τῆς φωνῆς τῆς προσεγγιζούσης συζύγου, παρήγγειλε τὴν μετὰθεσιν τοῦ υἱοῦ. Ἡ περίλυπος Ἡγεμονίς, ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ πρίγκιπος Ἀνδρέου καὶ τῆς εὐπάτριδος Τσελαδνίν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν θάλαμον ὀλοφυρομένη καὶ στερνοκοπούμενη, ὁ δὲ Βασίλειος, παραμυθούμενος αὐτήν, εἶπε· «Κάλλιον ἔχω· οὐδεμιᾶς ἤδη αἰσθάνομαι »ἀλγηδόνης», καὶ ἰκέτευσε περιπαθῶς ἵνα καθησυχάσῃ. Ἀναθαρρήσασα δὲ ἡ Ἑλένη, ἠρώτησεν αὐτὸν, τί ἐνεχείριζε τὴν τε τυχλίπυρον σύζυγον καὶ τὰ παιδία. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· «Ὁ Ἰωάννης ἔσται ὁ κυριάρχης τῆς Ῥωσ»σίας· σοὶ δὲ κατὰ τὰ πάτρια ὄρισα ἴδια κτήματα». Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἡγεμονίδος παρέστησαν αὐτῷ τὸν δεύτερον υἱὸν Ἰούριον, ὃν ἠυλόγησεν ὡσαύτως διὰ τοῦ σταυροῦ, εἰπὼν, ὅτι οὐδ' αὐτοῦ ἐπελάθετο ἐν τῇ διαθήκῃ. Ὁ κατανυκτικὸς τελευταῖος ἀσπασμὸς πρὸς τὴν Ἑλένην συνέτριψε πάσας τὰς καρδίας· πάντες οἴμωζον καὶ ὠλοφύροντο. Ἡ Ἡγεμονίς ἠρνεῖτο ἵνα ἀποχωρισθῇ, ὁ δὲ Βασίλειος παρήγγειλε τὴν ἀ-

ποχώρησιν αὐτῆς. Ἀποδοὺς δὲ τὸν τελευταῖον τοῦτον φόρον πρὸς τὸν κόσμον, τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἔστρεψε τὴν διάνοιαν αὐτοῦ μόνον πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐν Βολόκω ἔτι ὧν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἔλεγε πρὸς τὸν πνευματικὸν πρωτεύοντα ἱερέα Ἀλέξιον καὶ πρὸς τὸν ἀγαπητὸν αὐτῷ γέροντα Μισαήλ, «Μὴ με ἐντα-
 »φιάσητε λευχείμονα· κἄν ἀναρρώσθῃ, ἀναχωρήσω
 »ἐξ τοῦ κόσμου», Ἀποχωρησάσης τῆς Ἑλένης, ὁ μονάρχης παρήγγειλε τῷ Μισαήλ, ὅπως κομίσῃ αὐτῷ μοναχικὸν χιτῶνα, ἐζήτησε δὲ τὸν Ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου Ἀγίου Κυρίλλου, ὅπου πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμει καρῆναι· ἀλλ' ὁ Ἡγούμενος ἀπῆν τότε τῆς Μόσχας. Μετεπέμψατο δὲ τὸν Ἰωάσαφ, Ἡγούμενον τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὡς καὶ τὰς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου τῆς Βλαδιμίρου καὶ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Γολστούνης. Ὁ πνευματικὸς Ἀλέξιος ἦλθε μετὰ τῶν τιμίων Δώρων, ὅπως κοινωνήσῃ τὸν Βασίλειον ἀποθνήσκοντα. Τότε ὁ Μέγας Ἡμεμὼν εἶπεν αὐτῷ· «Ἔσο ἐνώπιόν μου καὶ βλέπε μὴ διαλάθῃ σε ἡ στιγμή ἐκείνη». Παρὰ τῷ πνευματικῷ ἴστατο ὁ Θεόδωρος Κουτσέτσκης, ὁ παρὼν κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν τῆς τελευταίας Ἰωάννου. Ἀναγινωσκομένων δὲ τῶν πρὸς τοὺς ψυχορραγοῦντας εὐχῶν, ὁ Βασίλειος ἐφαίνετο ἀποκοιμηθεῖς· ἀλλ' εἶτα καλέσας τὸν παρ' ἑαυτῷ εὐπατρίδην Μιχαήλ Βοροντσόβ, ἐνηγκαλίσθη περιπαθῶς· εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰούριον· «Μέμνησαι τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς ἡμῶν; ἀποθνήσκω καὶ ἐγώ.» Ἀπῆτει δὲ θερμῶς ἵνα κείρωσιν αὐτὸν τὴν ταχίστην, ὅπερ ἐπεδοκίμαζεν ἄτε Μητροπολίτης καί τινες εὐπατρίδαι· ἀλλ' ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας ὁ Βοροντσόβ καὶ ὁ Σηγόνας ἔλε-

(Ν. Καραμζ. Τόμ. 7.)

1833.

γον, ὅτι ὁ Ἅγιος Βλαδίμιρος, καίτοι μὴ λαβὼν τὴν κουράν, ἐκλήθη ἰσαπόστολος· ὅτι καὶ ὁ Ταναϊδικὸς ἐτελεύτησεν ὡσαύτως κοσμικὸς, ὁμῶς διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ἀναμφιβόλως ἠξιώθη τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Καὶ αἱ μὲν περὶ τούτου ἀμφισβητήσεις ἐγένοντο θορυβῶδεις, ὁ δὲ Βασίλειος κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐποίει τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἀναγινώσκων εὐχάς. Ἦδη ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἤρξατο παραλύειν, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ ἐκλείπειν· ἡ χεὶρ κατέπεσεν, ἠτένιζεν ἐπὶ τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος καὶ ἠσπάζετο τὰς σινδόνας ἀναμένων λίαν ἀνυπομόνως τὴν ἱερὰν τελετὴν. Ὅτε δ' ὁ Μητροπολίτης Δανιὴλ ἔλαβε τὸν μέλανα χιτῶνα καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τῷ Ἡγουμένῳ Ἰωάσαφ, οἱ πρίγκιπες Ἀνδρέας καὶ ὁ Βοροντσὸβ ἐσπούδασαν ἀφελεῖν αὐτόν· ἀλλὰ τότε ὁ Μητροπολίτης ὀργίλως εἶπε τοὺς φοβεροὺς τούτους λόγους· Οὐτε ἐν τῷ παρόντι, οὔτε ἐν ἄλλῳ μέλλοντι αἰῶνι εὐλογήσω ὑμᾶς· οὐδεὶς ἀφαιρέσει ἀπ' ἐμοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· καλὸν τὸ ἀργυροῦν σκεῦος, ἀλλὰ καλλίον τὸ χρυσοῦν». Ἐν τούτοις ὁ μὲν Βασίλειος ἐξεδήμει· ὁ δὲ Μητροπολίτης, σπεύδων πρὸς περάτωσιν τῆς τελετῆς, τίθησι τὸ ἐπιτραχήλιον ἐπὶ τοῦ Ἡγουμένου Ἰωάσαφ καὶ κείρει τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, Βαρλαάμ μετονομασθέντα. Ἐπειδὴ δ' ἐπελάθοντο ὡς ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ μανδύου τοῦ νέου μοναχοῦ, ὁ Σεραπίων, κελλιάρχης τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἔδωκε τὸν ἴδιον. Τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα ἔκειντο ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἀποθνήσκοντος. Καὶ ἐπ' ὀλίγον ἐπεκράτησε σιγῆ· τοῦ δὲ Σηγόνα, παρισταμένου τῇ κλίνῃ καὶ ἀνακράξαντος πρώτου, «Ἐξέπνευσεν ὁ μονάρχης», πάντες ἐθρήνησαν. Ἀνα-

φέρεται δὲ, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλείου ἐφάνη ἐξαίφνης λαμπρὸν, ἀντὶ δὲ τῶν δυσωδῶν μiasμάτων τοῦ ἔλκους, διεδόθη ἡδεῖα ὄσμη ἐν τῷ δωματίῳ. Πλύννας ὁ Μητροπολίτης τὸν νεκρὸν, ἀπέμαξεν αὐτὸν διὰ βάμβακος.

Οὐδεὶς ἐκείνης τῆς νυκτὸς ἐκοιμήθη ἐν Μόσχᾳ· διότι ὁ λαὸς, σεσωρευμένος ἐν ταῖς ὁδοῖς, μετ' ἀγωνίας ἀνέμενε τὴν ἀγγελίαν· αἴφνης δὲ οἰμωγαὶ καὶ θύρμοι ἠκούσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων μέχρι τῆς ὠραίας πλατείας. Οἱ τεθλιμμένοι εὐπατρίδαι μάτην ἐσπούδαζον, ὅπως καταπαύσωσι τοὺς θρήνους χάριν τῆς Μεγάλης Ἡγεμονίδος, ἀγνοούσης ἔτι τὴν τελευταίαν τοῦ ἀνδρός. Περιβαλὼν δ' ὁ Μητροπολίτης τὸν ἀποθανόντα τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐκάλεσε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ εἰς ἕτερον δωμάτιον, ἐνθα ἔλαβε παρ' αὐτῶν τὸν ὄρκον τῆς πίστεως πρὸς τε Ἰωάννην καὶ τὴν μητέρα τούτου (96) τῇ ὑποσχέσει, ὅτι οὐδεμίαν ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς Μεγάλης Ἡγεμονίας προτινοῦσι καὶ οὔτε ἐν λόγῳ, οὔτε ἐν λόγοις προδώσουσι τὸν νέον κυριάρχην. Λαβὼν τὸν αὐτὸν ὄρκον παρὰ πάντων τῶν μεγιστάνων, καὶ τῶν ἐν τέλει, καὶ τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν, ἀπῆλθε μετὰ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀρχόντων πρὸς τὴν Ἑλένην· αὕτη δὲ ἰδοῦσα αὐτούς, ἐλειποθῆμῆσε καὶ ἐπὶ δύο ὥρας οὐκ ἠνέωξε τοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ οἱ μὲν εὐπατρίδαι ἐτήρουν βαθεῖαν σιγὴν, μόνος δ' ὁ Μητροπολίτης ἔνδακρυς παρεμυθεῖτο αὐτήν.

Μεταξὺ τούτων ἠκούσθη ὁ πένθιμος ἤχος τοῦ μεγάλου κώδωνος. Τεθέντος δὲ τοῦ νεκροῦ ἐπὶ φερέτρου, ἐπίτηδες κομισθέντος ἐκ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Τσουδόβου, ἠνέωξαν τὰς θύρας. Παραχρῆμα ὁ λαὸς κλαίων ἐφώρμησεν, ὅπως ἀσπασθῇ τὰς ψυχρὰς χεῖρας τοῦ

ἀποθανόντος. Οἱ προσφιλεῖς τῷ Βασιλεῖω ψάλλται ἤρξαντο τοῦ Τρισαγίου, ἀλλ' οὐδεὶς ἤκουεν αὐτῶν. Οἱ δὲ μοναχοὶ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐκόμισαν τὸν νεκρὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Μιχαήλ, ὅπου ἡ Ἑλένη, μὴ δυναμένη ἀπελθεῖν, ἐκομίσθη ὑπὸ τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν. Πάντες οἱ εὐπατρίδαι περιεκύκλουν τὸ φέρετρον. Οἱ δὲ πρίγκιπες Βασίλειος Σουίσκης, Μιχαήλ Γλίνσκης, Ἰωάννης, Τελεπνέβ-Ὀβολένσκης καὶ ὁ Βοροντσόβ παρηκολούθουν τῇ Ἑλένῃ σὺν ταῖς γυναῖξί τῶν πρώτων εὐπατριδῶν. Ἡ κηδεῖα ὑπῆρξε μεγαλοπρεπῆς· ἡ δὲ λύπη τοῦ λαοῦ, ἀπερίγραφτος. Κατὰ τοὺς χρονογράφους, «τὰ τέκνα ἐκήδευον τὸν πατέρα» καλοῦσι δὲ οὗτοι τὸν Βασίλειον ἀγαθὸν καὶ εὐπροσήγορον ἡγεμόνα· κλησὶς μετριόφρων μὲν, ἀλλὰ κατανοκτικῆ, ἡ δ' ἀπλότης αὐτῆς ἐγγύη ἐστὶ τῆς ἀληθείας.

Χαρακτηρισμὸς
τοῦ Βασιλείου.

Ὁ Βασίλειος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥωσσίας κατέχει ἔνδοξον θέσιν μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων Ἰωάννου τοῦ Γ' καὶ Ἰωάννου τοῦ Δ', οὐδόλως δ' ἐπισκιάζεται ὡς ἐκ τῆς λαμπρότητος αὐτῶν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ. Καὶ ἀπελείπετο μὲν αὐτῶν κατὰ τὰ σπάνια φυσικὰ δῶρα, τοῦ μὲν, κατὰ τὸν εὐρὺν καὶ γόνιμον πολιτικὸν νοῦν, τοῦ δὲ, κατὰ τὴν ψυχικὴν δύναμιν, ἰδίαν τινὰ δξύνοϊαν καὶ φαντασίαν, ἐπικίνδυνον ἄνευ ἐδραίων ἀρχῶν τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ἐπορεύετο τὴν ὁδόν, ἣν συνέστησεν αὐτῷ ἡ σύνεσις τοῦ πατρός· μηδέποτε δὲ παρεκκλίνας αὐτῆς καὶ ἀπηλλαγμένος παντὸς πάθους, ἐπέτυχεν τοῦ σκοποῦ, τουτέστιν ἐμεγάλυνεν τὴν Ῥωσσίαν, μήτε τὴν φροντίδα, μήτε τὴν δόξαν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀμαρτημάτων αὐτοῦ ἀφείσ τοῖς διαδόχοις. Οὐκ ἦν ἔξοχος ἀνὴρ, ἀλλ' ἀγαθὸς κυ-

βερνήτης· ἡγάπα τὴν ἐπικράτειαν μᾶλλον τῆς μεγαλειότητος τοῦ ἰδίου ὀνόματος· κατὰ τοῦτο δὲ ἀξίος ἔστι τῶν ἀληθῶν καὶ ἀθανάτων ἐκείνων ἐπαίνων, ὧν ὀλίγοι κυριάρχαι ἀξιοῦνται. Ἰωάνναι οἱ Γ' ποιῶσιν, Ἰωάνναι οἱ Δ' δοξάζουσιν, ἐνίοτε δὲ ἀπολλῶσιν, οἱ δὲ Βασίλειοι διατηροῦσι καὶ στηρίζουσι Κράτη· δίδονται δὲ ἔθνεσιν, ὧν τὴν πολυχρόνιον ὕπαρξιν καὶ ἀκεραιότητα εὐδοκεῖ ἡ θεία Πρόνοια.

Ὁ Βασίλειος ἦν καλὸς τὸ εἶδος, τὸ ἀνάστημα ^{Ἀυστηρότης καὶ ἠπιότης αὐτοῦ.} μεγαλοπρεπῆς, τὴν δ' ἰδέαν ἐπίχαρις (97), ὀξύς τὸ βλέμμα, ἀλλ' αὐστηρὸς καὶ ἐφαίνετο καὶ ἦν ὄντως ἀγαθὸς μᾶλλον ἢ σκληρὸς ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐν ταῖς πρὸς τὴν Ἑλένην ἐπιστολαῖς καταφαίνεται ἡ φιλοστοργία αὐτοῦ· διότι μακρὰν ὧν ἀπὸ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων, ἀδιαλείπτως στρέφει εἰς αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς, διαδηλῶν τούτους δι' ἀπλῶν μὲν, ἀλλ' ἐκ τῆς καρδίας ἐκπορευομένων λέξεων (98). Γεννηθεὶς δὲ ὁ Βασίλειος ἐν ἀπαιδεύτῳ τότε ἐποχῇ καὶ ἐν νεαρᾷ ἑτιμοναρχίᾳ, ὅτε ἡ αὐστηρότης ἦν ἀναγκαία, κατὰ τὸν ἴδιον χαρακτῆρα ἐδίωκε τὸ μέτριον μεταξὺ μεγάλης αὐστηρότητος καὶ ἐπικινδύνου ἀδυναμίας, καὶ ἐτιμῶρει μεγασιτᾶνας, μάλιστα δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ· ἀλλὰ πολλακίς συνεχῶρει, ἐπιλανθανόμενος τῶν παραπτωμάτων. Ὁ εὐπατρίδης Βεκλεμίσος ἐφείλχυσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ· ἀποπεμφθεὶς δὲ τῆς αὐλῆς, ἠτιάθη τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, δεινολογῶν τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ καὶ προαγγέλλων συμφορὰς τῆς Ἐπικρατείας· διὸ δικασθεὶς καὶ ἐξελεγχθεὶς ἔνοχος, ἐτιμωρήθη θανάτῳ ἐπὶ τοῦ Μόσχα. Τοῦ δὲ γραμματέως Θεοδώρου Ζαρενόι, συκοφαντήσαντος τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα καὶ εἰπόντος κατ' αὐτοῦ ὑβριστικοὺς λόγους, ἀ-

πέκοψαν τὴν γλῶσσαν. Οὐδόλως δὲ διέκρινον τότε τοὺς λόγους τῶν ἔργων, ἐνόμιζον δὲ, ὅτι ὁ μονάρχης, ὡς ἐπίγειος Θεός, δύναται τιμωρεῖν ἀνθρώπους καὶ διὰ λογισμοὺς ἀπαρέσκοντας αὐτῷ! Ἡ ἐπεικεία ἦν ἐπίφοβος, εἰ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως ἐταπεινοῦτο ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ· διότι ἐφοβοῦντο μήπως, συγχωρουμένης τῆς ἐνοχῆς, ὁ λαὸς θεωρήσῃ αὐτὴν μικροῦ λόγου. Πλὴν δὲ τῶν δύο δυστυχῶν θυμάτων, τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Δημητρίου καὶ Σεμιάκιν, ὁ υἱὸς τοῦ ἥρωος Δανιὴλ Χόλμσκη, στρατηγὸς καὶ εὐπατρίδης, ὁ πρίγκιψ Βασίλειος, σύζυγος τῆς Θεοδοσίας, ἀδελφῆς τοῦ μονάρχου, ἐξωρίσθη τῷ 1508 εἰς Βιέλο-Όζερον ἔνθα ἐτελεύτησεν ἐν τῇ εἰρκτῇ. Καὶ ὁ περιδοξὸς γραμματεὺς Δολμάτοβ ἔπαθε τὰ αὐτά· διότι, διορισθεὶς εἰς πρεσβείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν ἤρνεϊτο ἐν' ἀπέλθῃ προφασιζόμενος ἔνδειαν. Σφραγίσαντες δὲ τὸν οἶκον αὐτοῦ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, εὔρον ἐν αὐτῇ τρισχίλια ρούβλια· διὸ ἐτιμωρήθη ὡς ἐγκληματίας (99). Ὁ Βασίλειος συνεχώρησε τῷ Ἰωάννῃ Βοροτίνσκη καὶ τοῖς Σούισκη βουλευομένοις φυγὴν εἰς Λιθουανίαν. Ὁ δὲ Ἰωάννης Ἰουρίου Σηγόνας, μετὰ πολυχρόνιον δυσμένειαν, ἐγένετο πρῶτος τῶν προσφιλῶν αὐτῷ, ὡς καὶ ὁ Ἕλλην Γεώργιος Τρακανιώτης, ἐλθὼν μετὰ τῆς Σοφίας. Ἀναφαίρεται δὲ, ὅτι οὗτος περιέπεσεν εἰς δυσμένειαν διὰ κρυφίαν σχέσιν μετὰ τοῦ Ἕλληνος ἐμπόρου Μάρκου, καταδικασθέντος ἐν Μόσχᾳ δι' ὀλεθρίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ αἵρεσιν· ἀλλὰ γινώσκων ὁ Μέγας Ἡγεμὼν τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀγχίνοιαν τοῦ Γεωργίου, ἀπένειμεν αὐτῷ χάριν καὶ συνεβουλεύετο ἐν πάσαις ταῖς ὑποθέσεσι· χάριν δὲ τούτου παρήγγειλεν ἐπιφανέσιν ἀξιωματικοῖς ἵνα ἐπὶ ὀχλήματος προσαγά-

γωσιν αὐτὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα (100). Ἄνῆρ δέ τις, περι-
κλεῆς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ, ὁ Ἑλληὴν
Μάξιμος συνέπαθε τοῖς ἐνδόξοις τούτοις ἀνδράσιν, ἐνό-
χοις ἢ μὴ. Διὸ τὰ περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, ὡς ἀξιωμα-
μόνευτα διηγούμεθα.

Ἐπιθεωρῶν ὁ Βασίλειος ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας ^{Καταδίκη τοῦ}
τὰ κληροδοτηθέντα ὑπὸ τοῦ πατρὸς πλούτη, εἶδε πολλὰ <sup>Ἑλλήνων Μαξί-
μου.</sup>
Ἑλληνικὰ βιβλία, ὧν τὰ μὲν συνήθροισαν οἱ ἀρχαῖοι
ἡγεμόνες, τὰ δὲ ἐκόμισεν εἰς Μόσχαν ἢ Σοφία, ἃ τινὰ
ἔκειντο ἐν τῇ κόνει ἄνευ τινὸς χρήσεως. Διὸ ἐπεθύ-
μησεν ἀνδρὸς δυναμένου ἐπιθεωρῆσαι αὐτὰ καὶ
ἐκλέξαντος τὰ ἀριστα μεθερμηνεῦσαι εἰς τὴν Σλαβικὴν
γλῶσσαν. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτος οὐκ ἦν ἐν Μόσχᾳ, ἔγρα-
ψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ὁ δὲ Πατριάρχης, χαί-
ρων ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅπως πράξῃ τι ἀρεστὸν τῷ Μεγά-
λῳ Ἡγεμόνι, ἐζήτησε τοιοῦτον φιλόσοφον ἐν Βουλ-
γαρία, Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλονίκῃ· ἀλλ' ὁ Ὀθωμα-
νικὸς ζυγὸς ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐπνίξε πάντα
τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας παιδείας, ὥστε σκότος καὶ ἀ-
μάθεια ἐπεκράτουν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ σουλτάνου. Ἐπὶ
τέλους δὲ ἀνεῦρον, ὅτι ἐν τῷ κατὰ τὸν Ἄθω περιφῆμῳ
μοναστηρίῳ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὑπῆρχον δύο μονα-
χοί, Σάββας καὶ Μάξιμος, δεινοὶ θεολόγοι καὶ ἐγκρα-
τεῖς τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ Σλαβικῆς γλώσσης. Καὶ
ὁ μὲν, ἐξασθενηκὼς ὑπὸ τοῦ γήρωσ, ἠδυνάτει, ὅπως
ἐπιχειρήσῃ μακρὰν ὁδὸν· ὁ δὲ ἐνέδωκε τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ
Πατριάρχου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ἦν ἀληθῶς
ἀδύνατος ἢ εὖρεσις καταλληλοτέρου ἀνδρὸς πρὸς ἐκ-
τέλειαν τοῦ προκειμένου ἔργου· διότι ὁ Μάξιμος, γεν-
νηθεὶς μὲν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἀνατραφεὶς ἐν τῇ δυτικῇ Εὐ-
ρώπῃ, ἐξεπαιδεύθη ἐν Παρισίοις καὶ Φλωρεντίᾳ· περι-

ελθων δὲ πολλὰς χώρας, κατεῖχε πολλὰς γλώσσας
 καὶ διέπρεπεν ἐπὶ ἐξόχῳ πολυμαθείᾳ, κτηθείσῃ ἐν τοῖς
 ἀρίστοις πανεπιστημίοις καὶ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ σοφῶν ἀν-
 δρῶν. Ὁ Βασίλειος ὑπεδέχθη τοῦτον διαφερόντως, ὁ
 δὲ, ἰδὼν τὴν βιβλιοθήκην καὶ ἐκπλαγεὶς, ἀνεβόησεν
 ὑπ' ἀγαλλιάσεως· «Μονάρχα, οὔτε ἡ Ἑλλάς ἔχει ἤδη
 » τοιοῦτον θησαυρὸν, οὔτε ἡ Ἰταλία, ἔνθα ὁ θρησκο-
 » μανῆς Λατινισμὸς ἐπυρπόλησε πολλὰ συγγράμμα-
 » τα τῶν ἡμετέρων θεολόγων, σωθέντα ἐκ τῶν βαρ-
 » βάρων Μωαμεθανῶν ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν μου.» Ὁ Μέ-
 γας Ἡγεμῶν ἀκούσας γηθόσυνος ταῦτα, παρέδωκεν
 αὐτῷ τὴν βιβλιοθήκην· ὁ δὲ ζηλωτὴς Ἕλληνας, κατα-
 γράψας ἅπαντα, ἄγνωστα εἰσέτι τῇ Σλαβικῇ γλώσσῃ
 βιβλία, μεθηρμήνευσε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ μονάρ-
 χου τὸ Ψαλτήριον τῇ βοηθείᾳ τριῶν Μοσχίων, Βλασίου,
 Δημητρίου καὶ Μιχαὴλ Μεδοβάρτσοβ. Τὸ σπουδαῖον δὲ
 τοῦτο βιβλίον, ἐγκριθὲν ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Βαρ-
 λαάμ καὶ πάσης τῆς συνόδου, ἐδόξασε τὸν Μάξιμον καὶ
 κατέστησε τοσοῦτον ἀγαπητὸν τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι,
 ὥστε οὗτος, μὴ ἀποχωριζόμενος αὐτοῦ, συνδιελέγετο
 καθ' ἐκάστην περὶ θρησκευτικῶν. Ἄλλ' ὁ σοφὸς Ἕλ-
 λην οὐδόλως κατεγοητεύθη ὑπὸ τῶν μεγάλων τού-
 των τιμῶν· διὸ, εὐγνωμονῶν ἐπὶ τούτοις τῷ Βασιλείῳ,
 ἤτει τὴν ἄδειαν, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὸ εἰρηνικὸν αὐτοῦ
 ἐνδιαίτημα ἐπὶ τοῦ Ἄθωνος, λέγων· «Αὐτόθι δο-
 » ξάσω τὸ ὄνομά σου· ἐρῶ δὲ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς
 » μου, ὅτι ὑπάρχει ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς ἰσχυρὸς καὶ μέγας
 » χριστιανὸς μονάρχης, ὅπως ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς, ἐὰν ὁ
 » Θεὸς εὐδοκήσῃ, τῆς τυραννίας τῶν ἀπίστων.» Ἄλλ'
 ὁ Βασίλειος, νέα δείγματα εὐνοίας παρέχων, ἐκράτησεν
 αὐτὸν ἐπὶ ἐγγέα ἔτη ἐν Μόσχᾳ, καθ' ἃ ὁ Μάξιμος με-

τεγλώτισε διάφορα βιβλία, διώρθωσε τὰ παραιοφύρ-
 σαντα ἐν ταῖς παλαιαῖς μεταφράσεσιν ἁμαρτήματα καὶ
 συνέταξε ψυχοφελῆ συγγράμματα, ὧν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν
 εἰσι γνωστὰ ἡμῖν ((101). Ἐλευθέρως δὲ προσερχόμενος
 τῷ βασιλεῖ, συναγόρει ἐνίοτε ὑπὲρ τῶν στερηθέντων
 τῆς εὐνοίας αὐτοῦ μεγιστάνων καὶ ἀπεδίδου αὐτήν,
 καίτοι ἀγανακτούντων καὶ φθονούντων πολλῶν, ἰδίᾳ δὲ
 τοῦ κλήρου καὶ τῶν ματαιοφρόνων μοναχῶν τοῦ μο-
 ναστηρίου τοῦ Ἰωσήφ, μεγάλως τιμωμένων παρὰ τοῦ
 τοῦ Βασιλείου (102). Καὶ ὁ μὲν ταπεινὸς καὶ μετριόφρων
 Βαρλαάμ οὐδόλως ἐφρόντιζε τῶν ματαιοτήτων τοῦ
 κόσμου τούτου, ἀλλ' ὁ ὑπερήφανος Δανιήλ, διάδοχος
 αὐτοῦ, ἐκηρύχθη μετ' ὀλίγον ἐχθρὸς τοῦ ἄλλοδαποῦ.
 Ἔλεγον δέ· «Τίς ὁ τολμῶν βεβηλῶσαι τὴν ἱερότητα
 »τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων καὶ μεσιτεύων
 »ὑπὲρ τῶν εὐπατριδῶν;» Καὶ οἱ μὲν ἀπεδείκνυον, ὅτι
 οὗτος αἰρετικὸς ἐστίν· ἄλλοι δὲ παρίστων αὐτὸν πρὸς
 τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα ὡς διαβολέα καὶ ἀχάριστον, ἐ-
 ξελέγχοντα κρύφα τὰς πράξεις τοῦ μονάρχου. Καὶ
 ταῦτα δὲ συνέβησαν κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου τοῦ
 Βασιλείου· διότι βεβαιοῦται, ὅτι ὁ εὐσεβὴς οὗτος ἀνὴρ
 κατεμέμφθη τῶντι αὐτήν· τοῦλάχιστον ἐν τοῖς συγ-
 γράμμασιν αὐτοῦ εὕρισκομεν λόγον πρὸς τοὺς
 ἀποπέμποντας ἀνευ δικαίου λόγου
 τὰς γυναῖκας. Προστατεύων δὲ πάντοτε τῶν
 καταπιεζομένων, ἐδέχετο αὐτοὺς κρύφα ἐν τῷ κελίῳ
 αὐτοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ ἤκουεν αὐτῶν, κακολογούντων
 τὸν τε κυριάρχην καὶ τὸν Μητροπολίτην. Οὕτως ὁ δυ-
 στυχὴς εὐπατρίδης Βεκλεμίσος, αἰτιώμενος τὴν πα-
 ραφορὰν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἔλεγεν, ὅτι ἄλλοτε
 οἱ σεβάσμιοι τῆς Ἐκκλησίας ἀρχηγοὶ περιέστελλον τὰ

τε πάθη καὶ τὴν ἀδικίαν τῶν ἡγεμόνων, ἀλλὰ νῦν ἡ Μόσχα οὐκ ἔχει Μητροπολίτην, ὁ δὲ Δανιὴλ ἐνόματι μόνον καὶ σχήματι ἦν ποιμὴν, οὐδὲ ὡς φροντίζων, ὅπως γένηται διδάσκαλος τῆς συνειδήσεως καὶ προστάτης τῶν ἀθῶων, καὶ ὅτι τῷ Μαξίμῳ οὐδέποτε ἐπιτρέψουσι τὴν ἐκ τῆς Ῥωσσίας ἀναχώρησιν, ἐπειδὴ ὁ τε Μέγας Ἡγεμὼν καὶ ὁ Μητροπολίτης φοβοῦνται μὴ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαθρυλλήσῃ τὰ αὐτοῖς πεπλημμελημένα. Ταῦτα δὲ τοσοῦτον παρώργισαν τὸν Βασίλειον κατὰ τοῦ Μαξίμου, ὥστε ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς δίκην· κατεγνώσθη δ' αὐτοῦ ἐξορία εἰς τὸ μοναστήριον Τβέρρης, ὡς ἐξελεγχθέντος, ὅτι μεθρημήνευσεν ἡμαρτημένως τὴν τε Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ συκοφαντία δ' αὕτη, κατὰ τινὰς τῶν συγχρόνων συγγραφέων, ἦν σκευωρία τοῦ Ἰωνᾶ, Ἀρχιμανδρίτου τοῦ μοναστηρίου τοῦ Τσουδόβου, τοῦ Βασιανοῦ, Ἐπισκόπου Κολόμνας, καὶ τοῦ Μητροπολίτου.

Ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ χρόνου τούτου εὐρίσκομεν, ὅτι οἱ ἐπιφανεῖς ἄρχοντες, δυσφοροῦντες πρὸς τὸν Βασίλειον, κατηγοροῦν αὐτοῦ ὡς λίαν οἰηματίου, ὀλιγώρου πρὸς πάσας τὰς συμβουλὰς, ἰσχυρογνώμονος καὶ μὴ ἀνεχομένου τὴν ἐλαχίστην ἀντίρρησην, καίπερ κρίνοντος πάσας τὰς ὑποθέσεις ἐν ὀνόματι τῶν εὐπατριδῶν. «Ὁ Ἰωάννης, ἔλεγον οὗτοι, οὐδαμῶς ἐποιεῖτο χρῆσιν τῶν λέξεων τούτων ἐν ταῖς δημοσίαις πράξεσιν, ἀλλ' ἤκουεν ἡδέως τῶν ἀντιρρήσεων καὶ ἠγάπα τοὺς τολμηροὺς· ὁ δὲ Βασίλειος ἐξ ἐναντίας, μὴ τιμῶν τοὺς γεραιτέρους, τὰ πάντα κρίνει κεκλιμένος μετὰ δύο ἄλλων.» Ἐμέμφοντο ὡσαύτως τὴν εἰς τὰ νέα ἔθιμα ἀγάπην αὐτοῦ, εἰσαχ-

Διτιθέσεις πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα.

θέντα εἰς Μόσχαν ὑπὸ τῶν μετὰ τῆς Σοφίας ἐλθόντων Ἑλλήνων, οἵτινες συνετάραξαν, ὡς ἔλεγον, τὴν Ῥωσσίαν. Καὶ αἰ μὲν μικροῦ λόγου αὐται μομφαί, καὶ ὧσιν ἀληθεῖς, ἀποδεικνύουσι μόνον, ὅτι ὁ Βασίλειος μετεῖχε τῶν κοινῶν πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀδυναμιῶν, ἀλλ' οὐδαμῶς καταστρέφουσι τὰ ὑπὸ τῶν χρονογράφων ἀναφερόμενα περὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. Ἀγαπώμενος δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, οὐδόλως ἐφρουρεῖτο ἐν τοῖς ἀνακτόροις, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ἰώβιον· διότι πάντες οἱ πολῖται ἦσαν αὐτῷ πιστοὶ σωματοφύλακες (103).

Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν εἰργάζετο ἀπὸ πρωίας μέχρι τοῦ ἀρίστου, μεθ' ὃ ἀνεπαύετο (104). Ἀγαπῶν δὲ τὴν ἀγροτικὴν ἡσυχίαν, διέτριβε τὸ θέρος ἐν Ὀστρόβῳ, Βοροβιέβῳ, ἢ κατὰ τὸ ἐν Μόσχᾳ πεδῖον τοῦ Βοροντσόβου· ἐφοῖτα εἰς τὰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐξήρχετο ἐπὶ θήραν εἰς Μοζάισκον καὶ Βόλοκον-Λάμσκον· ἀλλ' οὔτε ἐκεῖ ἔμενεν ἀφροντίς· διότι συνειργάζετο τοῖς συμβούλοις καὶ γραμματεῦσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀκροᾷτο τῶν ἀλλοδαπῶν πρεσβευτῶν. Ὁ βαρῶνος Ἐρβερστάιν διαγράφει ὧδέ πως τὴν θήραν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. « Ἄμα ἰδόντες τὸν Ῥῶσσον μονάρχην ἐν τῷ πεδίῳ, ἀπέβημεν τοῦ ἵππου καὶ προέβημεν πρὸς αὐτόν. Ἐκάθητο δ' ἐπὶ ὑπερηφάνου ἵππου, μεγαλοπρεπῶς κεκοσμημένος καὶ φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πῖλον ὑψηλόν, πεποικιλμένον πολυτίμοις λίθοις μετὰ χρυσῶν πτερῶν, ἐν δὲ τῇ ζώνῃ, ἐγχειρίδιον καὶ δύο μαχαίρια, ὀπισθεν δὲ ὑπὸ τὴν ζώνην κιστένην (α). Καὶ ἐκ δεξιῶν μὲν αὐτοῦ ἴστατο ὁ Ἀλέις,

Βίος τοῦ Βασιλείου.

Ἐρα.

(α) Ὅπλον συγκαίμενον ἐξ ἱμάντος, ἔχον καὶ ἐν τῇ ἄκρῃ σιδηρᾶν σφαῖραν.

» βασιλεὺς τῆς Καζάνης, φέρων τόξον καὶ βέλη· ἐξ
 » εὐωνύμων δέ, δύο νέοι πρίγκιπες, ὧν ὁ μὲν ἐκράτει
 » πέλεκυν, ὁ δὲ ῥόπαλον. Ἡ θεραπεία αὐτοῦ συνέκειτο
 » ἐκ τριακοσίων περίπου ἰππέων. » Προσεγγιζούσης τῆς
 νυκτός, ἀπέβαινον τῶν ἰππων καὶ ἐσκήνουν ἐν λει-
 μῶνι, ἐνθα ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, μετενδυόμενος, ἐκάθητο
 ἐπὶ ἀνακλίντρου ἐν τῇ ἰδίᾳ σκηνῇ· εἶτα δὲ συγ-
 καλῶν τοὺς εὐπατρίδας, συνδιελέγετο εὐθύμως
 περὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἢ μὴ, τῆς θήρας τῆς ἡμέρας ἐκεί-
 νης· οἱ δὲ ὑπηρέται παρετίθουν ἐδέσματα, οἶνον καὶ
 ὑδρόμελι (105) Καὶ οἱ ἀρχαιότατοι ἡγεμόνες ἡμῶν,
 Βσεβολόδος ὁ Α΄, ὁ Μονομάχος καὶ λοιποὶ, ἦσαν μὲν
 φίλοι τῆς θήρας, ἀλλ' ὁ Βασίλειος, ὡς λέγεται,
 εἰσήγαγε πρῶτος ἐν ταῖς ψυχαγωγίαις ταύταις τοὺς
 κύνας· διότι οἱ Ῥῶσσοι ἄλλοτε ἀπεστρέφοντο τούτους,
 θεωροῦντες ὡς ζῶα ἀκάθαρτα.

▲ὕλη.

Ἡ αὐλὴ τοῦ Βασιλείου ἦν μεγαλοπρεπής. Οὗτος
 ἠύξησε τοὺς ἀξιοματικοὺς αὐτοῦ, τάξας ἐπιθεω-
 ρητὰς τῶν ὀπλων καὶ τῆς θήρας, οἰνοχόους
 καὶ σωματοφύλακας, οἵτινες πάντες ἐξελέγοντο ἐκ τῶν
 εὐγενῶν νέων, ὅσοι διέπρεπον ἐπὶ καλλονῇ, χάριτι τοῦ
 προσώπου καὶ συμμέτρῳ ἀναστήματι· ἔφερον δὲ οὗτοι
 ἔνδυμα ἐκ λευκοῦ σηρικῆς, μικροὺς ἔργυροὺς πελέ-
 κεις, καὶ προηγούντο τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ὅτε
 οὗτος ἐνεφανίζετο εἰς τὸ δημόσιον. Ἐν τοῖς ἀνακτό-
 ροις ἰστάμενοι οὗτοι παρὰ τῷ θρόνῳ, ἐφαίνοντο τοῖς ξέ-
 νοις ὡς οὐράνιοι ἄγγελοι· ἐν δ' ἐκστρατεία ἐφρού-
 ρουν τὰ ὄπλα τοῦ ἡγεμόνος. Ταπεινούμενος ἐν τῷ
 ναῷ ὁ Βασίλειος, ἀπεχωρίζετο τῆς πολυαρίθμου ἀ-
 κολουθίας καὶ ἔμενε πάντοτε μόνος παρὰ τῷ τοίχῳ
 πλησίον τῶν θυρῶν, ἐρειδόμενος ἐπὶ ῥάβδου (106). Ἡ-

γάπα τὴν μεγαλοπρέπειαν κατὰ πάσας τὰς ἐπισήμους συνελεύσεις, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς ἀκροάσεις τῶν ἀλλοδαπῶν πρεσβευτῶν. Ἀποδεικνύων δ' ἐν τούτοις τὸν μέγαν πληθυσμὸν τῆς Ῥωσσίας, τὸν πλοῦτον τῶν κατοίκων, ὡς καὶ τὴν δόξαν καὶ ἰσχὺν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, παρήγγελλεν ἵνα κλείωσι τὴν ἡμέραν τῆς παραστάσεως πάντα τὰ ἐργαστήρια καὶ διακόπτωσι πάσας τὰς ἐργασίας, οἱ δὲ πολῖται συνωθοῦντο ἄθροιστὸν ἐν τῷ Κλεμλίω. Ἐκ πασῶν τῶν παρακειμένων πόλεων μετεπέμποντο τοὺς εὐγενεῖς καὶ παῖδας τῶν εὐπατριδῶν, οἱ στρατοὶ παρετάσσοντο, οἱ δὲ ἐν τέλει κατὰ τάξιν προϋπήντων τοῖς πρεσβευταῖς. Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν ἀκροάσεων, πλήθοντι θεατῶν, ἐπεκράτει ἄκρα σιγή. Ὁ μονάρχης ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου, παρ' ᾧ ἀνηρτᾶτο εἰκὼν ἐκ τοῦ τοίχου· καὶ ἐκ δεξιῶν μὲν ἦν τεθειμένος πῖλος, ἐξ εὐωνύμων δὲ βράβδος. Οἱ δ' εὐπατρίδαι ἐκάθηντο ἐπὶ ἐδρῶν, μαργαρίταις κεκοσμημένοι μεθ' ὑψηλῶν δερματίνων πέλων (107). Τὰ δεῖπνα τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος παρετείνοντο πολλάκις μέχρι νυκτός· ἐν δὲ τῷ δώματι παρετίθετο πολύστιχος τράπεζα. Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἢ ὁ Μητροπολίτης, ἐκάθηντο παρὰ τῷ μονάρχῃ, εἶτα δὲ οἱ μεγιστάνες καὶ οἱ ἐν τέλει, παρ' οἷς ἐνίοτε καὶ ἀπλοῖ στρατιῶται ἀριστεύσαντες. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἐπὶ ὑψηλοτέρας τραπέζης ἐστιλβον πολλὰ χρυσᾶ ἀγγεῖα, κύλικες, φιάλαι, κτλ. Τὸ πρῶτον ἔδεσμα, ὅπερ παρετίθετο πάντοτε, ἦν κύκνοι ὀπτοὶ, καὶ προσεφέροντο ποτήρια πλήρη ἀρωματικοῦ οἴνου καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν. Αὐτὸς δ' ὁ μονάρχης, εἰς δεῖγμα εὐνοίας ἔπεμπεν ἐδέσματα εἰς τινὰς τῶν συνδαιτυμόνων, ἐγειρομένων τότε καὶ εὐχαριστούντων· ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἠγείροντο χάριν φιλοφρο-

Συμπόσια.

σύνης πρὸς τούτους· οὗτοι δὲ ἠύχαρίστουν αὐτοῖς κατὰ χρέος. Πρὸς ψυχαγωγίαν ἐπετρέπετο ἡ συνδιάλεξις· διότι ὁ Βασίλειος ἠγάπα τὰς εὐφροσύνας καὶ εὐσχήμους καὶ ἐλευθέρας συνδιαλέξεις. Κατὰ τὸ δεῖπνον ὠμίλει φιλοφρόνως πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς, καλῶν τοὺς κυριάρχας αὐτῶν μεγάλους· προτρέπων δ' αὐτοὺς διατρίψαι ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Μόσχᾳ, ὅπως ἀναπαυθῶσιν ἐκ τῶν καμάτων μακρᾶς ὁδοιπορίας καὶ ἀναλάβωσι νέας δυνάμεις πρὸς τὴν οἴκαδε ἐπάνοδον, ἠρώτα αὐτοὺς περὶ διαφόρων ὑποθέσεων, κτλ. Ἐγραφε δὲ ὁ Φραγκῖσκος δά-Κόλλος, πρεσβευτῆς τοῦ Μαξιμιλιανοῦ· «Νυκτὸς ἐπανηρχόμεθα οἴκαδε ἐκ τοῦ »Κρεμλίνου, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ τῆς Μόσχας ἐφωτίζοντο, »ὥστε ἡ νύξ ὠμοίαζε πρὸς ἡμέραν.» Ἐκτὸς τῶν δώρων ἐχορήγουν καθ' ἑκάστην τοῖς πρεσβευταῖς εἴτινος εἶχον ἀνάγκην, ἐθεώρουν δὲ ὕβριν, εἰ αὐτοὶ ἠγόραζον τὸ ἐλάχιστον. Διὸ οἱ παρ' αὐτοῖς τασσόμενοι ἀξιωματικοὶ ἐσπούδαζον, ὅπως προλαμβάνωσι τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, ὑπεῖχον δ' εὐθύνας διὰ τὴν ἐλαχίστην δυσαρέστησιν τῶν ἐντίμων τούτων ξένων.

Ἄνόματα τοῦ Βασιλείου.

Ὁ Βασίλειος, μιμούμενος τὸν πατέρα, ἐκαλεῖτο μόνον Μέγας Ἡγεμῶν ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐν δὲ ταῖς πρὸς τὰς ξένας δυνάμεις σχέσεσι· «Βασίλειος ἐλέω θεοῦ, μέγας Κύριος, Τσάρος καὶ κυριάρχης πάσης Ῥωσσίας, »Μέγας Ἡγεμῶν τοῦ Βλαδιμίρου, Μόσχας, Νοβογο- »ρόδου, Πσκόβου, Σμολένσκου, Τβέρης, Βουλγαρίας »κτλ, μονάρχης καὶ Μέγας Ἡγεμῶν τοῦ Κάτω-Νοβο- »γορόδου, Ρεζάνης, Βολόκου, Ρζέβου, Βέλσκου, Ροστό- »βου, Ἰαροσλάβου, Βελοζέρσκου, Οὐδορίας, Ὀβδορίας, »Κονδίας, κτλ.(108).» Ἐρρέθη πόσον ὁ Ἰωάννης ἀπήντησεν ὑπερηφάνως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, προτείναντα

αὐτῷ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, ὁ δὲ Βασίλειος οὐδὲ λέξεν εἶπε πρὸς τὴν γενομένην αὐτῷ ὁμοίαν πρότασιν ὑπὸ τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ Γ' τοῦτο δ' ἀνασκευάζει τοὺς μύθους τῶν ἀλλοδαπῶν ιστοριογράφων, νομιζόντων, ὅτι οἱ ἡμέτεροι Μεγάλοι Ἡγεμόνες ἐθήρυσον ἑκκα-
λαι τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα.

Διώκων κατὰ πάντα τὰ ἴχνη τοῦ Ἰωάννου ὁ Βασί-
λειος, ἐφρόντιζεν ἵνα ἐφελκύσῃ εἰς Ῥωσσίαν ὠφε-
λίμους ξένους. Πλὴν δὲ τῶν περὶ τὴν πολεμικὴν ἐμ-
πείρων, πρῶτος τῶν ἡμετέρων Μεγάλων Ἡγεμόνων
εἶχε παρ' αὐτῷ Γερμανοὺς ἰατροὺς. Ἐρρέθη ἤδη περὶ
τοῦ Λουέβ καὶ Θεοφίλου. Οὗτος ἦν ἐκ Λουβέκης καὶ
ἠχμαλωτίσθη ἐν Λιθουανίᾳ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σα-
βούροβ. Ὁ δ' ἀρχηγὸς τοῦ Πρωσσοῦ τάγματος ἐμε-
σίτευσεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡ-
γεμῶν ἀπεκρίνατο, ὅτι ἐθεράπευε μεγιστᾶνά τινα, ὃν
ὠφείλε πρότερον ἐξυγιάσαι, εἶτα δὲ διανοηθῆναι τὴν
οἰκαδε ἐπάνοδον (109). Διὸ ὁ Θεόφιλος ἔμεινεν ἐκὼν ἄ-
κων ἐν Μόσχᾳ, ἔνθα ὑπῆρχε κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον
τρίτος περικλεῆς ἰατρός, Ἕλλην τὸ γένος, ὀνόματι
Μάρκος, ἔχων γυναῖκα καὶ τέκνα ἐν Κωνσταντινουπό-
λει. Περὶ τούτου ὁ σουλτάνος ἔγραψε πρὸς τὸν Μέγαν
Ἡγεμόνα· «Ἄφες τὸν Μάρκον ἐλθεῖν εἰς τὴν οἰκο-
»γένειαν αὐτοῦ· διότι μετέβη εἰς Ῥωσσίαν χάριν μό-
»νον ἐμπορικῶν ὑποθέσεων.» Ἄλλ' ὁ Βασίλειος ἀπε-
κρίθη· «Πρὸ πολλοῦ ὁ Μάρκος ὑπηρετεῖ μοι ἐκουσίως·
»νῦν δὲ θεραπεύει τὸν ἐν Νοβογορόδῳ τοποτηρητὴν
»μου. Πέμψον πρὸς αὐτὸν τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παι-
»δία (110).» Τότε δ' ἦν εὐχερέστερον πρὸς νοήμονα
καὶ ἐπιτήδειον ξένον εἰσελθεῖν εἰς Ῥωσσίαν, ἢ ἐξελθεῖν.
Ὁ Βασίλειος ἐδημοσίευσεν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν δι-

Ἄλλοδαποὶ ἐν
Μόσχᾳ.

οίκησιν τῆς ἐπικρατείας πολλοὺς νόμους, ἀπαρτίσαντας μετὰ τοῦ κώδικος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μέρος τῆς δικαστικῆς νομοθεσίας τοῦ Τσάρου Ἰωάννου· ἀπηγόρευε π. χ. τοὺς ἰδιοκτῆμονας Γβέρης, Ὀβολένσκου, Βιελοζέρσκου καὶ Ῥεζάνης πωλεῖν τὰ ἀκίνητα αὐτῶν κτήματα πρὸς κατοίκους ξένων ἐπαρχιῶν· ἐθέσπισεν, ὅτι οἱ κληρονόμοι τῶν ἀφιερούντων πρὸς τὰ μοναστήρια διὰ διαθήκης τὰ ἑαυτῶν δύνανται ἵνα ἀγοράζωσι πάλιν αὐτὰ, εἰ ἡ διαθήκη ἐδίδου αὐτοῖς τὸ δικαίωμα, κτλ. (111). Ἡ ἰδιαιτέρα θεσμοθεσία πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Σμολένσκου παραγγέλλει, ὅπως οἱ τοποτηρηταὶ ἀποδιδῶσι τοῖς ἐνάγουσι πᾶν τὸ ἀποδεικνύον τὸν ἔνοχον καὶ ἐξαλείψωσι τοὺς φιλοδίκους, παραχρῆμα ἀπολύωσι τοὺς ὑποδίκους, ἅμα δόντας ἀποχρώσας ἐγγύας, συγχωρῶσι τοῖς πολίταις ἄνευ καταγγελίας τὴν ξυλείαν πέριξ τῆς πόλεως καὶ ἀπαγορεύωσι τοῖς εὐπατρίδαις ὑποδουλοῦν ἐλευθέρους καὶ ἔχειν καπηλεῖα· ὀρίζει δὲ τὰ τέλη τῆς δίκης, τοῦ συμβιβασμοῦ, τοῦ γάμου, τῶν ποιμνίων καὶ κρεωπωλείων, καὶ δεικνύει ἡμῖν τὸ τότε πολυσύνθετον, πολύπλοκον καὶ μικρόλογον σύστημα τῶν προσόδων τῆς ἐπικρατείας, ἐφευρεθὲν κατ' ἀμαθεῖς αἰῶνας. Ὁ Βασίλειος ἐξέδωκε σπουδαῖον καὶ περίεργον δικαστικὸν θέσπισμα ὑπὲρ τοῦ Νοβογορόδου· διότι μαθὼν, ὅτι οἱ τοποτηρηταὶ καὶ δικασταὶ παρενόμουν κατὰ τὰς δίκας, ἐκέλευσε τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀκόντων καὶ ὀκτῶ ἐνωμότων δικαστῶν, ὅπως οὗτοι, ἀπολαύοντες τῆς κοινῆς τιμῆς, κρίνωσι μετ' αὐτῶν ἐναλλάξ πάσας τὰς δίκας. Ἀλλὰ διὰ τί οὐκ' ἐξέτεινε τὸν ἀγαθὸν θεσμόν ἐφ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν; διότι οἱ μὲν λοιποὶ Ῥῶσσοι οὐκ' ἦσαν τοσοῦτον νοήμονες καὶ ἔμπειροι· διὸ ἐσίγων, οἱ δὲ Νοβο-

γορόδιοι, αναμνησκόμενοι τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἠτιῶντο καὶ ἀπῆτουν βελτίωσιν. Ἡ μοναρχία οὐδόλως ἐκώλυε τὸν μονάρχην ἐπιτρέπειν τοῖς ἐγκρίτοις τῶν πολιτῶν τὸ δικαίωμα τοῦ κοινωνεῖν τῶν δικαστικῶν. Οἱ χρονογράφοι ἐπαινοῦσιν ὡσαύτως τὸν Βασίλειον ὡς ἀποκαταστήσαντα ἐν Νοβογορόδῳ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν, ἐγκαταστήσαντα φρουροὺς τῆς πυρκαϊᾶς καὶ νυκτοφύλακας, θεσπίσαντα, ὡς ἐν Μόσχᾳ, τὴν κατὰ τὴν νύκτα διάφραξιν τῶν ὁδῶν, καταπαύσαντα δ' ἐντελῶς τὴν κλοπὴν. Στερηθέντες δὲ οἱ κακοποιοὶ τῶν ἐκ τῆς κλοπῆς καὶ ἐγκλήματος πόρων, ἐτράπησαν ἀλλαχοῦ, ἢ μᾶλλον κατέστησαν φιλόπονοι, μαθόντες τέχνας καὶ γενόμενοι ὠφέλιμοι τῇ πατρίδι.

Οἰκοδομήματα.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου τούτου Ἡγεμόνος ἀνηγέρθησαν τέσσαρα ἀξιόλογα λίθινα φρούρια, ἐν Κάτω-Νοβογορόδῳ, Τούλα, Κολόμνα καὶ Ζαραίτκω, ὧν τὸ πρῶτον, σωζόμενον ἔτι, ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Πέτρου Φράγκου· ἡ δὲ Κοτίρα καὶ τὸ Τσερνίγοβον ὠχυρώθησαν προχώμασι καὶ ξυλίνοις πύργοις. Ὁ Φράγκος Ἀλεβίζος περιέβηκεν ἐν Μόσχᾳ τὰς τάφρους τοῦ Κρεμλίνου πλίνθοις καὶ ἀνέταψε δεξαμενάς τινὰς ἐν τοῖς προαστείοις (112). Ἐρημωθέντος δὲ τοῦ Νογογορόδου ὑπὸ πυρκαϊῶν, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος διέγραψαν τὰς τε ἑδοὺς, καὶ τὰς ἀγοράς, καὶ τὰ ἐργαστήρια κατὰ μίμησιν τῆς πρωτευούσης. Ἐκ τῶν ἀνεγερθέντων ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ναῶν σῴζεται μέχρι τοῦδε ὁ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Γοστούνης ἐν τῷ Κρεμλίνω, καὶ μοναστήριον τῶν παρθένων, ἀνεγερθὲν πρὸς εὐχαριστίαν τοῦ Παντοδυνάμου διὰ τὴν τοῦ Σμολένσκου ἄλωσιν, ὑπὲρ οὗ ὁ Μονάρχης ἐδίδου τρισχίλια βούβλια, (ἤτοι ἑξήκοντα χιλί-

(N. Καραμζ. Τόμ. 7.)

άδας τῶν νῦν) ἐκ τοῦ ἰδίου ταμείου, ἐκτὸς τῶν ἀφιερωθεισῶν αὐλικῶν κωμῶν καὶ χωρίων. Πρῶτος ἀρχιτέκτων τῶν ναῶν ἦν τότε Ἀλεβίζος ὁ νέος· περατωθείσης δὲ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ἁγίου Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ὁ Βασιλεὺς μετεκόμισεν εἰς αὐτὸν τῷ 1507 τοὺς τάφους τῶν προγόνων, ὑποδείξας αὐτὸς θέσιν παρὰ τῷ πατρὶ πρὸς ἰδίαν ταφήν. Ὁ δὲ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καθωραίσθη (1515) θαυμασίοις ζωγραφήμασι, τοσοῦτον ἐντέχνους, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ὥστε ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ὁ Ἱεράρχης καὶ οἱ εὐπατρίδαι ἀνεβόησαν εἰσελθόντες· «Βλέπομεν τοὺς οὐρανοὺς.» Ὁ περιφημώτατος ζωγράφος ἦν τότε Ῥώσσοσ, Θεόδωρος Ἐδικεέβ τούνομα, κοσμήσας τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τὸν ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐνωθέντα πρὸς τὸ νέον καὶ μεγαλοπρεπὲς ἀνάκτορον, ἐνθ᾽ ὃ Βασίλειος μετόκησεν ἀπὸ τοῦ Μαΐου μηνὸς 1508.

Ἐκτὸς τῆς ὑποτιθεμένης αἰρέσεως τοῦ Ἑλληνοσ
 Ἐκκλησιαστικά. Μαξίμου ἐν τῇ διορθώσει τῶν ἱερῶν βιβλίων ἢ ἐπὶ τοῦ Βασιλείου ἐκκλησιαστικῆ ἱστορία οὐδὲν παρίστασιν ἀξιομνημόνευτον. Ἀπὸ πολλοῦ δ' ἤδη τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου Μητροπολίτου Ἀλεξίου, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ἐθεράπευε τοὺς ἀσθενεῖς· τῷ δὲ 1519 τὴν ὑπερφυστικὴν ταύτην ἐνέργειαν καθωσίωσεν ἡ γενομένη περὶ τούτου ἱερὰ τελετή. Ὁ Μητροπολίτης Βαρλαάμ ἀνήνεγκε πρὸς τὸν Μονάρχην, ὅτι πολλοὶ τυφλοὶ, ἐν πολλῇ τῇ πίστει ἀσπαζόμενοι τὴν λειψανοθήκην τοῦ Ἁγίου Ἀλεξίου, ἀνέβλεψαν· διὸ σύμπας ὁ κληρὸς συνῆλθεν ἐν ἤχῳ κωδῶνων καὶ μετ' ἀπίρου πλήθους καὶ ἀνήγγειλε τὰ θύμματα μετὰ τῶν ἀποδείξεων καὶ ἔφαλε Δοξολογίαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τάφου· ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμῶν,

κατανυχθείς εἰς δάκρυα, ἐγονυπέτησε πρῶτος, εὐχαριστῶν τὸ θεῖον ἔλεος· διότι ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἤνοιξε δευτέραν πηγὴν χάριτος καὶ σωτηρίας ὑπὲρ τῆς Μόσχας. Ἡ ἡμέρα αὕτη ἐπανηγουρίσθη λαμπρῶς, ὁ δὲ Ἅγιος Ἀλέξιος κατετάχθη ἔκτοτε ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν τῇ τάξει τοῦ Μητροπολίτου Πέτρου, ἀρχαίου τῆς Μόσχας πολιοῦχου.

Ἄλλ' οὐ σμικρὸν σκάνδαλον πρὸς τε τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν ὑπῆρξεν ἡ ἔρις τοῦ Σεραπίωνος, Ἀρχιεπισκόπου Νοβογορόδου, καὶ Ἰωσήφ τοῦ Βολόκου· διὸ οὗτος μετὰ παντὸς τοῦ μοναστηρίου, ἀποβαλὼν τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, προσῆλθε τῇ τοῦ Μητροπολίτου. Ὁργισθεὶς δ' ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ἀφείλετο τὴν ἀρχὴν τὸν Σεραπίωνα καὶ ἐπὶ ἑπτακαίδεκα ἔτη οἱ Νοβογορόδιοι ἐστεροῦντο Ποιμένος. Ἀλλὰ τέλος ὑπεδέχθησαν περιχαρῶς τὸν περίδοξον Μακάριον, πρῶην Ἀρχιμανδρίτην Λουσκόβου, χειροτονηθέντα κατὰ τὰ Ἀρχαῖα ἔθιμα Ἀρχιεπίσκοπον τῆς πόλεως αὐτῶν. Ὁ Νοβογορόδιος χρονογράφος ἐξυμνεῖ τὸν χρόνον τούτον ὡς τὸν εὐδαιμονέστατον τῇ πατρίδι, ἐνθα, χάριν τῶν προσευχῶν τοῦ ἐνθέρμου τούτου Ἀρχιεπισκόπου, ἀποκατέστη ἡ ἡσυχία μεθ' ὑγείας, εὐφορίας καὶ ἀγαλλιίσεως. Πρῶτος ὁ Μακάριος συνέστησε τὸ κοινόδιον ἐν τοῖς μοναστηρίοις τοῦ Νοβογορόδου· διὰ τῆς διατάξεως δὲ ταύτης ἠύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναχῶν, ὡς χορηγῆσας αὐτοῖς τὰ πρὸς τὸν ἀνετον βίον· διότι πρότερον ἕκαστος ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἰδίας τροφῆς. Πιστὸς δὲ φύλαξ τῶν καλῶν ἠθῶν, ἐξέβαλε τοὺς Ἡγουμένους πάντων τῶν γυναικείων μοναστηρίων, δοὺς Ἡγουμένας ταῖς μοναχαῖς. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ διακοσμήσει τῶν ναῶν διέπρεπε, ἐν δὲ τῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀνεκαίνισε τὴν

ὠραίαν Πύλην, κατεσκεύασε μεγαλοπρεπῆ ἄμβωνα, ἐ-
 ζωγράφισε τοὺς τοίχους καὶ ἀνεκαίνισε τὰς εἰκόνας,
 ὧν αἱ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ
 Παύλου, ἀρχαιόταται Ἑλληνικαί, ἦσαν χρυσαῖ καὶ ἀρ-
 γυραῖ, κατὰ τὸ χρονικόν. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς
 ἐπισκοπῆς τοῦ Μακαρίου, οἱ κατοικοῦντες παρὰ τὰς
 ἐκβολὰς τοῦ Νίβα καὶ τοῦ Κανδαλαγικοῦ κόλπου Λά-
 πονες ἔπεμψαν τοὺς γεραιτέρους αὐτῶν πρὸς τὸν Μέ-
 γαν Ἡγεμόνα, αἰτοῦντες παρ' αὐτοῦ χριστιανούς δι-
 δασκάλους. Ὁ δὲ μονάρχης παρήγγειλε τῷ Μακαρίῳ
 ἵνα ἀποστείλῃ πρὸς αὐτοὺς ἱερέα τινὰ μετὰ διακόνου
 τῆς Ἀγίας Σοφίας κατάλληλον, ὅπως φωτίσῃ τοὺς
 κατοίκους τῆ Εὐαγγελικῆ ἀληθείᾳ. Μετὰ τινα δ' ἔτη,
 ἄγριοι ἀπωτέρω κατοικοῦντες, οἱ Λάπονες τῆς Κόλας,
 ἐδήλωσαν πρὸς τὸν Μακάριον τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βα-
 πτίσματος, ὑπεδέχθησαν δὲ προθυμότατα τοὺς ἱερεῖς.
 Οὕτως ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ'
 ἡμᾶς οἱ Ῥῶσσοι καθίδρυσαν πανταχοῦ τὴν χριστιανι-
 κὴν πίστιν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης βίας. Ἀλλ' οἱ ἡμιάγριοι
 οὗτοι ἄνθρωποι, πιστεύοντες ἤδη εἰς τὸν Χριστὸν, ἐτή-
 ρουν ἔτι τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα. Οὕτως ἐν τῇ Βότσκη, ἐν Ἰζόρα,
 περὶ τὸ Ἰβανγόροδον, τὸν Ἰάμαν, τὸ Κοπορίεβον, τὴν
 Λαδόγαν καὶ Νέβαν μέχρι τῆς Καϊανίας καὶ Λαπονίας,
 τουτέστιν ἐπὶ χώρου πλείονος τῶν χιλίων βερστίων,
 οἱ λαοὶ ἐλάτρευον ἔτι τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς
 ἀστέρας, τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμοὺς, τὰ
 δάση, τοὺς λίθους καὶ τὰ ὄρη, καὶ εἶχον ἱερεῖς, καλουμέ-
 νους ἀ ρ β ο ὑ ῖ ς· καὶ τοὶ δὲ ἐφοίτων εἰς τοὺς χριστιανι-
 κούς ναοὺς, ἔμενον πιστοὶ τοῖς ξοάνοις. Ἐπιτρέψαντος
 δὲ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ὁ Μακάριος ἀπέστειλε
 πρὸς αὐτοὺς λόγιόν τινα μοναχόν, Ἡλίαν τοῦνομα,

μετ' ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν τούτων, οἵτινες, καίπερ βεβαιοῦντες τὸν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ζῆλον αὐτῶν, οὐδόλως ἐτόλμων ἵνα θίξωσι τὰ εἰδωλα, καθὸ φυλασσόμενα, ὡς ἔλεγον, ὑπὸ ἐπιγείων φοβερῶν δαιμόνων. Ὁ Ἑλίᾶς πυρπολήσας τὰ ὑποτιθέμενα ἱερὰ ἄλση, ἔρριψεν εἰς τὸ ὕδωρ τὰ ξόανα, καὶ ἐξέπληξε τὸν λαὸν διὰ τοῦ θείου λόγου, συντελέσας τὸν θρίαμβον τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ χρονογράφος ἀναφέρει, ὅτι πενταετῆ παιδία ἐβοήθουν τῷ ἐναρέτῳ ἱεροκήρυκι πρὸς ἀνατροπὴν τῶν βωμῶν τῶν εἰδωλολατρῶν. Παρατηροῦμεν δ' ἐνταῦθα, ὅτι οὐ μόνον οἱ Τσοῦδοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥῶσσοι κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ἐτήρουν ἔτι ἔθιμά τινα τῶν εἰδωλολατρῶν. Οὕτω τῇ 24 Ἰουνίου οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας τοῦ Πσκόβου ἐώρταζον τὴν ἑορτὴν τοῦ Κουπάλου· κατὰ ταύτην δὲ τὴν μὲν πρωΐαν ἀπῆρχοντο μετὰ τινῶν δεισιδαιμόνων τελετῶν πρὸς συλλογὴν ρίζων εἰς ἀγρίους τόπους καὶ συνηρεφῆ δάση, τὴν δὲ νύκτα ἠύωχοῦντο, ἔκρουον τὰ κύμβαλα καὶ ἠΰλουν, τῶν νέων γυναικῶν καὶ παρθένων χορευουσῶν, ἐναγκαλιζομένων τοὺς νέους καὶ ἀποτιθεμένων πᾶσαν αἰδῶ καὶ σωφροσύνην. Ὅθεν περὶ τούτου ὁ ἐνθερμος Πάμφυλος, Ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἐλεαζάρου, ἔγραψε τῷ 1505 πρὸς τὸν τοποτηρητὴν καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ Πσκόβου.

Καταπιεζόμενος ὁ Ἑλληνικὸς κληρὸς ὑπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν ἀπίστων καὶ ἀπορῶν, ἐζήτει, ὡς ἄλλοτε, παραμυθίαν καὶ εὐεργετήματα ἐν Ῥωσσίᾳ. Ὅθεν τῷ 1518 ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θεόκλητος ἐπεμψε τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Γρηγόριον μετὰ τινῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθω, ὅπως αἰτήσωσιν ἐλεημοσύ-

νην παρά τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, διαγράφοντες τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν αὐτῶν. Ἀνεχώρησαν δ' ἐκ Μόσχας μετὰ πολλῶν δώρων, εὐλογοῦντες τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς τῶν Ῥώσων. Φίλος δ' ὦν τοῦ σουλτάνου ὁ Βασιλεῖος, ἔπεμπε συχνὰ ἐλέη εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν ἀξιοματικῶν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ (τῷ 1509) συνεκροτήθη ἐν Βίλνα, πρωτεύουσῃ τῆς Λιθουανικῆς Ῥωσσίας, σύνοδος, ἧς οὐδόλως μετέσχεν ὁ ἡμέτερος κληρὸς. Ἰωσήφ, δ' ὁ τοῦ Κιέβου Μητροπολίτης μετὰ ἑπτὰ ἄλλων Ἐπισκόπων ἐθέσπισαν αὐστηροτάτους νόμους ὡς πρὸς τὰ ἥθη τῶν ἱερέων, προέλαβον δέ, ὅπως μὴ ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἀναμιγνύηται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ τῇ ἐκκλησιαστικῇ. Αἱ πράξεις τῆς ἀξιωματημονεῦτου ταύτης συνόδου μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀπέλαυε τότε ἐν Λιθουανίᾳ πλήρους ἐλευθερίας μένουσα πιστὴ πρὸς τοὺς θεμελιώδεις κανονισμοὺς τῆς ὀρθοδοξίας (113).

Διάφοροι συμφοραί.

Κατὰ τὰ εἴκοσι ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου ἡ Ῥωσσία ὑπέστη μεγάλας συμφοράς. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ 1507 μέχρι τοῦ 1509 λοιμὸς, ἀναφαινόμενος ἀλλεπαλλήλως, ἠρήμωσε τὸ Νοβογόροδον, ἔνθα 15,000 ἀνθρώπων ἐτάφησαν κατὰ μόνον τὸ φθινόπωρον τῷ δὲ χειμῶνι τοῦ 1512 ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις ἐτελεύτησαν πολλοὶ ὑπὸ βηχός· τῷ δὲ 1521 καὶ 1532 ἐφάνη ἐν Πσκοβῷ φοβερὸς λοιμὸς, φυγαδεύσας πάντας τοὺς ἐν τέλει, κατέπαυσε δέ, ἐὰν πιστεύσωμεν τοῖς χρονολογίοις, «Διὰ τοῦ πεμφθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ τοῦ Μητροπολίτου ἀγιάσματος.»

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀπεβίωσαν ἐν Νοβογορόδῳ πλείονες τῶν χιλίων ἀνθρώπων ἐνεκαέ ξ α ν θ ἡ μ α τ ο ς.

Συνέβησαν δὲ καὶ αὐχμοί. Ἀναφέρεται δὲ, ὅτι κατὰ τὰ 1525 ἐπὶ μῆνα οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε ἡ σελήνη ἐφάνησαν ὡς ἐκ τῆς πυκνῆς ὁμίχλης. Τῷ 1533 ἀπὸ τῆς 29 Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου οὐδὲ σταγόνα ὕδατος ἔβρεξε· τὰ ἔλη καὶ αἱ πηγαὶ κατεξηράνθησαν, τὰ δάση ἐκαίοντο, ὁ ἥλιος ἦν ἀφσγγῆς καὶ ἐρυθρός, δύων δύο ὥρας πρὸ τοῦ καθήκοντος χρόνου. Ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἀνεγνώριζον ἀλλήλους καὶ ἐδυσπνόουν ὑπὸ καπνώδους δυσωδίας· καὶ οἱ μὲν ὁδοίποροι καὶ ναυτιλλόμενοι οὐδαμῶς ἔβλεπον τὰς ὁδοὺς, τὰ δὲ πτηνὰ οὐκ ἐδύναντο ἵπτασθαι. Τῷ δὲ θέρει τοῦ 1518 ἐπὶ πέντε ἐβδομάδας συνέβη πολυομβρία, οἱ ποταμοὶ παρεξέβαινον, αἱ πεδιάδες κατεκλύζοντο, ὥστε ἡ συγκοινωνία τῶν πόλεων καὶ χωρίων διεκόπη. Καὶ ὁ μὲν Μέγας Ἡγεμὼν ἐφρόντισε διὰ λειτανειῶν, ὅπως καταπαύσῃ τὴν θεομηνίαν, ἡ δὲ αὐλή καὶ ὁ λαὸς ἐνήστευσαν. Τῷ 1512 ἀφορία γενικὴ ὑπερετίμησε τὰ σιτία, ὥστε οἱ ἐνδεεῖς ἀπέθνησκον ὑπὸ πείνης· ἐν μηνὶ δὲ Σεπτεμβρίῳ τοῦ 1515 ἐγένετο ἐν Μόσχᾳ τοιαύτη σιτοδεία, ὥστε ἦν ἀδύνατος ἡ εὔρεσις καὶ ἐνὸς τσέτβερτ· τῷ δὲ 1515 τὰ ἐδώδιμα ἀνετιμήθησαν δεκαπλασίως (114). Οἱ χρονογράφοι αἰτιῶνται καὶ τὰς συμβάσας ἐν Μόσχᾳ καὶ Πσκόβῳ συχνὰς πυρκαϊὰς (ὡς προελθούσας ἐκ τῶν πυριταποθηκῶν), μάλιστα δ' ἐν Νοβογορόδῳ, ἔνθα τῷ 1508 καὶ αὐτὰ τὰ λιθόδομα ἀνάκτορα κατέπεσον ὑπὸ τοῦ πυρός, λυμάναντος 5314 ἀνθρώπων. Ἡ ἐμφάνισις τριῶν κομητῶν ἐφ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ 1531 μέχρι τοῦ 1533 κατεπτώησε τὸν λαόν.

Μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων καὶ συμβα- Ἐνδοξοὶ σύγχρο-
νοι τοῦ Βασι-
λείου.
μάτων τοῦ χρόνου τούτου, φέρ' ὑπομνήσωμεν τὸν ἀνα-
γνώστην, ὅτι ἡ ἀξιομνημόνευτος αὕτη τῇ Ῥωσσίᾳ ἐ-

ποχή διὰ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν ἐνδοξός ἐστι καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης διὰ τε τὸ σύγχρονον ἐνδόξων μοναρχῶν καὶ διὰ σπουδαίαν ἐκκλησιαστικὴν μεταβολήν. Ὅλιγοὶ αἰῶνες ἐγκυαυχῶνται ἐπὶ τοιούτοις συγχρόνοις μονάρχαις, οἷοι, ὁ Μαξιμιλιανός, Κάρολος δ' Ε', Λουδοβίκος δ' ΙΒ', Φραγκῖσκος δ' Α', ὁ Σελήμ, Σολιμάν, Ἐρρίκος δ' Η' καὶ Γουστάβος Βάζας, πρὸς οὓς προστίθεμεν τὸν Πάπαν Λέοντα τὸν Γ', καὶ τὸν ἡμέτερον ἐχθρὸν Σιγισμουῦνον. Πάντες δ' οὗτοι, πλὴν τῶν βασιλέων Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, εἶχον σχέσεις πρὸς τὸν Βασίλειον, ἄξιον αὐτῶν σύγχρονον καὶ πάντες εἶχον ἔξοχον νοῦν καὶ ἀρετάς. Ἄλλ' ἠὺδαιμόνευε τάχα ἡ Εὐρώπη; Ἡμεῖς βλέπομεν ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἀχαλίνωτον φιλαρχίαν, φθόνον, ραδιουργίας, πόλεμον καὶ συμφοράς· διότι οὐ μόνον ὁ νοῦς, ἀλλὰ καὶ τὰ πάθη συνεργάζονται ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἀξίσεις Λουθήρου.

Περίφοβος ἡ Εὐρώπη ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ταρασσομένη δὲ ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Αὐστρίαν πολέμου τῆς Γαλλίας, ἐξεταράχθη συγχρόνως καὶ ὑπὸ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος καταστάσης μετ' οὐ πολὺ πολιτικῆς. Ἀπὸ πολλοῦ ἡ πνευματικὴ ἐξουσία, ἢ ἡ Παπικὴ ἀρχὴ, κατασπιλωθεῖσα ὑπὸ τοσοῦτων καταχρήσεων, ἀπώλεσε τὸ κράτος αὐτῆς ἐν τοῖς δυτικοῖς βασιλείοις· ἀλλ' ἐμμένουσα ἰσχυρογνωμόνως ἐν τοῖς ὑπερηφάνοις ἀξιώσεσιν, ἤρνεϊτο παρὰ τὴν πρόοδον τῶν φώτων ἵνα ἐπανέλθῃ πρὸς τὸ ἀληθές πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἄλλ' ἤδη ἀνεφάνη πτωχός τις μοναχός, ὁ Μαρτῖνος Λούθηρος, ὅστις, ἐνδυθεὶς τὸν μοναχικὸν χιτῶνα, κρατῶν δ' ἐν τῇ χειρὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπεκάλεσε παρρησίᾳ τὸν Πάπαν Ἀντίχριστον, κατηγορῶν αὐτοῦ ὡς ἀπατεῶνος, αἰσχρο-

κερδοῦς καὶ βεβήλου, μηδὲ ἰσχυουσῶν τῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν τῶν ἀρῶν, συνόδων καὶ Καρόλου τοῦ Ε΄,
ἰδρυσε νέαν πίστιν, ἥτις, καὶ τοι στηριζομένη ἐπὶ τοῦ
Εὐαγγελίου, ἀπέρριπτε πολλὰς ἐπισήμους τελετὰς,
εἰσαχθείσας κατ' αὐτοὺς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς
χριστιανικῆς πίστεως καὶ λυσιτελεῖς βεβαίως· διότι οἱ
ἄνθρωποι ἔχουσιν οὐ μόνον νοῦν, ἀλλὰ καὶ φαντασίαν,
ἐνεργοῦσαν ἐπίσης ἐπὶ τῆς καρδίας. Ἀφελὼν οὕτω
τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς πᾶσαν λαμπρότητα, καὶ
ἀποκρύψας, οὕτως εἶπεῖν, τῇ διανοίᾳ τὸν οὐρανόν,
πρὸς ὃν τὰ τε βλέμματα καὶ ὁ νοῦς προσηλοῦνται ἐκ
τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ βήματος καὶ τῆς μυστη-
ριώδους τελετῆς τῆς θείας ἱερουργίας, ὁ τολμηρὸς
οὗτος ἀναμορφωτῆς ἤρχεσθη μόνῳ τῷ ἠθικῷ κηρύγ-
ματι. Τὸ δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην μῖσος αὐτοῦ ἦν ἰσχυ-
ρότερον τῆς πρὸς τὴν Σιών ἀγάπης· καὶ τοι δὲ ἐστη-
ρίζετο ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων,
οὐδὲ ἄλλως ἐμιμεῖτο τὴν πραότητα αὐτῶν. Ὅθεν, ὑπο-
βάλλων τὰ ἐκκλησιαστικὰ δόγματα τῇ κρίσει τοῦ
νοῦς, ἐλάλει ἐμπαθῶς, καὶ ἀφαιρούμενος τοῦ Πάπα
τὴν πνευματικὴν ἀρχὴν ἐν πολλαῖς Γερμανικαῖς χώ-
ραις, ὡς ἐν τοῖς τρισὶν ἀρχαῖς βασιλείαις, ἐν ταῖς χώ-
ραις τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος καὶ τῇ Λιβονίᾳ, αὐτὸς
οὗτος κατέστη ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, θριαμβεύσας
οὐχὶ διὰ τὴν θρησκομανίαν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ διὰ τὰ
συμφέροντα τοῖς ἄρχουσι· διότι οὗτοι, διατηροῦντες τὸ
χριστιανικὸν ὄνομα καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ Εὐαγγε-
λίου, ἀπέσειον διὰ τῆς νέας ταύτης θρησκείας τὸν ζυγὸν
τῆς ὑπερόπτου, πολυμηχάνου καὶ φιλοδόξου Ῥώμης,
καὶ περιεποιοῦν ἑαυτοῖς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τέλη, οὐ-
δὲ ἄλλως φοβούμενοι τὸν τεῦθεν ἐν τοῖς πνευματικοῖς

τοὺς ἀφορισμοὺς τῆς Ἐκκλησίας. Πολλοὶ δὲ ἐρμηνεῖς τῶν συμβαμάτων τοῦ κόσμου, θεωροῦσι τὴν μεταβολὴν τοῦ Λουθήρου ὡς μέγα εὐεργέτημα τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ τῶντι πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῶν φώτων καὶ τῆς ἠθικῆς, ἀλλ' οὐχ ἦττον καὶ αἱματώδεις πόλεμοι ὑπῆρξαν ἐπακολούθημα αὐτῆς, καὶ νέαι χριστιανικαὶ αἱρέσεις, ὀλέθριαι πρὸς τε αὐτὰς τὰς κυβερνήσεις καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἡσυχίαν. Ἐρρίκος δ' ὁ Η', γράψας πρότερον βιβλίον κατὰ τοῦ Λουθήρου, ἠκολούθησε μετὰ ταῦτα τῷ παραδείγματι αὐτοῦ, ἀπέβαλε τὴν Ῥωμαϊκὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως καὶ ἐκηρύχθη ἀρχηγὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς, καταστήσας αὐτὴν στήριγμα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ἑαυτὸν δ' ἐλεύθερον, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν βδελυρὰν αὐτοῦ ἀκολασίαν ἐναλλάσσων τὰς γυναῖκας. Ἐνὶ λόγῳ, εἰ οἱ ἐχθροὶ τῆς Λατινικῆς ἐμέμφοντο αὐτὴν δικαίως, ὡς μὴ πιστὴν πρὸς τὴν ἀληθινὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ οἱ ζηλωταὶ Λατῖνοι ἐδύναντο κατὰ συνείδησιν κατηγορεῖν τῶν Λουθηρανῶν ὑποχρισίαν, ἀπάτην καὶ ἀνομίαν.

Ἡ σπουδαία αὕτη ἐκκλησιαστικὴ μεταβολὴ οὐδόλως διέλαθε τοὺς ἡμετέρους συγχρόνους θεολόγους· καὶ πολλὰ μὲν περὶ αὐτῆς εἶπον, ὁ δὲ Ἕλληνας Μάξιμος ἔγραψε λόγον περὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Λουθήρου, ἐν ᾧ, ἀποδοκιμάζων τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τῶν Παπῶν, φέγει μεγάλως τοὺς ἐν τῇ θρησκείᾳ νεωτερισμοὺς, οὓς ὑπαγορεύουσιν ἀνθρώπινα πάθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 'ΡΩΣΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1462 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1533

Κυβέρησις—Στρατός—Δικαιοσύνη—'Εμπορία— Νομίσματα — Οικονομία τῶν ἡγεμόνων. — Ὄβοι καὶ ταχυδρομεῖα — Μόσχα—Χαρακτήρ καὶ ἥθη — Γάμοι τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων — Ὑποδοχὴ τῶν πρεσβευτῶν — Ἄλλοδαποὶ—Φιλολογία—Εἰδήσεις περὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ ἀρκτικής 'Ρωσσίας.

Ἡ πατρίς ἡμῶν ἦν τότε ὡς νέος κόσμος, ὃν ἡ ἡγεμονὶς Σοφία ἐγνώρισε ταῖς πρώταις δυνάμεσι τῆς Εὐρώπης. Οἱ πρέσβεις καὶ οἱ ὁδοιπόροι, ἐρχόμενοι εἰς Μόσχαν, ἔβλεπον μετὰ περιεργείας τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ ἰδιώματα τῆς χώρας, τὰ ἥθη τῆς αὐτῆς καὶ τοῦ λαοῦ· σημειοῦντες δὲ τὰς παρατηρήσεις ταύτας, ἐδημοσίεον, ὥστε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ἡ κατάστασις καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἱστορία τῆς 'Ρωσσίας ἦσαν γνωσταὶ ἐν τε Γερμανία καὶ Ἰταλία. Ὁ Κονταρίνης, ὁ Παῦλος Ἰώβιος, ὁ Φραγκίσκος δά-Κόλλος, μάλιστα δ' ὁ Ἐρβερστάϊν ἐσπούδασαν, ὅπως δῶσι τοῖς συγχρόνοις σαφῆ καὶ ἐντελῆ ἰδέαν περὶ τῆς νέας ταύτης δυνάμεως, ἐξεγειράσης αἰφνιδίως τὴν προσοχὴν τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐθαύμασαν οἱ ξένοι τὸ αὐτεξούσιον τοῦ 'Ρώσσου μονάρχου καὶ τὴν εὐχέρειαν τῶν πρὸς διοίκησιν τῆς χώρας. Διὸ ὁ Βαρῶνος Ἐρβερστάϊν λέγει· «Ἄμα εἰπόντος τι, γίνεται· ἡ ζωὴ, ἡ οὐσία λαϊκῶν τε καὶ κληρικῶν, μεγιστάνων τε καὶ πολιτῶν, τὰ πάντα ὑπέικουσι τῇ θελήσει αὐτοῦ· οὐδεμία

Κυβέρησις.

»δ' ἀντίρρῃσις· τὰ πάντα δίκαια ὡς τὰ θεῖα ἔργα·
 »διότι οἱ Ῥῶσσοι πεποιθήσιν, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμῶν
 »ἐκτελεστής ἐστὶ τῶν θεῶν βουλῶν. Συνήθως λέ-
 γουσιν· «Ὁ ὕψω θέλει ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἡγεμῶν.
 »Γινώσκει τοῦτο ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἡγεμῶν. Ἡ προ-
 »θυμία αὐτῶν ἀπαράμιλλος ἐστὶ. Ἀξιωματικὸς δέ τις
 »αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων, πολιόθριξ, πρῶην πρεσ-
 »βευτῆς ἐν Ἰσπανίᾳ, προὔπαντήσας ἡμῖν εἰσερχομένοις
 »εἰς Μόσχαν, ἵππευε καὶ περιήλαυεν ὡς νεανίας· ὁ
 »ἰδρῶς ἔσταξεν ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ· ὥστε δηλώ-
 »σαντι πρὸς αὐτὸν τὴν ἐκπληξίν μου, μοὶ ἀπεκρίθη·
 »Κύριε Βαρῶνε, ὑπηρετοῦμεν τοῖς μο-
 »ναρχαῖς ἡμῶν οὐχὶ καθὼς ὑμεῖς! Ἀ-
 »γνοῶ, εἰ ὁ χαρακτήρ τοῦ Ῥωσσοῦ ἔθνος ἀπῆται τοι-
 »ούτους μονάρχας, ἢ οἱ μονάρχαι ἔδωκαν τὸν
 »χαρακτῆρα τοῦτον πρὸς τὸ ἔθνος.» Βεβαίως ἔδω-
 »καν αὐτὸν χάριν τῆς σωτηρίας καὶ τῆς μεγαλειότητος
 τῆς Ῥωσσίας· διότι Ἰωάννης ὁ Γ' καὶ ὁ Βασίλειος ἐψή-
 φισαν τὸ ἡμέτερον πολίτευμα καὶ κατέστησαν τὴν μο-
 ναρχίαν ὡς ἀναγκαίαν, καὶ ἀναπόφευκτον τῇ Ῥωσσίᾳ
 ὡς μόνον πολιτικὸν κώδικα, μόνον βάσιν τῆς ἀκε-
 ραιότητος, ἰσχύος καὶ εὐημερίας αὐτῆς. Ἡ ἀπεριό-
 ριστος αὐτῆ ἐξουσία τῶν ἡγεμόνων ἐνομιζέτο ὑπὸ
 τῶν ἀλλοδαπῶν ὡς τυραννία, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐπιπο-
 λαίᾳ κρίσει αὐτῶν οὐδόλως ἀνεμιμνήσκοντο, ὅτι ἡ τυραν-
 νία ἐστὶ κατάχρησις τῆς μοναρχίας, καὶ ὅτι εὐχερῶς
 δύναται ὑπάρχειν καὶ ἐν δημοκρατίαις, ἐὰν καὶ ἰσχυ-
 ροὶ πολῖται ἢ ἄρχοντες καταπιέζωσι τὴν κοινωνίαν. Ἡ
 μοναρχία οὐδόλως σημαίνει ἀπουσίαν τῶν νόμων, δι-
 ὅτι ὅπου ὑπάρχει καθήκον ὑπάρχει καὶ νόμος· οὐδεὶς δέ
 ποτε ἀμφέβαλλε περὶ τοῦ καθήκοντος τοῖς μονάρχαις.

ὅπως ἐπαγρυπνῶσι περὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἰδίων λαῶν. Οἱ ξένοι οὗτοι παρατηρηταὶ προστιθέασιν, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, θεία εἰκὼν πρὸς τοὺς ἰδίους ὑπηκόους, ὑπερέβαλλε κατὰ τὴν ἠθικὴν δύναμιν πάντας τοὺς ἄλλους κυριάρχας, οὐδενὸς δὲ τούτων ἀπελείπετο κατὰ τὰς πολεμικὰς δυνάμεις· διότι εἶχε τριακοσίας χιλιάδας παίδων εὐπατριδῶν καὶ ἑξήκοντα χιλιάδας χωριτῶν στρατιωτῶν, πρὸς συντήρησιν δὲ, ἢ οὐδόλως ἐδαπάναι, ἢ μικρόν τι ἐπειδὴ ἕκαστος παῖς εὐπατρίδης, νεμόμενος δημόσιον κτῆμα, ἐστράτευεν ἀμίσθως, ἐκτὸς τῶν ἐνδεεστάτων καὶ τῶν Λιθουανῶν, ἢ Γερμανῶν πεζῶν στρατιωτῶν· ἀλλ' οὗτοι οὐχ ὑπερέβαινον τοὺς δισχιλίους. Τὸ ἵππικὸν συνίστα τὴν πρώτην στρατιωτικὴν δύναμιν· διότι ἦν ἀδύνατον τῷ πεζικῷ πολεμῆσαι ἐπιτυχῶς ἐν ταῖς ἐρήμοις κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἰππέων. Ὅπλα δὲ αὐτῶν ἦσαν τόξα καὶ βέλη, πελέκεις, κιστέναι, ἐπιμήκη ἐγχειρίδια, ἐνίοτε δὲ ξίφη καὶ δόρατα. Οἱ ἐπίσημοι ἀξιωματικοὶ ἔφερον χιτῶνας χαλκοῦς, θώρακας καὶ κράνη. Τὰ τηλεβόλα οὐδόλως ἐθεωροῦντο ὡς ἀναγκαῖα ἐπὶ τοῦ πεδίου, τὰ δὲ κεχωνευμένα ὑπὸ Ἰταλῶν τεχνιτῶν πρὸς ἄμυναν καὶ πολιορκίαν τῶν φρουρίων, ἔμενον ἐν Κρεμλίῳ ἐπὶ τῶν κιλλιβάντων. Κατὰ τὴν μάχην ἠλπίζομεν μᾶλλον εἰς τὴν δύναμιν ἢ εἰς τὴν τέχνην· ἐσπευδάζομεν δὲ συνήθως ἵνα προσβάλλωμεν τὸν ἐχθρὸν ὀπισθεν, περικυκλώμεν αὐτὸν, ἐν γένει δὲ πολεμῶμεν πόρρωθεν, οὐχὶ δὲ συμπλεκώμεθα· αἱ ἔφοδοι ἡμῶν ἦσαν ὀρμητικαὶ καὶ φοβεραὶ, ἀλλ' ὀλιγοχρόνιοι. Ὁ Ἐρβερστάιν λέγει «Κατὰ τὴν ὀρμητικὴν αὐτῶν προσβολὴν λέγουσιν οἷονεὶ πρὸς τὸν ἐχθρὸν· Φύγε, ἢ φεύγομεν ἡμεῖς». Ἐν τε πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ οἱ λαοὶ διαφέρουσι παραδόξως

πρὸς ἀλλήλους. Οὕτως ὁ μὲν Τατάρως καταχυλιόμενος ἀπὸ τοῦ ἵππου, αἱματέφυρτος καὶ ἄοπλος οὐδόλως διανοεῖται ἵνα παραδοθῆ, ἀπωθεῖ διὰ τῶν χειρῶν, ἀποκρούει διὰ τοῦ ποδός καὶ δάκνει· ὁ δὲ Τοῦρκος, συνορῶν τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ, ρίπτει τὸν ἀκινάκην καὶ ἐπικαλεῖται τὴν γενναιοψυχίαν τοῦ νικητοῦ· ὁ δὲ Ῥώσσος καταδιωκόμενος, οὐδαμῶς μὲν ὑπερασπίζει ἑαυτὸν ἐν τῇ φυγῇ, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε αἰτεῖ χάριν· «Τίτρωσκε καὶ καταμέλιζε αὐτόν· διότι σιγᾶ καὶ ἀποθνήσκει» ... Φειδόμενοι τῶν ἀνθρώπων καὶ μὴ δεινοὶ τὴν πυροβολικὴν οἱ Ῥῶσσοι, σπανίως ἐκυρίευσον τῶν πόλεων ἐξ ἐφόδου προτιμῶντες τὴν διὰ μακρᾶς πολιορκίας καὶ λιμοῦ ὑποταγὴν αὐτῶν. Συνήθως δ' ἐστρατοπεδεύοντο παρὰ ποταμῶ, ἢ παρὰ δάση ἐν εὐνομίαις. Μόνοι οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχον σκηνάς, οἱ δὲ στρατιῶται κατεσκεύαζον καλύβας ἐκ κλάδων, ἃς ἐστέγαζον ἐκ σάγης, ὅπως προφυλαχθῶσιν ἐκ τοῦ ὑετοῦ. Μὴ ὑπαρχουσῶν δὲ τότε φορτηγῶν ἀμαξῶν, πᾶσαν ἀποσκευὴν ἐκόμιζον ἐφ' ἵππων. Ἐκαστος δὲ στρατιώτης ἐκόμιζε λίτρας τινὰς ἀλεύρου ἐφθοῦ ἐκ βρόμου, τριχηρῶν κρέατος, ἄλατος καὶ πεπέρεως· οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀξιωματικοὶ διητῶντο ἄλλως, ἐκτὸς τῶν στρατηγῶν, δειπνεῖζόντων αὐτοὺς ἐνίοτε δαφιλέστατα. Πάντα τὰ τάγματα εἶχον ἰδίους μουσικοὺς, καὶ σαλπικτάς. Ἐπὶ τῶν σημαίων τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ἐξεικονίζετο ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ κρατῶν τὸν ἥλιον. Ἐκαστον σύνταγμα εἶχεν ὑπαλλήλους πρὸς καταγραφὴν τῶν ἀνδρίων καὶ ἀνάνδρων, ὅπως οἱ μὲν συνιστῶνται πρὸς τὴν εὐμένειαν τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἀνταμοιβῆν, οἱ δὲ παραδιδῶνται τῇ δυσμενείᾳ αὐτῶν, ἢ τῇ κοινῇ κατασχύνῃ. Οἱ νέοι παρεσκευάζοντο συνήθως πρὸς τὰ στρατιωτικὰ δι' ἡρωϊκῶν ἀγώνων ἀπερχόμενοι

εἰς το πεδῖον, ἔνθα ἐξησκοῦντο εἰς τὴν εὐθυβολίαν, τὴν ἵππικὴν καὶ τὴν πάλην, τὰ δὲ τῶν νικητῶν ὀνόματα ἀνεκηρύσσοντο (115).

Οἱ ξένοι ἐπὴνθουν τὴν σαφήνειαν καὶ ἀπλότητα τῶν Δικαιοσύνη.
νόμων καὶ διαδικασίας ἡμῶν· διότι οὔτε διερμηνευτῶν, οὔτε δικηγόρων ἔχρηζον, ὡς καὶ τοῦ φιλοδικαίου τοῦ Βασιλείου. Ἄλλ' ὁμως ἔβλεπον, ὅτι ἐν ταῖς ἡμετέραις δίκαις σπανιώτερον ὁ πλούσιος ἐκηρύττετο ἔνοχος ἢ ὁ πτωχός, οἱ δὲ δικασταὶ, οὔτε ἐφοβοῦντο οὔτε ἠσχύνοντο ἐκδίδοντες ἀδίκους ἀποφάσεις χάριν χρημάτων. Ἀνήνεγκόν ποτε πρὸς τὸν Βασίλειον, ὅτι δικαστὴς ἐν Μόσχᾳ λαβὼν χρήματα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων, κατέγνω τοῦ τῷ ἥττον δόντος. Μετακαλεσαμένου δ' αὐτὸν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἐξωμολόγησεν ὁ δικαστὴς παρῆρησίᾳ τὸ γεγονός, ἀποκριθεὶς ὡς ἀθῶος· «Μεγαλειότατε, πιστεύω πάντοτε μᾶλλον τῷ πλουσίῳ ἢ τῷ πτωχῷ, » ἐννοῶν ὅτι ὁ πλούσιος οὐκ ἔχει τοσαύτην ἀνάγκην τῆς ἀπάτης καὶ τῆς ξένης οὐσίας, ὅσον ὁ πτωχός. Ὁ Βασιλεὺς ὑπεμεϊδίασεν, ὁ δ' ἀδίκος οὗτος δικαστὴς ἐτιμωρήθη μόνον ἐλαφρῶς. Καὶ οὐ μόνον ἡ νομοθετικὴ ἀρχή, ἀλλὰ καὶ ἡ δικαστικὴ ἦν τοῦ Ἡγεμόνος, ὡς ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις· πάντες δὲ οἱ ἄλλοι δικασταὶ ἦσαν μόνον προσωρινοὶ ἀπὸ τῶν συμβούλων τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος μέχρι τῶν τιούνων. Ὁ ἡγεμὼν πολλάκις ἠχύρου τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν, μὴ δυναμένων μήτε δούλου καταγνῶναι θάνατον. Ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἐνίοτε ἐτιμῶρει καὶ τοὺς κληρικούς· διὸ ἐνίοτε αἰτιωμένου τοῦ Μητροπολίτου, ὅτι τὰ πεινικὰ δικαστήρια κατέγνω των ἱερέων μαστίγωσιν, ἢ ἀγχόνην, οἱ δικα-

στοὶ ἀπεκρίνοντο· «Τιμωροῦμεν οὐχὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ κακούργους, κατὰ τὰ πάτρια». Ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Παύλου Ἰωβίου καὶ Ἐρβερστάϊν σώζονται τὰ καθ' ἕκαστα περὶ τῶν φρικωδῶν βασάνων, δι' ὧν ἠναγκάζοντο οἱ κακοῦργοι, ὅπως ὁμολογῶσι τὰ ἐγκλήματα· καὶ τοὺς μὲν κλέπτας ἔτυπτον ἐπὶ τῶν πελμάτων τῶν ποδῶν, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δὲ καὶ ἐφ' ἅπαντος τοῦ σώματος τῶν ληστῶν ἔσταζον παγερὸν ὕδωρ ἐμπηγνύοντες καὶ εἰς τοὺς ὄνυχας ξύλα (116)· ἔθος βάρβαρον, κληροδοτηθὲν ὑπὸ τοῦ Ταταρικοῦ ζυγοῦ, ὡς καὶ ἡ μαστίγωσις καὶ ἄλλαι σωματικαὶ βάσανοι.

Ἐμπορίαι.

Ἡ ἐμπορία ἤχημαζε τότε. Καὶ οἱ μὲν ἔμποροι τῆς Εὐρώπης ἐκόμιζον ἡμῖν ἀκατέργαστον ἄργυρον, ἐριοῦχα, νητὸν χρυσόν, χαλκοῦν, καθρέπτας, μαχαίρια, βελόνας, βαλάντια καὶ οἶνους, οἱ δὲ τῆς Ἀσίας σηρικὰ χρυσοῦφρανα, τάπητας, μαργαρίτας καὶ πολυτίμους λίθους. Ἐκ δὲ τῆς ἡμετέρας γῶρας ἐξεκόμιζον εἰς μὲν Γερμανίαν διφθέρας, δέρματα καὶ κηρὸν, εἰς δὲ Λιθουανίαν καὶ Τουρκίαν διφθέρας καὶ ὀδόντας φωκῶν, καὶ εἰς Ταταρίαν ἐπίππια, χαλινούς, λιναῦ δράσματα, ἐριοῦχα, ἐνδύματα, δέρματα, ἀντιλλασόμενα πάντα ἀντὶ Ἀσιατικῶν ἵππων. Ὅπλα καὶ σίδηρος οὐδόλως ἐξεκομίζοντο τῆς Ἰωσσίας. Οἱ Πολωνοὶ καὶ Λιθουανοὶ ἔμποροι ἤρχοντο εἰς Μόσχαν, οἱ δὲ τῆς Δανίας, Σουηδίας καὶ Γερμανίας εἰς Νοβογόροδον. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ ἔμποροι τῆς Ἀσίας συνηλλάσσοντο πρὸς τὴν Μολόγαν κατὰ τὸ χωρίον, ἐνθα ὑπῆρχε πάλαι ποτε ἡ πολίχνη Χελοπηγόροδον· ὑπῆρχε δὲ τότε μόνον ναός. Ἡ ἀγορὰ αὕτη ἦν ἐξάκουστος διὰ τὰς γενομένας μεγάλας συναλλαγὰς. Οἱ ἀλλοδαποὶ ἐδείκνυον κατὰ χρέος τὰ ἐμπορεύματα ἐν

Μόσχα τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι οὗτος δ' ἐκλέξας πᾶν τὸ ἀρεστὸν αὐτῷ, ἀπέτις τὴν ἀξίαν καὶ ἐπέτρεπε τὴν πώλησιν τῶν λοιπῶν. Τὰ ἀρώματα καὶ σηρικὰ καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα ἦσαν εὐωνότερα ἐν Ῥωσσίᾳ ἢ ἐν Γερμανίᾳ. Αἱ ἄριστα διφθέραι ἐξήρχοντο ἐκ τῆς χώρας τοῦ Πετσόρα καὶ τῆς Σιβηρίας, ἐνίοτε δὲ σίμων ἐτιμᾶτο εἴκοσιν ὡς τριάκοντα χρυσῶν φιορινίων, μέλαινα δ' ἀλώπηξ, χρήσιμος πρὸς τοὺς πέλους τῶν εὐπατριδῶν, πεντεκαίδεκα. Ἀλλὰ καὶ οἱ κάστορες ἀνετιμῶντο· διότι δι' αὐτῶν ἔποιοον τὰς παρυφὰς τῶν στολῶν, αἱ δὲ λυκαὶ ἐτιμῶντο πλείονος ἢ αἱ τῶν λυγκῶν. Αἱ λευκοῖκτιδες ἐτιμῶντο τριῶν ἢ τεσσάρων δεγγῶν· σκίουρος, δύο, ἐνίοτε δὲ καὶ ἦτον. Ἐκ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξιγομένων ἐμπορευμάτων τὸ τελωνεῖον ἐλάμβανεν ἑπτὰ δέγγας ἀνὰ ρούθλιον, τέσσαρας δὲ δέγγας ἐπὶ ἐκάστου πουδίου κηροῦ, ἐκτὸς τοῦ νενομισμένου φόρου. Ἡ Ῥωσσία ὑπελαμβάνετο τότε ἐν Εὐρώπῃ ὡς ἡ μᾶλλον εὐποροῦσα μέλιτος ἀγρίου. Τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Σμολένσκου μοναστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, κείμενον παρὰ τὸν Βορυσθένη, ἦν τὸ κύριον ἐμπόριον τῶν Λιθουανῶν ἐμπόρων, οἵτινες κατῴκουν ἐν ξενῶσι καὶ ἀπέστειλλον εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα τὰ ἐν Ῥωσσίᾳ ἀγορασθέντα ἐμπορεύματα. Πολλὰ δὲ τῶν ἡμετέρων πόλεων ἦσαν ἰδία ὀνομαστὰ ἐπὶ παραγωγῇ πολλῶν χρησίμων τῇ ἐσωτερικῇ ἐμπορίᾳ. Οὕτως ἡ μὲν Καλούγα ἐφημίζετο διὰ τὰ ξύλινα σκεύη· τὸ δὲ Μούρομον, διὰ τοὺς ἰχθῦς· τὸ δὲ Περεάσλαβον, διὰ τοὺς ταριχηροὺς ἰχθῦς, μάλιστα δὲ τὸ μοναστήριον Σολοβέτσκον διὰ τὰ ἀλοπήγια. Καὶ πολλοὶ μὲν καὶ μεγάλοι πλώϊμοι ποταμοὶ ἠυμάριζον τὴν μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων, ἀλλ' ἡ

Ῥωσσία οὐκέτι εἶχε θαλάσσας ἐκτὸς τοῦ ἀρκτῶου Ὠκεανοῦ, πρὸς ὃν ἦγον ζοφώδεις καὶ ψυχραὶ ἔρημοι. Ἐνίοτε πλοιάρια ἀπέπλεον ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουίνα εἰς Νορβηγίαν καὶ Δανίαν διὰ τῆς λευκῆς θαλάσσης, παραπλέοντα τὸ Ἅγιον ἀκρωτήριον, τὰς ἑπτὰ νήσους καὶ τὴν Σουηδικὴν Λαπωνίαν. Τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἐπορεύθη καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως, ἐπιστρέφων ἐκ Μόσχας εἰς Νορβηγίαν μετὰ τοῦ Ῥώσου διερμηνευτοῦ Ἰστόμα. Ἄλλος δὲ διερμηνευτὴς, ὀνόματι Βλάσιος, ἀπῆλθε διὰ τοῦ Σουχόνα, Ἰούγα καὶ Δουίνα μέχρι τῆς λευκῆς θαλάσσης ὅθεν ἀπέπλευσεν εἰς Κοπενχάγην. Ὁ πλοῦς οὗτος ἐφημίζετο ὡς κινδυνωδέστατος καὶ δυσχερέστατος· διὸ οὐδ' οἱ Σκανδιναβοὶ ἔμποροι ἐτόλμων ἵνα ἐμπιστευθῶσι τὰ ἑαυτῶν ἐμπορεύματα καὶ προείλοντο τὴν διὰ τοῦ Νοβογορόδου ὁδόν. Μετὰ περιεργείας δὲ μανθάνομεν, ὅτι οἱ Ῥῶσοι ἐγίνωσκόν πως τὴν Σινικὴν, ἐνόμιζον δ' ὅτι ἠδύναντο διὰ τοῦ πεπηγότος Ὠκεανοῦ ἵνα καταστήσωσιν εἰς τὸ ἀπώτατον ἐκεῖνο κράτος (117).

Νομίσματα.

Ἐν Ῥωσσίᾳ ἦσαν ἐν χρήσει ἀργυρᾶ καὶ χάλκινα νομίσματα, χαρασσόμενα ἐν Μόσχᾳ, Τβέρη, Πσχόβω καὶ Νοβογορόδω. Τὸ ρούβλιον (δυνάμενον τότε δύο χρυσοῦς) περιεῖχε διακοσίας δέγγας, ἡ δὲ γρίβνα χιλίας διακοσίας χαλκίνας πούλας· αἱ δέγγαι τοῦ Νοβογορόδου εἶχον σχεδὸν διπλασίαν ἀξίαν, ἑκατὸν δὲ καὶ τεσσαράκοντα ἐξ αὐτῶν ἀπετέλουν ἐν ρούβλιον. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ νομίσματος τούτου ἐξεικονίζετο ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, καθήμενος ἐπὶ ἑδρας, καὶ ἄνθρωπος κλίνων πρὸ αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ τῶν τοῦ Πσχόβου, ἐστεμμένη κεφαλῇ, καὶ ἐπὶ τῶν τῆς Μόσχας, ἵππεὺς ξιφηφόρος· ἀλλὰ τὰ νέα ἦσαν κατὰ τὸ ἥμισυ μικρότερα τῶν

ἀρχαίων, φέροντα μόνον ἐπιγραφὴν. Χρυσᾶ δὲ νομίσματα ἐκυκλοφόρουν μόνον ξενικὰ, ὡς τὰ τῆς Οὐγγρίας, Ῥώμης καὶ Λιβονίας, ὧν ἡ ἀξία μετεβάλλετο. Καὶ ἕκαστος μὲν ἀργυροκόπος εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα καὶ κυκλοφορεῖν αὐτὰ, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἐπετήρει, ὅπως μῆτε κατὰ τὸ βάρος, μῆτε κατὰ τὸ ποιὸν τοῦ μετάλλου ἀπατῶσιν. Ὁ δὲ μονάρχης οὐδόλως ἀπηγόρευε τὴν ἐξαγωγὴν τῶν Ῥωσσικῶν νομισμάτων, ἐπεθύμει ὅμως μόνον, ὅπως συναναλλάσσωμεν τὰ ἐγγῶρια ἐμπορεύματα πρὸς τὰ ξενικὰ, οὐχὶ δ' ἀποτίωμεν ἄργυρον. Ἀντὶ τοῦ εὐχρήστου νῦν ἀριθμοῦ ἕκατὸν ἐποιοῦν ἀείποτε χρῆσιν ἐν τῇ ἐμπορίᾳ τοῦ τεσσαράκοντα καὶ ἐννενήκοντα, ἔλεγον δὲ π. χ. τεσσαράκοντα, δύο τεσσαράκοντα, ἐννενήκοντα, δύο ἐννενήκοντα, κτλ. (118)

Ἡ πρόοδος τῆς ἐμπορίας ἠῤῥξανε τὰς προσόδους τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Οἱ σύγχρονοι διελάλουν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Βασιλείου. Τὸ γενικὸν ταμεῖον ἐφυλάσσετο ἐν Βιελozέρσκῳ καὶ Βολόγδα, ὡς ἀσφαλεστάτοις καὶ ἀπροσίτοις πρὸς ἐχθροὺς τόποις, περικεκυκλωμένοις ὑπὸ δασῶν καὶ τεμάτων ἀδιαβάτων· οἱ δὲ ξένοι ἔλεγον· «Θαυμαστὸν ἄρα ὅτι πλουτεῖ ὁ Μέγας Ἡγεμών; Ἀλλ' οὗτος οὔτε στρατὸν, οὔτε πρέσβεις ἐμμίσθους ἔχει, μάλιστα δ' ἀφαιρεῖται τούτων εἴτι πολύτιμον κομίζουσιν ἐκ τῆς ξένης. Οὕτως ὁ πρίγκιψ Ἰαροσλάβσκης, ἐπανελθὼν ἐξ Ἰσπανίας, παρέδωκεν ἐξ ἀνάγκης τῷ θησαυροφυλακίῳ πάσας τὰς χρυσᾶς ἀλύσεις, τὰ περιδέραια, πολύτιμα ὑφάσματα καὶ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα, ὅσα ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ἀρχιδούξ Φερδινάνδος τῆς Αὐστρίας ἐδωρήσαντο αὐτῷ.

Οἰκονομία τῶν Ἡγεμόνων.

» Καὶ ὁμοῦς οὐδόλως δυσφοροῦσι, λέγοντες· ὁ Μέγας
 » Ἡγεμὼν λήψεται, ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἀντα-
 » μείψει». Ὁ Ἰωάννης καὶ Βασίλειος ἐπλούτουν οὐχὶ ὡς
 μὴ μισθούμενοι τὸν στρατὸν (διότι καὶ τὰ διδόμενα αὐτοῖς
 κτήματα ἦσαν μισθος) καὶ ὡς ἀφαιρούμενοι πολλάκις
 τὰ πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς δῶρα, ἀλλὰ διὰ συνετῆς οἰκο-
 νομίας καὶ ἀναλόγου ταῖς προσόδοις δαπάνης, τέλος δὲ
 δι' ἀποταμιεύσεως πρὸς πᾶσαν ἀνάγκην, ὅπερ τὰ
 μάλιστα πρὸς εὐημερίαν τῶν ἐπικρατειῶν συμβάλ-
 λεται. Διὰ τοῦτο Κάρολος μὲν ὁ Ε', καίτοι ἔχων πάν-
 τας τοὺς θησαυροὺς τοῦ νέου κόσμου, ἐστερσίτο πολ-
 λάκις χρημάτων, οἱ δὲ ἡμέτεροι Μεγάλοι Ἡγεμόνες
 ἐνεκαυχῶντο ἐπὶ τῇ εὐπορίᾳ, ἥττον τῶν προσόδων δα-
 πανθῶντες.

Ὁδοὶ καὶ τα-
 χυδρομεῖα.

Καί τοι ἡ ἐμπορία ἤκμαζεν, ἡ Ῥωσσία ἐφαίνετο τοῖς
 ὁδοιπόροις ὀλιγάνθρωπος, παραβαλλομένη πρὸς τὰς λοι-
 πὰς χώρας τῆς Εὐρώπης· διότι ἡ σπάνις τῶν οἰκημάτων,
 αἱ ἔρημοι, τὰ συνηρεφῆ δάση, αἱ ἀνοδίαί καὶ δυσοδίαί ἐ-
 μαρτύρουν, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ἦν ἔτι ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ
 πολιτισμοῦ. Ἄλλ' οἱ ἀλλοδαποὶ οὗτοι πολλὰ μετὰ φρίκης
 λέγοντες περὶ τῆς δυσοδίας, περὶ τῶν σαθρῶν γεφυρῶν
 καὶ τῶν δυσχερειῶν τῆς ὁδοιπορίας, ἐπαινοῦσι τὴν ἀ-
 κρίθειαν καὶ τὴν ταχύτητα τῶν ταχυδρομεῖων· διότι
 ἐκ Νοβογορόδου εἰς Μόσχαν ἀπήρχοντο ἐν ἑβδομή-
 κοντα ὥραις, ἀποτίοντες ἕξ δέγγας ἀνὰ εἴκοσι βέρ-
 στια. Τοσοῦτοι δ' ἵπποι ὑπῆρχον ἐν ἐκάστῳ σταθμῷ,
 ὥστε ἀντὶ τῶν αἰτουμένων δέκα ἢ δώδεκα παρείχον
 τεσσαράκοντα ἢ πενήτηκοντα, τοὺς δὲ ἀποκάμνοντας
 τούτων ἔρριπτον ἐν ταῖς ὁδοῖς, ζευγνύοντες ἀχμαίους,
 τοὺς τυγχάνοντας ἐν ταῖς χώραις, ἢ τοὺς διαβαί-
 νοντας.

Ὅσῳ προσήγγιζον τῇ Μόσχᾳ, τότε ἠϋξανον αἱ κῶμαι καὶ ὁ πληθυσμός· πανταχοῦ δὲ κινήσεις· διότι ἐπὶ μὲν τῶν ὁδῶν ἄμαξαι, περίξ δ' ἄγροὶ καὶ λειμῶνες, ἐξεικονίζοντες τὴν ἀνθρώπινον φιλοπονίαν. Ἐν μέσῳ δὲ πεδιάδος ἐξεῖχεν ἡ μεγάλη καὶ μεγαλοπρεπὴς Μόσχα μετὰ τῶν λαμπρῶν θόλων τῶν πολυαριθμῶν ναῶν, ὠραίων πύργων, λευκῶν τειχῶν τοῦ Κρεμλίνου, λιθοδόμων οἰκιῶν, περικυκλωμένων ὑπὸ πλήθους ξυλίνων οἰκοδομημάτων, μεταξὺ εὐθαλῶν κήπων καὶ ἄλσῶν. Τὰ περίξ μοναστήρια ὁμοιάζον μικραῖς περικαλλέσι πολίχναις. Ἐν οἰκίσκοις ἔζων σιδηρουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐργάται, οἵτινες ὡς ἔχοντες ἀνάγκην πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀδιαλείπτου πυρὸς, ἦσαν ἐπικίνδυνοὶ τῇ γειτονίᾳ· ἄλλοι δὲ, διεσπαρμένοι ἐπὶ μεγάλου χώρου, ἔσπειρον σίτον, ἢ ἐχορτολόγουν πρὸ τῶν οἰκημάτων αὐτῶν ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ. Μόνον τὸ Κρεμλῖνον ἐκαλεῖτο πόλις· πᾶσαι δὲ αἰσυνοικίαι τῆς Μόσχας, μεγίστης ἤδη τότε, ἐκαλοῦντο προάστεια, ἔχοντα ὡς ὀχυρώματα μόνον φραγμούς. Ἐπὶ τῆς κρημνώδους ὄχθης τοῦ Ἰαούζα ὑπῆρχον μύλοι. Ἡ Νεγλινάια, φραττομένη ὑπὸ ἐπιχώματος, ἐσχημάτιζε λίμνην, ἧς τὰ ὕδατα ἐπλήρουν τὰς τάφρους τοῦ Κρεμλίνου. Καὶ ὑπῆρχον μὲν τῶ ὄντι στενωποὶ τινες καὶ ἀκάθαρτοι, ἀλλὰ οἱ πολυάριθμοι κῆποι ἐκαθάριζον τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὥστε οὐδεμία σχεδὸν λοιμικὴ νόσος ἦν γνωστὴ, ἐκτὸς τῶν ἐπιδημικῶν, διαδιδόμενων ὑπὸ τῶν νεωστὶ ἐρχομένων. Τῶ 1520 ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ τεσσαράκοντα καὶ μία χιλιάδες οἰκιῶν, κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τὴν γενομένην τῇ παραγγελίᾳ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Καὶ ἀγνοεῖται μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, ἀλλ' ὑπερέβαινε βεβαίως τὰς ἑκατὸν χιλιάδας. Οἱ δ' ἐπιφανεῖς τῶν ἐν τέλει, ὁ Μητροπολίτης, οἱ

ἄρχοντες καὶ οἱ εὐπατρίδαι κατώκουν μεγάλας ξυλίνας ἐν Κρεμλίνω ἐπὶ διαφόρων ὁδῶν, ἐνθα ὑπῆρχον πολλοὶ ναοὶ, ὧν τινες καὶ ξύλινοι. Ἡ ἀγορὰ (ὅπου καὶ νῦν) ἦν περιτετειχισμένη, ἐξέπληττε δὲ τοὺς ὄρωντας οὐχὶ διὰ τὴν καλλονὴν τῶν ἐργαστηρίων, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς πλοῦτον Ἀσιατικῶν καὶ Εὐρωπαϊκῶν ἐμπορευμάτων. Τὸν δὲ χειμῶνα ὁ σίτος, τὸ κρέας, τὰ πρὸς θέρμανσιν καὶ πρὸς οἰκοδομὴν ξύλα, καὶ ὁ χιλὸς ἐπωλοῦντο συνήθως ἐν παραπήγμασιν ἐπὶ τοῦ Μόσχα (119).

Χαρακτήρ καὶ ἔθνη.

Ὁ Ῥωσσικὸς χαρακτήρ ἐφάνη τοῖς παρατηρηταῖς μικτὸς ἐξ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ιδιωμάτων· τὰ δὲ ἔθιμα αὐτοῦ, περίεργά τε καὶ παράδοξα. Ὁ Κονταρίνης ἀναφέρει, ὅτι οἱ Μόσχοι περιέρχονται τὰς ἀγυῖας καὶ ἀγορὰς καὶ καπηλεῖα ἔωθεν μέχρι τοῦ ἀρίστου, χαίνοντες καὶ θορυβοῦντες, οὐδόλως δ' ἐργάζονται. Ἐξ ἐναντίας ὁ Ἐρβερσταῖν ἐθαύμαζεν ὄρων αὐτοὺς ἐργαζομένους τὰς ἑορτάς· κατὰ δὲ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας ἦν ἀπηγορευμένος αὐτοῖς ὁ πότος, μόνοι δὲ οἱ μισθωτοὶ ξένοι εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς οἰνοποσίας· διὸ ἢ πέραν τοῦ Μόσχα συνοικία, ἣν κατώκουν, ἐκαλεῖτο ναλιβάϊ, σημαίνοντες «κέρασον». Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ παραδείγματος ὁ Βασίλειος ἀπηγόρευε τοὺς ὑπηκόους τὴν μετὰ τῶν ξένων συνοίκησιν. Παρ' ἐκάστῳ δὲ τῶν φραγμῶν παρὰ τὰς ὁδοὺς ὑπῆρχε νυκτοφύλαξ ἐπαγρυπνῶν, ἵνα μηδεὶς ἐξέλθῃ νυκτὸς ἄνευ λύχνου καὶ κατεπειγούσης ἀνάγκης· βαθεῖα δὲ σιγὴ ἐπεκράτει ἐν τῇ πόλει. Οἱ Ῥῶσσοι, ὡς ἀναφέρεται, οὔτε πονηροὶ, οὔτε φιλόνηκοι ἦσαν, ἀλλ' ἀνεκτικοὶ, ἠγάπων δὲ μόνον, καὶ πρὸ πάντων οἱ Μόσχοι, τὸν δόλον ἐμπορευόμενοι. Ἡ ἀρχαία δ' εὐθύτης τῶν Νοβογοροδίων καὶ Πσκοβίων ἐπηνεῖτο

ἔτι, καὶ τοὶ παρεξέκλινε τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν. Ἡ Ῥωσσικὴ παροιμία, Τὸ ἐμπόρευμα ἐγένετο διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἦν κανὼν ἐν τῇ ἐμπορίᾳ. Καὶ ἡ μὲν αἰσχροκέρδεια οὐδόλως ἐθεωρεῖτο τότε ἔγκλημα, οἱ δὲ τοκισταὶ, λαμβάνοντες συνήθως εἴκοσιν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν, ἐκαυχῶντο ἐπὶ μετριότητι· διότι ἄλλοτε οἱ δανειζόμενοι ἀπέτιον μέχρι τεσσαράκοντα τοῖς ἑκατὸν (120).

«Ἡ δουλεία, μηδόλως συνάδουσα πρὸς τὴν γενναίαν ψυχὴν, ἦν γενικὴ ἐν Ῥωσσίᾳ, (οὗτοί εἰσιν οἱ λόγοι τοῦ Ἐρβερστάϊν)· ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ μεγίστανες ἐκαλοῦντο δοῦλοι τοῦ μονάρχου». Ἀλλὰ τὸ ὄνομα ἀπέχει τοῦ πράγματος· διότι ἐξεικόνιζε μόνον τὴν ἀπεριόριστον τῶν Ῥώσσω ἀγάπην πρὸς τὸν κυριάρχην, ὃ δὲ λαὸς ἀπέλαυε τῷ ὄντι πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ὑπῆρχον δὲ δοῦλοι μόνον ὑπηρέται τινές, εἴτε οἰκέται, εἴτε γεωργοὶ, ἀπόγονοι ἀργυρωνήτων, αἰχμαλώτων, ἢ στερηθέντων τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τοῦ νόμου. Κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα ἐν Ῥωσσίᾳ, ὡς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ, οὐδενὸς οὔτε πολιτικοῦ, οὔτε ἀνθρωπίνου δικαιώματος ἀπήλαυον· διότι ὁ κύριος διετίθετο αὐτοὺς ὡς πράγματα, καὶ ἀφηρεῖτο τὴν ζωὴν αὐτῶν, μηδενὶ ὑπέχων εὐθύνας· ἀλλὰ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, τουτέστι κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα, μόνος ὁ νόμος κατεγίνωσκε δούλου θάνατον, θεωρουμένου ἤδη ὡς ἀνθρώπου, ὡς πολίτου ὑπὸ τοῦ νόμου προστατευομένου (121). Ἐνταῦθα δὲ καθορῶμεν τὴν πρόοδον τῆς ἠθικῆς καὶ ἐνέργειαν τῶν ἀρίστων πολιτικῶν ἀρχῶν. Ἐν γένει δὲ οἱ ἐκ γενετῆς οὗτοι δοῦλοι οὐδαμῶς ἐθεώρουν ὡς ἐπαχθῆ τὴν αὐτῶν τύχην· διότι πολλοὶ τούτων, ἀπελευθερούμενοι διὰ διαθήκης, ἐζή-

τουν πάραυτα νέους κυρίους, οἷς ἐκουσίως ὑπεδου-
 λούντο, οὐχὶ ὡς μὴ δυνάμενοι πορίζεσθαι τὰ πρὸς τὸ
 ζῆν, (διότι ἀγαθὸς ἐργάτης ἐλάμβανε δύο δέγγας ἡ-
 μερομίσθιον, τουτέστι περὶ τὰ εἴκοσι καπίκια τοῦ νῦν
 νομίσματος), ἀλλὰ ὡς προαιρούμενοι τὴν οἰκιακὴν δου-
 λείαν ὡς εὐχερῆ καὶ ἄφροντιν. Πατὴρ δὲ δούλου οἰκο-
 γενείας οὐδαμῶς ἐφρόντιζε περὶ τῆς πολυαρίθμου οἰ-
 κογενείας, οὔτε ἐφοβεῖτο τὸ γῆρας καὶ τὰς νόσους. Εἰ
 δ' ὁ νόμος ἐσίγα τὰ καθήκοντα τῶν κυρίων, ἡ κοινὴ
 γνώμη ὅμως παρήγγελλεν αὐτοῖς δικαιοσύνην καὶ φε-
 λανθρωπίαν· διότι ἀπεστρέφοντο τὸν οἰκοτύραννον ὡς
 πολίτην ἄτιμον. Διὸ οὐδεὶς ἐλεύθερος ἐλάμβανε παρ'
 αὐτῷ ὑπηρεσίαν καὶ ἐποιοῦντο χρῆσιν τοῦ ὀνόματος
 αὐτοῦ ὡς ὕβρεως ἐν ταῖς ἀγοραῖς. Ἡ κατάστασις τῶν
 ἐλευθέρων γεωργῶν ἦν δυστυχεστέρα· διότι ἐκμισθού-
 μενοι γαίας τῶν εὐγενῶν ἦσαν ἠναγκασμένοι, ὅπως
 ἐργάζωνται ὑπὲρ τὴν ἀνθρώπινον δύναμιν, μηδὲ δύο
 ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα ἔχοντες ὑπὲρ ἑαυτῶν (122).
 Μάτην ἠλλασσον κυρίους ἐλπίζοντες βελτίωσιν τύχης·
 διότι οἱ προσωρινοὶ ἄπληστοι ἰδιοκτῆμονες οὔτε ἐφείδον-
 το, οὔτε ἐκήδοντο τοῦ μέλλοντος αὐτῶν. Καὶ ἐδύνατο μὲν
 ὁ Μέγας Ἡγεμῶν δοῦναι αὐτοῖς χέρσους ἐρήμους, ἀλλὰ
 συνείδεν, ὅτι διὰ τούτου ἠρημοῦντο τὰ κτήματα. Οὕτως
 ἡ πολυάνθρωπος αὕτη τάξις, πλουτίζουσα τοὺς ἄλλους
 διὰ τῆς ἐργασίας, ἐλιμοκτόνει. Ὁ δὲ γέρων, περιπλανώ-
 μενος ἀπὸ κτήματος εἰς κτῆμα ἀπὸ τῆς νεότητος καὶ
 καταναλώσας τὰς ζωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἐν δουλείᾳ,
 ἠγνόει περὶ δυσμᾶς τοῦ βίου, ποῦ ἔσεται ὁ τάφος αὐ-
 τοῦ. Ἡ ἔνδεια διεγείρει τὴν περιφρόνησιν· διὸ κατὰ
 μὲν τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ γεωργοὶ ἐκα-
 λαῦντο παρ' ἡμῖν Σμέρδι, κατὰ δὲ τὸν δέκατον

αἰῶνα ἕκτον Κ ρ ε σ τ ι ἄ ν ο ι, τουτέστι χ ρ ι σ τ ι ἄ ν ο ι, ἀλλ' ἐν φαύλῃ καὶ βαρβάρῳ σημασίᾳ· διότι οἱ Μογόλοι τοῦ Βάτη, πολυχρόνιοι ἡμῶν τύραννοι, ὕβριζον διὰ τῆς λέξεως ταύτης τοὺς Ῥώσους. Ἴσως πολλοὶ τῶν γεωργῶν τούτων ἐκόντες ὑπεδουλώθησαν τοῖς εὐγενέσι· τουλάχιστον γινώσκομεν, ὅτι πολλοὶ πατέρες ἐπώλουν τὰ τέκνα, μὴ δυνάμενοι ἐπαρκέσαι αὐτοῖς τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὁ δὲ υἱὸς πολλάκις ἐδύνατο πωληθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τὴν τετάρτην ἀπὸ πηλευθεροῦτο ὑπὸ τοῦ κυρίου καὶ ἦν ἀνεξάρτητος.

Ζητεῖται ἐνταῦθα, ὅπως μάθωμεν, εἴποτε ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπῆρξαν ἰδιοκτῆμονες γεωργοί. Τουλάχιστον ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν πότε ὑπῆρξαν, βλέπομεν δὲ, ὅτι οἱ ἡγεμόνες, εὐπατρίδαι, στρατιωτικοὶ καὶ ἔμποροι, τουτέστιν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, ἔχοντες ἀνέκαθεν γαίας, ἐμίσθουν πρὸς ἐλευθέρους γεωργούς. Ἐκαστος δῆμος ἀνῆκε πόλει, αἱ δὲ γαῖαι αὐτοῦ ἐθεωροῦντο ὡς νόμιμος ἰδιοκτησία τῶν κατοίκων, ἀρχαίων κυρίων τῆς Ῥωσσίας, προσκτησαμένων ἴσως διὰ τοῦ ξίφους τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὅτε οὔτε τὰ χρονικά, οὔτε αἱ παραδόσεις ἡμῶν ἀνάγονται. Ἄλλ' οἱ γεωργοὶ ὑποτελεῖς αὐτῶν ἀπέλαυον προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν κινητῶν κτημάτων.

Οὐ μόνον δὲ οἱ διάσημοι εὐπατρίδαι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπλοῖ καὶ πτωχοὶ εὐγενεῖς ἐφαίνοντο ἀλαζόνες καὶ ἀπρόσιτοι. Οὐδεὶς εἰσῆρχετο εἰς τὴν αὐλήν τῶν πρώτων ἐφ' ἵππου, κατελίμπανε δὲ τοῦτον παρὰ τὴν θύραν. Οἱ εὐγενεῖς ἠσχύνοντο πεζεύειν καὶ ἔχειν τὴν ἐλαχίστην κοινωνίαν πρὸς τοὺς ἀγενεῖς, φοβούμενοι τὴν ταπείνωσιν· οἰκούρου δὲ συνήθως, μὴ κατανοοῦντες πῶς ἦν δυνατόν ἀσχαλεῖσθαι ἰστάμενοι ἢ πεζοποροῦντες.

Αἱ δὲ νέαι γυναῖκες ἦσαν ἔγκλειστοι· διότι ἐφοβοῦντο παρίστασθαι ἐνώπιον ξένων· σπανίως δ' ἀπήρχοντο εἰς τὸν ναόν. Τὸ σὺνήθες αὐτῶν ἔργον ἦν τὸ ράπτειν καὶ νήθειν· μόνη δὲ θεμιτὴ αὐταῖς ψυχαγωγία ἦν ἡ αἰώρα· Αἱ πλούσιαι γυναῖκες οὐδαμῶς ἠσχολοῦντο περὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, ἐκτελουμένην ὑπὸ δούλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Αἱ πτωχαὶ εἰργάζοντο ἐξ ἀνάγκης· ἀλλ' ἡ πενεστάτη, παρασκευάζουσα ἑαυτῇ τὴν τροφήν, οὐδὲν ζῶον ἐδύνατο φονεύειν· διὸ ἴσταμένη παρὰ τὴν θύραν μετ' ὄρνιθος ἢ νήσσης, παρεκάλει τοὺς παροδίτας ἵν' ἀποκτείνωσι τὸ πτηνόν. Παρὰ τὴν αὐστηρὰν δὲ κατάκλεισιν τῶν γυναικῶν, συνέβαινον, ὡς πανταχοῦ, ἀπιστίαι τοσοῦτω μᾶλλον φυσικαί, ὅσῳ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη ἦν ἀλλοτρία τῶν μνηστευομένων, οἱ δ' ἔγγαμοι εὐγενεῖς, οἱ ὑπουργοῦντες τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι, ἀπῆσαν σχεδὸν πάντοτε. Συνήθως δὲ ὁ νέος ἐμνηστεύετο τὴν νέαν· ἀλλ' ὁ πατὴρ ταύτης ἐξέλεγε τὸν γαμβρὸν καὶ διεπραγματεύετο περὶ τούτου μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τασσομένης καὶ τῆς ἡμέρας τῶν γάμων. Οἱ μελλόνυμφοι ἠγνόουν ἔτι ἀλλήλους· ὅτε δὲ, ὑπὸ φυσικῆς ἀνυπομονησίας κινούμενος ὁ μνηστήρ, ἐσπούδαζεν ἰδεῖν τὴν μελλόγαμον, οἱ γονεῖς ταύτης ἔλεγον πάντοτε αὐτῷ· «Ἐρώτησον τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους ὅποια ἐστίν». Ἡ προῖξ συνέκειτο ἐξ ἐνδυμάτων, πολυτίμων κοσμημάτων, δούλων, ἵππων κτλ· ἀλλ' ὁ ἀνὴρ ἀπέδιδε μετὰ τοὺς γάμους, ἢ ἀπέτιε πᾶν ὅ,τι ἐδώρησαντο τῇ γυναικὶ οἱ συγγενεῖς ἢ φίλοι. Πρῶτος ὁ Ἐρβεροστάϊν εἶπεν, ὅτι Ῥῶσσα γυνὴ ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνδρὸς, εἰ μὴ οὗτος συχνὰ ἐκακοποιεῖ αὐτήν. Ὁ λόγος δ' οὗτος κατήντησε παροιμιώδης, ἀληθεύων ἐν μέρει, καὶ καταληπτὸς γενόμενος ἡμῖν, ἐὰν

ἀναλογισθῶμεν τὰ ἀρχαῖα Σλαβικὰ ἔθιμα καὶ τὴν σκαί-
 ότητα τῶν ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Βάτη ἠθῶν. Καίτοι
 δὲ ἦσαν ὑπερήφανοι πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ ἀγενεῖς οἱ
 εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι ἔμποροι, ἦσαν ὁμως φιλόξενοι
 καὶ εὐπροσήγοροι πρὸς ἀλλήλους. Οὕτως, ὅτε ξένος
 εἰσῆρχετο εἰς οἰκίαν τινά, ἐζήτει τὰς Ἀγίας εἰ-
 κόνας, ἐπλησίαζε πρὸς αὐτάς, ἐποιεῖτο τὸ σημεῖον τοῦ
 σταυροῦ, καὶ ἐκφωνήσας πολλάκις, «Κύριε ἐλέη-
 σον» ἔστρεφε πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην, χαιρετίζων δ' αὐ-
 τὸν ἔλεγε· «Δώη σοι ὁ Θεὸς ὑγείαν». Εἶτα ἐνηγ-
 καλίζοντο καὶ προσηγόρευον ἀλλήλους, ἀνεπαύοντο,
 ἐπανελάμβανον τὰς προσαγορεύσεις καὶ συνδιελέγοντο.
 Ὁ ξένος ἀποχαιρετίζων, ἐλάμβανε τὸν πῖλον καὶ προσε-
 κύνει τὸ δεύτερον τὰς εἰκόνας· ὁ δὲ οἰκοδεσπότης
 προέπεμπεν αὐτὸν μέχρι τῆς κλίμακος, τὸν δὲ φίλ-
 τατον μέχρι τῆς πύλης. Πρὸς τοὺς ξένους προσέφε-
 ρον ὑδρόμελι, ζύθον, ἀλλοδαποὺς οἴνους, οἶον, Ῥωμά-
 νειον (α), ἀνθοσμῖαν, Κανάρειον καὶ λευκὸν Ῥήνειον,
 ἄριστος δὲ πάντων ἦν ὁ τῆς Ἑλλάδος ἀρωματικὸς,
 εὐχρηστος μάλιστα τῇ ἱατρικῇ, πάντοτε δὲ παρα-
 τιθέμενος τῇ τραπέζῃ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος.
 Τὸ δεῖπνον ἦν ἄγνωστον αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸ ἄριστον
 ἄφθονον καὶ νόστιμον καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ξένους,
 θαυμάζοντας τὴν ἀφθονίαν καὶ τὸ εὖωνον τοῦ κρέα-
 τος, ἰχθύων, πτηνῶν καὶ τῶν θηρείων κρεάτων, ἅτινα
 ἐπόριζον ἢ κυνηγετικῇ, οἱ ἰέρακες, ἢ τὰ δίχτυα. Ἐν γένει
 ἡ πολυτέλεια ἐνυπῆρχε τότε ἐν τῇ ἀφθονίᾳ τῶν κοι-
 νῶν καὶ εὖωνήτων πραγμάτων, ἐκαυχῶντο δὲ ἐπ' αὐ-
 τῇ ὡς μὴ καταδαπανῶντες τὴν ἰδίαν οὐσίαν. Ἡ φει-

(α) Οἶνον γνωστὸν ἐν Ῥωσσίᾳ.

δωλία οὐκ ἦν τότε ἀρετή, ἀλλὰ μᾶλλον ἐφαίνετο φυσική πρὸς ἀνθρώπους ἀγνοοῦντας εἰτέτι τὰς ἡδονὰς τῆς λεπτῆς γεύσεως. Ἡ πολυτέλεια τοῦ ἱματισμοῦ διέκρινε τοὺς πρώτους ἄρχοντας τῆς ἐπικρατείας· καίτοι δ' ὁ νόμος οὐδὲν ὠριζεν ὡς πρὸς τοῦτο, τὸ ἔθος τοῦλάχιστον ἀπηγόρευε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐξομοίωσιν τῶν ἄλλων κατὰ τὰ προστήχοντα τῇ ἐπισημότητι, πάντοτε ἀχωρίστῳ τοῦ πλούτου. Τοὺς ἱματισμοὺς ἐφύλασσαν, ὁ δ' ἄστατος νεωτερισμὸς οὐδεμίαν ἐπέφερε μεταβολήν· ὥστε ὁ μεγιστάν κατέλειπε τὴν στολήν εἰς κληρονομίαν τῷ υἱῷ. Τὰ ἱμάτια τῶν εὐπατριδῶν καὶ εὐγενῶν καὶ ἐμπόρων ἦσαν ὅμοια. Ὁ ἐπενδύτης ἦν πλατύς καὶ εὐμήκης, ἔχων παρυφήν ἐκ διφθέρας, ἐκαλεῖτο δὲ ὁ δ ν ο ρ ι ἄ τ κ α· ἕτερος, ὁ χ α β ὶ ν καλούμενος, εἶχε περιλαίμιον· τρίτος δὲ, φ έ ρ ε ζ, ἔχων πόρπας μέχρι ποδῶν μετὰ παρυφῆς· ἕτερος ὅμοιος καὶ εὐμήκης, ἀλλ' ἔχων πόρπας μόνον μέχρι τῆς ζώνης, ἐκαλεῖτο κ ο υ ν τ ῖ τ σ α, δ ο λ ο μ ἄ ν καὶ κ α υ τ ἄ ν. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἐνδύματα εἶχον προσθήκας, ὅπως ὄσοι πλατέα, εἰς δὲ τὰς πλευρὰς σχίσματα. Τὰ ὑποχιτώνια εἶχον περιλαίμιον πεποικιλμένον, προσαρμοζόμενον δι' ἀργυρᾶς πόρπης, τὰ δὲ ὑποδύματα ἦσαν ἐξ ἐρυθρᾶς αἰγοθύρσης μετὰ σιδηρῶν πτερινιστήρων· οἱ δὲ πῖλοι, ὑψηλοὶ, μέλανες ἢ λευκοί. Οἱ ἄνδρες ἔχειρον τὴν κόμην. Ἐν ταῖς οἰκίαις οὐδεὶς κόσμος ὑπῆρχε, καὶ οἱ πλουτιώτατοι κατώκουν ἐν γυμνοῖς τοίχοις. Ὁ πρόδομος ἦν εὐρύς· ἀλλ' ἡ θύρα τοσοῦτον χαμηλὴ, ὥστε οἱ εἰσερχόμενοι ἔκυπτον, ὅπως μὴ κτυπήσωσι τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ἀνώφλιον (123). Διαγράφομεν δ' ἐνταῦθα ἀξιοσημείωτά τινα ἔθιμα. Ὁ Δημήτριος, πρεσβευτὴς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος εἰς Ῥώμην, συνδιαλεγόμενός ποτε

πρὸς τὸν Πιῦλον Ἰώβιον περὶ τῶν ἠθῶν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἔλεγεν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι, ἀνέκαθεν ὄντες ὀρθόδοξοι καὶ φιλιαναγνώσται ψυχωφελῶν βιβλίων, ἀποστρέφονται τὰς κατὰ τοὺς ναοὺς ὁμιλίας, ὅπως ἀκούωσιν ἐν αὐτοῖς μόνον τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ἄνευ προσθήκης τῶν ἀνθρωπίνων ἐπινοημάτων, μὴ συμφωνούντων πρὸς τὴν Εὐαγγελικὴν ἀπλότητα· ὅτι οὐδαμοῦ σέβονται τοὺς ναοὺς τοσοῦτον, ὅσον παρ' ἡμῖν· ὅτι «σύζυγοι ἀπολαύσαντες τῶν ἡδονῶν νομίμου ἀγάπης, οὐδαμῶς τολμῶσιν εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀκοῦσαι τῆς θείας ἱερουργίας, ἰστάμενοι ἐν τῷ νάρθηκι· νέοι δὲ ἀκριτόμυθοι, ἠμαντευόμενοι τὴν αἰτίαν τῆς ἀπομονώσεως, καταισχύνοσι τὰς γυναῖκας διὰ σκωμμάτων· ὅτι ἡμεῖς ἀποστρεφόμεθα τοὺς Λατίνους καὶ μυσταπτόμεθα τοὺς Ἰουδαίους, ὥστε ἀπαγορεύομεν τὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἔλευσιν (124). Ὁ χρόνος οὗτος ἦν ἰδίᾳ ἐνδοξος διὰ τὴν ἀνεύρεσιν πολλῶν Ἀγίων ἱαματικῶν. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Βασίλειος ἐδυσπίστουν πολλάκις εἰς τε τὴν φήμην καὶ τὰ διηγήματα τοῦ λαοῦ, ἄνευ δὲ τῆς συναινεσεως τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος ὁ κληρὸς οὐδαμῶς ἠύξανε τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἀγίων· ἀλλ' ὅτε δι' ἀκριβῶν ἐρευνῶν καὶ ἀξιοπίστων ἀποδείξεων ὁ κυριάρχης ἐπέθετο περὶ τῆς ἀληθείας τῶν θαυμάτων, τότε ἀνεκλήρυτον αὐτὰ πανδήμως, ἔκρουον τοὺς κώδωνας καὶ ἔψαλλον δοξολογίας· πάντες δ' οἱ ἀσθενεῖς ἔσπευδον πανταχόθεν πρὸς τὴν κόνιν τῶν νέων Ἀγίων, ὡς σήμερον σπεύδουσι πρὸς τοὺς νέους περικλεεῖς ἰατροὺς, ὅπως ἰαθῶσιν. Ἡ χριστιανικὴ δ' εὐλάβεια τοῦ χρόνου τούτου εἰσήγαγε κατανυκτικόν τι ἔθιμον. Ὑπῆρχε παρὰ τῆ Μόσχᾳ πολυάνδριον, καλούμενον Ἀγρὸς τοῦ Κεραμέως, ἔνθα φιλάρετοι ἄνθρωποι συνήρχοντο τῆ

πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς πέμπτην ὅπως ἀνορύξωσι τάφους ὑπὲρ τῶν ξένων, τελέσωσι δὲ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, ὧν τὰ τε ὀνόματα καὶ τὴν πατρίδα καὶ Ὀρησκειαν ἠγνόουν μὲν, ἀλλ' ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι ὁ Θεὸς ἤκουεν αὐτῶν καὶ ἐγίνωσκεν ὑπὲρ τίνος ἐτέλουν τὰς καθαρὰς, ἀφιλοκερδεῖς καὶ ὄντως χριστιανικὰς ταύτας προσευχάς. Αὐτόθι δ' ἔθαπτον τοὺς περὶ τὴν πόλιν εὕρισκομένους νεκροὺς, ἴσως δὲ καὶ πάντα ἀλλόφυλον.

Γάμοι τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων.

Κατὰ τὰ διηγούμενα ἀπὸ τοῦ Παύλου Ἰωβίου οἱ Μεγάλοι Ἡγεμόνες, ὡς καὶ οἱ σουλτάνοι, ἐκλέγουσι γυναῖκας διὰ τὴν καλλονὴν καὶ ἀρετὴν, μὴ ἀποβλέποντες εἰς τὴν εὐγένειαν. Λέγει δὲ, «Προσάγουσι τὰς νύμφας ἐκ πάσης τῆς Ῥωσσίας· ἐπιδέξιοι δὲ καὶ ἔμπειροι μαῖαι ἐξετάζουσι τὰ κρύφια αὐτῶν μέλη, καὶ ἢ μὲν ἐντελεστάτη, ἢ τοι εὐτυχεστάτη, νυμφεύεται τὸν μονάρχην, αἱ δὲ λοιπαὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν νυμφεύονται ἀξιωματικοὺς τῆς αὐλῆς» (125). Ταῦτα ἀναφέρονται ἴσως μόνον εἰς τοὺς δύο γάμους τοῦ Βασιλείου· διότι ὁ πατήρ, ὁ πάππος καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ συνήθως ἤγοντο γυναῖκας τὰς θυγατέρας τῶν ἠγεμόνων. Χαριζόμενοι τῷ ἀναγνώστη διηγούμεθα τὰ κατὰ τὸν γάμον τοῦ Βασιλείου, γενόμενον τῷ 1526, περίεργα.

«Ὁ κραταιὸς μνηστήρ καλλωπισθεὶς ἐκάθητο μετὰ τῆς θεραπείας ἐν τῷ ἐστιατορίῳ, ἢ δὲ μνηστὴ Ἑλένη Γλίνσκη, παρακολουθουμένη ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ τελετάρχου, δύο νυμφευτριῶν εὐπατρίδων καὶ πολλῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου εἰς τὸ μεσαῖον δωμάτιον. Ἐχόμενον δὲ πρὸ αὐτῆς δύο γαμηλίους λαμπάδας ἐν δυοὶ φανοῖς, δύο

»πλακοῦντας καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα. Ἦσαν δὲ κεκο-
 »σμημένοι ἐν τῷ δωματίῳ τούτῳ δύο τόποι ἐκ σηρί-
 »χνου καὶ δαμασκηνοῦ ὑφάσματος, πρὸς δὲ ὑπῆρχον
 »δύο προσκεράλεια, δύο τεσσαρακοντάδες μελανῶν σι-
 »μόρων καὶ ἑτέρα τεσσαρακοντὰς πρὸς ῥιπισμὸν τῶν
 »μελλονύμφων. Ἐπὶ τῆς τραπέζης, κεκαλυμμένης ἐξ ὀ-
 »θόνης, ὑπῆρχε πινάχιον μετ' ἄρτου καὶ ἄλατος. Ἡ
 »Ἐλένη ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ προωρισμένου αὐτῇ τόπου,
 »ἢ δὲ πριγκίπισσα Ἀναστασία, ἀδελφὴ αὐτῆς, κατεῖχε
 »τὴν τοῦ μελλονύμφου, αἱ δὲ εὐπάτριδες ἐτάχθησαν
 »περὶ τὴν τράπεζαν. Ὁ Βασίλειος ἔπεμψεν ἐκεῖ τὸν
 »ἀδελφὸν Ἰούριον, ὅστις, καθήσας ἐπὶ τῆς πρώτης
 »θέσεως, μετεπέμψατο τὸν μνηστῆρα, πρὸς ὃν εἶπον
 »οἱ ἀποσταλέντες· Κύριε, πορεύου σὺν Θεῷ
 »εἰς τὸ σὸν ἔργον. Ὁ Βασίλειος εἰσήλθε μετὰ
 »τοῦ τελετάρχου καὶ πάντων τῶν ἐν τέλει· προσκυ-
 »νήσας δὲ τὰς Ἀγίας εἰκόνας, κατεβίβασε τὴν Ἀνα-
 »στασίαν ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἔνθα ἐκάθησεν. Ἀνα-
 »γινωσκομένων τῶν συνήθων εὐχῶν, ἡ γυνὴ τοῦ τε-
 »λετάρχου ἐκτένιζε τὸν Βασίλειον καὶ τὴν Ἐλένην.
 »Διὰ τῶν λαμπάδων τῶν Θεοφανείων ἀνῆψαν τὰς νυμ-
 »φικὰς, περιτετυλιγμένας ἐν σίμορι καὶ ἐντεθειμένας
 »ἐν τοῖς δακτυλίοις. (126) Εἶτα δὲ προσήνεγκον πρὸς
 »τὴν νύμφην κεκρύφαλον. Ἐπὶ τῶν τριῶν γωνιῶν
 »χρυσῆς πατάνης ἔθηκαν ζυθόχορτον, σίμορα, ὁμοιό-
 »χροα χειρόμακτρα ἐκ σηρίχνου, σηρικοῦ καὶ δαμα-
 »σκηνοῦ ὑφάσματος, καὶ ἑννέα ἀργυρᾶ νομίσματα ἐν
 »ἐκάστη γωνίᾳ. Ἡ σύζυγος δὲ τοῦ τελετάρχου ἐρράν-
 »τιζε ζυθοχόρτῳ τὸν τε Μέγαν Ἡγεμόνα καὶ τὴν Ἐ-
 »λένην, ῥιπιζομένους διὰ τῶν σιμόρων. Καὶ ὁ μὲν πα-
 »ράνυμφος τοῦ Βασιλείου, ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυ-

»ροῦ, κατεκερμάτισε πλακοῦντα καὶ τυρόν διὰ πᾶσαν
 »τὴν συνοδίαν, ὁ δὲ τῆς Ἑλένης διένειμε χειρόμακτρα.
 »Κατόπιν δὲ μετέβησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως
 »τῆς Θεοτόκου, καὶ ὁ μὲν μονάρχης σὺν τε τοῖς ἀ-
 »δελφοῖς καὶ τοῖς μεγιστᾶσι τῆς αὐλῆς, ἡ δὲ Ἑλένη
 ἐπὶ ἐλκύθρου σὺν τῇ συζύγῳ τοῦ τελετάρχου καὶ δύο
 »μ ε γ ἄ λ ω ν νυμφευτριῶν, παρακολουθουμένη καὶ ὑπό
 »τινων εὐπατριδῶν καὶ ἀξιωματικῶν· προηγοῦντο δὲ
 »λαμπάδες καὶ πλακοῦντες. Ὁ Ἡγεμὼν ἔμεινεν ἐν
 »τῷ ναῷ παρά τινι στήλῃ ἐν δεξιᾷ, ἡ δὲ μελλό-
 »γαμος ἐν ἀριστερᾷ, ὅθεν ἐπὶ σηρικῶ καὶ σιμόρων ἐ-
 »βάδισαν εἰς τὴν στέψιν. Ἡ ἐπιφανεστάτη δὲ τῶν εὐ-
 »πατριδῶν ἐκράτει κύλικα πλήρη Εὐρωπαϊκοῦ οἴνου,
 »ἣν ὁ Μητροπολίτης προσήνεγκε τῷ μονάρχῃ καὶ τῇ
 »ἡγεμονίδι. Οὗτος δὲ πῶν τὸν οἶνον, συνέτριψε τὴν
 »κύλικα διὰ τοῦ ποδός. Περαιτωθείσης τῆς τελετῆς, οἱ
 »νεόνυμφοι ἐκίθισαν ἐπὶ ἐρυθρῶν προσκεφαλαίων, ἐνθα
 »συνεχάρησαν αὐτοῖς ὁ Μητροπολίτης, οἱ πρίγκιπες
 »καὶ εὐπατρίδαι, οἱ δὲ ψάλται ἔψαλλον πολυχρο-
 »σμούς. Κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἀνά-
 »κτορα, ἐνθα αἱ λαμπάδες καὶ οἱ πλακοῦντες ἀπετέθη-
 »σαν ἐν τῷ νυμφικῷ θαλάμῳ ἐπὶ κάδου, πλήρους σίτου.
 »Καὶ κατὰ μὲν τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ θαλάμου ἐ-
 »νέπηξαν βέλη καὶ ἐπέθηκαν μικροὺς ἄρτους μετὰ δερ-
 »μάτων σιμόρων· ἐπὶ δὲ τῆς κλίνης ἔκειντο δύο προσ-
 »κεφάλαια, δύο πῖλοι, σκέπασμα σαθέρινον καὶ δι-
 »φθέρα, ἐπὶ δὲ τῶν ἐν τῷ θαλάμῳ ἐδρῶν ὑπῆρχον ἀγ-
 »γεῖα κασσιτέρινα μετὰ ὑδρομέλιτος· ἄνωθεν τῆς νυμ-
 »φικῆς κλίνης ὑπῆρχεν εἰκὼν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χρι-
 »στοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ σταυρός· οἱ τοῖχοι τοῦ θαλά-
 »μου ἐκοσμοῦντο ὡσαύτως ἐξ εἰκόγων τῆς Θεοτόκου

»μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, σταυροὶ δὲ ἀνηρτῶντο ὑπὲρ
 »πάσας τὰς θύρας καὶ θυρίδας ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν· ἡ
 »κλίνη ἐστρώννυτο ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ δεμάτων σίτου.
 »Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἠρίστησε μετὰ τῶν εὐπατριδῶν,
 »εἶτα δὲ ἐπισκεφθεὶς ἔφιππος τὰ μοναστήρια, ἐπανῆλ-
 »θε δειπνήσαι μετὰ τῆς αὐλῆς. Ὁ πρίγκιψ Ἰούριος
 »εἶχε τὴν πρωτοκαθεδρίαν, ὁ δὲ Βασίλειος παρεκάθητο
 »τῇ Ἑλένῃ. Λαβὼν ὁ παράνυμφος τοῦ Μεγάλου Ἡ-
 »γεμόνος ἀλεχρῶνα ὀπτὸν, πρὸ αὐτῶν παρατεθει-
 »μένον, περιείλισεν ἐπιτραπεζίῳ ὀθόνην καὶ ἐκόμισεν
 »αὐτὸν εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, ὅπου ὠδήγησαν τοὺς
 »νεονύμφους· κατὰ δὲ τὴν θύραν ὁ ἐπιφανέστατος τῶν
 »εὐπατριδῶν παρέδωκε τὴν ἡγεμονίδα τῷ συζύγῳ καὶ
 »εἶπε λόγον. Ἡ σύζυγος τοῦ τελετάρχου, περιβλη-
 »θεῖσα δύο διφθέρας, τὴν ἑτέραν ἀνεστραμμένην, ἐρ-
 »ράντισεν ἐκ νέου αὐτοὺς ζυθοχόρτῳ, συγχρόνως δ'
 »οἱ παράνυμφοι καὶ νυμφεύτριαι προσήνεγκον ἀλεχ-
 »τρῶνα πρὸς βρῶσιν. Διὰ πάτης τῆς νυκτὸς ὁ μέ-
 »γας σταυλάρχης τοῦ ἡγεμόνος ἔμενεν ἐφ' ἵππου ξι-
 »φῆρης ὑπὸ τὰς θυρίδας τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου. Τῇ
 »δὲ ἐπύριον οἱ νεόγαμοὶ ἐλούσθησαν καὶ ἔφαγον
 »πτισάνην ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτῶν». Εὐχερῶς κατα-
 νοοῦμεν τὰς τελετὰς ταύτας, ἀρχαιοτάτας ἀναμφιβά-
 λως, καὶ ἐν μέρει μὲν ἴσως Σλαβικὰς, ἐν μέρει δὲ Σκαν-
 διναβικὰς, ὧν τινες μὲν παρίστων τὴν ἀγάπην, τὴν ὁ-
 μόνοιαν, τὴν γονιμότητα καὶ τὸν πλοῦτον, τινὲς δὲ
 ἀπεσόβουν τὴν βασκανίαν.

Ὁ Βασίλειος, κοινωνῶν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς ^{Ἐποδοχὴ τῶν}
 δύσεως, ἐνεκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς αὐ- ^{πρεσβευτῶν.}
 τῶν φιλόφρονι ὑποδοχῇ ἐν Ῥωσίᾳ, ἀλλ' οὗτοι ἠτιῶν-
 το τὴν ἔντιμον ταύτην ὑποδοχὴν ὡς ἀηδῆ καὶ ὀχλη-

ράν. Προσεγγίζων τοῖς μεθορίοις ὁ πρεσβευτῆς, ἀνήγγελλε τοῖς διοικηταῖς τῶν ὁμόρων πόλεων τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ· τότε δὲ κατηνωχλεῖτο ὑπὸ ἐρωτημάτων, «Πόθεν ἦν, τίς ὁ κυριάρχης αὐτοῦ, εἰ ἦν εὐγενῆς, τίς ὁ βαθμὸς αὐτοῦ, εἰ ἄλλοτε ἦλθεν εἰς Ῥωσσίαν, εἰ ὠμίλει τὴν Ῥωσσικὴν, πόσοι ἦσαν οἱ περὶ αὐτὸν καὶ πῶς ἐκαλοῦντο». Καὶ παραχρῆμα ἀνέφερον ταῦτα πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, πρὸς δὲ τὸν πρεσβευτὴν ἔπεμπον ὑπάλλληλόν τινα, ὅστις, συναντῶν αὐτῷ, οὐδαμῶς ἐπέτρεπε προχωρῆσαι, πάντοτε δ' ἀπήτει, ὅπως, ἀκούση τὴν προσφώνησιν τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ μετὰ πασῶν τῶν προσηγοριῶν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, πολλάκις ἐπαναλαμβανομένων· εἶτα δ' ὠρίζετο ἢ εἰς Μόσχαν ὁδὸς, ὡς καὶ οἱ τόποι, ἔνθα ἔμελλε δειπνῆσαι καὶ διανυκτερεῦσαι. Ἡ πορεία ἦν τοσοῦτον βραδεῖα, ὥστε καθ' ἐκάστην διήνυον πεντακαίδεκα, ἢ εἴκοσι βέρστια, ἀναμένοντες τὴν ἀπόκρισιν ἐκ Μόσχας. Συνέβαινε δὲ μάλιστα, ὅπως ὑπὸ τοῦ δριμυτάτου φύχους μένωσιν ἐν τῷ πεδίῳ, ἔνθα ἐσπάνιζον τῶν ἐφοδίων· ὅθεν ὁ Ῥῶσσος ὑπάλλληλος ὑπέμενε τὰς πρὸς τοῦτο μομφὰς τῶν ξένων. Τέλος ὁ μονάρχης ἔπεμπε τοὺς εὐγενεῖς αὐτοῦ πρὸς τὸν πρεσβευτὴν, ὁδοιποροῦντα ἔκτοτε ταχέως καὶ ἔχοντα τὰ ἐφόδια. Ἡ ἐν Μόσχᾳ ὑποδοχὴ ἦν πάντοτε μεγαλοπρεπής· διότι παραχρῆμα ὑπάλλληλοί τινες, πολυτελῶς κεκοσμημένοι καὶ ἠγούμενοι σώματος ἰππικοῦ, παρίσταντο ἐνώπιον τοῦ ἐπιφανοῦς ξένου τοῦ ξένου καὶ ἠρώτων περὶ τῆς ὑγείας, κτλ., εἶτα δὲ ἠγον εἰς τὸ παρὰ τὸν Μόσχαν ἀνάκτορον τῶν πρεσβευτῶν, ὅπερ ἦν μέγα οἰκοδόμημα, διηρημένον εἰς πολλὰ κενὰ καὶ ἀκατοίκητα δώματα. Οἱ δὲ παρὰ τοῖς ξένοις τούτοις τασσόμενοι Ῥῶσσοι ὑπάλλληλοι ἀδια-

λείπτως ἐξήταζον τὸν κατάλογον, ἔνθα ἦν ἀκριβῶς ὠρισμένον, τί ὄφειλον ἵνα δίδωσι τοῖς πρεσβευταῖς τῆς Γερμανίας, Λιθουανίας καὶ Ἀσίας, ἤτοι πόσον κρέας, μέλι, κρόμμυον, πέπερι, βούτυρον, καὶ μάλιστα ξύλα (127). Ἐν τούτοις οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς αὐλῆς παρηγγέλλοντο ἐξετάσαι, εἰ ἤρχοῦντο τῇ πρὸς αὐτοὺς φιλοφρονήσει. Ἐπὶ πολλὰς δ' ἡμέρας ἀνέμενον οἱ πρεσβευταὶ τὸν ἀκρόασιν, ὡς γινομένων μεγάλων προπαρασκευῶν. Διὸ μένοντες μόνοι καὶ οὐδενὶ κοινωνοῦντες ἐδυσανασχέτουν. Εἰσερχομένοις δ' εἰς τὴν πόλιν ἐπισήμως, ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἐδίδου πολυτελεῶς ἐσκευασμένους ἵππους.

Πλὴν τῶν ἀρχιτεκτόνων, νομισματοκόπων καὶ χω-^{Ἀλλοδαποί.}νευτῶν εἶχομεν πολλοὺς ἄλλους καλλιτέχνας καὶ τεχνίτας ξένους. Ὁ διερμηνευτῆς Δημήτριος ὁ Γερασίμου, ἐπιδημῶν εἰς Ῥώμην, ἔδειξε πρὸς τὸν ἱστορικὸν Παῦλον Ἰώβιον εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, μὴ οὔσαν βεβαίως ἔργον Ῥώσσου ζωγράφου, ὁ δὲ Ἐρβερστάιν ἀναφέρει σιδηρουργὸν Γερμανὸν, ἐγκατασταθέντα ἐν Μόσχᾳ καὶ γήμαντα Ῥώσσαν. Μετὰ θαυμασίας εὐχερείας αἱ τέχναι διεδόθησαν ἐξ Εὐρώπης εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν· διότι ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Βασίλειος, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ μεγαλοφροσύνης, ἐπεμελήθησαν δραστηρίως ἵνα εἰσαγάγωσιν αὐτὰς εἰς Ῥωσσίαν· ἡμεῖς δὲ οὔτε προλήψεις δεισιδαίμονας, οὔτε φόβον, οὔτε ἰσχυρογνωμοσύνην ἔχοντες, ὑπέικοντες δὲ τοῖς θελήμασι τοῦ ἡγεμόνος, ἐμάθομεν ἐγκαίρως ἵνα ἐκτιμῶμεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ὄντα ἴδια οὐχὶ τῶν θρησκευτῶν καὶ γλωσσῶν, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητος· ἐναβρυνόμενοι δὲ ὡς ὁ μόνος ὀρθόδοξος λαός, ἠγαπῶμεν τὴν ἱερότητα τῶν ἀρχαίων ἠθῶν, συγχρό-

νωσ δὲ ἐτιμῶμεν τὰς γνώσεις καὶ τὰς τέχνας τῶν Εὐρωπαϊῶν τῆς Δύσεως, εὐρισκόντων ἐν Μόσχᾳ φιλοξενίαν καὶ εἰρηνικὸν καὶ εὐπορον βίον. Ἐνὶ λόγῳ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος ἡ Ῥωσσία ἠκολούθει τῇ ἀρχῇ ταύτῃ, «Τὸ καλὸν λαμβανόμενον »παρ' οἴου δῆποτε, καλὸν ἐστίν». οὐδέποτε δ' ὑπῆρξεν ἄλλη τις Σινική ὡς πρὸς τοὺς ἄλλοδαπούς.

Φιλολογία.

Ἡ ἡμετέρα γλῶσσα, τουτέστιν ἡ Σλαβική, ἦν γνωστή ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Οὐραλίων ὁρέων μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Νείλου· ἐλαλεῖτο δὲ ἐν τῇ αὐτῇ τῶν σουλτάνων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν γυναικῶν αὐτῶν, τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν Μαμελούκων (128). Ἡμεῖς μετεγλωττίσαμεν τὰ συγγράμματα τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου, τοῦ Αὐγουστίνου, τοῦ Ἱερωνύμου καὶ Γρηγορίου, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων (ἴσως τὴν ὑπὸ τοῦ Σουετονίου), καὶ τέλος τὴν τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Ἄλλ' ὁ Παῦλος Ἰώβιος μέμφεται ἡμᾶς ὡς ἐντελῶς ἀδαεῖς τὰς ἐπιστήμας, τὴν φιλοσοφίαν, ἀστρονομίαν, φυσικὴν καὶ ἰατρικὴν, ἐπιλέγων, ὅτι καλοῦμεν ἰατρὸν πάντα τὸν γινώσκοντα ἰαματικὰς τινὰς δυνάμεις τῶν φυτῶν. Ἡ πρόοδος τῆς φιλολογίας ἐφαίνετο ἐν τῇ καθαρῳτάτῃ γλώσσει τῶν χρονικῶν, τῶν ποιμενικῶν διδασκῶν, τοῦ βίου τῶν Ἁγίων, κτλ. Ὁ δὲ σεβάσμιος Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ῥοστόβου Βασιανὸς καλεῖται δικαίως Δημοσθένης τοῦ κατ' αὐτὸν αἰῶνος, ἐὰν ἡ ἀληθὴς εὐγλωττία ἐστὶν ἡ ἰσχυρὰ ἔκφρασις τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν διανοημάτων. Περὶ τῆς πρὸς Ἰωάννην περιφήμου ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἐρρήθη ἤδη. Ἡ

βιογραφία τοῦ Ἁγίου Δανιὴλ τοῦ Περεασλάβου ἐγράφη οὐχὶ ἀτέχνως, ἀλλὰ μετ' εὐφυίας καὶ χάριτος· ἀλλ' ἰδίᾳ ἀξιωμακτικῶν εἰσι δύο λόγοι, ὁ μὲν εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Τσάρου Ἰωάννου, ὁ δὲ Πανηγυρικὸς εἰς τὸν Βασίλειον. Ἀμφότερα δὲ τὰ ἔργα ταῦτα περιέχουσι περικοπὰς γλαφυρωτάτας, ὧν παρενείρομέν τινας.

«Τίς διηγήσεται τὴν δύναμιν Κυρίου καὶ πάντα
 »τὰ θαυμάσια αὐτοῦ; Ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐ-
 »ξεπληρώθη ἔργον τῆς θείας ἀγάπης, ἧς παραδείγ-
 »ματα εἶδομεν ἐν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ.
 »Ἡ προσευχὴ γόνιμον ποιεῖ τὴν στεῖραν Σιών, ὁ δὲ φι-
 »λελεήμων Κύριος παραμυθεῖται τοὺς ἐν ἀπογνώσει!
 »διότι ὁ ἐνδοξος καὶ μέγας ἐν βασιλεῦσιν οὐδόλως
 »ἐλλείπει ἐν τῇ πίστει, προσπίπτων ἐνώπιον τοῦ Ὑ-
 »ψίστου. Εἰσέρχεται ἤδη εἰς τὴν ἕκτην δεκαετηρίδα
 »τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ὅμως ἐλπίζει εὐλογῆσαι τέκνον
 »προσφιλές, ποθητὸν οὐ μόνον τῷ γενήτορι, ἀλλὰ
 »καὶ ἀπάσῃ τῇ χριστιανικῇ ἐπικρατείᾳ. Αὕτη ζητεῖ
 »ποιμένα διὰ τὰς μελλούσας ἡμέρας, ὁ δὲ Κύριος εἰς-
 »ακούει τῆς προσευχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐκπληροῖ τὴν αἴτη-
 »σιν αὐτῶν, ὅπως ἡ καρδία τοῦ μονάρχου ἐπὶ μᾶλ-
 »λον φλέγηται ὑπὸ πόθου. ὦ θαῦμα! ὁ μονάρχης κα-
 »ταλείπει τὸν τε θρόνον καὶ μεγαλεῖον, μετὰ βάρβδου
 »δὲ ὡς πτωχὸς ὁδοιπόρος ἀπέρχεται εἰς ἀπωτάτας
 »μονὰς ταπεινὸς τό τε εἶδος καὶ τὴν ψυχὴν. Ἴδου τὰ
 »θήματα αὐτοῦ καταλείπουσιν ἵχνη ἐπὶ τῆς ἄμμου
 »ἀγρίας ἐρήμου, ὅπισθεν δ' αὐτοῦ ὁδοιπορεῖ ἡ ἐνάρετος
 »καὶ σοφωτάτη ὁμοία αὐτῷ ἡγεμονίς· ἀμφότεροι δὲ
 »εἰσι πλήρεις ταπεινότητος καὶ ἐλπίδος, ἀμφότεροι
 »γινώσκουσιν, ὅτι ἡ μὲν πίστις καταισχύει, ἡ
 »δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύει· καὶ ἐγένετο. Ἦδη

»ἀσπαζόμεθα τὸν διάδοχον τοῦ Κράτους! Εἰ δ' ὁ
 »Ἵψιστος ἐδίδου θυγατέρα τῷ Βασιλείῳ, καὶ τότε ἡ
 »καρδία τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἔμελλεν ἵνα χαρῆ, ἀλλὰ
 »ὁ Κύριος δίδωσιν αὐτῷ υἱόν· εὐφρανθήτω οὖν καὶ
 »εὐδαιμονήτω μετ' αὐτοῦ σύμπασα ἡ Ῥωσσία». Ἐν δὲ
 τῷ πρὸς τὸν Βασίλειον ἐγκωμίῳ διαγράφονται οὐ-
 τωσὶ τὰ τε ἔργα καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ. «Ὁ ἡγεμῶν
 »οὗτος καλῶς ἐκυβέρνα τὰς σημαίας τῆς
 »πατρίδος, στερεῶς ριζωθείσης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς πο-
 »λυχρόνιον δένδρον· διότι πάντοτε εὐδοκιμῶν, πάντοτε
 »σωζόμενος ἐκ τῶν ὀρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, ὑπέ-
 »ταττε χώρας διὰ τε ξίφους καὶ εἰρήνης, ἐν δὲ τῇ
 »εἰδία ἐτήρει τὴν δικαιοσύνην, ἀγρυπνος τὸν τε νοῦν
 »καὶ τὴν καρδίαν· ἐγρηγόρει ὑπὲρ τῶν ψυχῶν, τρέφων
 »ἐν αὐταῖς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀπεδίωκε τὴν κακίαν, ὅπως
 »μὴ τὸ σκάφος τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐπικρατείας κα-
 »ταποντισθῆ ἐν τοῖς κύμασι τῆς ἀνομίας. Ἡ ψυχὴ
 »τοῦ Μονάρχου ἔλαμπεν ὡς καθρέπτῆς, ἀκτινοβολοῦσα
 »θεῖαν σοφίαν. Γινώσκουμεν, ὅτι κυριάρχῃς οὐδόλως δια-
 »φέρει τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ
 »κατὰ τὴν ἐξουσίαν οὐκ ἔστιν ἄρά γε ὁμοιος μόνῳ
 »τῷ Θεῷ; Ἀπόσιτος μὲν ἐν τῇ δόξῃ τῆς ἐπιγείου βασι-
 »λείας, ἀλλ' ἔστιν ἄλλο ὕψιστον οὐράνιον ὄν, χάριν
 »δὲ τούτου ἀνάγκη, ὅπως ἦ προσιτός καὶ ἐπιεικὴς πρὸς
 »τοὺς ἀνθρώπους. Τῷ μὲν σώματι ἐδόθη ὁ ὀφθαλμὸς, τῷ
 »δὲ κόσμῳ ὁ βασιλεὺς, ὅπως φροντίζη τῆς εὐημερίας
 »αὐτοῦ. Ὁ ἀληθὴς βασιλεὺς βασιλεύει τῶν παθῶν,
 »καὶ ὡς στέμμα μὲν φέρει τὴν ἀγίαν σωφροσύνην, ὡς
 »ἀλουργίδα δὲ τὸν νόμον καὶ τὴν δικαιοσύνην. Τοιοῦτος
 »ἦν ὁ Μέγας Ἡγεμῶν Βασίλειος, ἕμπερος κυβερ-
 »νήτης, τιμωρὸς δίκαιος, ἀληθὴς πηδαλιούχος, εἰκῶν

» τῆς ἀγαθότητος, στύλος τῆς ὑπομονῆς καὶ καρτε-
 » ρίας, ὑπερασπιστὴς τῆς ἐπικρατείας, πατὴρ τῶν τε
 » μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ, συνετὸς συνομιλη-
 » τῆς τοῦ κλήρου, μέγας ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τα-
 » πεινὸς τὴν καρδίαν ὡς ἐν σπηλαίῳ, ἰλαρὸς τὸ βλέμ-
 » μα καὶ σεβαστὸς ἐπὶ τῇ θείᾳ ἀγαθότητι. Ἠγάπα τεὺς
 » πάντας καὶ ὑπὸ πάντων ἠγαπᾶτο. Καὶ οἱ πρόσω-
 » καὶ οἱ πόρρω, ἀπὸ τοῦ Σινᾶ καὶ τῆς Παλαιστίνης,
 » Ἰταλίας καὶ Ἀντιοχείας, ἔσπευδον πρὸς αὐτὸν, ὅ-
 » πως ἴδωσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἀκούσωσι τῶν
 » λόγων. Ἀλλὰ τίς περιγράφει πάσας τὰς αὐτοῦ ἀ-
 » ρετάς; Ὡς ἡ σαλαμάνδρα, κατὰ τὸν Θεολόγον, οὐ
 » καταβιβρώσκεται ἐν μέσῳ πυρὸς, ὡς ὁ διαυγῆς πο-
 » ταμὸς, Κάθος τοῦνομα, διατρέχων τὴν θάλασσαν,
 » οὐδόλως ἀποβάλλει τὴν γλυκύτητα αὐτοῦ, οὕτω τὸ
 » πῦρ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, οὕτω τὸ θεελλῶδες βιω-
 » τικὸν πέλαγος οὐκ ἔβλαψε τὴν τοῦ Βασιλείου ψυ-
 » χὴν· διότι καθαρὰ καὶ ἀγνή ἀπέπτυε ἐκ τῆς γῆς εἰς
 » τὸν οὐρανόν. Ἐνὶ λόγῳ ὁ Μέγας οὗτος ἡγεμὼν πα-
 » ραβλητέος ἐστὶ πρὸς τὸν Ταναϊδικὸν κατὰ τὸν θεά-
 » ρεστον βίον. » Ἡ ἀνάλυσις αὕτη ἀδύνατον ἵνα πα-
 » ραστήσῃ τοῖς ἀναγνώσταις τὰς ἀκριβεῖς λέξεις
 » τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ μόνον ἀκριβεῖς ἐν-
 » νοίας τῶν ῥητόρων· διότι ἐκεῖναι μὲν εἰσιν ἰδιαι-
 » αῖωνός τινος, αὗται δὲ πάντων.

Ὅπως δὲ κρίνωμεν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λό-
 γου, ἀναφέρομεν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τὴν σύντα-
 ξιν δύο Ῥωσσικῶν διηγημάτων, ὧν τὸ μὲν περὶ ἐμ-
 πόρου τοῦ Κιέβου, τὸ δὲ περὶ Δρακού-
 λα, Βοϊβόδα Μουτιάνης. Καὶ ἐν ἐκείνῳ μὲν
 διαγράφεται τύραννός τις, ὀνόματι Σμιάνος ὑπε-

ρήφανος, κυριάρχης ἀγνώστου παραλίας χώρας, ἀλεθρίας πᾶσι τοῖς θαλασσοπόροις, οἷτινες προσερχόμενοι ἐκεῖσε διὰ τὰς τριχυμίας, ἠγγνούν λύσαι τὰ προβαλλόμενα αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ βασιλέως αἰνίγματα. Ἦν δ' ἀνάγκη ἢ ἀρνηθῆναι τὸν Χριστὸν, ἢ ἀποθανεῖν. Ὁ Βορζοσμίσλος, υἱὸς Κιεβίτου ὀδοιπόρου, δωδεκαετῆς, ἔμπλεως θείας συνέσεως, λύσας ὡς νέος Οἰδίπους πάντα τὰ δύσκολα τοῦ Σμιάνου προβλήματα, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, παρόντος τοῦ λαοῦ, κατέλαβε τὸν θρόνον, ἐκήρυξε τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἠγματολόγησε τοὺς πολίτας· μείνας δὲ παρ' αὐτοῖς ὡς βασιλεὺς, ἠγάγετο γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Σμιάνου. Τοιοῦτόν ἐστι τὸ περίλημμα τούτου, ἐν ᾧ ὀλίγα μὲν τὰ ποιητικὰ κάλλη, ὡς καὶ ἡ εὐφυΐα, τὸ διήγημα ὁμῶς καλῶς συντεταγμένον. Τὸ δεύτερον δὲ ἔχει μᾶλλον τὸ διάφορον. Ὁ Δρακούλας, ἄρπαξ τοῦ Μουτιανικοῦ, ἢ Βλαχικοῦ Κράτους (περὶ τούτου ἀναφέρεται περὶ τὸ 1410 ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ Δούκα) παρίσταται ὡς διώκτης πάσης ἀδικίας, ἀπάτης καὶ κλοπῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς ὠμὸς καὶ αἰμοχαρής. Οὐδεὶς ἐν τῇ Βλαχικῇ χώρᾳ ἐτόλμα σφετερισθῆναι ἀλλότριον ἀγαθόν, ἢ ἀδικῆσαι τὸν ἀδύνατον. Δοκιμάζων δὲ τὴν εὐθύτητα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἔθηκε χρυσὴν κύλικα παρὰ φρέατι, περὶ ᾧ οὐδεμία ὑπῆρχε κατοικία, οἱ δὲ διαβάται ἔπινον δι' αὐτῆς ὕδωρ, μὴ θίγοντες τὸ πολύτιμον σκεῦος. Ἐξαφανίσας τοὺς κακούργους, ὁ βοϊβόδας αὐτός ἐτιμῶρει καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα παραπτώματα καὶ οὐ μόνον τὴν ἄπιστον καὶ φιλήδονον γυναῖκα ἐτιμῶρει θανάτῳ, ἀλλὰ καὶ τὴν ῥάθυμον, ἧς ἡ μὲν οἰκία ἦν ἀκάθαρτος, ὁ δὲ ἀνὴρ ἐφόρει πιναρὰ ἱμάτια. Ἐντὶ δὲ κοσμημάτων ἀνηρτῶντο ἐν τῇ ἀγορᾷ πτώμα-

τα. Δύο δὲ προσελθόντας πρὸς αὐτὸν Οὐγγρους μονα-
 χούς ἠρώτησεν ὁ Δρακούλας, τί περὶ αὐτοῦ ἐφρόνου-
 τούτων δ' ὁ μὲν πρεσβύτερος ἀπεκρίνατο· «Εἶ μὲν
 »φιλοδίκαιος, τύραννος ὅμως· διότι τιμωρεῖς τοὺς ὀ-
 »φείλοντας δοῦναι λόγον μόνῳ τῷ Θεῷ, ἢ τῇ συνει-
 »δήσει αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς πολιτικοῖς νόμοις»· ὁ
 δ' ἕτερος ἐπήγει τὸν τύραννον ὡς ἐκτελεστήν τῶν θείων
 κριμάτων. Διὸ ὁ Δρακούλας ἐκεῖνον μὲν ἀπέκτεινε, τοῦ-
 τον δὲ ἀπέπεμψε μετὰ πολλῶν δώρων. Τὰ ἀνδραγα-
 θήματα δ' αὐτοῦ ἐπεσφράγισε καίων ζῶντας πάντας
 τοὺς ἐνδεεῖς, ἀναπήρους καὶ ὑπεργήρους διαλογιζόμε-
 νος· «Διατί ζῶσιν ἄνθρωποι βαρύνοντες ἑαυτοὺς τε καὶ
 »τὴν κοινωνίαν; Ὁ συγγραφεὺς ἐδύνατο συμπεράναε
 τὸν μῦθον τοῦτον δι' ἠθικοῦ ἐπιμυθίου, ἀλλὰ ἀφήσει
 τῷ ἀναγνώστῃ, ὅπως κρίνη τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Δρα-
 κούλα, ὃς ἴατο τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ ἐκ τῶν κακουργη-
 μάτων, κακιῶν καὶ ἀδυναμιῶν, πτωχείας καὶ νοσημά-
 των διὰ τοῦ αὐτοῦ φαρμάκου, ἤτοι τοῦ θανάτου.
 Ἄξιοπαρατήρητον δὲ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ῥῶσσοι ἀν-
 τιγραφεῖς εἶχον πλείονα φιλοτιμίαν ἢ οἱ συγγραφεῖς·
 διότι ἐκεῖνοι μὲν σπανίως παρέλειπον τὸ ἑαυτῶν ὀ-
 νομα ἐν τῷ τέλει τοῦ ἀντιγραφέντος βιβλίου, οὗτοι
 δὲ οὐδέποτε σχεδὸν ὑπέγραφον, καλυπτόμενοι ὑπὸ τε
 τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν κρίσεων· ὥστε γινώσκομεν μὲν
 τὰ συγγράμματα, οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς συγγραφεῖς.
 Βλέπομεν τοῦλάχιστον, ὅτι, πλὴν τῆς ἱστορίας καὶ
 Θεολογίας, οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἠσχολοῦντο περὶ τοὺς
 ἀπολόγους, καὶ ἡγάπων τὰ ἔργα τῆς εὐφυΐας καὶ φαν-
 τασίας.

Ἄναπαύοντες τὸν περὶ τούτου λόγον, προστίθεμεν τῇ: ἀνατολικῆς
 εἰδήσεις τινὰς ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἑρβερστάϊν καὶ ἀρκτάας
 Ῥωσσίας.

περὶ τῶν πρὸς ἄρκτον καὶ ἀνατολὰς ὁμόρων χωρῶν τῆς Ῥωσσίας. Οἱ Νογαίοι Τάταροι, διάγοντες νομάδα βίον περὶ τὴν Κασπίαν Θάλασσαν, διηροῦντο ἐπὶ τοῦ Βασιλείου εἰς τρία σώματα, ὧν ἦρχον τρεῖς ἀδελφοί, ὁ Σιδάκ, ὁ Κουσοῦμ. καὶ Σιγ-Μαμάις· καὶ ὁ μὲν κατ-
 τώκει ἐν τῇ πόλει Σαραϊτσίκη, παρὰ τὸν Ἰάικον, ὁ δὲ ἦρχε πάσης τῆς μεταξὺ τοῦ Κούμα, Ἰαίκου καὶ Ῥα
 χώρας, ὁ δὲ μέρος τῆς Σιβηρίας. Εἴκοσι δ' ἡμερῶν ὁδὸν ἀπὸ τῶν κτήσεων τοῦ Σιδάκ πρὸς ἀνατολὰς κα-
 τώκουν οἱ Τάταροι τῆς Χίβας, ὑπέικοντες τῷ Βαράκ-
 Σολτάν, ἀδελφῷ τοῦ Βεβείδα, Χάνη τῆς Καταίας, εἴτε
 τῶν Κιργίσιων-Καϊσάκων· πέραν δὲ τῆς Βιάτκας καὶ
 Περμίας κατώκουν ἐν τοῖς δάσεσιν οἱ Μογόλοι τοῦ Του-
 μένου, περὶ τοὺς δεκακισχιλίους ὄντας, καὶ οἱ τοῦ Σι-
 βάν. Ἐκεῖθεν δὲ τοῦ Ῥα ὑπῆρχον ἔτι σκηνώματα τῶν
 Καλμούκων, κληθέντων οὕτω, διότι οὐδαμῶς ἔχειρον
 τὴν κόμην, ὡς οἱ λοιποὶ Μογόλοι. Τὸ Ἀστραχάνιον, ἡ
 περιφημοτάτη ἀγορὰ τῶν Τατάρων, διεθρυλλεῖτο
 διὰ τὸν πλοῦτον, ἡ δὲ Σαμαχᾶ, ὑποτεταγμένη ἤδη τῇ
 Περσίᾳ, διὰ τὰ κάλλιστα σιηρικά. Παρὰ τὸν Τάναϊν, δώ-
 δεκα λεύγας ἀπὸ τοῦ Ἀζόφ, ἐν τερπνῇ καὶ χαριέσσει
 θέσει, ἔκειτο ἡ πόλις Ἀκάς (ἐνθα τανῦν κεῖται ἡ ἀρ-
 χαία πόλις Τσερκάσον), περικεκυκλωμένη ὑπὸ φυσικῶν
 κήπων καὶ βρίθουσα καρπῶν, θηρείων κρεάτων, ἰχθύων
 καὶ παντὸς ἀναγκαίου τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς πολυτελεῆ
 βίον. Ἐλεγον δὲ παροιμιωδῶς, «Προμήθευσον μόνον
 » πῦρ καὶ ἄλας, τὰ δὲ λοιπὰ εὐρήσεις ἐν Ἀκᾶ. Πρὸς ἀ-
 νατολὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου διητῶντο οἱ Αὐχάσιοι,
 ἀπωτέρω δ' ἐπὶ ὄρέων, οἱ ἐλεύθεροι καὶ φοβεροὶ λησταὶ
 Κιρκάσιοι, μήτε τοῖς Τούρκοις, μήτε τοῖς Τατάροις
 ὑποκείμενοι, οἵτινες διὰ τῶν ποταμῶν, πηγαζόντων ἐκ

τῶν ὀρέων, ἔπλεον μακρὰν ἐπὶ τῶν μονοξύλων αὐτῶν πρὸς λαφυραγωγίῃσιν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Καὶ θρησκείαν μὲν ὠμολόγουν τὴν Ἑλληνικὴν, τελουῦντες τὰς τελετὰς ἐν Σλαβικῇ γλώσσῃ (129), ὠλιγώρουν ὅμως τοῦ Νόμου. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς δὲ τοῦ Φάσιος ποταμοῦ, ἦτοι Ῥίου, ἐδείκνυον νῆσον, ἔνθα, ὡς ἔλεγον, προσώρμισεν ἡ Ἀργὴ τοῦ Ἰάσονος.

Διαγράφων τὸ εἶδος τῶν Τατάρων ὁ Ἐρβερστάιν, λέγει, ὅτι ἦσαν μελανότριχες, πλατυπρόσωποι, κοιλόφθαλμοι, οἱ δ' ἐπίσημοι αὐτῶν ἔτρεφον μακροὺς πλοκάμους. Ἐν τῇ διαγραφῇ δὲ ταύτῃ ἀνευρίσκομεν τοὺς ἀληθεῖς Μογόλους, τοὺς νῦν Καλμούκους καὶ Κιργίσιους. Ὡσαύτως ὁ συγγραφεὺς οὗτος διεσάφησε τοὺς τε βαθμοὺς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Τατάρων. Οὕτως οἱ μὲν σολτάνοι ἦσαν υἱοὶ τοῦ Χάνη· οἱ δὲ οὐλάνοι, οἱ πρῶτοι μετ' αὐτὸν ἄρχοντες· οἱ δὲ πρίγκιπες ἐκαλοῦντο βεῖ· τὰ δὲ τέκνα τούτων, μοῦρζαι· καὶ οἱ μεγάλοι ἱερεῖς τῆς οἰκογενείας τοῦ Μωάμεθ, σείται (130).

Ἡ ἀρκτῶα Ῥωσσία ἦν ἔτι ὡς μῦθος καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Μοσχίους· ἐλέγετο δὲ, ὅτι αὐτόθι παρὰ τὸν πεπηγότα Ὠκεανὸν ἔκαιεν ἐν τοῖς ὄρεσι τὸ ἄσβεστον τῆς καθάρσεως πῦρ· ὅτι κατὰ τὰς παραλίας ὑπῆρχον ἄνθρωποι ἀποθνήσκοντες κατ' ἔτος τὴν 27 (26) Νοεμβρίου, ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὅπως ἀναστηθῶσι τὴν 24 (23) Ἀπριλίου· ὅτι πρὸ τῆς τελευτῆς συνεχόμεζόν που πάντα τὰ ἑαυτῶν ἐμπορεύματα, ἔνθα χεῖμῶνος οἱ γείτονες ἐδύναντο λαμβάνειν αὐτὰ ἀποτίοντες τὴν ὀρισμένην ἀξίαν ἐκάστου πράγματος καὶ μὴ τολμῶντες ἐξαπατᾶν· διότι οἱ ἀνιστάμενοι κατὰ τὸ ἔαρ νεκροὶ, ἐλογίζοντο πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐτιμῶρουν πάντοτε τοὺς ἀσυνειδήτους. Ἐλεγον δ' ἔτι, ὅτι ὑπῆρ-

χον ἄλλοι ἄνθρωποι οὐχ ἤττον θαυμάσιοι, κεκαλυμμένοι ὑπὸ τριχῶν θηρίων μετὰ κεφαλῶν κυνῶν, προσώπου ἐπὶ τοῦ στήθους, μακρῶν χειρῶν καὶ ἄποδες. Ὑπῆρχον δ' ὡσαύτως ἰχθῦς ἀνθρωπόμορφοι μὲν, ἀλλ' ἄφωνοι. Οἱ μῦθοι δ' οὗτοι ἔβασκον τὴν περιέργειαν τῶν ἀγροίκων. Ἐν τούτοις οἱ Μόσχοι ἐγίνωσκον ἤδη τὰ δνόματα πάντων τῶν πρώτων ποταμῶν τῆς δυτικῆς Σιβηρίας, ἔλεγον δὲ, ὅτι ὁ Ὅβιος ἐπήγαγεν ἐκ τῆς λίμνης Τελέας, πέραν δὲ τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ τοῦ Ἴρτιος ἔκειντο δύο πόλεις Σερπόνοβον καὶ Γρουστίνα, ὧν οἱ κάτοικοι ἐλάμβανον μαργαρίτας καὶ πολυτίμους λίθους παρὰ μαύρων ἀνθρώπων, κατοικούντων παρὰ τὴν λίμνην Κιταίαν. Τὰς εἰδήσεις ταύτας ὀφείλομεν τῇ κυριαρχίᾳ τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων ἐπὶ τῆς χώρας τῶν Ἰούγγρων καὶ τῆς Περμίας. Ἡ Λαπωνία ἐτέλει ἡμῖν ὡσαύτως φόρον, οἱ δ' ἄγριοι κάτοικοι αὐτῆς, ἐρχόμενοι ἐνίοτε εἰς τὰς ὁμόρους Ῥωσικὰς ἐπαρχίας, ἐλάμβανον ἔθιμά τινα τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἐξένιζον δὲ τοὺς ἀλλοδαποὺς ἐμπόρους, κομίζοντας αὐτοῖς τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸν οἰκιακὸν βίον (131).

Ἐν γένει ἡ διαγραφή τῆς Ῥωσσίας ὑπὸ τοῦ Ἐρβερστάιν σπουδαία ὑπάρχει τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καίπερ σφαλερὰ ἐνιαχοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ ΤΟΜΟΝ.

- (1) "Ορ. 'Ερβερεστάιν *Reg. Mosc. Comment.* σελ. 8.
- (2) "Ορ. Χρ. τοῦ Ἀρχαγγέλου, σ. 178. «Ὁ Μέγας Ἡγεμῶν Βασίλειος ὁ Ἰωάννου ἐδέσμευσε τὸν ἀνεψιὸν, τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα Δημήτριον, καὶ καθείρξεν αὐτόν.» Ἀλλὰ τὸ πρῶτον φαίνεται ἀπίθανον καὶ ὅλως ἀπάδων πρὸς τὸν χαρακτήρα τοῦ Βασιλείου, ἀποστρεφόμενου τὰς ἀνωφελεῖς ἀμότητας. Ὁ δὲ Δημήτριος, καὶ τοι πεφυλακισμένος, εἶχε τὰ ἴδια κτήματα, τὸ ἴδιον ταμεῖον καὶ ὑπαλλήλους, ὡς καταδηλοῦται ἐν τῇ διαθήκῃ. Τοιούτων δὲ δικαιωμάτων στεροῦνται οὐ δεσμῶται.
- (3) "Ορ. Συλλογὴν τῶν δημοσίων ἐγγράφων, τόμ. Α'. σελ. 405.
- (4) 'Ερβεστάιν, σελ. 9. «*Multas provincias non tam bello, in quo erat infelicior, quam industriâ imperio suo adjecit.*
- (5) "Ορ. 'Ερβεστάιν, σελ. 68. Ἐν τοῖς ἄλλοδαποῖς τούτοις ἦν καὶ ὁ Ἰταλὸς Βαρθολομαῖος, ὃς, ἐπιστρέψας εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐτιμᾶτο ἐξαιρέτως ὑπὸ τοῦ Βασιλείου, ὅτε ὁ 'Ερβεστάιν διέμενεν ἐν Μόσχᾳ.
- (6) "Ορ. τὸ γενεαλογικὸν βιβλίον. Κατὰ τινὰς ἡ γενεὰ τοῦ Γλίνσκη κατ' ἔγεται ἐκ τοῦ Μαμάι.
- (7) "Ορ. Χρον. Στρικόβσκη, Βιβλ. ΚΓ', Κεφ. 3. Κρομ. σελ. 447 καὶ 'Ερβεστάιν, σελ. 79.
- (8) "Ορ. Στρικόβσκη.
- (9) Στρικόβσκης, Βιβλ. ΚΒ', Κεφ. Γ'. Ἡ Ἀναστασία διῆγε τότε ἐν Λούτσκη.
- (10) "Ορ. τὰ Κριμαϊκὰ, σελ. 61 καὶ 63. Πρὸ τῆς εἰς Ταυρικὴν ἀφίξεως τοῦ Μορῶζοβ ὁ Μαχμέτ-Γιρέις, υἱὸς τοῦ Μεγλί-Γιρέι, κατετρόπωσε τοὺς μούρζας τῶν Νογαίων Ἀγίισον, Ἀχμέτ-Ἀλῆν καὶ Σιδὰκ, οἷτινες, ἐνωθέντες τῷ Ἀβδὺλ-Κιρίμ, βασιλεῖ τοῦ Ἀστραχανίου, διέβησαν τὸν Ῥᾶ, ὅπως ἐμβάλωσιν εἰς τὰς χώρας τοῦ Χάνη τῆς Κριμαίας. Ὁ δὲ Μεγλί-Γιρέις συνήθροισε τότε διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, ὡς ἀνήγγειλε πρὸς τὸν Βασίλειον διὰ ταχυδρόμου, ἐλθόντος εἰς Μόσχαν τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1509.
- (11) "Ορα τὰ ἔγγραφα τῶν σχέσεων ἡμῶν πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀρ. σ. 1 151. Ὁ Ἀρτίγγερος ἦλθε τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1508. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Βασιλείου ἐγγράφῃ Λατινιστί.

Περὶ τῆς μετὰ τοῦ τάγματος εἰρήνης, "Ορ. Ἄρνδτ. Χρ. Λιβον. 6. 177.

Οἱ πρεσβευταὶ τῆς Λιβονίας ἦλθον εἰς Μόσχαν τῇ 8 Μαρτίου 1509. Τὸ πρωτότυπον τῆς πρὸς τὴν Γερμανίαν συνθήκης σώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις ἀρ. 2. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν καλεῖται αὐτοκράτωρ.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ περὶ τῶν ὁμοσπόνδων πόλεων ἐπέμφθη τῇ 17 Ἰουνίου 1509 ἐκ Νάρβας πρὸς τὸν πρίγκιπα Ἰωάννην Τέμκαν, τοποτηρητὴν τοῦ Ἰβανγορόδου διὰ τῶν Γερμανῶν Γρίδα καὶ Ἐρεμεῖον (Ἰερεμίου). Ἐγράφη δ' ἐκ Βρουξελλῶν τῇ 19 φεβρουαρίου 1509. Ὁ Βασίλειος ἀπεκρίθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῇ 9 Αὐγούστου (12) "Ορ. Χρ. Πσκοῦβου. Μαλινόβ.

(13) "Ορ. Χρ. Πσκοῦβου. Μαυιλοβ. καὶ Τολστ.

(14) "Ορ. τὰ ἔγγραφα τῆς αὐλῆς τῆς Πολωνίας, ἀρ. 2. σελ. 97—110. Κατὰ τὰ 1509 ἦλθον εἰς ἡμᾶς ἐκ τοῦ βασιλέως ὁ εὐγενὴς Δολγίροβ, Ἰωάννης Ραδζιβίλοβιτς, τοποτηρητὴς Σλονίμου, Βοϊτέχος Ἰωαννόβιτς, τοποτηρητὴς Βέλσκου, καὶ ὁ γραμματεὺς Βογούσης· ἐξ ἡμῶν δὲ ἀπῆλθον εἰς Πολωνίαν ὁ Βορίσης Γολοχβάστοβ καὶ ὁ σφραγιδοφύλαξ Νικόλαος Ἰωάννου Ἀγγελόβ, ὅπως μάθωσι τὰς δυσαρεστήσεις τῆς χήρας βασιλίσσης Ἐλένης. Καὶ ὁ μὲν Σιγισμοῦνδος ἀπῆλθει τὴν ἀπόλυσιν τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων, ὁ δὲ Βασίλειος τὴν τῆς γυναικὸς τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Ὄζερέτσκη, μητρὸς τῶν πρίγκιπων Δρούτσκη, κτλ. Κατὰ τὸ 1510 οἱ πρεσβευταὶ τῆς Λιθουανίας Βοϊτέχος Ναρβοντόβιτς, τοποτηρητὴς Περελόμης καὶ ὁ Γρηγόριος Γορεμίκας, γραμματεὺς τοῦ βασιλέως, ἦλθον εἰς τὸν ἐν Πσκοῦβῳ Ἡγεμόνα, λέγοντες, ὅτι οἱ πρίγκιπες Δρούτσκη ἀπελύθησαν σὺν τῇ μητρὶ, ὅπως ἐπανέλθωσιν εἰς Ῥωσίαν. Κατὰ τὰ 1511 ὁ ἀνλόρχης τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Μιχαὴλ Ἰουρίεβ ἀπεστάλη εἰς τὸν βασιλέα διὰ διαφόρους αἰτιάσεις· παρηγγέλθη δὲ ἵνα μάθῃ παρὰ τῆς Ἐλένης πῶς ἐδύνατο ὁ Βασίλειος ἀντεπιστέλλειν κρύφα πρὸς αὐτήν. Ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν εἰς Μόσχαν τὸν στρατηγὸν Πολότσκου Στανισλάον καὶ τὸν εὐγενῆ Βογδάνον Δολγίροβ. Κατὰ τὸ 1512 ὁ Κωνσταντῖνος Ζεμίτσκης, ἐπανελθὼν ἐκ Λιθουανίας, ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν Ἡγεμόνα τὰς ἀνοικεῖους πράξεις τῶν μεγιστάνων τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν Ἐλένην.

(15) Ἐνεκα τούτου ἀπῆλθον εἰς τὸν βασιλέα ὁ Γρηγόριος Ζόρνοβ καὶ ὁ μικρὸς Ποντιάτιν κατὰ τὸ 1512.

(16) "Ορ. τὴν ἐν τοῖς Καινισβεργείοις ἐγγράφοις μου ἐπιστολὴν τοῦ Πλεττεμβέργου πρὸς τὸν ταξίαρχον τῆς Πρωσσίας, ἔτ. 1513. ἀρ. 719.

(17) "Ορ. τὰ Πολωνικὰ ἔγγραφα, ἀρ. 2. σελ. 112—113.

(18) "Ορ. τὰ ἔγγραφα τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἀρ. 1. φύλλ. 163.

(19) "Ορ. Χρ. τοῦ Νίκωνος, 195, 203 καὶ 204. Τὸ Ῥωσικὸν πρωτότυπον τῆς συνθήκης ταύτης ἐξηφανίσθη. Πέτρος δ' ὁ Μέγας ἐδημοσίευσε τὸ Γερμανικὸν πρωτότυπον μετὰ τῆς Ῥωσικῆς καὶ Γαλλ-

κῆς μεταφράσεως, τυπωθεισῶν τῇ 10 Μαΐου 1718 ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ τυπογραφείῳ τῆς Πετροπόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ ὁ Β΄, ἐν Μόσχᾳ ὢν, μετὰ περιεργείας ἀνέγνω τὸ χειρόγραφον τοῦτο τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, εἶπε δὲ μειδιῶν τοῖς ἐπὶ τῶν ἀρχείων «Κύριε, δεῖξάτε τοῦτο τῷ βασιλεῖ τῆς Γαλλίας· διότι ἡ ἀλλή τῆς Βερσάλλης ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἠρνεῖτο ἵνα καλῇ τοὺς ἡγεμόνας ἡμῶν αὐτοκράτορας.

(20) Ὁρ. τὰ ἔγγραφα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀλλῆς, ἀρ. 1. φυλλ. 189.

(21) Τὸ πρωτότυπον τῆς συνθήκης ταύτης σώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις μεταξὺ τῶν Λιβονικῶν ἐγγράφων, ἀρ. 3. Ἐγράφη δὲ κατὰ τὸν Μαΐον τοῦ 1514. Ἀρχεται δὲ οὕτω· Ὑκατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ παραγγελίαν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος (ἔπονται τὰ ὀνόματα αὐτοῦ) ἡμεῖς οἱ πρεσβευταὶ τῶν ἐβδομήκοντα πόλεων ἐκ μὲν τοῦ Ἰουριέβου Ἰωάννης Βουλνι, δήμαρχος, καὶ Ἀρέντος φόν-Λόνε, σύμ βουλος τοῦ δημαρχείου, καὶ ἱερεὺς Ματθίας, καὶ Λέμκε, γραμματεὺς Ἰουριέβου, ἐκ δὲ τῆς Κολιβάνης Ἰωάννης Βιάντος, δήμαρχος, καὶ Ἰωάννης Ρότγκερς, ὡσαύτως σύμβουλος, ἦλθον ἐκ Λουβέκης καὶ ἐκ Ρήγας καὶ ἐξ ἀπασῶν τῶν ἐβδομήκοντα πόλεων εἰς τὸν ἐν Νοβογορόδω τοποτηρητὴν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος αἰτήσοντες ἵνα ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ἐλέω Θεοῦ Τσάρος (ἐν τῷ Γερμανικῷ πρωτοτύπῳ καλεῖται ὡς συνήθως *Kaysar*) ἀπάσης Ῥωσσίας, κτλ. ἀγαπᾷ τοὺς δημάρχους καὶ συμβούλους αὐτῶν καὶ πάντας τοὺς ἐμπόρους καὶ παῖδας τούτων τῶν ἐβδομήκοντα πόλεων.»

(22) Ὁρ. Ἀρνδτ. Χρ. τῆς Λιβονίας, σελ. 158.

(23) Ὁ Μιχαὴλ Ἰβάνοβ ὁ Ἀλεξίου ἐπέμφθη ἐκ Μόσχας τῇ 15 Δεκεμβρίου 1512 καὶ ἐπανῆλθε τὸν Μαΐον 1514. (Ὁρ. τὰ ἔγγραφα περὶ τῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν ἡμετέρων σχέσεων, ἀρ. 1, σ. 1—17. καὶ τὸ Χρ. τοῦ Νίκωνος σ. 193.

(24) Ὁρ. Ἐρβερστάιν R. M. Comm. σελ. 9.

(25) Στρικόβσκη, Βιβ. ΚΓ΄. Κεφ. 7.

(26) Ὁρ. τὴν πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Σμολένσκου προνομιούχον ἐπιστολὴν ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν ἐγγράφων τῆς Ἐπικρατείας. Τομ. Α. σελ. 411.

(27) Στρικόβσκη Βιβ. ΚΓ΄. κεφ. 7. Καὶ Ἐρβερστάιν R. M. Comm 79.

(28) Ἐρβερστάιν R. M. Comm. σελ. 79.

(29) Ἐρβερστάιν R. M. Comm. 9. Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σιγισμουῦνδος ἐν τινι ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν ταξιάρχην τῆς Λιβονίας.

(30) Ἐρβερστάιν R. M. Comm. 9.

(31) Ὁρ. τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν ταξιάρχην τῆς Λιβονίας καὶ τὸν Στρικόβσκη.

(32) Ὁρ. Ἐγγελον. Gesch. der Ukraine, σελ. 52.

(33) Ἐρβερστάιν R. M. Comm. 10.

(34) Ὁ Στρικόβ. Βιβ. ΚΔ΄. Κεφ. Β΄. ἀναφέρει, ὅτι ὁ Σιγισμουῦνδος ἐπέμψε πρὸς τὸν Πάπαν δεκατέσσαρας εὐγενεῖς τῆς Μόσχας. Ἄλλ' ὁ αὐ-

τοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς παρήγγειλε τὴν παρὰ τοῦ πρεσβευτοῦ ἀφαι-
ρεσιν αὐτῶν καὶ τὴν διὰ Λουβέκης ἀποστολὴν εἰς Ῥωσίαν.

(35) Ὅρ. τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν ταξίαρχον τῆς Λι-
βονίας.

(36) Ὅρ. ἀρχεῖα. Χρ. Πσκοβ. Τὸν Βαρσανούφιον ἀντικατέστησεν ὁ
Ἀρχιμανδρίτης τοῦ μοναστηρίου τοῦ Τσουδόβου Ἰωσήφ τῇ 15. Φεβρουα-
ρίου 1515.

(37) Ὅρ. Ἐγγελ-Gesch. der Ukraine, σελ. 49 καὶ 50.

(38) Ὅρ. τὰ ἔγγραφα περὶ τῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεων, ἀρ.
1. φύλλ. 26 καὶ 27.

(39) Ὅρ. τὰ Κριμαϊκὰ, ἀρ. 4. φυλ. 332.

(40) Ὅρ. Χρον. τοῦ Νίκωνος σελ. 195. Ὁ Μαξιμιλιανὸς καὶ Λου-
βοδίκος ὁ IB' προέτειναν πρὸς τὸν Ἰωάννην ἵνα πέμψῃ τοὺς ἐπιφα-
νεστάτους τῶν κληρικῶν εἰς τινα σύνοδον, ἐν Πίζῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἰω-
άννης ἐπεθύμει τὴν συγκρότησιν ταύτης ἐν Γερμανίᾳ, ἤλπιζεν ὅτι καὶ
ἡμεῖς συγκατανεύσομεν μετασχεῖν αὐτῆς, ἕως δὲ καὶ προστεθῆναι τῇ
Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ.

(41) Ἡ συνθήκη αὕτη σώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Κοπεγχάγης· ὑ-
πάρχει δὲ Γερμανιστὶ dans le Magasin Historique de Buchinge. Τομ.
Γ'. σελ. 178. Ἐγράφη δ' ἐν Μόσχᾳ τῇ 2 Ἀυγούστου 1517.

Ἐν τοῖς ἀρχείοις ἡμῶν σώζονται μόνον ἀποσπάσματα τῆς συνθήκης
ταύτης, ὡς καὶ τὰ χορηγηθέντα τοῖς ὑπηκόοις τοῦ Χριστιανοῦ προ-
νόμια ἐν Ῥωσίᾳ.

(42) Ὅρ. τὰ Πρωσικὰ, ἀρ. 1.

(43) Ὅρ. τὰς ἐν τοῖς Καινισβεργείοις ἔγγραφοις μου ἐπιστολάς τοῦ
Πλεττεμβέργου πρὸς τὸν μέγαν ταξίαρχον τῆς Πρωσσίας, τῷ 1513.

(44) Ὅρ. τὰ Πρωσικὰ, ἀρ. 1. φυλλ. 56.

(45) Ὅρα τὰ ἔγγραφα τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἀρ. 2 φυλλ. 3 καὶ
ἐπ. Ὁ Ἐρβερστάιν ἦλθε τῇ 18 Ἀπριλίου, παρέστη δὲ τῇ 21. Ἐδω-
καν δ' αὐτῷ ὡς ἀκολούθους δεκαπέντε παῖδας εὐπατριδῶν Μοσχίων
καὶ τριάκοντα ἵπποκόμους. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐκέλευσεν ἵνα προσφέ-
ρωσιν αὐτῷ ἐκ τοῦ ἰδίου σταύλου ἵππον πολυτελῶς ἐπισεσαγμένον. Τῷ
Ἐρβερστάιν παρηκολούθει ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ ἀπὸ—Τούρνου.

(46) Τῇ 29 Ἀπριλίου ὁ Ἐρβερστάιν ἔπεμψεν εἰς Λιθουανίαν τὸν ἀ-
νεψιὸν αὐτοῦ, ὅπως ἀναγγεῖλῃ τὴν συναίνεσιν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμό-
νος εἰς τὴν ἔναρξιν τῶν διαπραγματεύσεων· οἱ δὲ πρεσβευταὶ τοῦ βα-
σιλέως ἦλθον τῇ 18 Ὀκτωβρίου. Ὅρα τὰ Πολωνικὰ, σελ. 114 καὶ 117.

(47) Ὅρ. τὰ ἔγγραφα τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἀρ. 2. φυλλ. 106—
105.

(48) Αὐτόθι—Ὁ Μέγας ἔστρεψε μόνον ἵνα παραχωρήσῃ τῷ βασι-
λεῖ τὸ Βιτέβσκον καὶ Πολότσκον· ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἐρβερστάιν, ἀπαιτοῦν-
τα τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Σμολένσκου, ἀπεκρίθη· Ἀποροῦμεν μεγάλως, Σι-
γγισμοῦνδε, πῶς δυνάμεθα παραχωρῆσαι τὴν πάτριον χώραν, ἣν ἔδω-
κεν ἡμῖν ὁ Θεός. Οἱ Λιθουανοὶ πρεσβευταὶ ἀνεχώρησαν τῇ 18 Νοεμ-
βρίου, ὁ δὲ Ἐρβερστάιν τοῦ 22.

(49) "Ορ. τὰ Πρωσσιακὰ ἔγγραφα ἀρ. 1. φύλλ. 88.

(50) "Ορ. τὰ ἔγγραφα τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἀρ. 2. φύλλ. 219, καὶ ἐπ. Μετ' αὐτοῦ ἦλθε καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἑρβερστάιν Ἰωάννης ὁ ἐκ Τόρν.

Ἡ διαγραφὴ τῆς πρεσβείας ἐξεδόθη Ἰταλιστὶ τῷ 1603, φέρουσα ἐπιγραφὴν de Trattamento di pace tra il Sereniss. Sigismondo, rè di Polonia, e Basilio, principe di Moscovia, havuto delli illustri signori, Francesco da-Collo, cavalliere, gentil' huomo di Conegliano, e Antonio di Conti. cavalliere, gentil' huomo Padouano, oratori della maestà d. Massimiliano primo, imperatore, l'anno 1518. Scritta par medicimo Sig Clava. Francesco. Stampato in Padoa. Con licenza della S. Inquisizione. Αἱ πρὸς τοὺς Μοσχίους εὐπατρίδας διαπραγματεύσεις διαγράφονται κατὰ λέξιν ἐν τοῖς πρωτοτύποις ἡμῶν ἐγγράφοις. Ἀλλαχοῦ διαγράφουμεν τὰ περιεργότατα τοῦ σπανιωτάτου τούτου βιβλίου.

(51) Αὐτόθι, φύλλ. 346. καὶ 357.

(52) Τελευτήσαντος τοῦ Λετίφ, ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἔπεμψεν εἰς τὴν βασιλίτσαν Νουρσαλτὰν τὸν ἀξιωματικὸν, τὸν κρατήσαντα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν Λετίφ κατὰ τὴν τελευταίαν πνοήν ἑμέμφετο δὲ πρὸς τὸν Χάνην τοὺς ἐκ Ταυρικῆς, πορθοῦντας τὰς Ῥωσσιακὰς ἐπαρχίας. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἦλθεν ὁ σύντροφος τοῦ Σαδρὶν Ἡλλίης Τσελίστσεβ μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ Χάνη Κουδοιάρου. Διαπραγέντες οὗτοι ὑπὸ τῶν Τατάρων τοῦ Ἀστραχανίου παρὰ τὸν Σαμάραν, ἀπῆλθον περὶ εἰς Πουτίβλον. Ὁ καλγᾶς Ἀχμέτης ἔγραψε πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὅτι, μὴ ὑποφέρων τὰς ὕβρεις τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ βασιλέως, ἐπεθύμει ἵνα ἐγκατασταθῇ ἐν ἡμῖν. Ὁ Μαχμὲτ-Γιρέις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν φίλων ἡμῶν, ἀπεποιήθη 13,000 χρυσῶν, προσενεχθέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ὁ καλγᾶς Ἀχμέτης ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ Ἀλπ-Γιρέι, καταλαβόντος τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. Ὁ Ἐμμέτος ἦν τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει. ("Ορ. τὰ Κριμαϊκὰ, ἀρ. 5, φύλλ. 493 καὶ 458).

(53) "Ορ. τὰ Τουρκικὰ ἀρ. 1. φύλλ. 103 καὶ ἐπ. Ὁ Βορὶσης Χολοχβάστοβ ἀνεχώρησεν ἐκ Μόσχας τὸν Μάρτιον τοῦ 1519.

(54) "Ορ. τὰ Πρωσσιακὰ, φύλλ. 412, 470 καὶ 493. Ὁ Σιγισμουῦνδος ἤγε 16,000 στρατιωτῶν ἐπὶ τὸν ταξιάρχην.

(55) "Ορ. Hartknoch Alt und Neues Preussen. σελ. 323—325.

(56) "Ορ. τὰ Τουρκικὰ ἀρ. 1. φύλλ. 147. Ὁ Τρετιάκος ἀνεχώρησεν ἐκ Μόσχας τὴν 20 Ἰουνίου 1521.

(57) "Ορ. Ἑρβερστάιν, R. M. Comm. σελ. 68.

(58) Αὐτόθι, 68, καὶ Χρονογράφον τῆς Καζάνης, Κεφ. ΙΣΤ. Ἡ σφαγὴ τῶν Ῥώσων συνέβη τῷ 1523. "Ορ. ὡσαύτως Ἑρβερστάιν, R. M. Comm. 68. Κατὰ τοῦτον αὐτὸς ὁ Χάνης τῆς Κριμαΐας ἦν ἐν Καζάνη καὶ ἀνηγόρευσε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βασιλέα.

(59) Αὐτόθι. Ἐδυσπίστονον πρὸς τοῦτον, ἀλλὰ τὰ βαθμολογικὰ καὶ γενεαλογικὰ βιβλία ἐπιβεβαιοῦσι τὰ διηγούμενα ὑπ' αὐτοῦ. Κατὰ τοῦτον, ἐν Μόσχᾳ ὑπῆρχον τότε οἱ πρεσβευταὶ τῆς Λιβονίας, οἵτινες,

φοβοίμενοι τοὺς Τατάρους, ἀνθημερὸν ἀνεχώρησαν ἔφιπποι εἰς Τβέρην.

(60) Ὁ Νικλάσος κατήγετο ἐκ Σπίρου, ὁ δὲ Ἰορδάνης ἐκ τῶν περιχώρων τοῦ Ἰνσπρούκ. Ὁ Ἐρβερστάιν ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ἐρχόμενος εἰς Μόσχαν καὶ προῦπανηθεὶς ὑπὸ πλῆθος λαοῦ, εἶδε τὸν Νικλάσον, πρὸς ὃν μεγαλοφώνως εἶπε· «Γινώσκω τὴν σπουδαίαν ὑπηρεσίαν σου καὶ ἀνταμείψω σε.» Τὸ αὐτὸ ὑπέσχετο καὶ τῷ ἑτέρῳ πρὸβολητῇ Ἰορδάνῃ. Ακούσαστέλος, ὅτι οὗτοι, δυσανασχετοῦντες, ἐβουλεύοντο ἀναχωρῆσαι ἐκ Ῥωσσίας, ἠὔξησεν αὐτοῖς τὸν μισθὸν κατὰ δέκα φιορίνια.

(61) Ὁρ. Ἐρβερστ. R. M. Comm. 50 καὶ 70. καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐγγράφων τῆς ἐπικρατείας σελ. 425. τὸ ὑπόμνημα τοῦ πρίγκιπος Μιχαήλ Ἰωάννου Βοροτίνσκη, δοθὲν παρ' αὐτοῦ τῷ 1525 πρὸς τὸν μονάρχην, ἐν ᾧ ὑπέσχετο, ὅτι ἐξαλείψει τὸ παράπτωμα αὐτοῦ.

(62) Αὐτ. σ. 70.

(63) Τὸ πρωτότυπον τῆς συνθήκης ταύτης σώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις, ὑπὸ τὸν ἀρ. 7.

(64) Στρικόβσκη, Βιβ. ΚΔ, Κεφ. Δ'.

(65) Hartknoch. Alt und Neues Preussen, σ. 325—326.

(66) Ὁρ. Ἐρβερστ. R. M. Comm. σελ. 48.

(67) Ὁρ. τὰ Τουρκικὰ, ἀρ. 1. φυλλ. 3 καὶ 4. καὶ Ἐρβερστάιν, καὶ τὴν ὑπὸ Κούρβσκη ἱστορίαν τοῦ Τσάρου Ἰωάννου ἐν ἀρχῇ.

(68) Ὁρ. τὰ ἀρχεῖα τοῦ συλλόγου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Μυλλέρου, ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν ἀρχαιοτάτων διπλωματικῶν εἰδήσεων, ἀρ. 80, τὰς ἐπιστολάς τοῦ Σεμιάνιν πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα καὶ τὰς τούτου πρὸς ἐκεῖνον. Οὗτος καλεῖται καὶ Σεμιάτσιτς καὶ Σεμιάνιν. Περὶ τοῦ πρίγκιπος Βασιλείου Σταροδούβσκη ὄρ. χρονογράφων τοῦ ἀρχείου, φύλλ. 181 ἔτ. 1506.

(69) Ἐρβερστάιν R. M. Comm. 51. Ἀναφέρεται ὅτι ὁ Σεμιάνιν ἔγραψε πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον διὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Κιέβου, πέμψαντος τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασίλειον.

(70) Ὁρ. τὴν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ συλλόγου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν δίκην τοῦ Ἑλληνος Μαξίμου.

(71) Ἐρβερστάιν, R. M. Comm. 20 Ὁ Βαρλαάμ παρήτησε τὴν μητρόπολιν τῇ 17 Δεκεμβρίου 1521 καὶ ἐτελεύτησεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Σίμωνος· ὁ δὲ Δανιὴλ ἀνέλαβε τὴν μητρόπολιν τῇ 27 φεβρουαρίου 1522.

(72) Ὁρ. Δίκην τοῦ Ἑλληνος Μαξίμου.

(73) Ὁρ. Κούρβσκη, Ἱστορίαν τοῦ Τσάρου Ἰωάννου. Ὁ Κούρβσκης διηγεῖται, ὅτι ὁ Βασίλειος, ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ συκοφαντῶν, μετεπέμψατο τὸν Ἅγιον τοῦτον ἄνδρα ἐκ Βιέλου-Ὀζέρου εἰς Μόσχαν, ἐνθα ἐδέσμευσεν αὐτὸν καὶ παρέδωκε πρὸς φυλακὴν ὑπηρετῆ τινὶ Παύλῳ καλουμένῳ· ἡ δὲ γυνὴ τούτου, ὑπὸ φιλανθρωπίας κινουμένη, ἔκρυψε τὸν Πορφύριον καὶ διενοεῖτο τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ· ὅτι φοβηθέντος τοῦ Παύλου διὰ τὴν

φυγην τοῦ δεσμώτου καὶ βουλευομένου, ἵνα λαμοτομήσῃ ἑαυτὸν, ἐφάρ-
νη ὁ Πορφυρίος καὶ εἶπεν αὐτῷ· « Πάρειμι· ἐπέτεσον τὸ πρόσταγμα
τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. » Ὁ δὲ Βασίλειος, κατανυχθεὶς ὑπὸ τοι-
αύτης μεγαλοψυχίας, ἐπανήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ εἰρηνικὸν αὐτοῦ ἐνδι-
αίτημα.

(74) Ὁρ. Χρον. Ῥοστόβου. φύλλ. 580. Ὁ Σεμιάκιν ἔζη ἔτι τῷ
1526.

(75) Ὁρ. Ἐρβερεστ. R. M. 76 καὶ 76.

(76) Ὁρ. τὰ Τουρκικὰ, ἀρ. 1. φύλλ. 302. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἤλ-
θε μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἰς Κάτω Νοβογόροδον τῇ 22 Αὐγούστου.

(77) Ὁ Ἐρβερεστάιν ἀποδίδωσι τὸ συβεβηκὸς τοῦτο τοῖς ὑπὸ τῶν
Ῥώσων ἀργυροανήτοις.

(78) Ἐρβερεστ. R. M. Comm. σ. 73.

(79) Ὑπάρχει ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς συνόδου βιβλίον ὑπ' ἀρ. 347,
φύλλ. 354—363, περιέχον περικοπὴν περιεργον μὲν, ἀλλ' ἀμφίβολον,
ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Παΐσιου, μοναχοῦ τοῦ μοναστηρίου Θεράποντος,
περὶ τοῦ δευτέρου γάμου τοῦ Βασιλείου. Ἀναφέρεται δ' ἐν αὐτῇ, ὅτι
ὁ Βασίλειος ἠθέλησε μαθεῖν τὴν περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου τῆς
Σολομωνίας γνάμην τοῦ Βασιανοῦ, μοναχοῦ τῆς μονῆς τοῦ Σίμωνος,
ὃν ἐκάλει στήριγμα τῆς ἐπικρατείας, παραμύθημα τῆς ψυχῆς,
θέληγμα τῆς συνδιαλέξεως, ὁδηγὸν τῆς ἀγάπης· ὅτι ὁ Βασ-
σιανὸς ἐκήρυξε μοιχικὸν τὸν δεύτερον τοῦτον γάμον τοῦ Βασιλείου
ὅτι ὁ μονάρχης, ἐξοργισθεὶς, παρήγγειλε τῷ γραμματεῖ Τρύφωνι Ἡ-
λιν ἵν' ἀπαγάγῃ τὸν μοναχὸν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Τσουδόβου, ἔνθα
οἱ γραμματεῖς Ἀνδρέας Γουστὲβ καὶ Συμεὼν Πλεσίβης (φαλακρὸς) ἐφύ-
λαττον αὐτόν· ὅτι κατὰ συμβουλήν τοῦ Μητροπολίτου ὁ Μέγας Ἡγε-
μὼν ἔγραψε πρὸς τοὺς Ἕλληνας Πατριάρχας, ὅπως λάβῃ τὴν ἄδειαν
αὐτῶν ἐπὶ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, ἀλλ' ὅτι οὗτοι ἀπέρριψαν αὐτήν·
ἰδίᾳ δὲ ὁ τῆς Ἱερουσαλήμ Πατριάρχης, Μάρκος τοῦνομα, ὃς τις
πνεύματι προφητικῶ ἀπεκρίνατο· « Βασίλειε, ἐὰν συνάψῃς δεύτερον γά-
μον, ἔξεις κακὸν υἱόν ἢ ἐπικρατείᾳ σου πληρωθήσεται τρόμου καὶ
» λύπης, καὶ ποταμοὶ αἵματος ρεύσουσιν· αἱ κεφαλαὶ τῶν μεγιστάνων πε-
» σοῦνται, αἱ δὲ πόλεις σου γενήσονται παρανάλωμα τοῦ πυρός, » κτλ. ὅτι
» ὁ Μητροπολίτης εἶπε τότε, ὅτι δυνάμεθα ὑπεκφυγεῖν τὴν ἄδειαν ταύ-
την· ὅτι Ὁ Ἡγεμὼν ἀνεχώρησεν εἰς τὴν κώμην Ἀλεξανδρόβσκη, ἔνθα συν-
εβουλεύθη τῷ Δοσιθέῳ, Ἐπισκόπῳ Σάρσκου, καὶ τῷ Ἀρχιμανδρίτῃ τοῦ
Τσουδόβου Ἰωάν· ὅτι συγχρόνως ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Κριμαίας ὁ πρε-
σβευτῆς ἡμῶν Ἰωάννης Κολιτσόβ, μεθ' οὗ ἦλθε καὶ μοναχὸς τοῦ Ἁγίου
» Ὁρους Γαβριὴλ μετ' ἐπιστολῆς πάντων τῶν αὐτόθι μοναστηρίων, ἅτινα
ὡσαύτως ἀπεδοκίμαζον τὸ διαζύγιον, κτλ. κτλ. Ἐν τῇ περικοπῇ ταύ-
τη ἀπαντῶνται πολλὰ παράδοξοι λέξεις, μάλιστα δὲ πρωτότυποι, οἷαι
οὐδόλως ὑπῆρχον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ· π. χ. αἱ γενεαὶ τῶν εὐπα-
τριδῶν καλοῦνται Σαραπαδασίστιαι, οἱ χριστιανοὶ, Οὐρδοκέ-
λοι, τὸ διάδημα τοῦ Μονομάχου Ἰαλδαρίλο, κτλ. Ὁ Βασιανὸς ἔ-

γράφειν ἐγκύκλιον, ἐν ἧ, μεμφόμενος τοὺς ἐντροφῶντας μοναχοὺς, δεικνύει τὴν ἀνάγκην τῆς ἀφαιρέσεως παρ' αὐτῶν τῶν κτημάτων. Πρὸς τὴν ἐγκύκλιον ταύτην ἀπήντησεν ὁ μαθητὴς τοῦ "Ελληνος Μαξίμου Ζηνόβιος. ... «Ὁ Βασιανὸς, λέγει οὗτος, ἀπεποιήθη τὴν τράπεζαν τῆς μονῆς τοῦ Σίμωνος, ἥσθιε δὲ τὰ προσενεχθέντα αὐτῷ ἐκ τῆς »τραπέζης τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, σεμιδαλίτην ἄρτον, ἐδέσματα ἠ- »δέα καὶ πολυποίκιλα ἔπινε ῥωμάνειον οἶνον, Κανάρειον (Bastardwein) »ἀνθοσμίαν καὶ λευκὸν Ῥήνειον ... Ἡ δὲ μοναστηριακὴ τροφή ἐστὶ »κρίθινος ἄρτος ἀκαθάριστος, ἥτοι στάχυες κεκοπανισμένοι, καὶ οὔτοι »ξηροὶ καὶ ἀνάλατοι· ποτὸν δὲ ὕδωρ, καὶ ζωμὸς ἐκ λαχάνων· οἱ προΐ- »στάμενοι ἔχουσι μόνον ὄψον σεῦτλα καὶ ῥαφανίδας, ὀπωρικά δὲ ὕα »καὶ ῥίζας. Περὶ δὲ τοῦ ἱματισμοῦ τί εἶπη τις.» Τὸ πρωτότυ- »πον σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Νοβογορόδω. "Ορ. τὴν Ἱστορίαν τῆς ἱεραρχίας, Τομ. Β'. σελ. 30.

(80) "Ορ Κούρβσκη, Ἱστορίαν τοῦ Τσάρου Ἰωάννου, καὶ Ἐρβερστάιν, R. M. Comm. σ. 58. «Ὁ Συμεὼν Κούρβσκης κατὰ τὸ γῆρας οὐδόλωσ ἥσθιε κρέας, ἰχθῦς δὲ μόνον τὴν Κυριακὴν, Τρίτην καὶ Σάββατον.

(81) Ἐρβερστάιν, R. M. Comm. 18, 19. Χρον. Συνόδου, ἀρ 365. Ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μόσχας σώζεται τὸ ἀκόλουθον πρωτότυπον ἐγγραφον «Ἐγὼ, Βασίλειος Ἰωάννου, Ἡγεμὸν Μέγας ἀπάσης τῆς »Ῥωσσίας, ἐδώρησάμην τῇ μοναχῇ Σοφίᾳ τὸ ἐν Σουσδαλίᾳ κτῆμά μου »Βισεσλάβσκοε». κτλ. Ἐγγράφη ἐν Μόσχᾳ, ἐν ἔτει 7035, Σεπτεμβρίου 19 (1526). Ἴσως ἡ μοναχὴ αὕτη Σοφία ἐστὶν ἡ πρόφη Μεγάλῃ Ἡγεμονίς Σολωμονία. Ἐν δὲ χειρογράφῳ χρονικῷ Σουσδαλίου ἀναφέρεται. »Ἡμεγάλῃ Ἡγεμονίς Σολωμονία, κληθεῖσα κατὰ τὴν κούραν Σοφία, ἐτελεύτησε τῷ 1751 (1542) Δεκεμβρ. 18. ἐμόνασε δεκαεπτὰ ἔτη καὶ ἡμέρας 15, ἐτάφη δ' ἐν τῷ γυναικείῳ μοναστηρίῳ τῆς Σκέπης.

(82) Αὐτόθι, 19.

(83) Αὐτόθι, 96.

(84) "Ορ. Χρον. Νίκωνος, ἔτει 1521, καὶ Παῦλον Ἰώβιον de Legatione Basilii, M. Princ. Moscoviae.

(85) "Ορ. Παῦλον Ἰώβιον de Legatione etc. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ἀλβέρτος Καμπένζε ἔγραψε τὰς Lettera intorno le cose di Moscovia al beato Padre Clemente VII, προτρέπων τὸν Πάπαν ἵνα σπουδάζῃ εἰς ἔνωσιν τῶν Ῥώσσιων πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν. «Ὁ Ἀλβέρτος ἤκουσε πολλὰ περὶ Ῥωσσίας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν, οὔτινες κατώλησαν αὐτόθι πολὺν χρόνον· ἀλλὰ πάσας σχεδὸν ταύτας τὰς γεωγραφικὰς εἰδήσεις παρέλαβε παρὰ τοῦ Ματθαίου Μεχόβσκη.

(86) Ἐρβερστάιν R. M. Comm. σ. 99, 100, 112. καὶ τὰ Πολωνικά, ἀρ. 2 σελ. 133—134.

(87) "Ορ. Δαλλίνον. Gesch. des R. Schw. Γ', 74., ὡς καὶ τὴν πρωτότυπον ταύτην συνθήκην, ἐπικυρωθεῖσαν ἐν Νοβογορόδω τῇ 3 Ἀπριλίου 1524, καὶ σωζομένην Λατινιστὶ ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ σελ-

λόγου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἧς κάτωθι ἐνδρίσκεται· Ἄ Εγὼ πρεσβευτῆς Κανούτος
 »παρήγγειλα τῷ πρεσβευτῇ Ἰωάννῃ ἵνα ὑπογράψῃ ἀντ' ἐμοῦ· διότι
 ἐγὼ ἀγνοῶ γράφειν.»

(88) Ὁρ. Χρον. Καζάνης καὶ Νίκωνος, 257.

(89) Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1533.

(90) Ὁρ. Χρον. Ροστόβου, 587.

(91) Τῆς τοῦ Ἀνδρέου, 22 φεβρουαρίου 1533. Τῶν ἀδελφῶν τοῦ μοναρχοῦ ὁ μὲν Συμεὼν ἐτελεύτησε τὴν 26 Ἰουνίου 1518, ὁ δ' Ἀνδρέας τῇ 14 φεβρουαρίου 1521.

(92) Ὁρ. τὰ Κριμαϊκὰ, ἀρ. 7, φύλλ. 69 καὶ 76.

(93) Ὁρ. Χρον. Ροστόβου, σελ. 594.

(94) Ὁρ. Συλλογὴν πολιτικῶν ἐγγράφων, σελ. 416.

(95) Ἐν τῷ Βαθμολογικῷ βιβλίῳ ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Βασίλειος ἠλόγησε τὸν υἱὸν διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Μονομάχου καὶ ὅτι ἐνεχείρισεν αὐτῷ τὸ στέμμα, τὸ διάδημα, τὸ σκήπτρον καὶ πᾶσαν τὴν βασιλικὴν στολὴν τοῦ ἀρχαίου τούτου Μεγάλου Ἡγεμόνος.

(96) Ὁ Βασίλειος τῷ 1531 24 Ἀυγούστου, ἠνάγκασε τὸν πρίγκιπα Ἰούριον τὸν Ἰωάννου, ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὅπως ἐνόρκως ὑποσχεθῇ αὐτῷ τε καὶ τῶνιῷ αὐτοῦ πίστιν. Τὸ ἐγγράφον τοῦτο γεγραμμένον ἐστὶ κατὰ λέξιν ὡς αἱ συνθῆμαι τῶν ἀρχαίων Μεγάλων Ἡγεμόνων τῆς Μόσχας πρὸς τοὺς νεωτέρους αὐτῶν κληρῶν ἡγεμόνας.

(97) Παῦλος Ἰώβιος, 129. Specie corporis eximia. Ἐχομεν εἰκόνας τοῦ Βασιλείου ἀντιγεγραμμένας, ὡς ὑποτίθεται, ἐκ τοῦ συγχρόνου πρωτοτύπου.

(98) Πέντε τῶν ἐπιστολῶν τούτων σώζονται ἐν τοῖς ἀρχείοις. (Ὁρ. Ἀρχαίαν Ῥωσικὴν βιβλιοθήκην, Τομ. Γ. σ. 99.)

(99) Χρον. Νίκωνος, σ. 184. καὶ Ἐρβερστάιν, R. M. Comm. σ. 11.

(100) Ἐρβερστάιν, αὐτ. 31.

(101) Ὁρ. Χειρόγραφον συλλογὴν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μαξίμου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος, 134 τὸν ἀριθμὸν. Σημειοῦμεν τὴν ἐπιγραφὴν τινῶν ἐξ αὐτῶν. 1) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Δανιήλ. 2) Διήγησις περὶ τοῦ ὑπὸ τὸν ἐν τῷ ναῷ σταυρὸν σημείου τῆς νέας σελήνης. 3) Λόγος κατὰ τοῦ Νικολάου Γερμανοῦ. 4) Κατὰ τοῦ Ἰωάννου Λουδοβίκου. 5) Κατὰ τῶν Λουθηρανῶν. 6) Κατὰ τοῦ Ἰουδαίου Σαμουήλ. 7) Εὐχαριστήριον πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν κατὰ τοῦ Κριμαϊκοῦ κυνὸς νίκη. 8) Ἀπόκρισις τῷ Νικολάῳ Λατίνῳ. 9) Λογίδριον εἰς τοὺς ἀποπέμποντας τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἄνευ νομίμου αἰτίας. 10) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα Βασίλειον τὸν Ἰωάννου. 11) Πανηγυρικὸς εἰς τὸν Ἀκάκιον, Ἐπίσκοπον Τβέρης. 12) συμβουλή κατὰ τοῦ κακούργου Ἰσαὰκ Ἰουδαίου. 13) Λόγος εἰς τοὺς ἀρνούμενους τὴν χειροτονίαν τοῦ Ἑλλήνου Παιτριάρχου, ὡς ὑπάρχοντος δῆθεν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἀθέων Τούρκων. 14) Λόγος πρὸς τὸν Τσάρον Μέγαν Ἡγεμόνα Ἰωάννη Βασιλείου ἀναμνητικὸς. 15) Περὶ τῶν Σιβιλιῶν, πόσοι ἦσαν.

(102) "Ορ. Κούρβσκη, 'Ιστορία τοῦ Τσάρου' Ιωάννου.

(103) Π. 'Ιώβιος de Leg. 129.

(104) 'Ερβερστάιν, R. M. Com. 96.

(105) Αὐτ. 99.

(106) Αὐτ. 34.

(107) 'Ο Φραγκῖσκος δὰ-Κόλλος διηγείται, ὅτι κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ὑπῆρχον παρατεταγμένοι ἀπὸ τοῦ Κρεμλίνου μέχρι τῶν ἀναπτόρων τῶν πρέσβων 40,000 στρατιωτῶν, πολυτελῶς κεκοσμημένων.

(108) "Ορ. τὰ Πρωσικὰ, σ. 214.

(109) "Ορ. αὐτόθι, σ. 43. 'Ο Φραγκῖσκος δὰ-Κόλλος ἀναφέρει ἰατρὸν τινα Νικόλαον τούνομα, ὄντα τότε ἐν Μόσχᾳ Maestro Nicolo Lubaeense, professor de Medecina et di Astrologia, et di tutte le scienze fondatissimo. Οὗτος δὲ ἦν, ὡς φαίνεται, ὁ Νικόλαος Λουέβ. Διηγήθη δὲ πολλὰ περίεργα τῷ δὰ-Κόλλῳ περὶ τῶν Οὐραλίων ὁρέων.

(110) "Ορ. τὰ Τουρκικὰ 222, 249, καὶ Φραγκῖσκον δὰ-Κόλλον, σ. 51.

(111) "Ορ. Πίνακα τῶν 'Ρωσικῶν νόμων, Τομ. Α. 81, 86, καὶ κώδικα τοῦ Τσάρου 'Ιωάννου τοῦ Βασιλείου.

(112) "Ορ. Χρ. τοῦ Νίκωνος 182, 187, 227, 231, καὶ 245. 'Η τάφος τοῦ Κρεμλίνου περιετειχίσθη τῷ 1508. Τὸ φρούριον τοῦ Κάτω-Νοβογορόδου ἀνηγέρθη συγχρόνως τῷ τῆς Τούλας τῷ 1520, τὸ δὲ τῆς Κολόμνας ἤρξατο τῷ 1531. 'Εν τῷ χρόν. τῶν ἀρχείων φύλλ. 249. Συγχρόνως ἀνηγέρθησαν φρούρια ἐν Τσερνιγόβῳ καὶ Κοσίρᾳ.

(113) "Ορ. τὴν βιβλιοθήκην τῆς συνόδου, χειρόγραφον εἰς φύλλ. 87, φύλλ. 407. «Σύνοδος συγκροτηθεῖσα ἐν τῇ θεοφρουρήτῳ πόλει Βίλνα τῷ 1509' Ιανουαρίου.» Ἐκτὸς τοῦ Μητροπολίτου 'Ιωσήφ παρῆσαν οἱ ἐξῆς Ἐπίσκοποι, Βασιανὸς ὁ Βλαδιμίρου, Βαρσανούφιος ὁ Σμολένσκου, Κύριλλος ὁ Λούτσκου καὶ 'Οστρόγου, Εὐφήμιος ὁ Πολότσκου καὶ Βιτέβσκου, Ἀρσένιος Τουρόλου καὶ Πίνσκου, Ἀντώνιος ὁ Πρεσμιλίας καὶ Φιλάρετος ὁ Χόλμου, οἵτινες, ἐθέσπισαν, τὸ ἄμωμον καὶ ἔγγαμον τῶν ἱερέων· ὅτι πρίγκιπες καὶ ἰδιοκτήμονες ἀρπάσαντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν, ἀφορίζονται τῆς Ἐκκλησίας· ὅτι οἱ μοναχοὶ οὐκ ἐξέρχονται τῶν μοναστηρίων ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν Ἡγουμένων, καὶ προστιθέασιν· «Ἄτοπὸν ἔστιν ἵνα οἱ λαϊκοὶ ἔχωσι παρ' ἑαυτοῖς τοὺς θείους κανόνας· διότι καίτοι ἔχοντες αὐτοὺς καταφρονοῦσι τοῦ νόμου καὶ παρακούουσι τῶν Ποιμένων αὐτῶν, καθότι οἱ τοιαῦτα πράττοντες κατὰ τὸν Ἅγιον Ἀπόστολον ἐ α υ τ οῖ ς εἰ σι νό μ ο ς ». Κατηγοροῦσι τῶν Ἐπισκόπων, τῶν ἀναλαμβανόντων κοσμικὰς φροντίδας, καὶ ἕνεκα τῶν ἀσχολιῶν τούτων παραβαίνουσι τοὺς κανόνας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συνόδων, κτλ.

(114) Χρον. 'Ροστόβου, φύλλ. 578. καὶ 'Ερβερστάιν R. M. Comm. σ. 45.

(115) 'Ερβερστάιν, R. M. Comm. σ. 36, 37 καὶ ἐν ταῖς προσθήκαις τῆς ἀρχαίας Γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ 'Ερβερστάιν, ἐκδοθείσης ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1567, σ. 204. 'Ο Φραγκῖσκος δὰ-Κόλλος ἀναφέρει περὶ 40,000 ἱππέων 'Ρώσων, προστιθεὶς, ὅτι αὗτοι ὑπηρετοῦσιν οὐχὶ διὰ μισθόν,

αλλά δι' ἀγάπην, φόβον καὶ ὑπακοήν· Per amore, timore e obediensa.

(116) Ὅρ. Παῦλ. Ἰώβιον, σ. 128, καὶ Ἑρβερστάϊν, R. M. Comm. σ. 21, 36, 38 καὶ 40.

(117) Αὐτόθι, 42, 45, 49, 53—59, καὶ Παῦλ. Ἰώβιον, 126—128—
Ἐφραγμῆς δὲ Κόλλος ἐξετίμα εἰς 100 χρυσοῦς τὴν καλλίστην
διφθέραν σίμορος, (φύλλ. 52).

(118) Αὐτόθι 42. Τὰ Πικρόβεια νομίσματα ἐξεκόνιζον ἀνθρωπίνην
κεφαλὴν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀτέχνως ἐξεργασμένην, ὥστε ὁ Ἑρβερστάϊν ὑ-
πέλαβεν αὐτὴν ὡς βοός. Τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Μόσχας, κατ' αὐτὸν,
ἐξεκόνιζον ῥόδον.

(119) Αὐτ. σ. 45, 46, καὶ Κουταρίνην ἐν Βεργερῶνι, σ. 53.

(120) Αὐτ. 41—42.

(121) Αὐτ. 36.

(122) Αὐτ. 40.

(123) Αὐτ. 36, 40 καὶ 56. Πασίγνωστός ἐστὶν ὁ οἶνος τῆς Βουργονίας,
Ἑρωμάνειος καλούμενος. Ἴσως ἐκομίζετο εἰς Ῥωσίαν ὑπὸ Γερμανῶν
ἐμπόρων.

(124) Παῦλ. Ἰώβιος, σ. 127.

(125) Αὐτόθι, de Legat. σ. 129, καὶ Ἐφραγμῆς δὲ—Κόλλος.

(126) Ταῦτα ἐκαίοντο τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων κατὰ τὸν ἀ-
γισμὸν τῶν ὑδάτων. Τὴν διαγραφὴν ταύτην περὶ τοῦ γάμον τοῦ Βα-
σιλείου παρελάβομεν ἐκ τῆς ἀρχαίας Ῥωσικῆς Βιβλιοθήκης, Τομ.
IIΓ. σ. 5.

(127) Ἑρβερστάϊν, R. M. Comm. 92.

(128) Παῦλ. Ἰώβιος de Legat, σ. 123.

(129) Ἑρβερ. R. M. Comm. σ. 74.

(130) Ἑρβερστάϊν σ. 76. Οὗτος προστίθησιν, ὅτι ὁ Χάνης εἶχε συ-
νήθως τέσσαρας συμβούλους πρὸς διεξαγωγὴν τῶν σπουδαιότερων ὑπο-
θέσεων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐκαλεῖτο σίρ ν η ς, ὁ δὲ δεύτερος, β ἄ ρ ν η ς,
ὁ δὲ τρίτος γ α ρ γ ν ἦ ς, καὶ ὁ τέταρτος κ ι π σ τ ἄ ν. Ἐν τοῖς Κριμαϊκοῖς,
ἀρ. 8. φύλλ. 97, ἀναφέρονται οἱ τέσσαρες οὗτοι πρῶτοι σύμβουλοι τοῦ Χά-
νη, ἧτοι Καράτσιοι.

(131) Ἑρβερστάϊν 60 καὶ 89. Ὁ Δερβέργος ἐν τῇ περὶ τῆς τῶν Ἰούργων
χώρας πραγματεία τεκμαίρεται, ὅτι μαῦροι ἄνθρωποι τῆς ἐμπο-
ρίας τῆς Σιβηρίας ἐννοοῦνται οἱ Ἰνδοί, ἢ οἱ ἔμποροι τῆς Βουχάρας, οἱ δὲ
Γρουτίντσιοι εἰσιν οἱ Γαουστίντσιοι, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ
Στραλενβέργος ἐν τῇ διαγραφῇ τῆς Σιβηρίας, καὶ οἵτινες κατώκουν παρὰ
τῇ πόλει Τόμσκω, ἧτοι Τάταροι εἰδωλολάτραι, συγκείμενοι ἐκ διακοσίων σχε-
δὸν οἰκογενειῶν. Ὁ Μύλλερτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Σιβηρίας καλεῖ αὐ-
τοὺς Εὐστίντσιοιους (Ὅρ. Δέρβεργον, Untersuchung. σελ. 38 καὶ ἐπ.)

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΗΓΕΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΙΩΑΝΝΟΥ.

1505—1509.

Κάθειρξις καὶ τελευτὴ Δημητρίου, ἐγγόνου τοῦ Ἰωάννου
Σελ. 3.—Χαρακτὴρ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου ἐν γένει,
5.— Πρεσβεία εἰς Ταυρικὴν, αὐτόθι.— Ὁ βασιλόπαις
τῆς Καζάρης ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν
καὶ νυμφεύεται τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, 6.—
Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καζάρην, αὐτ.— Λιθουανικὰ — 9.
— Πόλεμος πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον, διάδοχον τοῦ Ἀ-
λεξάνδρου, 15. — Εἰρήνη, 19. — Ἀπόλυσις τοῦ Λε-
τιφ, 21 — Δυσσευστῆσις τοῦ Ῥώσου πρεσβευτοῦ ἐν
Ταυρικῇ, 24. — Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῆς Λιβονίας,
25. — Πσκοβικὰ, 28. — Τέλος τῆς Πσκοβου, 36.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

1510—1512.

Δυσσευστῆσις ἀμοιβαίαι τοῦ Βασιλείου καὶ Σιγισμοῦν-

δου, Σελ. 43. — Ὁ Συμεὼν, ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου, βουλεύεται φυγὴν εἰς Λιθουανίαν, 45. — Ἐλευσίαι εἰς Μόσχαν τῆς βασιλείας Νοῦρσαλτάρ, 46. — Μεταμέλεια τοῦ Μαχμέτ-Ἀμίν, αὐτ. — Ἐχθρα πρὸς τὸν Μεγλί-Γιρέϊν, αὐτ. — Ἐπιδρομαὶ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας, 47. — Πόλεμος πρὸς τὴν Λιθουανίαν, 49. — Συμμαχία πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανόν, 52. — Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῶν δημοσπόρων πόλεων, 54. — Πρεσβείαι εἰς Τουρκίαν, 55. — Πρεσβείαι Τουρκικῆς, 56. — Ἀλώσις Σμολένσκου, 57. — Προδοσία ὑπὸ Γλίνσκη, 62. — Μάχη παρὰ τὴν Ὀρσαν, 64. — Ἐπιβουλαὶ τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Σμολένσκου 66. — Ὁ πρίγκιψ τοῦ Ὀστρόγου πλησιάζει τῷ Σμολένσκῳ, αὐτ. — Νέα ἐπιδρομὴ τοῦ στρατοῦ τῆς Τουρκικῆς, 67. — Δευτέρα πρεσβείαι εἰς Κωνσταντινούπολιν, 68. — Τελευτὴ τοῦ Μεγλί-Γιρέϊ, 69. — Πρεσβείαι τοῦ νέου Χάρη Μεχμέτ-Γιρέϊ καὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, αὐτ. — Νόσος καὶ πρεσβείαι τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης, 73. — Συμμαχία τῷ βασιλεῖ τῆς Δαυρίας, 75. — Συμμαχία τῷ Γερμανικῷ τάγματι, 76. — Πρεσβείαι τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, 79. — Ἐρπὸς τοῦ πρίγκιπος Ὀστρόγου κατὰ τῆς Ὀπότσκας, 82. — Ἀόροι περὶ εἰρήνης. 83. — Πρεσβείαι πρὸς τὸν Μαξιμιλιανόν, 86. — Νέοι πρεσβευταὶ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, 87. — Τελευτὴ τοῦ Λετίφ, 88. — Ἀνατέσις τῆς μετὰ τῆς Καζάνης συμμαχίας, 89. — Τελευτὴ τοῦ Μαχμέτ-Ἀμίν, 90. — Οἱ στρατοὶ τῆς Κριμαίας ἐκπορθοῦσι τὴν Λιθουανίαν, 92. — Πρεσβείαι πρὸς τὸν Σουλτάνον, 93. — Σχέσεις πρὸς τὸν ἀρχηγόν τοῦ τάγματος καὶ τὸν Πάπα, 94. — Ὁ Μέγας ταξίαρχης πολεμεῖ πρὸς τὴν Πολωνίαν, 96. — Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Λιθουανίαν, 97. — Ἀδυναμία τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος, 99. — Πρεσβείαι εἰς τὸν Σουλτάνον, αὐτ. — Ἐπαράστασις ἐν Καζάνῃ, 100. — Ὁ Μαχ-

μὲτ Γερμίς ἐμβάλλει εἰς Ῥωσίαν 102. — Χαβάρ-Σίμ-
σκης, 105. — Δίκη τῶν στρατηγῶν, 107. — Στρατό-
πεδον παρὰ τῇ Κολόμνα, αὐτ. — Πρεσβεία τοῦ Σολιμάν,
108 — Πρεσβεία Λιθουανίας καὶ ἀνακωχή, 110 — Τέ-
λος τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος ἐν Πρωσσία, 111 — Νέα
ἀνακωχή πρὸς τὸ Λιθονικὸν τάγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

1521—1534

Ἐρωσις τῆς ἡγεμονίας τῆς Ῥεζάρης πρὸς τὰς Μοσχανὰς
χώρας, Σελ. 114. — Φυλάκισις τοῦ πρίγκιπος Σεμιάκιρ,
115. — Ὁ Χάνης τῆς Κριμαίας κρατεῖ τοῦ Ἀστραχα-
νίου, 118. — Φόροι ἐν Καζάρη, 119. — Δειρὰ ἐκ Ταυρι-
κῆς, αὐτ. Ἐκστρατεία εἰς Κιζάρην, 122. — Κουρὰ τῆς
Μεγάλης Ἡγεμονίδος, 127. — Δεύτερος γάμος Βασι-
λείου, 130 — Σχέσεις πρὸς τὴν Ῥώμην, 131. — Σχέ-
σεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν Ε' — Ἀνακω-
χὴ πρὸς τὴν Λιθουανίαν, 136. — Φιλία πρὸς τὸν Γου-
στάβον Βάζαν, 138. — Πρεσβεία τοῦ Σολιμάν, 139. —
Ἐπιδρομὴ τῶν στρατῶν τῆς Ταυρικῆς, 140. — Ἐκ-
στρατεία ἐπὶ τὴν Καζάρην, 142. — Νέος βασιλεὺς ἐν Κα-
ζάρη, 147. — Φυλάκισις τοῦ Σιγ' Ἀλέι, 148. — Γέννησις
τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου τοῦ Βασιλείου, αὐτ. — Πρεσβεία
Μολδαβῶν, 150. — Πρεσβεία Ἀστραχανίου, αὐτ. —
Πρεσβεία Νογατῶν, 151. — Πρεσβεία Ἰνδιῶν, αὐτ. —
Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς, 152. — Νόσος καὶ τελευτὴ
τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, 154. — Χαρακτηρισμὸς τοῦ
Βασιλείου 164. — Ἀδυστηρότης καὶ ἠτιότης αὐτοῦ, 165.

— Καταδίκη τοῦ Ἑλληνοῦ Μαξίμου, 167 — Αἰτιάσεις
 πρὸς τον Μέγαν Ἡγεμόνα, 170. — Βίος Βασιλείου,
 171. — Θήρα, αὐτ. — Αὐλή, 172. Συμπόσια 173. —
 Ὀνόματα Βασιλείου, 174. — Ἀλλοδαποὶ ἐν Μόσχᾳ,
 175. — Νόμοι, αὐτ. Οἰκοδομήματα, 177. — Ἐκκλησια-
 στικά, 178. — Διάφοροι συμφοραὶ, 182. Ἐνδοξοὶ σύγ-
 χροιοὶ τοῦ Βασιλείου, 183. Αἵρεσις τοῦ Λουθήρου, 184.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ῬΩΣΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥ 1462—1533,

Κυβέρνησις, Σελ. 137. — Στρατὸς, 189. — Δικαιοσύνη
 191 — Ἐμπορία, 192. — Νομίσματα, 194. — Οἰκο-
 νομία τῶν ἡγεμόνων, 195. — Ὀδοὶ καὶ ταχυδρομεία
 196. Μόσχα, 197. — Χαρακτήρ καὶ ἥθη, 198. —
 Γάμοι τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων, 206. — Ὑποδοχὴ
 τῶν πρεσβευτῶν, 209. — Ἀλλοδαποὶ, 211. — Φιλολογία
 Εἰδήσεις περὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ ἀρκτῶας Ῥωσσίας,
 217.

ἩΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

	<i>Ἡμάρτηται</i>		<i>Διόρθου</i>
Σελ.	16 ς. 10. δ' κάτοικοι		δὲ κάτοικοι
»	18 » 25. Βορυσθένην		Βορυσθένη
»	66 » 6. ἀποσταλεις		ἀπεστάλη
»	67 » 25. εἰς Λιθουανίας		εἰς Λιθουανίαν
»	73 » 2. συγχωρήσωσιν		συγχωρήσουσιν
»	75 » 22. Ἑλληνικῆς		τῆς Ἑλληνικῆς
»	77 » 23. ὑπέσχετο		ὑπισχνεῖτο
»	81 » 26. γείνωσιν		γένωσιν
»	86 » 12. ἔσται		ἔσται.
»	112 » 9 ἦν		δέον ἦν
»	142 » 15 στρατηγούμενος		στρατηγουμένη
»	176 » 21 μικρόλογον		μικρολόγον
»	184 » 20 καταστάσης μετ' οὐ πολύ πολιτικῆς		καταστάντος μετ' οὐ πολὺ πολιτικοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000079642

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΝΟΜΟΝ

